

numque continuo portas aperuerunt. Gallico imperio fessis omnibus Aragonio victori passim fauebatur. Reliqua omnia similia fore credebatur. Cardinalis Legatus Aragonia discedens Madritum tenuit. acceptus splendido apparatu sub umbella, præcibus proceribus, sacratisque viris in augusto ornatu, Henrico Rege sinistrum latus stipante: quod more gentis maximo honori ducitur. In id oppidum Episcopi ac Sacerdotes alii ex vniuersa ditione euocati à legato, frequentes conuenerunt. actum de pecunia, quã designato annorum numero, à sacerdotiis redigi in subsidium belli Turcici Pontifex postulabat. graues difficultates opponerentur, iactatione temporum exhaustis omnibus. Vicit tamẽ legati auctoritas, regia voluntate adiuta. subsidium Pontifici Romano, vti expetebat, decretum. imminuendẽ quamuis Ecclesiarum libertatis exemplum ab eo facto induci, ali-
 oque auertendi copias Hispaniã considerabant. Inuaserat pudenda literarum inscitia in sacerdotes Hispaniẽ: vsque eò vt pauci Latine scirent, ventri, gulaque seruentes. auaritia rapaces in Ecclesiam Dei manus iniecerat. emere sacerdotia olim simonia, tunc industria erat. neque intelligebant ceteri Principes, ceterique Pontifices, irato Deo fieri impium commercii genus: quod facias an patiaris perinde est. Medicinã faciendã ratio, iis sacerdotum conuentibus excogitata est. impetratum à Pontifice Romano, vti in singulis ecclesiis cathedralibus bina sacerdotia, quos Canonicatus vocant, suffragio Episcopi, atque collegii Theologo vnum, alterum Iureconsulto obuenerent. Pontificium diploma, quoniam publice cognosci utile foret, eius iniuria temporis sublato partem, diplomate altero post biennium concessio comprehensam, hoc loco subiicimus. Kal. inquit, Septem.
 Pontifi. nostri anno quinto per quasdam statuimus, & ordinamus: quod de duobus canonicat. & totidem præbendis, qui primo per cessum vel decessum, aut quamuis aliã dimissionem illos obtinentium extra Rom. curiam, in quibus suis mensibus simul, vel successiue vacarent, in qualibet Ecclesiarum earundem, etiã si dispositioni Apostolicã ex quauis causã (non tamen prima vice) generaliter reseruati forent, perpetuis futuris temporibus quoties illos vacare pro tempore contingeret, vnus qui in Theologia Magister, seu Licenti. & alter in vtroque, vel altero iurium Doctor seu Licenti. existeret, posset, & deberet ab Episc. vna cum capitulo cuiuslibet earum Ecclesiarum ordinaria auctoritate prouideri, in omnibus & per omnia, perinde ac si aliqua gratiã expectatiuã speciales, vel generales reseruatiõis, & nominandi, seu nominatis conferendi facultates & mandata à nobis, seu sede Apосто. vel eius legatis, seu alias eius auctoritate, etiam Regum, Ducum, Principum vel Prælatorum, aut quauis alia consideratione nullatenus emanassent, seu in posterum emanarent. Ita tamen, vt de eis qui primo Doctori, vel cum rigore examinis Licenti. in altero iurium, & aliis qui post modum vacarent simul, vel successiue canonicati. & præbendis huiusmodi Magistro, vel Licentiato in Theologia prouideretur. Et si inter Doctores & Licen. eosdem ad illos pro tempore nominatos aliqui de nobili genere procreati forent, aliis non nobilibus: & inter ipsos nobiles, qui ex vtroque parente nobiles forent, nobilibus ex altero tantum: & inter ex vtroque, & vno latere tantum nobiles de maiori nobilium genere procreati per eosdem ordinarios collatores & Capitula præeligerentur. qui si in eadem Ecclesia beneficiati & alias, si qualificati reperiantur, aliis præferantur. sicque perpetuis futuris temporibus obseruetur. Haftenus diplomatis pars.

Perpiniani obsidio. Cap. XIX.

PAcandis Castellæ motibus, componendisque dissidiis, magna à Cardinali Legato contentione adhibita, parum profectum: & ipse, vt natura cogebat, in Ferdinandum ex arcano propensior, ad confirmandam eius causam omnes neruos contendit. Complutum profectus, vbi Ferdinandus, Isabella vxor & Toletanus erant, inde Caracam, nõ alio consilio abiit, quã vt Mendozas regulos in partes traheret: ab Henrico Rege, & D. Iacobi Magistro deduceret, ingenio fretus ad simulandum, dissimulandumque idoneo. Vno tempore tumultus per vrbes & oppida concitati sunt in eos, qui Iudeorum ex sanguine prognati erant, profunda homines auaritia fraudeque. initium Cordubæ factum. ferro, rapinis, incendiisque in miseram gentem sæuitum, furente populo nullo supplicii metu. Numinum iram prudentes interpretabantur, ob abdicata passim ex arcano, quæ ante susceperant Christiana sacra. Cordubæ exemplum alia oppida & vrbes Bæticiæ secuta sunt. vis maior in Giennium incubuit. Irantius Magister equitum gentem calamitosam ab iniuria vindicare ausus, seque furenti populo opponere, magnam inuidiæ flammam apud populares accendit. ita facta conspiratione ad aras, sacris operantem, crudeliter obruncarunt. Therasia vxor, & filii vix arcem tenuerunt. Regii scrinii præfectura

Segua-

Seguntino post Irantii cædem concredata. Hari Comes Magister equitum renunciatus est, honore antea per multas familias vagato, deinde in eius posteris statario ad nostram ætatem. Magna ea clades fuit: magnūq; præsidium Henrici rebus ob eximiam Irantii constantemq; fidem, sublatum. Magistri D. Jacobi arte conquisita alia. Henricus Aragonius ad certam coniugii cum Ioanna Principe spem, per Valentinos fines euocatus venit in Castellam: tum ipse, tum mater Beatrix Pimentelia, obuiuo ad Requenam Magistro ipso, deducenteque, maior expectatio, quam successus fuit. quem ex fama probant, visum contempserunt, insigni hominem arrogantia: qui proceribus complexum ferentibus, manum osculandam in os ingereret, nondum opibus fundatis, neque veritus rerum mobilitatem. Eiusdem magistri arte coniugium est impeditum. Erat enim ex arcano Henrico Aragonio infensus, repetituro paterna oppida, si imperium obtinuisset: Beneuentanumque metuebat, Henrici auunculum, memoria intercepti Magisterii in primis iratum. alia tamen obtendebatur species. magno aliquo Principe opus esse ad motus gentis pacandos. At regiam fidem fallere, ludere eum Principem, graue fore Regi videbatur. ad defendendum bellum magna pecunia opus esse Magister ait, Andréæ Cabrera, cui thesauri cum arce Segobienfi concrediti erant, fraudem nectens. Vbi tumultum in gentem ex Iudæis maioribus ortam, Bætica exemplo Magistri fraude concitatum, atq; Cabrera imprimis capiti minitantes populares quasi miseros tegetet, vix ipse arte & industria pacarat. Seguntino honos purpuræ datus Madriti, misso in eam rem proprio à Pontifice legato. noua muneri gratia addita, concessum à Rege, vt Hispaniæ Cardinalis vocaretur. Henricus Aragonius Madriti aditu prohibitus, Setaffi, qui pagus secundum viam militarem, qua Toletum itur protensus est, expectare iussus, Rege conuento in agro vicino, Odonem est amandatus. Pontificis Romani venia excusabant, nisi lege propinquitatis soluta, inita coniugia inter propinquos, neque esse iusta, neque fausta. sic ille delusus spe est. Henricus Rex Segobiam abiit, per causam expediendæ pecuniæ, quam Andreas Cabrera malignè suppeditabat, D. Jacobi Magistro infensus (quem Segobiensis arcis præfecturam ambire exploratum erat, Madriti iam arce per speciem se muniendi detracta eidem Cabrera) in Ferdinandum ex arcano propensus, & suapte voluntate, & vxore Beatrice Bobadilla in Isabellæ Principis obsequiis educata. Contrà noui Cardinalis opes vehementer confirmatæ sunt, defuncto Cauca Alfonso Fonseca, magni ingenii ardentisque animi viro. In eius enim locum Hispaniæ Cardinalis, Hispalensis Episcopus agente Rege est renunciatus, retenta Seguntina Ecclesia, nouo damnatoque exemplo. Sed ita erant eius ætatis mores: quod libebat, licitum videbatur. In Ruscitonensi agro Perpini-
10 anum obsessum tertio Idus Aprilis fuerat, Galliarum copiarum ad viginti peditum millia milleque cataphractos ductore Philippo Sabaudo. Aragonius intra oppidum erat, certus quoduis prius adire periculum, quam vt firmissimum municipium, quæ aditus est in Galliam, hostibus desereret: quò maiores animos obsessis faceret, concione in templum aduocata iuratus, se inde pedem nisi obsidione soluta non elaturum. Insignis audacia, animique præstantia in ea ætate, exemplum nescio an probandum: cum in vnus capite, sum
20 ma rerum & imperii verteretur, si ab hoste esset intra oppidum captus. sed numina tantam calamitatem auerterunt. Oppidanorum virtus egregia fuit. In Regis oculis quisque supremo conatu propugnabat, dimicabatq; Petri Peraltæ Magistri equitum in Vasconibus fides maximè celebratur. qui in veste Fræsciana Gallicæ linguæ sciëntia, qua multum utebatur, per medias hostium acies tutus ad Aragoniū penetravit, periculi socius futurus, à quo omnia acceperat, supremum id officium deberi ratus. Aragonii filii tres, Alfonso cum patre erat: Casaraugustanus Helenam finitimam urbem valido præsidio occupauit, paterna iussa facturus: Ferdinandus Talamanca cognito periculo profectus, quadringentos equites è Castella auxilio duxit. ei numero ex itinere centum alii sunt adiuncti. cum iis copiis mense Iunio ad opprimendum Emporias delatus, tantum hostibus terrorem iniecit,
30 vt soluta obsidione ac mox ad mensem Octobrem pactis induciis, sinibus discesserint. Sic confecto bello Aragonius, triumpho persimili specie, curru sublimis cyanea veste constrato, agentibus quatuor candidis equis, dextra læuaq; stipante nobilitate & magistratibus, effuso ad spectaculum populo, Barcinonem iniit ea porta, cui à Daniele nomen est, ipsa canicie, luminibus restitutis, rebusque gestis clarissimus. Corpus destitutum viribus vigor animi sustentabat. Abscesserat Ferdinandus filius Dertusam, Aragoniæ gentis conuentus agitaturus, pro patre Rege vicarius. cæterum morbo tentatus, conuictioque in Castellam reuocatus, vbi multa nouabantur, eo conatu destitit. Ferdinandi Auiffi Magistri, quem obiisse in captiuitate dictum est, ossa per idem tempus à Mauro quodam è Pluthenfi vrbe clam sublata, atque in Lusitaniam aduecta, ad Aliubarrotam, vbi maiores se-

pulti erant , composita tumulto sunt. Inferiæ defuncto ex ritu Christiano magnificè datæ.

Aranda Concilium.

CAPVT XX.

FVere hæc tempora cæteris quidē Hispaniæ prouinciis nulla re, nisi quod præcipuum est, festa pace nobilia. Vna Castella non quiescebat indies grauiori metu. fœdis Principum certaminibus modestia multitudinis corrupta, oppida & vrbes in factiones scissa erant. Ferdinandi & Isabellæ vires nouis accessionibus augebantur. Henrici Regis ignauia opes minui, plebisque alienatione. & vt in corporibus, sic in imperio grauissimus est morbus, qui diffunditur à capite. In Cantabria tumultus erant. dum equitum Magister 10 armis conatur, Henrici ad imperium reuocare duriore ingenio gentem propositiq; tenacem: Petrus Manricus Treuigni Comes Aragoniis partibus infectus defendere conatur, illata regioni vastitas per se sterili, & rerum omnium indigēti. Toleti noui tumultus concitati. Fuenfaldæ Comes Paciechi fauore, qui in eam urbem oculos etiam auidos cōiecerat, armis intra mœnia irrumperere conatur. atque Ferdinandum Ribadenciram Marscalum Henrico fidum, vrbe deturbare. Verum ciuium concursu repressa audacia est: & Regis aduentu, qui periculo nunciato aduolauit, motus urbani compositi. Sontib. venia data lex impunitatis confirmari visa est. Ex ea audacia Paciechus, siue inuidiam veritus, siue otii cupidus Pennafielem ad vxorem abiit. tot annis in aula assiduus satietatem absentia procurare cogitabat, misso tamen pro se Diegho filio vicario: quem Villenæ Mar- 20 chionem renunciatum iam diximus. Venientem Henricus ea amoris significatione accepit, ac si ingentia beneficia à patre extitissent: & erat conspicua forma, ætas integra, fortunæ cultus par. Segobiam Toletum itum. In ea vrbe gratia frequenti vsu amplius conciliata. ad Villenium in Hieronymianum cœnobium, cui Parrali nomen est, hospitio datū Henricus quotidie ventitabat. Cum Andrea Cabrera actum, vti gratia cum Paciechis conciliata, in Henrici potestate esset, arce cum thesauris tradita, Moix permutatione: q; municipium ad Celtiberorum & Contestanorum atque Valentinos fines situm est, Conchæ vicinum Cabrera patriæ. Eò faciles aures præbere pactioni videbatur. Res non latuit. oppidani animis ex eo vehementer offensis, Aragonium præsidium intra mœnia accepere Duce Ioanne Heredia, qui ad rem certam è Valentino tractu aduolauit. agrè id fuit Hen- 30 rico Regi. Illud grauius. Arandam, quod oppidum in Vxamensi diocesi est ad Durii ripam, Isabella Princeps Tordelacuna, vbi se in Carpetanis tenebat viro absente, ab oppidanis consensu euocata, illud imperio subegit. Ioannæ Reginae detractum. Fœminæ impudicitia, amoresq; male cauti, totius prouinciæ inuidiam commouerant, Regis etiam. Sed est quibusdam insitum, vti magis peccari nolint: quàm quod fati animi ad vindicanda delicta habeant. vti Henrico Regi per totam vitam accidit. Illa & filia Madriti in arce erant Villenii curæ concreditæ. Arandæ exemplum secuta est Agreda (prope olim Augustobriga sita fuit) magno dolore Medinae Celinæ Comitissæ, cui Henricus id oppidum donarat. A Toletano, cum Isabellam esset secutus, Arandæ, prouinciæ Episcoporum concilium indictum, habitumq; est. affuere Episcopi, atque Archipresbyteri ex vniuersa pro- 40 uincia euocati, ex vtroque ordine viri non pauci. Disciplinae ecclesiasticæ instaurandæ, species obtendebatur, vitio temporum labefactatæ. Propior tamē cura erat (sic arbitror) factionis vires confirmandi. Nonis Decembris quatuor tantum hæc decreta promulgata. Episcopi in publico semper linteati visuntor. Presbyteri minimum ter aut quater, diuina hostia annis singulis sacrificant. Sacro ordine viris sese obsequiis procerum addicere, aut eorum stipendia facere, præterquam Regis, nefas esto. Cura ecclesiarum, & maiora sacerdotia, quæ Dignitates vocantur, ne cui creduntor, qui Latine nesciat. Vix soluto conuentu Ferdinandus per Almasanum, & Valeranicam à Medinae Celinæ Comite, & Petro Mendoza Almasani regulo, omnibus officiis ex itinere cultus, Aradam ad vxorem appulit, partium studia præsentia vt confirmaret. Decessere hoc anno in Castella quidem 50 Fridericus Maris Præfectus & Gometius Cacerius Alcantaræ Magister successore Ioanne Stunica, vt paulo ante dictum est: in Gallia autem Nicolaus Ioannis Lotaringii filius Renato auo superstite. huius ex filia nepos Renatus auix maternæ iure Lotaringiam obtinuit, præclara virtutum indole Princeps: cæso Carolo Burgundo Audaci ad Nancium quarto post anno quàm re alia fama maiori. Ioannes Armeniacus Comes nunquam Regi Gallo fidus, gratusve ex quo in Hispaniam pulsus diximus, Burgundi copiis bello in Aquitania cōcitato, Petrum Borbonium Aquitaniæ Præfectum à suis proditum ceperat: neque dimiserat, nisi Lectorio oppido sibi restituto. In illum continuò missæ abs Rege Gallo copix ductore Albigenfi Cardinali. Lectorium recuperatum, euersumque est.

Comes

Comes ipse cōtra datam deditio fidem peremptus, ancipiti fama facti: eo minori inuidia quod conficto pontificio diplomate, vt sibi ius factū; esset sororem germanam ducere, ei vitium attulerat. Pudentiam turpitudinem, probrumq;. Impietas suscepta, v&fanaque libido sic est vltore numine exitio vindicata:

Libri vigesimi tertii Finis.

IO. MARIANÆ HISPANIÆ
E SOCIETATE IESV,
HISTORIÆ DE REBVS
HISPANIÆ,
LIBER XXIV.

Isabella Henrico fratri conciliatur. CAPVT I.

ON quiescebant diuisa Castellæ procerum studia, maiori indies Aragoniarum partium fiducia viribusq;. neque D. Iacobi Magister desisteat opibus opes struere, præsidia præsidii addere maiori habendi auiditate: metuque, ne si Aragonii rerum potiti essent, ipsi cedendum esset principatus magna parte: quam in eorum ditione fuisse superiorib. annis meminerat. Quo consilio Ferdinandi & Isabellæ coniugio aduersum se præbuerat, Henrici Aragonii & Ioannę patas nuptias disturbare pergebat, alias ex aliis moræ causas & difficultates neçtens, Rege quorsum ii conatus spectarent, præ socordia non intelligente, aut dissimulante præ ignauia. Ad Madriti arcem, Segobiensem adicere conten-

debat si id assecutus esset, Regem quasi iniectis compedibus fore in potestate providens, & quemcunq; cursum res habuissent, certum rebus præsidium. ea summa votorum erat. Andreas Cabrera vnus maximè opponebatur & gratia Principis & ingenio pollens, neque eius pollicitis quamuis magna erant, satis credens. Exortis inter eos suspicionibus atque confirmatis, vterque dolos ad euertendum alterum neçtit: cautus vterque & callidus, maiori Magister potentia atque opibus. Cabrera felicior omnes ingenii neruos intendit, vt Isabellam conciliaret Henrico fratri. æmuli absentia opportuna conatui erat, Villenii filii haud pari propter ætatem calliditate. Henrico assiduus, officii ad tempus accommodatis amplius confirmata gratia, multo sermone persuadet, vt Isabellam sororem ad se accersat. Id publicè salutare fore, priuatim vrile, honestumque. Magistri conatus quorsum tendant ignorare neminem: vt republica turbata priuatas familiæ opes augeat, immensa auiditate ambitioneque, inconstanti fide atque venali. Quod reipub. motus eo concitatores graues & diuturni, me silente indicant, ex dolis atque fraude ingenium moralesque compactos. At filię caritas mouet: indignumque iudicas innocentem ætatem paterna hæreditate spoliari. Sed liceat modò vera loqui, quid id populo persuadeas ex te genitam? & est prudentis non amplius in repub. conari, quàm quod ciuibus probare possis. Non vt corporibus, sic animis vis afferatur. Opinione multorum, quæ vna famæ vox est, stant imperia caduntque. Vt cunque res habeat, an duabus sororis filiæq; dotibus, amplitudini nobilissimi regni pares opes non sufficiant inter vtrancq; per conditiones tributis? At imperii maiestatem imminui graue est. sed ciuili discordia, & perpetuis ex eo malis implicare rempubl. multo grauius. Mihi crede, aut hæc via aut nulla est tantis malis medendi. si quid priuatis rationibus contrarium est, id pacis studio, patriæ caritati condonandum censeo. Quanta mala ex ciuili discordia impendeant, debes cùm tempus est considerare: curare etiam, atque præstare. Mouebatur Cabrera oratione Henrici animus, actionum consiliorumque mirabili per totam vitam inconstantia, regio

nomine indignus, solique probrum. Cabrerae diligentia, hortatuque, Henrico in sententia euocandae sororis confirmato, Beatrix Bobadilla viri suasu Arandam proficiscitur: quo res occultior esset, vecta asino, atque in rusticana veste obuoluto capite. conueniendi Isabellam Principem opportunitatem nacta persuadet, uti quam primum Segobiam improuisa abeat: fratris, in eam procliuem animum explicat: si mutet arcis munitione fore ab iniuria tutam: si quid periculi subsit tamen, audendum magna conatibus. In eo rerum momento celeritate opus esse: cunctationem fore noxiam. Parua saepe mora magnas fieri inclinationes. Re constituta Bobadilla se se ad virum refert. subsequitur Isabella haud magno proxima interuallo: seque in arcem Segobiensem infert ad quintum kal. Ianuarii principio anni Millefi. quadrin. septua. quarti. Vulgato eius aduentu varie, ut cuiusque animus erat, commouentur ciues, perturbantur aulici. Villenius fraudem subesse & coitionem ratus, conscenso equo Ayllonem vicinum oppidum se subducit festinus & pavidus. Henricus ex Balsaino nemore, ubi venationi dabat operam, Segobiam accurrit, sororem inuisit: magna laetitiae significatione inter se salutant, in mutuosque amplexus ruunt, eo maiori studio quod ante multos dies non viderant. Arcanis sermonibus longum tempus consumptum. sine colloquio Isabella suam causam fratri commendat, iure minime dubio nixam. Rex sumpturum se tempus ad deliberandum ait. sic a colloquio discessum ad multam diem. die postero in arce cum sorore cœnatus Rex. tertio per plateas ciuitatis Isabella vecta est, honoris gratia, eodem equi habenas regente. Nullus illustrior dies ciuibus, atque adeo Hispaniae vniuersae illuxit, certa concordiae spe, malorum metu sublato. auxit opinionem, confirmauitque, Ferdinandi Principis rei gestae fama & vxoris literis prouocantibus, Turuegano (quo accesserat quorsum res euaderent expectatum) aduentus. Ad octauum Idus Ianuarias, qui dies Magorum memoria sacer est, Henricus, Ferdinandus, Isabella per urbem vna equitantes, celeberrima pompa ciuium oculis gratissimum spectaculum praeberunt. Post gestationem in Episcopi aula conuiuio ab Andrea Cabrera instructo, ut par erat splendido lautoque, excepti eidem accubuerunt mensae. quartum adhibitum Rodericum Villandrandum Ribadei Comitem Castilius ait. lege in perpetuum lata patri datum erat, uti superius est demonstratum, ut Ianuarii Kalendis regiae mensae conuiuia accederet. Remotis mensis lyristae, comœdi, cantoresque accesserunt. sine bellaria tragemataque illata. Celebritatis letitiam Henrici valetudo non nihil conturbauit, lateris dolore tentati oppressique: sic ut in regiam discedere necesse habuerit. casu factum, uti saniores iudicabant, insidias vulgus interpretabatur, prona semper in deterius persuasione. Eam opinionem, venenum inter epulas datum, Principis perpetua deinde valetudo confirmauit, ac non toto euoluto anno subsecuta mors. perpetua Ferdinandi & Isabellae felicitas amplitudoque rerum gestarum, iis certe consciis factum scelus fidem abrogat, imperium a parricidio auspicatos fuisse. quod emuli in primis accusabant, accensis odiis, promiscua inter se affingendi crimina libertate. Pro Principis incolumitate supplicationibus ad omnia templa habitis, sacrificiis, precibus, votis placati superi: eiusque valetudo recreata est.

Magistri D. Jacobi obitus. CAPVT II.

UT Rex conualuit, de concordia agi coeptum est, per conditiones inter Principes scienda. Petebat Isabella, ut sibi sacramento a regni ordinibus dicto successio confirmaretur iure debita. si id fieret, se & virum perpetuo in officio fore: neque recusabat filiam vnicam, Abulae arcem quasi fidei obsides tradere in potestatem Cabrerae quasi sequentri. Ut Ioanna Henrico Aragonio nuberet, Beneuentanus amitini ludibrio commotus, conuitio postulabat, Henrico assiduus, ipso postulato gratior, nisi concederetur, foedus disturbaturus. Nec consilium vnum inter proceres, nec voluntas erat. aulicorum pars Ioannae fauebat. ad Isabellam plerique res trahere, animi consiliorumque Henrici potentes, sublato inter fidem, perfidiamque discrimine: quod Isabellae causam vehementer confirmauit. Ad eam Medozae proceres inclinare ceperant, opibus, numero, clientelisque praeualidi: eoque Toletanus nutare, atque ad Ioannae partes respicere: vnde maiora praemia, certiorque spes ostendi videbatur. Ancipiti sententia suspensum Henrici Regis animum, D. Jacobi Magister arcanis literis impellit: uti nocturna vi vrbe capta, Ferdinandum atque Isabellam in potestatem redigat. praecleari facinoris occasionem oblatam, quando veluti indagine cincti in arce tenerentur. in id operam industriamque suam pollicetur. Res tanta latere non potuit: nec diuinum consilium humana arte disturbari. Indicio facto Ferdinandus quidem raptim Turueganum abscessit: Isabella in arce Segobienfi substitit,

stitit, quorsum eæ molitiones euaderent expectatura: nec ferens nobilissimæ arcis possessione decedere: vbi erant thesauri regii, & amplissimus regię cultus: vnde regnandi principium fore prouidebat, magno fœmina animo, prudentia, constantiaque supra sexus ætatisque conditionem. Diductos Henricum Ferdinandumque, nouus casus loco iunxit. Carrionem nobile in Vaccæis municipium, superioribus annis licentia temporum, Beneuentanus Henrico concedente extortum, arte munierat. id egre erat Santillanio, quod incolæ ab antiquo in eius clientela erant, eorum precibus præterea & lacrymis fatigatus Petro Manrico Treuigni Comiti suadet, vt improuisa vi oppidum præsidio occupet. facit ille imperata. auxilio cum copiis Santillanus Caraca festinat. Beneuentanus ferro in iuriã vindicare parans, idem facit, Segobiæ eo nuncio percussus. Diductis in vtramque partem aliorum procerum studiis copiisque, periculum erat, ne insignis clades acciperetur vtrauis parte prostrata. Accurrunt Principes Henricus Ferdinandusque: hic adiutor Santillanio futurus, si ventum esset ad manus. ille pacis arbiter positus iuxta castris, inter vtraque agmina oberrans, vix tandem, vt arma ponerent, impetrare potuit. Regię auctoritati, Beneuentanus suum dolorem condonauit. Magano oppido à Toletano dato, Carrionis arx à fundamentis euerfa est. pace constituta, Santillanus quidem Isabella ad Segobiam conuenta Caracam se se retulit, ad nouas spes penitus conuerso animo suorumque. Henricus Vallisoletto obita, atque Segobiæ tantisper moratus cum D. Iacobi Magistro consilia de republica communicaturus, eius consilio & hortatu Madritum discessit. Lufitano cõnubio Ioannam Principem elocandam, importunus auctor euicit, vt Henricus Rex ea cura ad Portugalię fines progredieretur, afflicta quamuis tenuique valetudine. Hæc species profectio obtendebatur. sed maior Magistro cura suberat, Castra Iulia in potestatem redigendi, immensa habendi, opesque struendi auiditate ambitioneque parire. regię voluntati ciues paruerunt. Magistri artibus magna senatus parte præocupata, nobilitatem plebs est secuta. arcis munitio opponebatur: quam Gratianus Sese Præfectus dedere recusabat ingentes de suo sumptus factos excusans: neque vacabat ad calculos impensam reuocare. Henricus ingrauescente locis insalubribus valetudine, iniquo anni tempore Madritum repetiit. Magister ex morbo, quo & ipse oppressus erat, tantisper recreatus lecticariorum humeris Castra Iulia defertur. Ventum ad Sanctæ Crucis fanum: qui pagus ab ea vrbe ad Austrum distans octo millium spatio. Præfecto ad dedendam arcem inducendo dabatur opera: cum inter eas molitiones maxillæ alterius inflatione abscessuque repente oppressus interiit, concreto in faucibus multo sanguine, ex oreque manante & naribus: an arx esset tradita, inter morientibus vocibus ex altantibus, labentique animæ facilem exitum, placatos superos precantibus. quæritans, nihil aliud. Pulchrâ in morte cogitationem, vitæ consentaneam scilicet. obitus vsque ad deditionem arcis occultatus est. Felicis fanum in Calæcis Præfecto Gratiano datum iure perpetuo. quod illi infaustum fuit. In tumultu populari, de causa non constat, sed ab incolis tamen eius oppidi, lapidibus est oppressus ob fidem venalem vindicta numinum sic vulgus interpretabatur, ad excitandos alendosque id genus rumores aptum procliveque.

40 *Ferdinandus Barcinonem abiit.* CAPVT III.

DE Ruscionensibus & Ceretanis Gallos inter & Aragonios lis erat: his repetentibus, atque ad ius ditionemque pristinam reuocantibus, excusabant Galli oppignerata ea oppida esse, neque pactum auri pondus in stipendium militare bello Barcinonensi repræsentatum. Posita per inducias vt ante dictum est, arma haud obscure repetebantur. nostris non minus timoris quam spei, quippe aduersus amplissimas Gallię opes Regemque præualidum bello futuro: Castellæ rebus nondum compositis, vnde magna multaque negotia implicabant. Lutetiam de pace legati viri nobilissimi, Ioannes Folchius Cardonæ Comes, Hugo Rocabertius Ampostæ Præfectus, quo maior auctoritas esset cum amplissimo comitatu, causas explicatum ob quas pecunia ea reddenda non videretur. Gallica auxilia bello Barcinonensi neque tempore missa, neque vsui fuisse. Contra fœderis condiciones Ioannem Lotaringium Gallicis copiis adiutum. Exposita legatione nihil profectum est: ac contra patriam ad Lugdunum custodia circumdata, contra ius gentium, diuinas atque humanas religiones. Eorum periculo quasi datis obsidibus oppignerati Aragonię gentis animi haud se fortiter ad resistendum commouere: tametsi per idem tempus inuente vere quingenti equites Galli ductore Ioanne Alone Aludæ regulo in Ruscionenses inuecti, adiunctique ad reliqua Gallica præsidia Helenam urbem obsederant, præ metu inferiore parte à ciuibus deserta. Aragonius Barcinone vbi Catalaunicę gentis con-

uentus erant, comparando defendendoq; bello intentus erat, extrema quamuis ætate homo atque ex febris quartana laborans. longinqua euocata auxilia. quingenti equites nauibus à Ferdinando Neapolitano Rege missi, quantulum rebus præsidium? Ferdinandus Aragonii filius Iunio mense Tordefillam firmum in Vacceis municipium vi occupat, euocatus ab incolis aduersus Petrum Mendaniam Castri nūnii Præfectum, cum latronum manu (quorum magnus numerus tota prouincia vagabatur impune) iniuriam, importunumque finitimis agris & oppidis. Re patrata cum se Segobiam ad vxorem retulisset, patris periculo & valetudine denunciata eo maturare contendit sexto Nonas Iulii, inuiso ex itinere ad Cōplutum Toletano: si æger offensa animus eo humanitatis officio sanaretur. Ad Caracam Sanctillanio in recenti fide confirmato, Cæsaraugustam peruenit. inde Barcinone patrem adiit strenuum senem & nunquam cessantem. Importuno tempore in Valentinis arma mota. Segorbium, & Exerica, firma atque munita in Edetanis oppida arma corripuerunt, pari conatu cōtrario studio. Exerica vt Saruelæ imperium depelleret: vnde magnæ iniuriæ extabant. Segorbium vt aduersus regiam voluntatem in Henrici Aragonii ditione permaneret. motus diurni magis quam difficiles extitere. Ferdinandum Principem de bello Ruscinonensi consultantem, nuncius è Castella perculit Diui Iacobi Magistrum decessisse ad quartum Nonas Octobris. eius obitu seditionem inter proceres maiori mole coortam, hac occasione. D. Iacobi Magisterium multi reguli ambiebant contentione pari, causa dissimili. Alburquerqueus, Beneuentanus, Sanctillanus, Assidonius opibus magis quam re alia freti. ante alios suffragio militari, duo erant designati geminis comitiis Legione atque Vrceſi, vbi eius ordinis cænobia sunt, inclyta diuitiis non sanctitate tantum. Legione Alfonso Cardenas antea in Legionensi regno ordinis Promagister cæteris præfertur. Vrceſi Rodericus Manricus Paredius Comes. Villenius regio fauore armatus, propriisque viribus pollens vtrunque deicere satagebat, causatus sibi à Pontifice Romano. patre superstite cum honorem destinatum, concessumque. sed pontificiæ voluntatis nullo prolato testimonio, confictum plerique suspicabantur, tempore extrahendo, dum nouus conatus in eam rem esset adhibitus: nouumque à Pontifice diploma esset allatum. Singulos proceres prehensanti atque incautius Villaregium progresso, per causam conueniendi Osorni Comitem eius ordinis in Castella Promagistrum, manus iniectæ sunt: deductoque Fontidoniam erepta libertas. Grauis contumelia fuit. nouo dolore Henrico Regi irritato, quia nihil Osorni Comes facturum voluntate videbatur, vim adhiberi placuit. afflicta quamuis valetudine cum copiis Fontidoniam obsedit. affuere Episcopi Toletanus, Burgensisque, Beneuentanus, Magister equitum, Sanctillanus, Cluniensis, officio in Principem, & facinoris atrocitate commoti. grauis mora erat, Regis morbo recrudescente, alieno anni tempore. fraus fraude vindicata. Ferdinandus Lupus Acunius Toletani frater, qui non minus de Villenii iniuria laborabat, Osorni Comitis vxorem cum filio per speciem colloquii captam, Optam dedit. ea arte victo viri animo Villenius liberatus est, eo maiori gaudio, q̄ prope metū res fuerat. Sic Osorni Comitis conatus delusi sunt Villenio capto (quoniam Ioanna Princeps eius fidei erat concredita, & Scalone seruabatur à matre disclusa ob eius impudicitiam) Ferdinandi Principis studia promereri, eoque annitente Magisterium D. Iacobi præripere cæteris omnibus cogitantis. His rebus Barcinone nunciatis, belli defendendi cura Aragonio patri relicta in Emporitano tractum profecturo quam primum, Ferdinandus Princeps Cæsaraugustam rediit, si res Castellæ pateretur, conuentus Aragonios habiturus ad conquirendam pecuniam, cuius præcipua & maxima difficultas opponebatur: præsertim nouis subinde Gallorum copiis confluentibus ad nongentos equites, pedites decem millia. Helena, vt cœperant supremo conatu circūfessa oppugnataque: fames vrgebat, & rerum omnium inopia obsessi laborabant. Ita Nonis Decembris die Lunę ditionē facere cōpulsæ est incolūm præsidio, Ducibusque: quib. plus inter se irarū, quàm aduersus hostes animi fuit. de Perpiniano grauis cura incesserat, Helena capta, propter hostium præsidia omni ex parte circumfusa: ipsaque Perpiniani arx ab hostibus obtinebatur. ne diutius sustentare possent, metus sollicitabat. Fuit hic annus Siculis memorabilis, Iudeorum per vrbes & oppida strage edita. multitudo incertum qua causa, sed lymphatis similes ad arma populariter consternati, ac ne Lupi Vrreę Proregis auctoritate edictisque, ne supplicio quidem de nonnullis fontibus sumpto coercito furore, multos ex ea gente peremerunt. Mauris quies erat: belli sacri nulla cura, in tanta rerum nostrarum colluione. In Vasconibus intestinæ seditiones vigeant. Beamontiis Eleonoræ Principi studentibus, Agramontii Aragonii maiestate veteri instituto tenebantur Principum exemplo, furente etiam populo, atque ad arma concitato.

Ingrauescebat indies Hērici Regis affecta dudum valetudo, ipsa agitatione itineris, curisq; grauibus morbus lethalis medicorum permissu Madritum relatus, nullis salutaribus herbis, succisq; iuuantibus: contra lateris dolore denuo sēuiente, salute prorsus desperata, vicino exitu, sacris omnibus ex ritu Christiano expiatus, ad tertium Idus Decembris die Dominico, secunda hora noctis, placide efflauit animam ætatis anno quadra. quinto extremo. regnauit annis viginti, mensibus quatuor, diebus duobus & viginti. Nullum testamentum conscripsit. pauca tantum Ioanni Oteto, qui ei à secretis erat, & cui multum credebat, excipienti dictauit. curatores eorum, quæ statuebat nominauit Hispaniæ Cardinalem, atque Villenæ Marchionem. De successore rogatus à Petro Masuelo Hieronymiano Priore, qui morientis confessionem exceperat, eequem sibi substitueret, Ioannam Principem nominauit, curæ fideiq; concreditam, tum duorum testamenti curatorū, tum Sanctillanii, Beneuentani, Magistri equitum, Ducis Arcuali, quos maxime fidos fore existimabat. Corpus propter maciem ex diuturno morbo, nullis odoribus curatum, in Diui Hieronymi Madriti extemporario sepulcro compositum est, pompa funeris, neque celebri admodum, neque vulgari. deinde, vti ipse moriens mandarat, in Guadalupeo tēplo, prope matris sepulcrum tumulatus est: Princeps nulla re magis quam fœdo vitæ genere, ignauia, socordia atq; imminuta ex eo imperii maiestate nobilis, nulla virili prole ex Hērici nothi posteritate Regum postremus, vt numero sic fama. Subit memoriam admirari rerum inconstantiam. neq; mori tantum homines, sed & ingeniorum sobolem exolescere, in Principum posteritate, vbi minime oportebat, maximè: vtque singuli morituri nascimur, ita indolem stirpium, satorum, animantium, atque familiarum suos veluti natales, incrementaq; habere, ac tandem consenescere extinguiq;. Fuit in Henrico familiæ conditore viuudum ingenium, & supra ortus conditionem animus maior. in Ioanne filio felicitas multo minor, neque par industria vigorq;. In Henrico nepote ignea mens, animus orbis terrarum ac cæli capax: sed imbecilla valetudine, breuique ætate præstare diu non potuit, quas promiserat virtutes. Ioannes eo nomine secundus ingenio fuit erudito magis literis, quam ad res gerendas idoneo. In huius filio Henrico, cuius res gestas modo, & obitum explicauimus, consenuit maiorum gloria fœdataque est: industriaque & virtus sibi viam ad Castellæ regnum, atque adeo vniuersæ ferme Hispaniæ patefecit, nouorumq; & magnorum Principum sobolem, ambiguo tum iure, publico deinde commodo.

Ferdinandus & Isabella Castella Reges.

CAPVT V.

Henrici Regis obitu, omnia in Castella mutauere. plurima pars ad Isabellam sororem translata est: non pauci in Ioannæ Principis fide perstiterunt, Villenæ Marchio, Arcuali Dux, horum propinqui & necessarii: quoniam tutorum primi erant, regni nomē penes eam futurum existimantes, regimen atque arbitrium rerum penes se, marito puellæ de manu tradito: eo quem priuatis rebus (ea prima cura erat) commodum maximè iudicassent. horum auctoritatem totus ille tractus Castellæ, qui Toletum Murcia pertinet, sequebatur: Calæcorum nobilium pars maxima, correptis etiam in Compostellanū Alfonso Azeuedium Fonseca armis à reliquis dissentientem. Segobiæ in foro, suggestu è lignis excitato Isabellæ coram ab iis qui aderant, sacramentum dictum, contractis more gentis sacris: mox regis vexillis explicatis concussisque voce præconis nominibus inclamatis, Ferdinandus Isabellaq; renunciati Reges sunt. subsecutus astantium plausus. petiæ osculo manus. In trabea, equoq; imposta Princeps ad templum maximū deducta superis pro diuino munere gratias agit, vt iis quæ dederant adderent perpetuitatem precata. Magna tunc procerum solitudo Segobiæ erat: Dynastæ, quos magnates dicunt, nulli primi Hispaniæ Cardinalis, Beneuentanusq; celeritate fidem studiumq; vt probarent, Segobiā festinarunt. ex interuallo Toletanus, Santillanius Marchio, Gaspar Albanus Dux, Magister equitū, Præfectus Maris, Alburquerqueusq; subsecuti sunt. ab aliis missi qui eo officio fungerentur, atq; ipsorum nomine in Isabellæ Principis verba iurarēt. Ferdinando sacramentū dicere non placuit, nisi præsentis regniq; cōmoda & leges, gentis instituto, exēplo vxoris iurato. Erat is CæsarAugustæ conuentibus Aragoniis districtus, atq; in studium pecuniæ in belli Ruscinonensis sumptus redigendæ intētus. Ea spes quoniam in longum trahebatur, nūciata Henrici morte, Ioanna sorore (paulo ante Ferdinando Neapolitano Regi erat pacta ex prioribus nuptiis cælibi) pro se substituta præfectaque conuentui, continuo in Ca-

stellam iter arripuit, in domestico diffidio ratus nihil celeritate tutius fore: vbi facto magis quã consulto opus est. Castellæ proceres fide & opera venali nisi magnis præmiis perituri in officio non erant. Eo ergo Almasanum delato Ludouicus Medinæ Celinæ Comes misso Frãcisco Barbastrio Vasconum regnum Annæ vxori debitum affirmabat, Caroli Vianæ Principis filia. vitium natalium subsecuto cum matre coniugio, veniaq; Pontificum procuratum: de quibus rebus publicæ tabulæ proferebãtur, veræ an cõfictæ non constat, magna sanè confidentia animi, maiori quã pro viribus conatu. nisi quid opis in Ferdinando esset ad id imperium obtinendum, aliunde præsidia fore. Gallici belli nimirum importunæ minæ, impudensq; postulatum. Itaque Barbastrio repulso, Turueganum continuato itinere peruentum est. Segobiam vrbem obire distulit, dum opportunus ap- 10
 1475 paratus adornatur. postridie noui anni Millesimi quadringentesimi septuagesimi quinti, rebus omnibus instructis, in vrbem est receptus. summi, medi, infimi dixere sacramentum manus regias deosculati. De forma regiminis controuersia excepit. Isabellæ aulicis negantibus Ferdinandum ad aliquam reipub. partem accedere fas esse, ac ne Regis quidem Castellæ nomen adscribere. de qua re è Neapolitano regno, non vnum exemplum proferebatur: vtraque Ioanna imperante, viros regio abstinuisset nomine, coniugio contentos, atque eo honore, quem Regina vxor dedisset. Magna ingenia in ea contentione iactata. Aragonii contra tendere: atque nulla Henrici virili prole disputabant ad Ioãnem Aragonium stirpis maximum rediisse res. Verũ id Francorum moribus legeq; sanctum, facile eludebatur, multis tum nouis, tum antiquis exemplis prolatis, Ormisindæ, Odifin- 20
 dæ, Sanctiæ, Vrracæ, Berengariæ: quibus ad fœminas rerum in Castella summam rediisse se sæpe constabat. Ergo eo conatu destiter. Inter virum & vxorem fœdus his legibus est scriptum. Vt in regis tabulis, editis, moneta, Ferdinandi prius, deinde Isabellæ nomen exprimeretur. Contra in communi clypeo, Castellæ insignia Aragoniis potiore locum occuparent. hoc gentis prærogatiuæ, illud viri dignitati datum est. Isabellæ nomine arces obtinerentur. Eius sacramento tesseraq; quæstores vectigalia regia administrarent. Sacerdotia vtriusque nomine, Regina voluntate darentur, modo viris literatis. Ab ambo- 30
 bus cum vno loco essent, iura populi peterent finitimi longiniquique: disiuncti, quo loco vterque esset, suo nomine ius diceret. aliis vrbibus, & prouinciis, is penes quem esset regius senatus. Idem ordo Prætoribus iuridicundo creandis seruaretur. Graues hæ condi- 30
 tiones Ferdinando fuerunt: à subditis, vt acciperent, leges dici. Sed patientia firmato imperio, omnia sui arbitrii fore iudicabat. Simul Isabella Princeps pro insita prudentia, ægrũ
 „ viri animum accommodata oratione deliniisse memoratur. Suscepta de iure regni dice-
 „ ptatio non minus mihi molesta accidit & grauis. Quid enim iura imperandi distinguere
 „ necesse fuit, inter quos amor castissimus & sancti coniugii nexus constringit corpora, ani-
 „ mos, fortunas? Sit coniugibus aliis liberum, secretum aliquid à viris habere propriumq;
 „ in cuius me ipsam potestatem animumq; contradidi: decus, opes, scepra, vitã non com-
 „ municarem? tantumq; in mutuua amorem nefas committerem? stulta sim, nisi vnum
 „ omnibus imperiis maioris multo facerem. Vbi ego Regina, tu Rex, hoc est, rerum omni-
 „ um domi forisq; (nihil excipio) moderator, & arbiter. Hæc nobis sententia stat, æternũ- 40
 „ que animo stabit, vtinam tam felix quam certa, piaq;. Tempori aliquid dandum fuit: le-
 „ guleiorum studiis in vmbra, otioq; magnum prudentiæ nomen velantium. Rebus geren-
 „ dis si hac contentione aulici & proceres aliquid se promouisse credunt, nã se sua opinio-
 „ ne delusos breui sentient. nisi te volente nihil impetrabunt, honores, magistratus, opes,
 „ præfecturas. Duo tamen in hac molestia commodè accidisse arbitror. Cautum filia com-
 „ muni, quã tuum ius asseredo à paterna hæreditate exclusam oportuit: quo quid iniquius,
 „ nobisq; ipsis molestius contingat? cautum in omne tempus Castellæ populis: nam hono-
 „ res, regni arces, vectigalia, magistratus cæteris credere, neque ipse velis neq; sine inuidia
 „ gentis motuq; contingat. Id nisi placet, tua sum: de me, pro voluntate, proq; arbitrato sta-
 „ tuas licet. Hæc summa votorum est, destinataque voluntas. His verbis placatum Ferdi- 50
 nãdus animum ad rem publicam retulit, superiorum temporum perturbatione, & imminenti noui diffidii periculo multis partibus iactatam.

Lusitanus Ioannæ causam suscipit.

CAPVT VI.

Ferdinandum principem, Alfonsoq; Lusitanum vno tempore Villenæ Marchio habere ludibrio visus est, non minori quã pater ingenio, neq; maiori fide, in eã se partem daturus,

daturus, vnde certior spes ostenderetur priuata familia opes augendi: quarum prima eu-
 ra erat, nulla famæ memoria, ne æquitatis quidem. Petebat à Ferdinando, vt eius ope du-
 obus æmulis quasi vitio creatis loco motis, ipse legib. auspiciatq; D. Iacobi Magister sub-
 stitueretur. graue postulatam: hominis nunquam fidi potentiam immensum augeri eo
 adiuncto principatu. mite tamen responsum datum, temporiq; conueniens. Si Ioannam
 sequestro traderet idoneo coniugio elocandam, haud moraturos spern. ille præcise factu-
 rum se negare: neque commissurum, vt fidem falleret Hérico Regi de filia salute datam.
 Eius vt patrociniū susciperet iure propinquitatis tutorum primus, rempublicamq; ca-
 pesseret per fidos homines Lusitanum hortabatur. molliciem metumq; accusare: testari
 10 superos, monere ne innocentem ætatem, regiam puellam ex sorore natam Rex opulētus
 & maximus in periculo defereret. Superesse gentis studia, superesse procerum, eruptura
 cum occasione maiora. Ducem magis quam voluntatem deficiendi deesse. Erat Lusita-
 nus Stremotij ad regni fines, quo tempore Henricus Rex obiit. De rerum summa, Ville-
 niiq; postulatis consilio habito, varia dictæ sententiæ. Plurimi bellum decernebant, con-
 tinuoque armis in Castellæ fines penetrandum, vaniloqui, feroces, procaces, neque bello
 neque pace boni. Ingentes thesauros pace congestos, peditum equitumq; nubes, nume-
 rosas mari classes iactant. Ioannes Lusitani filius eius consilij præcipuus auctor, belliq; fu-
 nesti concitator, pro insita iuuenibus audacia temeritateq; præceps. Vnus Ferdinandus
 Brigantinus Dux ætate grauis, cautior prudentiorq; quod alii metum interpretabantur,
 20 amoremve in Isabellam propinquam, fratris neptim, resistendum iudicabat: neque teme-
 re sumenda arma. Villenium, & necessarios eos esse, qui paulo ante contra Henricum
 Alfonso fratre Rege proclamato, Ioannam quasi adulterio natâ repudiassent. Quod qua
 nunc fronte, quo nouo argumento mutarent, nisi venali pretio fide, vnde maiora præmia
 extarent eo vela daturi. Quas arces obsidum loco darent, fidem pari leuitate non muta-
 30 turos, si maiora præmia Ferdinandus polliceretur? Qui populi conceptam animis opini-
 onem euellerent, Ioannam illegitimis natalibus esse, ab ipso met Alfonso Rege confirma-
 tam, cum Isabellam coniugem expetiuit, Ioannæ oblatas ab Henrico nuptias constanter
 repudiavit? Mentiendo nimirum iactandoq; vires, quas non habent, vana spe inflant, in-
 flatique ipsi sunt. Timidi canes vehementer latrant. modici sæpe torrentes, quàm altissi-
 40 mi amnes, cum maiori sonitu fluunt. Eos proceres, easque ciuitates suam sectam esse secu-
 turos affirmant, quos certò scimus, qua fide Henricum secuti sunt, eadem Isabellæ cau-
 sam complexuros. Vtinam rerum statum subiicere vestris oculis possem, & vt corpora sic
 animi conspicerentur: Villenii vanitati minus credendum iudicaretis. Vera hæc esse pru-
 dentissimus quisque iudicabat. vicit tamen plurimorum sententia: quæ iniquissima con-
 ditio est, dum numerantur in consilio suffragia non ponderantur, apud Reges etiam re-
 rum arbitros. Prius tamen quam se commouerent, Lupus Alburquerqueus ad conside-
 randum rerum statum missus, multorum procerum syngraphas abstulit, Eboramque ad
 Lusitanum adduxit fidei testes, si Ioannam Principem sibi connubio iungeret, tempore
 haud defuturos. Toletani alienatio commoda conantibus erat. Is multos annos in aula
 50 Regum assiduus, quæ res minus verendos magnos homines ipsa fatietate facit, otii cupi-
 ditate (sic videri voluit) Segobia se subduxit Februarii die vigesimo, haud obscure iratus
 nouis Regibus: à quibus inani spe lactatum se esse conquerebatur, nullis præstitæ operæ
 præmiis, contra exhausto patrimonio, magnisque sumptibus factis, vt ingratis Principib.
 regnum quasi de manu daret beneficium suum. Præterea Cardinalis crescentem grati-
 am malignis oculis aspiciebat, omnium apud Reges arcanorum arbitri, moderatorisque.
 Ad eum sanandum frustra conatus adhibitus: cum minaretur potius intellecturos æmu-
 los quanti constaret Toletanum Archiepiscopum iniuriis violasse: læsæ irritatæque pati-
 entia suæ quantæ vires essent: inanes etiam fratris Petri Acunij Buendia Comitis preces
 obiurgationibus mixtæ fuerunt, ne se & familiam perditum iret obtestantis. dubia spe in-
 60 certum præcipitare periculum. Superbum ingenium, immodicæq; lingua magis monitis
 irritabatur: ac præsertim Ferdinandus Alarconius, quæ è domesticis vnum maxime inti-
 mum ingenij væcordia effecerat, incauti Principis auribus insidiando, noua identidem
 implebat eius animum ira.

Lusitanus se Regem Castella dicit. CAP. VII:

Mouit Toletani discessus, præcepitq; alienatio animi, iniecitque curam: ne suscepto
 aduersæ partis patrociniū more suo remp. turbaret ardenti vir ingenio, inquieto ani-
 mo, magnis opib. eo maiori studio præsidia ab omnib. conquisita, domestica externaque:

sanandi proceres cura præcipua. Henricus Aragonius ad officium est pertractus Segor-
 bio, Emporitaniſq; reſtitutis, eorumque quæ commiſerat venia data. cum eo Beneuen-
 tanus amicitia in fide confirmatur. vtrunque eo procliuſ factu fuit, quod coniugii ab
 Henrico Rege pacti ſpes intercifa erat, Ioanna Scalona, vbi tenebatur, Caſtra Iulia aman-
 data, quaſi ad Luſitani nuptias: quem Villenſ Marchio Aragoniſ viribus opponere co-
 gitabat, diſtractis bello Gallico, & inteſtinis Vaſconum motibus Perpiniani ſupremo pe-
 riculo. Quod oppidum ex diuturna obſidione oppreſſum malis omnibus, nulla auxilii
 ſpe, ad deditioſ conditiones compulſum eſt, pridie Idus Martii: legatis quos detentos
 in Gallia diximus, libertate conceſſa, oppidanis facultate, vt cuiuſque mens eſſet diſce-
 dendi, reſiſtendiue. ſeſtref inducię inter vtranq; gentem additæ. Ad Gallũ à Ferdinã- 10
 do de pace Ruſcinonenſiq; principatu per conditiones reſtituendo, legatus benignũ re-
 ſpõſum tulit, ampliffimaq; promiſſa. Si Ferdinandi filia Deſino nuberet, tantum ſe copia
 rum ſuppeditaturum annuęque pecunię, quantum ad Caſtellæ motus pacandos, re-
 gnumque confirmandum ſatis eſſet. De Ruſcinonenſi principatu non recuſaturũ iuris
 diſceptationem. quod dati arbitri iudicarent id ratum habiturum. In eam rem Guillel-
 mus Garrus è Gallia miſſus benignis auribus audiebatur, magno Aragonii dolore: qui ſe
 inſcio res tantas moueri per literas accuſabat. Vrebat maxime acre Toletani ingenium
 alienatum eſſe: verebaturque ne delecto is Rege alio, ruſus ſui muneris temp. facere
 tentaret. Serum conſilium erat, vſque adeo exulceratis volũtatibus. Luſitanus ſe ad regni
 fines oſtentabat cum validis copiis: in quibus equitum quinque millia erant, peditũ mil- 20
 lia quatuordecim, inſtructi omnes militaribus armis, vincẽdi confidentia maxima. Quod
 erat proximum, deſperata concordia bellum à nouis Regibus cõparatur. Cabrera quod
 eatenus facere diſtulerat, vt maior muneri gratia eſſet, amplioraque præmia, regioſ the-
 ſauros tradidit, belli ſubſidium certiffimum. Moia illi ad Valentinos fines Marchionis
 nomine nobile municipium, ſed modicum datum eſt. Chincbionium in Carpetanis
 Comitibus honore, arciumque Segobienſium Præfectura iure perpetuo acceſſere, meritis
 fideique conſtanter cultæ debitum præmium. Nam ſi verum fateri conuenit: parti reten-
 tique imperii Ferdinando & Iſabellę Regibus magna pars Cabrere opera & induſtria
 fuit. Segobia cum Reges in belli curam intenti diſceſſiſſent, Medina Campeſtris in po-
 teſtatem venit, forum rerum venaliũ vniuerſa Hiſpania maxime celebre, eoq; idoneum 30
 noua pecunia à mercatoribus redigenda. arcem Albanus eximia in nouos Reges fide ve-
 nientibus tradidit: Valliſoletum copiæ militares euocata erant. eo Reges conceſſerunt.
 confluebant in dies copiæ equitum peditumq; neque numeroſæ, neque validæ. Partita
 rerum cura Ferdinandus in Vltiori Caſtella ſubſtitit: vbi maiora gentis ſtudia erant.
 Iſabella in Carpetanos abiit Toletanum ſi facultas eſſet ſanatum. Vitauit ille congreſſum:
 Briocamq; Compluto diſceſſit, exiguum oppidum, ſed loco & opere munitum. Literas
 interceptas accuſabat, quibus vitæ ſuæ inſidias fieri conſtaret. Ne Velafcus quidem Ma-
 giſter equitum ad eum ſanandum à Regina miſſus quidquam profecit. Suſcepti itineris
 operæpretium fuit, Toletum in fide confirmata, præſidiis à Regina diſpoſitis, vti res at-
 que tempus monebat, Ciſfontano & Ioanne Ribera ex ea vrbe pulſis, quos Toletano eſſe 40
 addictos erat exploratum. Madritum vitatum arce in Villenſ Marchionis poteſtate. Hiſ
 rebus confectis Segobiam Iſabella rediens, argentum aurumque regium rude factum ve
 in formam pecuniæ mutauit. Quo tempore à Ferdinando Salmantica in fide confirma-
 ta eſt, eius in eam urbem aduentu, direptis aduerſę ſanctioſis ciuium ædibus, quorum
 erat magnus numerus. Zamora eadem felicitate venienti portas aperuit, pontis præſidio
 à Francisco Valdeſio priuſ tradito. dedita arx non eſt, eius præfecto Alonſo Valentia Vil-
 lenii propinquo & neceſſario. Vim experiri longum erat. Taurum locis vicinam urbem
 adire non eſt viſum ob incertam Ioannis Villoæ primarii ciuis fidem, ad Luſitanos pro-
 cliuiſ, non tam Ferdinandi odio, quam metu ſupplicii: quippe regium conſultorẽ pere-
 merat & multis aliis flagitiis erat obnoxius. Regibus Valliſoletum reuerſis, Alcaraffum 50
 oppidum ad eorum imperium ſubiunctum eſt. Villenii imperium recuſantes oppidani
 arma corripunt: arcem obſident. miſſi eo à Regibus Comes Paredius, atque Alonſus
 Fonſeca Caucæ regulus cum ſibi cognomine Epifcopo Abulenſi. Horum viribus Ville-
 nius, qui ad famam rei geſtæ cum copiis accurrerat impar, conatu diſſipandæ obſidionis
 deſtitit. eoque ardentiori ſtudio Luſitanum vti feſtinaret, datis ad eum literis monet: fa-
 cto non conſulto in tali occaſione opus eſſe: ſeque ſi adiuuaret languentibus aliis aduer-
 ſarios oppreſſurum. Accepta iniuria irritatus, ferociaque maximum bonum in celeritate
 putabat. Erat Luſitanus ad Pacis auguſtæ fines menſe Maio. Quibus diebus omnino ad
 quintumdecimum Kal. Iunii, die Iouis natus ei ex filio nepos Oliſipone eſt, cui de aui ap-
 pellatione

pellatione Alfonso nomen fuit. Breuis ætas auiti regni spes interceptit. sacramentum tamen dictum illum defuncto quamuis patre heredem auo futurum. Ex iis natalibus inter Lusitanos quidam expeditionem auspiciatam fore ominabantur, fatum esse regno Castellæ potiri, leues homines & vani, nimium spei indulgentes, delusi euentu rerû. Ad Pacem Augustam Feriæ Comes erat in armis, fidus Ferdinando, Seria oppido iis locis capto de aduersariis (Xerez nunc vocant.) Ad dextram Lusitani deflectendum fuisset, vbi Carmo, Astigis, Corduba, causæ fauebant, vt capta Hispali nihil hostile à tergo relinqueretur: ad læuam verso itinere per Alburquerquii & Vectonum fines Placētiam peruenere, modicam urbem lætissima soli facie, cælo graui. In ea vrbe Ioanna in Lusitani manus conuenit, celebratis sponalibus. toro ne iungeretur, religioni datum est, priusquam propinquitatis vitium, venia Pontificum remitteretur. Iis tamen Regibus Castellæ proclamatis regium insigne est impositum. Lupus Alburquerquius in ipsa lætitia Penamacoris Comes creatur: vt esset gratia meritis, atque labori prehensandis Castellæ proceribus sumpto. Iura quibus causa nitebatur de scripto promulgata, atque in omnes partes missa sunt, prolixo codicillo comprehensa, verbis haud obscure in Reges aduersarios cõtumeliosis. Hæc in exitu Maii mensis gesta sunt: simul de ratione belli deliberatû, in quam partem primum impetum darent.

Zamora à Lusitano capta. CAPVT VIII.

Belli flamma multis vno tempore locis exarsit, certamine vti de regno pat erat acerrimo, conatu supremo & maximo. Villenam & contributa oppida Valentinarum manus vexare ceperat. eo incolæ præsidio, & à Paredio Comite incitati, correptis consensu armis in fidem Ferdinandi concessere: ea lege vt in Regum ditione perpetuo manerent. Magistro Calatrauæ Ciuitas regia erepta est, quam in Oretanis occuparat Lusitani partes secutus nullo meliori iure. Ad fines Bæticæ, atque in Calæcis, ab vtraque parte in alteros excursions factæ & latrocinia præcipuo agrestium damno. à Petro Aluarado Tude vrbs Lusitani nomine occupata est. contra Burgensium multitudine ad arma consternata, Lusitani partes secuti Enecus Stunica arcis Præfectus, atque Episcopus Ludouicus Acunia impugnantur. Lusitani animus ancipiti sententia suspensus erat, incerti cui primû parti occurreret: aliis alio vocantibus, vt cuiusque res erant, proceribus maligne suppeditantibus, quæ prolixè erant polliciti, pecuniam, militem, comæatum, populis eam militiam quasi infatigam auersantibus. Ea res nouam inuidiæ flammam apud Lusitanos accendit. mens eorum & conatus labare cepit, præsertim cum Ferdinandus, cui vix quingenti equites erant quo tempore Lusitani primum in fines irruerunt, firmissimas copias numero, & virtute habere nunciaretur, equitum ad decem millia, peditum ad triginta. Ad Tordefillam, vbi statiuæ erant, lustratus recensitusque exercitus est, ad prohibendos Lusitani conatus ardentibus cunctorum animis, accensis studiis. Re is constituta Areualum prius, quod in fide erat, inde Taurum petiit, aduocante Ioanne Vlloa, præterea Zamoræ obtinendæ spe. Neque defuit euentus. urbem vtramque Lusitanus occupauit sine sanguine. Locorum commoditas inuitabat, comæatu importando idonea: quoniam eæ vrbes ad Portugaliz fines sitæ sunt. Eo incommodo commotus Ferdinandus, continuo itinere ad Taurum positus castris per faciem Lusitanos ad pugnam prouocauit, ardenti homines ingenio: certo periculo, si in aciem prodirent, quoniam minori numero erant, quinque equites millia, pedites ad viginti millia, sed lecta Lusitaniz pubes Castellæ incrementis aucta: si detrectarent, minori deinceps audacia, bellique laude. Cautior Lusitanus copias dissipatas excusare: ad singulare certamen prouocare: in quo minus periculi erat, cunctationis maior occasio. non vltra verba processum. Ferdinandus, triduo statiuæ eo loco habuit; nulloque alio moræ pretio pecuniæ in stipendium comæatusque inopia pressus, quod itinera hostis occuparet, retro conuerso itinere Mediã Campestrẽ abiit. In eo oppido ordinum consensu concessum, vti ad belli necessitates templorum aurum dimidia ex parte mutuum sumeret, rebus tranquillis integrum fide integra redditarus. Eo subsidio ad obsidendam arcem Burgensem contendit. Varia regii discessus & itineris retro conuersi relicta Tauro vrbe, opinio fuit. Plerisque metum & res inclinatas interpretantib. Toletanus ea etate cum quingentis equitibus motib. superatis ad Lusitanum ire pergit: ne bello confecto desertæ causæ culpam incurreret, cuius se fautorem præcipuum fore professus erat, nihil fratris Comitæ lacrymis commotus, atque eius filiorum Lupi Casorlæ Antelati, Alfonsoque qui in patris gratiam Pompelonensis Episcopus erat creatus, Ferdinandi Petrique: quib. ægre erat patruû præcipiti temeritate incertum periculum ruere. Toletano atque Areuali Duce auctorib. Lusitanus cû mille

& quingentis equitibus, idoneoq; peditum numero, ad dissipandam Burgensem obsidionem ire pergens, intra Baltanasiæ arcem, quæ locis arduis impeditisque Pisoricam inter & Durium sita est, Beneuentanum ex deditioe cepit: misitq; Pennasielem. Ipse satis se profecisse ratus ad fructum laudemq;, præda lætus, an diffusus ut par Ferdinando esset, si venirent ad manus, repente retro conuerso itinere, conatu abscessit Burgensem arcem iuuandi. Ioanna Zamoræ substiterat. Isabella Vallisoletæ, virili atque expedito animo Princeps, viri periculo permota, raptim iis locis delectu habito, Palentiam est progressa, Burgos si opus esset cum idoneis copiis continuò aduolutura. Expectatione tantæ rei suspensos omnium animos, hostium repentinus regressus sedauit. A Castellæ & Aragoniæ Regibus legati Romam, quò maior esset auctoritas, viri principes, magnoq; numero, dato mense Iulio senatu, mandata explicarunt: suosque Principes in fide officioq; fore sunt polliciti. Eatenus dilatum officium nouo Põtifici debitum, propter intestinos prouinciæ motus & graues, excusarunt. Benignè Pontifex respondit, rebus Aragoniis impense fauens, cum quibus sanguinem miscuerat, Leonardo fratris filio vrbis Præfecto, iuncta Ferdinandi Neapolitani filia notha. Ægrè id Lusitanis oratoribus fuit: & controuersia nondum diiudicata affirmabant, debuisse eum mediam personam gerere belli spectatorem, aut arbitrum non participem. Ad id remedium recursum, quo similes disceptationes sanatas meminerant edictum, ne cuiquam Principi eo facto præiudicaretur. Legationis princeps Dezpuchius Montefiæ Magister, bellicæ virtutis & prudentiæ fama per omnes prouincias celebratus, nouis Italiæ bellis parta: quæ ab Alfonso Aragonio Rege gesta meminimus sæpe eius ductu. Lupo is Semeno Vrrea, qui ipso tempore Siculis præfectus cum laude fuerat, defuncto mense Septembri, Rege deferente eum honorem constanter repudiavit, tantulum vitæ certus religionis & pietatis studiis dare, in cœnobium secedens non à bellicis tantum, sed ciuilibus muneribus. Ioannes Aragonius Cæsaraugustanus Præful diem obiit in arce Albalatæ ad Sicoris ripam, ad tertiumdecimum Kalend. Decemb. patre Rege Aragonio, materno genere haud ignobili, magna auctoritate, par opib. Vniuerso orbe hic annus celebris maxime fuit, venia seculari à Sixto Pontifice ad hunc annum, ac deinde ad quemq; vigesimum quintum redacta. Qua inuitati multi mortales Romam confluxerunt: in his Ferdinandus Neapolitanus, ætate ingrauescente maiori quàm antea religionis studio.

Zamora Vrbs à Ferdinando recepta.

C A P V T IX.

Fine anni Catalaunicæ gentis conuentus, Aragonius Barcinone agitabat senex strenuus, neque ætate, neque laboribus fracto animo, de vtroque bello sollicitus Gallico Lusitanoq;. Nam violatis induciis Trahiguerus cum Gallorû manu, per Ruscinonenses in vicinos Catalaunorum fines inuectus Laurentii fauo capto, magnâ prouinciæ formidinem incusserat: prorsus ut quod in extremo periculo fieri consuevit, omnes, quorum ætas ad bellum esset idonea, edicto ad signa euocarent. In Castella Lusitani arma vigebant, spe allata nouas in Gallia copias comparari, inter eum Regem & Lusitanum nuper isto fœdere. quo studio, Anglus Gallusq; eatenus infestissimi hostes in finibus Ambianorum ponte facto, inter se collocuti, pacem sanxerunt. Britannus etiam eo fœdere comprehensus est. præterea Burgundus Ludouico Lucemburgio Magistro equitû Galliæ, qui ad eum confugerat, Gallo donato. Indignum facinus viri inconstantia excusabat, fidesque ex fortuna semper suspensa: qua sæpe vtrosque ludibrio habere visus est. alii falsa inuidia laborasse affirmant, ex opulentiâ, ut sit nata. Sic sunt res & opiniones humanæ. Aduersus eas molitiones in Aragonia gente parum præsidii erat, diuturni belli sumptibus exhaustæ, angustis finibus prouinciæ. ad artès conuerso ingenio, ab Aragonio mense Nouembri induciæ vsque ad mensem septimum instauratæ cum Gallorum gente. Belli Lusitani cura Toletanus ad colloquium inuitatur. Quanta beneficia in regiam Aragoniam extitissent non ignorare: quod pat meritis gratia non esset reddita dolere maxime. si possitis tantisper offensionibus sui copiam faceret emendaturos. Repulit ille Aragonii preces, perdendi aut pereundi obstinato animo: sæpe ut comminatum fuisse fama sit: Isabellam à se Reginam factam: effecturum tamen, ut sceptrâ colo mutaret. Regibus Castellæ hominis offensæ curæ magnopere non erant verentibus, ne eo reuocato Cardinalis Hispaniæ, in quo tantum præsidii rebus erat, alienaretur, præsertim indies aucta potentia, confirmatis viribus. nam per idem tempus Villenjo Almagrum profecto, Ocania quam in ditione retinebat, orta populari seditione ab illo defecerat. Aduentu Cifontani Comitis, & Ioannis Riberæ in fide studioq; oppidanis cõfirmatis, id oppidum Paredio Comiti est resti-

est restitutum, quasi Diui Iacobi Magistro. Zamoram Ferdinandus ipse euocatus Burgis à Francisco Valdesio, qui turribus præfectus aditum se patefacturum pollicebatur, occultus venit: vrbeque in potestatem redacta supremo conatu, arcem quæ Lusitano præsidio firmata erat, oppugnare statuit, nisi re confecta non discessurus. De colloquio inter Aragonium & filium actum: Eleonora etiam Vasconum Principe euocata. pacandi eius gentis tumultus erant ex Biamontensium & Agramontensium dissidiis, quæ fœminæ imperio maximè recruderat. & cura Gallici auxilii sollicitabat: quod Iuone Duce accedere nunciabatur: ac per fines Vasconum, ne in Castellam irrumperet, & se Lusitanis coniungeret verebantur. Cantabros ne ea parte Galli inuaderent, locorum asperitas, comineatus inopia, & gentis virtus satis tutari videbantur. Ferdinando ad Zamoram residente, fratris Alfonso Aragonii cura & virtute, qui dudum cum quinquaginta equitibus delectis auxilio ex Aragonia venerat, Burgensis arcis præsidarii milites spe defensionis abiecta deditio-
 10 nem fecere incunte salutis anno millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. Isabella Regina, cui deditæ arcis laus est reseruata, consensu vtriusque partis, in id Vallisoleto euocatur. Magnum id momentum fuit, vrbe regia, atque arce penitus exclusis Lusitanis. arci præfectus est Dieghus Ribera, Alfonso Principis institutione sorori Isabellæ gratus, carusq;. Madriti Ioanna Castellæ Regina decessit ad sextumdecimum kal. Febr. quidam superiori anno dicunt Idib. Iunii. Corpus ad D. Francisci sepultum: tumulus è candido marmore cum inscriptione constitutus defunctæ cernitur ad aram maximam, motis
 20 ex eo loco Roderici Gonçalui Clauigii cineribus: qui legatione ad Tamerlanem Scytham functus, eam templi partem sua impensa constructam moriens sepulturæ delegit. Sic sunt rerum vices. tenuioribus etiam mortuis irrogatur iniuria. De obitu Regiæ varia & atrox fama fuit. quibusdam ex partu extinctam affirmantibus, plerique veneno Lusitani Regis fraude periisse malunt. Alfonso Palentinus in hanc partem inclinat: ex partu fama tenuit in peiora vulgi opinione prona.

1476

Pugna ad Taurum Urbem.

CAPVT X.

Restiterat in Lusitania Ioannes Lusitani Regis filius rebus Præfectus. Indole is animi, ætatis ardore, & spe victoriæ ferox, cognitis reb. quæ gestæ erant, fortunam partium inclinasse, in Castellæ proceribus haud satis præsidii esse: nouo delectu equites contrahit ad duo millia, peditum millia octo. sed minor pars militaribus armis instructi: cæteri vt quemq; casus armauerat bello haud viles admodum erant futuri. cum his copiis Ledemix ponte transmissis S. Felicis fano tentato, Taurum peruenit ad quintum Idus Februarii. vbi pater tria millia quingentos equites, pedites ad viginti millia habebat, vicinis locis in hiberna distributos. In collectio exercitu plus animorum & fiduciæ, quàm vigoris & præsidii erat: sed ea tamen cura Ferdinandus cum Zamoræ arcem obsideret, minori multo numero, equitum ad duo millia & quingentos peditum duplicato numero, ex omnibus partibus copias militares euocat, nouo bello supplementum. Neque enim quieturi Lusitani erant, nisi Zamoræ arce liberata periculo, aut pugna commissa: cuius discrimen Aragonius vitandū omnino per literas & nuncios disputabat: monebatq; filium ne sortem totius certaminis subiret ardenti iuuenis animo. Quid enim in vnus pugne euentū, dubio ancipitiq; Marte, rerum & imperii summam committeret? quid præcipitaret spes pulcherrimè fundatas exiguo fructu, vt maximè victoria esset explorata? ætatis impetum ratione, consilioq; frænaret: parentisq; monitis obtemperaret, ob ætatem à multo rerum vsu cautioris. Erant cum Ferdinando, Mendoza Cardinalis, Albanus Dux, maris Præfectus cum patruo Henrico Albæ ad Alistem Comite, Lemosii Comes, Asturicæ Marchio officio in Principem certantes. Validas equitum turmas ad Alahegium locis vicinum oppidum Ferdinandi Regis patruelis Henricus, Alfonsoq; frater, præterea Treuigni Comes tenebant. Ipsa etiam Isabella è propinquo, quàm posset opem latura viro, Burgis Tordesillam accurrit. Lusitanum quamuis tantis auctum copiis, haud ignarum, numero virtutem non respondere, anxium in diuersum arcis defendendæ, & vitandi periculi curæ trahebant. vicit tamen honesti cura. obsessis opem ferre constituit. In Vaccæis ad Durii fluminis ripam geminæ vrbes sitæ sunt, Taurus Zamoraque. quibus Romanorum imperio nominibus fuerint vocatæ, sæpe est dubitatum. plures inuenio qui Tauro Sarabis, Zamoræ Senticæ, vetera nomina adscribunt: quos vt sequar, inclinatur animus. Agro vberis, soli amœnitate atque prouentu, cæli salubritate nulli cedunt. numero ciuiū modico sunt. in plano sitas mœnium firmitas & arces muniunt. Zamora Episcopali sede est illustrior, ab ea Taurus sacra petit, alioqui nobilitate, cultuq; ferme par. modico distans inter se in-

teruallo, flumen ad austrum alluit, gemino lapideo ponte iunctus. Tauro egressus Lusitanus, cum speciem præbisset recta aduersarios petiturū, mutato repente consilio transmissio flumine ad D. Francisci quod cœnobium in aduersa ripa est, è regione Zamorę castra locauit ad caput pontis, quo aditus ex vrbe erat, tormentis etiam obiectis. Ita neque impugnationem arcis impedire poterat, interfluente flumine: neque pugnae copiam faciebat. Verborum altercationib. tredecim dies sunt consumpti. nihil proficiebatur. Martii Kalend. die Veneris vasis ante lucem conclamatis discedit, Lusitanus pontis parte rupta, ne hostis insequi posset. Cognito hostium consilio Ferdinandus, cum copiis omnib. progredi statuit. dum pons reficitur, multum temporis consumptum est. Aluarus Mendoza cum trecentis equitibus nouissimum hostium agmen carpere, atque pugna distine 10 re iussus est. Sic acies hostium impedimentis graues Ferdinandus est consecutus, angustiis egressus in patentes campos, quinque millibus ab vrbe Tauro, vix reliqua exigua dici parte, nam præceps in occasum Sol erat. vitare pugnam hostis non poterat, Ferdinãdo propinquo, angusto ponte, quo transitus erat. conuersis agminibus acies ad pugnam instruit. Locus æquior, subsidium ab vrbe vicinum, victis perfugium, noctis tenebrę munito futuræ faciebant animos. contra Ferdinando curam iniiciebant. Prudentib. certamen exhorrentibus, Ludouicus Touarius studio pugnandi ardens, contentaque voce.

•• Aut cedendum regno, inquit, aut dimicandum est. Opinione famaue virtutis imperia
 •• parantur, bellaq; constant. quid autem huc processimus, nisi pugnandi voluntate? quid
 •• detrectatum certamen, nisi metus significationem continebit? Tu quidem Rex, maeste 20
 •• animo, virtuteq; esto: hostes pauidos, & quia tenentur, ad pugnam conuersos, in ea flu-
 •• tuatione animorum citius opprimes quàm ventum ad manus erit. Hæc dixit. simul procerum sententiis exquisitis, pugna decernitur. Dato signo prælium ab equitibus incipitur. Erat in primo hostium agmine Ioannes Lusitani filius, octingentis equitibus pedites immixti, qui globos igneos disploderent. Eius impetum, Aluari Mendozæ agmen sustinere non potuit. fugati dispalatique equites sunt. Maius certamen inter Reges fuit. ibi aliquandiu est certatum. pugna nullo more prælii sed latrocinio similis fieri, sine signis, sine ordinibus. Ad regium Lusitani vexillum magnum certamen fuit. Sotomaior Almeida extorserat. confluentes ab vtraque parte milites concerpsere. Almeida ipse capitur. eius arma in templo Toletano appensa victoriæ monumentum in Regum sacello visuntur, 30 vexilli concepti vicaria. Ad extremum fugatis Lusitanis, Rex ipse cum paucis ad montes progressus non prius constitit, quàm ad Castrum Nunnii peruenit: & cum fugæ nulla indicia extarent, occisum fuisse creditum est. Fugientes hostes insequi non licuit, tenebris prospectu adempto. Henricus Alistis Comes ad Tauri pontem prouectus, in reditu ab hostium manu captus est: eorum, qui cum Ioanne Lusitani filio integri ad multã noctem in armis perstiterunt. Eam manum Ferdinando, quamuis proximo cliuo occupato, inuadere consilium non fuit, suis dispalatis toto campo, atque ad prædam conuersis. vtriq; horis aliquot eisdem vestigiis perstiterunt, diutius Lusitani. Id solamen aliquod acceptæ calamitatis fuit, ignominia leuamen: quod historici Lusitani laudibus celebrant: atque à Ioanne Principe victoriam esse partam affirmant. Sic semper Christiani nominis 40 hostes vincant. Ferdinandus Zamoram sese retulit: eoq; digresso Lusitani Taurum abeunt. Toletanus prælio interfuit, Ioannis Principis à latere nunquam discedens. Cædes minor quàm pro victoria fuit, neque captiuorum numerus magnus: præda maior direptis Lusitanis impedimentis magna ex parte.

Rex Lusitanus in patriam redit.

CAPVT XI.

MVltis vno tempore locis mouebantur arma: nullaq; ferme pars à belli malis immunis erat. ex eo, vt fit, scelerum licentia confirmata. vniuersa prouincia milites vagari, dispersi per vrbes, oppida, & agros. cædes & latrocinia facere, vi & stupris cuncta fœ- 50 dare, in omne nefas præcipites, atque venales. In magistratibus parum præsidii erat, aduersus eas calamitates. inter ciues, quod superiori tempore factum diximus, ad ea vindicanda scelera veteres societates instauratæ, nouæ institutæ, militibus in eam rem de publico stipendio dato. Auctor salutaris consilii Alfonso Quintanilla ærario regio præfectus, consilio bonus manuque. eæ societates optimis legibus astrictæ institutisque temperatæ in vigesimum annum perstiterunt: cum externis hostibus victis, domesticis dissidiis compositis, rebus est reddita pax. Maior belli moles in extremos Cantabros incubuit, ea parte cui Guipuscoæ nomen vulgo est. Ad Olarsonem promontorium in extrema Hispania, arx imminet Gallia finitima, maritimo atque terrestri situ inexpugnabilis: cui Hondarribia

darribiæ incolis nomen est. firmissimas munitiones longa dies addidit Gallicis irruptionibus prohibendis, quibus sæpe finitimi vexantur. In id oppidum à Gallicis copiis impetus primum est factus, ad Ferdinandi vires, quo tempore ad Zamoræ arcem assidebat, alio euocandas consilium callidum. Igneis tormentis, quorum conficiendorum librandorumque gens Gallica peritissima est, murorum pars maxima corruens cum fragore late stragem fecit. Ruderibus completæ fossæ facilem aditum præbebant, exigua defensorum manu, atque iis, continuis vigiliis & laboribus imminutis. Dieghus Sarmētus Salinarum Comes, rerum summæ præfectus, cum se in eam arcem intulisset, quoduis periculum adire certus, obsessis animus creuit, locorum asperitate ingenia quoque & corpora duratis.

¹⁰ Eruptione facta in hostium munimenta prorumpunt. Disturbatis operibus, euerfis atque incensis machinis, quoniam bene prima successerant, nouis copiis subinde è Gallicis castris ad periculum accurrentibus, acie cum hoste dimicare non dubitarunt. maior reddita, quam accepta clades est, neque obsidio dissipata. Madriti arx quæ in Villenii iure erat, magnum factioni præsidium, ab oppidanis correptis armis obsessa est. Petrus Arias, & Petrus Toletus primarii ciues multitudinem ad arma concitarunt. Missa à Regina auxilia sunt. affuit etiam Sanctillanus, quo maior esset auctoritas, vires maiores. Castra Iulia, Batiæque vno tempore Ferdinandi nomine obsidebantur, in Bætica & Lusitania. In Contestanis Chinotilla, Almanaque orta inter oppidanos seditione defecerant: Valentinusque finitimos auxilio euocarunt, magno Villenii incommodo, cuius ditione ea oppida tenebantur: tamen eius industria in officio tum quidem perstiterunt. Aragoniis omnia secunda erant, aspera Lusitanis: eo amplius quod quartodecimo Kalendas Aprilis Zamoræ arx dedita Ferdinando est cum tormentis & omni apparatu bellico. Alfonsi Aragonii aduentus, vt deditioem maturarent, multum contulit, impugandarum arcium scientia præstantis. Eo incommodo fractis Lusitanorum animis, vt extra periculum esset, Ioannes Princeps Ioannam nouercam amitinamque cum præsidio equitum quadringentorum, in Lusitaniam abduxit belli causam. cū pari numero Toletanus in Carpetanos abcessit, quasi vacillantes procerum mentes, & mutata repente voluntate locum gratiæ apud Ferdinandum quærentes, in fide confirmaturus, re victus tædio, nulla victoriæ spe. A Ferdinando Cantalapetra in Segobienfi agro obsessa: vbi Lusitanorum firmissimæ copię

²⁰ erant. ea tamen lege semestribus induciis ab eius oppidi impugnatione cessatum, si Villalba, Maiorga, Portillium, Beneuentano redderentur: quas arces fidei obsides pro libertate dederat Lusitano. Vrcefiæ Rodericus Manricus, qui se eius militiæ Magistrum ferebat, occuparat: arcem obsidebat, quoniam Villenii præsidio tenebatur. ab eo & Toletano festinatum, si obsessis opem ferrēt. nullo operæpretio facto, repulsi cum ignominia, ac periculo sunt, tum Roderici patris, tum Georgii Manrici filii virtute: cuius hoc bello præclara rudimenta extiterunt. vitæ breuitas prohibuit, ne virtutis indolem, præclarique ingenii lumen exereret factis: vti alio loco est commemorandum. Sic bellum terra gerebatur: neque mari quies erat. Lusitiæ litoribus Andreas Sunierus cum paucis Aragoniis triremibus imminere affluebatque. Tot aduersis casibus debilitati Lusitani Regis,

⁴⁰ debilitati procerum Castellæ animi, quantum sibi virium decessisset non ignorantium, quantum studii popularis, infaustam militiam auersati, pars multo maxima ad sanitatem redire cæperunt. Primus Arcuali Dux, Roderico Mendoza, cui præmium operæ in agro Toletano Pintus oppidum fuit, ad Isabellam legato illi sacramentum Madrigale dixit. Pro quibus supplicium merebatur, præmia amplissima retulit: ad veterem ditionem Alcantaræ Magisterium, de quo lis erat Alfonso Monroyo cum Ioannis Stunicæ Ducis filio, à regibus promissum, datumque. accessit Beatrix Paciecha Metellini Comes fratre Villenio cautior, fide haud constanti. Iisdem diebus, omnino quarto Nonas Maii coniugium Ferdinandum inter Neapolitani Regis nepotem, & Isabellam Ferdinandi filiã, pactum est. In cultum puellæ ducenta aureorum millia à Neapolitano promissa: tantundem quarta minus parte à patre, si alia proles mascula in spem regni esset suscepta. alioqui amplissimi regni spes dos esset. Fœderis maturandi occasio præcipua, ingens mutæ pecuniæ vis oblata Ferdinando, magnum rebus momentum in earum rerum difficultate, ea inopia ærarii. Omnino Lusitanus ad eius rei famam, quam referentes, augebant, desperata victoria, temeritatem susceptæ expeditionis noua leuitate luere constituit, Castellæque deserta redire in Patriam. quoniam parum virium in domesticis opibus, parum in factiosis proceribus fore prouidebat, externa auxilia conquirere parat, Gallicaque arma in Hispaniam commouere. tentata tamen prius concordiæ spes, controuersiæ arbitrium Aragonio & Toletano permissurum profitebatur. Serum consilium lite martis arbitrio ferme diiudicata repudiatum. Marialbæ Comite Tauri cum præsidio relicto, ipse

tristis atque re male gesta deformis in Lusitaniam Iunii Idibus abscellit. Pauci exules ad omnem ad eundam fortunam abeuntem sunt persecuti, magis desperata venia, quam factionis studio.

Lusitanus discedit in Galliam.

C A P V T XII.

Lusitani opes in Castella eius discessu magis etiam inclinabant. In Ruscinonensibus & Ceretanis Gallica arma motiebantur, initique fœderis conditiones. Salsulæ arx munitissima Narboni obiecta, firmissimum ea parte Hispaniæ propugnaculû, aduersus Gallicos impetus ex deditione à Gallis capta: Lebia in Emporitans circumfessa. Externa iniuria, intestina discordia aucta est: Ludouici Mudarræ milites, quorum præclara operata, quàm ob stipendia multorum mensium non soluta, nonnullis oppidis captis ad arina spectare cœperunt: ac periculum erat, ne Gallos in societatem asciscerent. Non ante ea tempestas sedata, quam iustum auri pondus se breui persoluturos, à regis Ilerdæ datis prædibus est cautum. Gallicæ excursioniones prohiberi non poterant, exhaustis gentis viribus, Rege Aragonio longinquo, atque in Vascones profecto: vbi intestini partium tumultus nihil remittebant, meliori Beamontiæ factionis fortuna, à quibus Pompelo regni caput obtinebatur, Stella erat obsessa. His Ferdinandus fauere magna Aragonii Regis molestia. Sed ne Gallis ea parte aditu patefacto nouam tempestatem in Hispaniam attraherent, erat prouidendum. quibus erat persuasum de Vasconum imperio Ferdinando tradendo inter eum, Eleonoram, & vtriusque patrem Aragonium Regem consilia agitari: excluso Francisco Phæbo, quem ex Gastone Fuxesi ortum diximus, Eleonoræ nepotem. Vt eos motus pacaret, Ferdinandus in Cantabros abiit de Hódarribiæ periculo sollicitus, euocare auxilia parans, comparare classem: cui Latronem Gueuaram nobilissimo loco natum præfecit. Patrem vt Victoriæ accederet inuitauit. Isabella Tordesille substiterat: quod oppidum Durio alluitur, & Lusitanorum excursionibus prohibendis erat idoneum. Trecentorum equitum præsidium aderat ductore Alfonso Aragonio leuiro. Repetebat ille Calatrauæ Magisterium annis superioribus ablatum, neque magna neque nulla spe: nam Gironios conciliandi, præcipua Regibus cura erat. æger mora impatientiaq; Eleonoram Sotum, quam adamare cœperat in Isabellæ obsequiis versantem, quamuis inclinata iam ætate vir vxorem duxit, professæ castitatis lege à Pontifice Romano solutus. optimo sane publico ambitio importuna de Magisterio sublata est. quod molestum Aragonio patri accidit. adeo vt Ioanni, quem ille furto genuerat, Ripagorsam atque Villaformosam patri detractas daret: quas illi Rex adduxerat vindicato Iacobo Aragonio & occiso Barcinone: qui patris Iacobi Alfonsique aui Gandiæ Ducis iura, & secundum ea duo illa oppida repetebat, ferox conatu audacia exitiali. Ea maiorum meritis & nobilitati gratia fuit scilicet. Arx Segobiensis, vbi Isabella Ferdinandi filia erat, circumfessa in ciuium tumultu, ac ferme capta nunciabatur. Seditiois auctor Cabreræ ex re priuata infensus ob ablatam eius arcis præfecturam, Alfonso Maldonadus, adiutoribus Ioanne Aria Episcopo, & Ludouico Mesa ciue primario. Isabella non magis filia, quàm arcis periculo permota, citato itinere ad incendium accurrit. Sic tranquillitas rebus & vrbi restituta est, seditiois quâ pulsus quâ iudicio vindicatis. mense Augusto id gestum est. Quo mense Aragonius, cum pede altero æger distulisset, Victoriæ accessit. Nullus dies iucundior seni accidit. maximû vitæ fructû cepit, cû filiû aspexit, vnde ipse fuerat ereptis bonis omnib. cû ignominia reiectus, Castellæ Regem effectum. Et ô superi, inquit, vt huius diei lætitia propria sit, facite. nulla molestia obscuret, nulla calamitas. & quoniam fortuna ad summum perducta retro volui consuevit, date, vt mutationem eius ipse potius priuatim, si quid est peccatum, si vindicare paratis, sentiam: quàm publico incommodo, aut filiorum calamitate luatur. Hæc lacrymis toto ore manantibus precatus, in filii complexum ruit, primum honoris locum deferens, prohibito dextram deosculari, ad læuam affidens, atque ad hospitium vsque comitatus. Id Castellæ maiestati datum. Aderat Eleonora Vasconum Princeps, magna spectaculi pii, atque susceptæ lætitia pars. De rebus communibus consultatum: ac Aragonium constituisse scribunt, Aragonium imperium filio de manu tradere. quod in ea ætate verisimile est otii cupiditate tentatum: destitisse tamen ob Castellæ motus nondum compositos. Colora Gallicæ classis præfectus, Cantabriæ & Calæciæ litoribus tentatis, euastatisque in Lusitaniam discessit, vt Regem Lusitanum in Galliam ea classe veheret. Ad Olisiponem is erat, rebus omnibus, quæ ad profectionem opus erant, comparandis intentus. Inde conscensis nauibus in Africam nauigauit primum. Duo Brigantini

gantini filii euntem profecuti sunt, Comes Penamacoris amicorum princeps, Ocrati Prior, Ioannes Pimentelius Beneuentani frater: præterea duo millia, & ducenti milites Tingi Arzillæque præsidium. Septa soluens Illiberim tenuit mense Septembri: qui portus in Galli potestate erat. Inde Perpiniani, & Narbone regio cultu exceptus est. Lusitani aduentu maiori impetu concursum ad arma in Ruscinonensi tractu est. A nostris Laurentii fanum receptum: à Gallis Emporitani fines vsti, direptique. Domesticis dissidiis tumultuabantur prouinciales, eoque aduersus externam vim nullo cõmuni cõsensu. Quo tempore Aragonius se victoria Tudelam Vasconum oppidum retulerat, in vnam curam tumultus eius gentis pacandi incumbens. Ioanna eius filia in Catalaunis pro patre res gerens, imbecillitatis conscia bellum auetfabatur. ablata tantum iure feciali vtrinque repetita frustra: & inducias tamen tenere placuit antea pactas. Lusitanus pedestri itinere Turonum urbem tristis contendit: vbi Rex Gallus ea tempestate erat. splendide acceptus atque habitus die constituto secundum salutem hac sententia locutus fertur. Cogor prius oneri, quam vsui esse, quo nihil in vita molestius accidit. Sed bonis tamen nostri regni rebus gratorum sociorum officio functi sæpe, munus tamen officiumque nostrum vestris meritis minus fuisse scimus, fatemurque. Hæc mittantur. Est enim fœda meritorum miseris in ætuma iactatio. Nullæ mihi cum Rege Siculo inimiciæ sunt, nisi quæ publicæ: nec gentem Aragoniam sed scelera sed atrocium persequimur. Ereptus Ioannæ sponsæ ex sorore natæ paternus principatus, opesque, proli dedecus indignitatemque omnium gentium armis vindicandam, belli sumendi imposuit necessitatem, infelicis hactenus. sic est cælitibus visum, tristes sæpe casus solitis læto exitu mutare. Quod in tua manu Rex iniucte situm est. tu iusto pioque dolori mederi vnus potes, & in nostris malis vestras etiam iniurias vindicare, bellum Ruscinonense & Cantabricum optato exitu terminare, Vascones è faucibus eripere auidissimi tyranni. An eo imperio occupando, rationes defuturas creditis ei, qui dotale imperium armis inuasit, eripuit, oppressit nullo comodiore iure? An facultatem, Castellæ & Aragoniæ præsidiis circumfesso, regionibus modico? Erratis si vllis finibus ambitionem resistere putatis. Scimus auro & lectissima pu be Galliam abundare: Neque vniuersæ quamuis Hispaniæ collatas vires, pares vnquam fuisse. Neque nos ita destituti sumus, tametsi supplices vestram opem imploraturi, tantum laboris suscepimus. supersunt integræ Lusitani regni opes, in Castella studia partium partim aperta, plura cum vsus erit, & victoriæ spes maior, eruptura. Vestris tantum auspiciis bellum, quod iam est inchoatum, geratur. Nihil vanitatis in nostra oratione est, & alioqui supplicibus Regibus opem ferre, malis publicis mederi, commodis omnibus, si nulla ostenderentur vt sunt maxima, honestatem, dignitatem, officium præferre, quorum nisi magnorum Principum, quales vos estis, munus est? Ad hæc Gallus pauca: sibi id curæ fore respondet, daturumque operam, ne frustra ad suam opem confugisse videatur. Verbis facta non responderunt. Lutetiæ quo discessum est vrgenti Lusitano belli gemini necessitatem aperte excusauit, cum Burgundo Angloque instaurati, ac maiori erumpentis impetu. Præterea lege propinquitatis irritum coniugio pia armia non fore. sic Lusitani conatus delusi sunt: etsi Burgundo is cognatione propinqua, nempe amitino & fœdere iunctus ad eum profectus pacis vniuersæ se interpretem auctoremque offerebat, nihilo feliciore conatu. Nouo Castellæ commodo in Gallia mouebantur arma. Ad Hondarribiam enim in ea rerum Gallicarum difficultate induciæ à Gallis concessæ sunt, breues primo, terraque tantum, deinde agente Cardinali Hispaniæ longiores & sine exceptione.

Taurus de Lusitanis captus.

CAPVT XIII.

Reges pater & filius Victoria disgressi, rursus ad sextum Nonas Octobris Tudelam contuenerunt, si Vasconum tumultus componerent. Habebat vtraque pars suas cliente las & domesticas & externas: in aulis etiam eorum Principum factionum studia gliscebant. Euocati Lerini Comes & Magister equitum Petrus Peralta factionum capita, se & suos in auctoritate Regum fore professi sunt: quod illi sanxissent habitur i ratum, si fallerent, dira caput suum obtestatione execrati. à Beamontiis etiam Pompelo Ferdinandi fidei quasi sequestro cõcredita, ab aduersa factione arces aliæ Aragonio contraditæ sunt. Aderat Alfonso Carrillius Buendiæ Comitum frater Pompelo, Episcopus. Molestæ ex molitiones Magdaleniæ Fuxensis iunioris vxori acciderunt, coitionem & dolos suspicantæ, ac de filiis sollicitæ: ne hereditate paterna excluderentur. Berengarius ad eam legatus constitutæ concordiæ causas & conditiones explicuit. Debere illam bono animo esse: de Regib. patre & filio secunda omnia expectare. Periculi amplius ex Gallia impende-

re. ne se in fraudem induci pateretur iungendo cum ea gente vires ad Hispaniam intia-
dendam. Esse quidem Gallum fratrem : cum Aragonio & filiis maiora necessitudinis iu-
ra suppetere. Ad hæc illa pro beneuolentia proq; officio gratias agere. De fide dubitasse
nunquam: neque à fratre, de viribus sociandis appellatam. ne commissuram quidem, vt
necessitudinis cum vtrisque inita oblita videretur: & si facultas sit, pacis potius quàm ar-
morum auctorem fore. In medio conatu Vascones pacandi, noua lætitia accessit. ad ter-
tium Nonas Octobris legatis vltro citroque commeantibus, coniugii leges ipso in oppi-
do firmatæ sunt, Neapolitanum inter & Ioannam Aragonii filiam antea pacti. Sponsalia
Cerueræ præbita in Catalaunis, vbi sponsa res gerebat: ipsaque Neapolis Regina salutata
est. Nouis nuptiis ea regia vacua effecta erat, Beatrice Neapolitani filia ad Matthiã Hun- 10
garum, cui erat desponsa, nauibus amandata, præstanti probitate pudicitiaq; vëtre infœ-
cundo, geminis quamuis nuptiis initis: his & deinde cum Ladislao Rege, qui in Matthiæ
locum est annis insequentibus subrogatus neque pari virtute, neque felicitate. Non cessa-
bat interea Isabella Regina. Taurus vrbs à Castellæ copiis, ductoribus Alfonso Fonseca
Episcopo Abulensi & Friderico Manrico Roderici filio, nocturna vi, furtoque capta est.
pastor quidam Bartholomæus nomine aditum in vrbs monstrauit, qua parte colle mu-
nitæ minor custodia adhibebatur. Re patrata circumfessa arx est. aduolauit ad rei gestæ
nuncium Isabella Segobia: vbi priori seditione pacata, ciuibus confirmandis districta e-
rat. Eius aduentu Maria Ioannis Villoæ vxor defensione desperata arcem dedit quarto-
decimo Kalend. Nouembris. Gener Marialbæ Comes vicina arce relicta, cui Villalfonso 20
nomen erat, cum paucis qui supererant, Lusitanis militibus, magnis itineribus, notisque
tramitibus in Lusitaniam abscessit. Magnum erat operæ pretium factum. Supererat Ca-
strum Nunnium, vnde Petrus Mendania latissimè prædas agere, & omnia circum infesta
reddere, vir ardenti animo, magna militari scientia. Vt Taurus est capta, in eam arcem pro-
motæ copię sunt. tormenta atque alia impugnationi idonea aliquot dierum labore eo de-
uecta. si de hostibus esset recepta, omnia eo tractu fore pacata sperabant. Verum conatus
ille inanis fuit. De Toletano, & Villenio conciliandis agebatur. Villenius æquiores se
præbebat: videbaturque supplex à Ferdinando pacem legesq; accepturus modo æquas,
& Villena, ac viginti amplius oppidis quæ eo tractu erant, ablata, restitutis. Toletanus du-
riorem se præbebat: tametsi Aragonius non desisteat filium obtestari, vt tantum virum 30
bonis malisve conditionibus pacaret: inconstantiam fortunæ vereretur, ex summo sæpe
retro conuerti solitæ, ac verò præcipitare. Prioribus meritis, quæ maxima fuerant, nouas
offensas condonaret. eo pacato Lusitani factionem penitus debilitatum iri. Rei perficien-
dæ nondum maturitas venerat: & iam tamen appropinquabat. Venia certè Villenio pro-
missa, atque ditio vniuersa, arcibus quæ Madriti, & Castris Iuliis obtinebat, Ferdinando
restitutis. Idem Toletano datum: qua spe Lupus Acunia eius ex fratre natus Optam dedi-
dit, quam Ducis nomine Henrico Regi extorserat in ea temporum perturbatione, labe-
que. Interea duo magni Principes pari prope fato vno tempore occisi sunt, Galeatius Me-
diolanensis, Carolus Burgundus. Galeatius ad aram D. Stephani, eius memoria die cele-
bri paucorum coniuratione, priuatos dolores vlciscentium, effusas Principis libidines. 40
Carolus dum Nancium Lotaringiæ vrbs iterum obsidet, tempore anni alieno, atroci
hyeme, male augurantibus suis, dissuadente Lusitano sub illud tempus ad eum profecto,
Nicolao Campobasso deferente, cum Itolorum parte, prodenteque hosti arcana, Nonis
Ianuarii à Renato Lotaringio Heluetiisque, quorum ab eo tempore nomen celebre esse
cœpit, acie victus cecidit, vnica filia Maria relicta: quæ Maximiliano Austriæ Duci iuncta,
quantam belli molem atrocis ac diurni attrahet in Hispaniam, captas continuo à Ludo-
uico Gallo Burgundias, Quintinum, Peronam, aliaq; ad Somonam amnem oppida, ad ius
pristinum reuocare dum Burgundi dum nostri tentant maiori conatu, quàm prouentu.
Maria tres filios peperit Philippum, Margaritam, Franciscum. quarto anno ex quo nupta
fuerat, cum esset grauida, ex equi casu concusso vtero periit. Ex Galeatio Ioannes Galea- 50
tius relictus est (Isabella ei Aragonia Neapolitani ex Alfonso filio neptis iuncta erat) im-
par ætate ad remp. gerendam: præterea Blanca Maria Maximiliani iam Cæsaris vxor al-
tera futura infœcundo coniugio, tum Anna tertia Galeatii proles.

Arces aliæ receptæ.

C A P V T X I V.

NOuam importuno tempore contentionem de D. Iacobi Magisterio concitatam Isa-
bellæ prudentia cōposuit. Rodericus Manricus Paredius Comes D. Iacobi Magister
3° mense

in mense Nouembri decessit Vrcefiæ, præclaris maiorib. egregius ipse, Oſca in Baſtitanis
 de Mauris capta annis ſuperioribus magnam adeptus famam. corpus ad aram templi ma-
 ximam eo in oppido ſepulcro illatum: ſupremuſque honos defuncto eſt habitus. Opti-
 mi parentis obitum Georgius Manricus nãtia elegãti deplorauit: in qua multa poetica
 virtutes inſunt, clara ingenii & ſententiarum lumina. æmuli mortem Alfonſus Cardenas
 ſuam occaſionem factururus, Vrceſiam petere conſtituit, armato milite formidabilis vim
 adhibere paratus, ſi morarentur ſpem honoris adipiſcendi Tredecim viri, quorum eæ
 partes erant, ad comitia conuentu factò. Multis aliis proceribus bonis malis artibus eum
 honorem ambientibus, ne res ad arma deducerentur, periculum erat. Eo metu an dicio-
 nis ampliffimæ auiditate, inter Ferdinandum & Iſabellam conſilia Tauri agitantur. armis
 vim coercere longũ erat. ad artes conuerſis animis, Ferdinãdus Tauri ſubſtitit: Iſabella
 Ocaniam Vrceſiamque contendit feſtinatione tanta, vt tridui itinere Valliſoleto Vrce-
 ſiam perueniſſe Pulgarius ſit auctor. Suadet militibus, vti concordie ſtudio ſe Ocaniam
 ſequantur. nobilis municipii amplitudine tutiores ad decernendum fore multis exem-
 plis in eo Magiſtri palatio comitia celebrata fuiſſe confirmat. hortatur in eo oppido ſer-
 monum miniſtris Fonſeca Abulenſi Epifcopo, & Fernando Aluaro Toletò à ſecretis Re-
 gina, vti ad vitandos tumultus eum ordinẽ conſenſu Romani Pontificis Ferdinando Re-
 gi adminiſtrandum ad tempus permitterent. Ad ſanandas militũ voluntates reuocãdam-
 que concordiam, haud mineri auctoritate opus eſſe. Re deliberata milites Regina po-
 ſtulat ſi annuunt, parata multorum aſſentatione: plerique non tam certa obſequendi vo-
 luntate, quam excludendi deiiciendique aduerſarios: quæ magna ſed frequens comitio-
 rum labes eſt. Id initium fuit, militum eorum potentia imminuendæ, exemplum, quod
 ad Calatrauæ & Alcantaræ ordines breui eſt propagatum: eſſi Alfonſo Cardenæ, paulo
 poſt datum eſt, vt ordinis Magiſter eſſet, magna multorum procerum offenſione, vnum
 ſibi prælatum dolentium, nullis meritis, neque comparanda familie nobilitate. ſic illi
 conquerebantur. Ferdinandus rebus in vltiori Caſtella compositis, factiſque induciis
 cum Gallis & Luſitanorum reliquiis Ocaniam abiit initio anni Mileſimi quadringen-
 teſimi ſeptuageſimi ſeptimi. Vreniæ Comiti Ioanni Tello Gironio ad officium ſyncerã
 voluntate redeunti, venia eſt data. Toletò, atque Madrito luſtratis, nunciatum eſt, Luſi-
 tanorum varias manus Pacis Auguſtæ & Mirobrigæ fines vrere importunas inſenſaque.
 Gometio Figueroæ Feriæ Comite præmiſſo ad vim arcendam, partita reipub. cura, Iſa-
 bella quidem ad Luſitaniæ fines abire conſtituit, rebus præſidium: Ferdinandus aliquot
 diebus Madriti conſumptis, Toletani ſanandi ſpe, nam pacatus ferox animus non erat
 quamuis paulo ante venia impetrata, eo regium colloquium, ad quod inuitabatur, vitan-
 te, ad nonum Kal. Aprilis die Lunę in Vltiorem Caſtellam diſceſſit cura Vaſcones pa-
 cãdi: vbi nouo partium conatu multa mouebantur: recenſque Stella ab imperio defece-
 rat ab Agramontis occupata: idque oppidum Eleonora Princeps ſuis & Caſtellæ viri-
 bus parabat impugnare. Quibus diebus nouus metus eſt allatus. Albohacenus Granatę
 Rex improuiſo violatis induciis, quę aliquot annis ſteterant, cum quatuor millibus equi-
 tum peditibus ad triginta millia in Conteſtanos incurrit. ſecuros incauſosque opprimit:
 octauo Idus Aprilis, ipſo Chriſti ad vitam reducis memoria ſacro die Cieſam iis locis i-
 gnobilem pagum incendit, euertit incolis trucidatis. Magnæ inde præde abactę pecorum
 armentorumque. Petro Fagiardo Murcia Antelato quamuis ad defendendum excitato
 ſeſe incolumes barbari in fines retulerunt, maiori incuſſa formidine, quam damno illato:
 Sed noua moueri arma, & neceſſitatem impositam iniurias vindicandi graue erat, inſteſti-
 nis motibus nondum pacatis. Eo ſtudio geminæ arces, quę in Luſitanorũ fide erant, Car-
 talapetra, atque Caſtrum Nunnium nouo conatu circumſeſſæ impugnataque, deditio-
 ne facta in poteſtatem venerunt. Cantalapetra citius ad quintum kalend. Iunii: Caſtrum
 Nunnium Mendaniæ virtute deſenſa diutius reſtitit. ſed dedita tamen, atq; prouincialium
 concurſu euerſa eſt: ne latronibus receptui eſſet, quippe locis arduis ſita. præſidiariis vtri-
 uſque arcis militibus facultas eſt conceſſa incolumibus, & cum ſupellectile in Luſita-
 niam migrandi. Mendanię ſeptem florenorum millia adiecta, Duci, ſi nihil aliud feciſſet,
 arce ea tandiu deſenſa nobili claroque. A Regina Caſtris Iuliis ſubigendis non minor o-
 pera data eſt, arcem Villenii nomine Petrus Biatia præfectus muniẽbat. de deditio-
 ne appellatus, negare primo facturum, niſi Villena & contributis oppidis Villenio reſtitutis:
 (ſic antea conueniſſe dictum eſt) vir eximie conſtans fortiſque: Non recuſabat Regina
 oppida ea tradere, quibus ille nominãſſet. penes eos quaſi ſequeſtros ſemestri ſpatio poſt-
 quam fuiſſent, Villenio reddendam. Ille fraudem & dolum ſubefſe ratus cunctari, recuſa
 reque. vix à Villenio ipſo, in arcem ingreſſo, victa conſtantia viri, non tam de ſuis

1477

rebus, quam de heri dignitate & commodo laborantis. Ita dedita is arce, amicitiam Villenio clientelamque renunciauit, ignauiam eius pertectus: qui neque sua dignitate moueretur, neque de suorum salute laboraret: nam præ festinatione neque ipse præfecti, neque militum incolumitatem fuerat pactus. Ferdinandum res Bæticiæ, quò Isabella efocabat, & ipse in animo habebat, adire Vascones non permiserunt: neque Ioannam sororem priusquam in Italiam nauigaret amplecti. Mense illa Augusto classi imposita, qua Alfonso priuignus, Petrus Gueuara Vasti Marchio, alii viri principes ad litus Barcinonense erant appulsi, omnibus officiis in Liguria culta, ad virum tandem peruenit. Nuptiarum lætitia Neapoli ludis, spectaculis, conuiujs, cultuque & splendore ciuium celebrata est.

Bætica pacatur. CAPVT XV.

Reliquis Castellæ partibus vix quiescentibus, motus in Bætica extabant. proceres pro se quisque vrbes arcesq; præsidjs occupare: vt cuiusque vires erant prædæ temp. ludibrio maiestatem habere. Ab Assidonix Duce Hispalis obtinebatur: à Marchione Gaditano Cæsarianum: ab Alfonso Aquilario Corduba. species obtendebatur, se muniendi aduersus finitimos regulos, vim externam propulsandi Lusitania vicina. spolijs prouinciæ, augere opes erat in animo: quod malis reip. temporibus ferme accidit: imminutis publicis opibus priuatæ crescunt. Et erant intra eas vrbes factiones populares. Hispali ciuitate inter Assidonium & Gaditanum diuisa studijs, Cordubæ Aquilarium inter & Cabræ Comitem dissidia vigeant, vt si vilo tempore grauissima. Isabella prior Hispalim multis quauis dissuadentibus, neq; enim ijs venerat copijs, vt vi agere posset, delata tamē in eam urbē, arcem naualeq; occupauit: detraxitq; Assidonix Duci, maiori, quam pro sexu, & viribus animo, Ferdinandus rebus in Vasconibus ferme desperatis, in Vltiori Castella compositis, Ribadei Comite Petro Villandrando Calæcis præfecto, Alfonso Aragonio fratri, & Magistro equitum reliquæ prouinciæ cura data, ipse in Bæticiam festinare constituit, rebus præsidium certissimum. Guadalupeum Virginis sanum ex itinere inuit venerabundus, supplicationesque habuit. Albano & Beneuentano sequi iussis, quoniam dubia fide inter se & cum alijs proceribus conspirare nunciatum erat, Hispalim idibus Septemb. peruenit. Gaditanus aduerso rumore erat, quasi Lusitanis fauens in Regum oculis Alcalam Guadairam præsidio obtineret. Actum de eo conciliado. remotis arbitris noctu ad colloquium venit. de reddendis arcibus appellatus, facturum se negauit, nisi Nebrissa, Vtrera, alijsque arcibus ab Assidonio, Regi restitutis. se nudato præsidjs, quid aliud queri, quam vt inimici potentia opesque crescerent? æqua postulare visum. ab vtroque arces Regi redditæ sunt. alii proceres horum exemplo haud difficulter imperata fecerunt: præsertim cum Granatæ Rege, in quo præsidij magnam partem ponebant, iisdem diebus pactis inducijs, opera Dieghi Cordubæ Cabræ Comitis præstanti fide viri: cui cum Rege barbaro vsus erat, multa familiaritatis iura. sic in Bætica res erant sanitati proximæ. In Vasconibus desperatæ ob studia factionum nunquam satis composita. Eleonora Principe quamuis identidem obtestante, sedecim mensium tempus componendis controuersijs designatum Tudelæ in conuentu Principum fermè exiisse, quoniam in patre, fratreque parum præsidij esset, externam opem conquisituros. ad auctores redituram culpam impositæ necessitatis. nisi occuparent gentis conatus, exitium instare. Dant animum ad loquendum liberè vltimæ miserix. æquissima postulata surdis auribus accipiebantur, longinquis Regibus, multisq; reipub. difficultatibus, alijs super alias. Aragonio præter Ruscinonense bellum, Siciliae atque Sardinia res curæ erant. Raymundus Folchius Cardonæ Comes Siciliae moderator Neapolim Ioannam Reginam secutus, res in Sicilia gerebat: cum in ea insula defuncto in minore ætate Ioanne Cabrera, paternum auitumq; Modicæ Comitatum, ad Annam sororem hæreditate deuolutum, multi vno eum tempore ambiebant, alii exclusa puella, alii eam in coniugium expetentes. Aragonius, quoniam publicè referebat quæ illa maritum ascisceret, ampla ditione opibusq;, Alfonso Aragonio Ferdinandi Regis filio notho eas nuptias destinabat. Verum Fridericus maris Præfecti filius ijs nuptijs postmodum potitus nobilem principatum in suam familiam inuexit. Leonardus Alauona Oristani Marchio nunquam satis fidus, in Sardinia tumultuari cœpit, à Carrocio Prorege contra icti antea fœderis conditiones violatus. Inuictum Aragonii animum ætas imbecilla, tantæ curæ non obruunt: quasi in specula præsidens in omnes prospicit partes: Alauona more maiorum accusatus, vt spoliatione principatus puniretur sancitum est. sententia Idibus Octobris Barcinone pronunciata. exercitui supplementum nauis missum, neque numerosum neque validum. sic bellum extractum in multos dies. Ferdinandi rebus in Bætica pacatis, spei mixtus metus sollicitabat. Lusitanum in patriam

10

20

30

40

50

triam

triam relatum nauibus, quamuis uenia nuptiarum à Sixto Pontifice concessa tandem nulla externa auxilia impetrasse. Id solamen erat. à Toletano tamen euocatum fama ferebat: quæ uereri cogebat, ne occultæ insidiæ subessent. Sed is uitio ætatis vacillante sensu parum prouidebat animo. ira consilio inimica, atque ambitio impotens malum agebant præcipitem, oculisque officiebant. & erat fama cognitum Lusitanum ante reb. desperatis Lutetia noctu profectum, ut Romam & Hierosolymam obiret, mutataque veste monachum indueret, tædio magis quam certa uoluntate. eum aliquanto spatio progressum, è tribus comitibus vni clauæ data iussisse, uti scrinium quod Lutetiæ reliquerat aperiret. In eo geminæ literæ inuentæ: alteræ ad Gallum quibus consilii sui rationem aperiebat: filium monebat alteris, uti quamprimum regium nomen capesseret, sui nulla curam quem superi, hominesque destituisent: delictis tamen ueniam sperare propitiaque numina deinceps fore, ea calamitate & ignominia placata. Eam summam uotorum esse. Lectis literis, filius cum singultu & lacrymis regium insigne desumpserat tertio idus Nouembris. A fuga pater consilioque, Galli diligentia est retractus. deinde ad Cascales oppidum appulsus, quinto die post inaugurationem filius ingenti lætitiæ significatione mœstum, atque insolita macie deformem obuius excepit: in regnumque restituit. Ad hunc modum Lusitanus feroces primos impetus habuit: extrema ludibrio fuere. Proximum annum Millefi. quadrin. septuage. octauum faustum effecit Philippus in Belgis ex Maria Caroli Audacis filia & Maximiliano Austriæ Duce ortus decimo kal. Feb. imperii amplitudine & posteritate felix futurus: breui quamuis uita in flore ætatis est raptus. Florentiæ, quæ libera ciuitas erat, in templo Liberatæ coniuratione ciuium in Mediceos fratres, quasi libertati ciuium insidiantes impetu facto, Iulianus occiditur, Laurentius ærarii sacri munitione euadit. Eo facinore commoti ad arma populares. Saluiatus Pisanus Archiepiscopus coniurationis conscius & particeps, quasi re patrata ad palatium, ubi Senatores iura dabant, aduolans inde populum ad arma concitaturus, facie turbata capitur: ac mox re cognita laqueo è fenestris suspenditur: crudele impiumque spectaculum. Cardinalem Sæcti Georgii, qui Florentiæ aderat, & coniuratis fauisse fama vulgabat, Pontificis auuculi metus, & personæ sanctitas, ne eodem impetu violaretur, tutata est. Noui id belli initium fuit, quo Florentinæ opes aliquandiu vexatæ sunt, Pontificis & Neapolitanis armis. ciuib. Florentinis ob cæsum Archiepiscopum in impiorum numero habitis, agente Franco Rege, atque novos terrores ex Gallia ostentante, conuentu Aureliæ instituto de Pragmatica sanctione restituenda, ius tandem sacrorum Pontifex, pacemque dedit, illibata usque dum eius urbis libertate.

Ioannes Ferdinando nascitur. CAPVT XVI.

Bellum in Sardinia erat atrox cruentum, anceps. Insulæ copiis in duas partes æquas diuisis, factiosi maiori quam regii ardore pugnabant, quippe pro salute libertateque spes uictoriæ in externis constituta Genuenses ne Leonardo ferrent opem ob antiquas necessitudines utriusque gentis, induciis Neapoli factis retenti sunt. contra ex Aragonia & Sicilia noua auxilia missa sunt. Comes ipse Cardonæ Siciliæ Prorex cum classe ad periculum nauigauit. Leuia prælia multis locis facta. ad extremum ad Machomeram arcem collata castra: atque iusta pugna est dimicatum. cæso Artaldo filio, fufis fugatisque copiis, Leonardus Lembum ad litus nactus mari profugiens, cum in duas triremes Aragonias incidisset, à Villamarino classis Præfecto in Hispaniam deductus, Setabi in custodiam est datus. bona fisco addicta: oppidaque omnia tum in Sardinia magna multaque, tum in continenti ablata. Oristanumque & Gotianum lege perpetua addicta Regibus, atque ad alios principatum titulos adiuncta in tabulis publicis ab eo initio sunt. Pugnatum est ad quartumdecimum kal. Iunias uictoria non modo in præsens læta, sed in futurum securitati fuit, ea insula penitus sub imperio Aragonio quiescente: de cuius possessione toties erat cum externis & cum domesticis, & tanta animorum contentione dimicatum. Ferdinandum nondum Bæticæ rebus compositis, uxore grauida, duæ res in Carpetanos reuocarant necessario. Toletanus sanandus erat, ne Lusitanum denuo attraheret in prouinciam: quod facturum nunciabatur: Societates quas inter urbes & oppida institutas diximus annis superioribus, ad latrocinia cædesque prohibendas, nouo conatu sancientiæ erant. quoniam fessi prouinciales magnitudine uictigaliu, languebant: quæ alædis de comuni militib. indicebantur per capita, ne ingenuis quidem immunib. magno reip. comodo, quando non modo scelerum licentiã cõprimeret, sed in magno usu esset, belli que gerebatur ea causa Madriti cõuētus generales sūt habiti. In iis cõuētib. Societates in tres alios annos cõsensu

1478

protogate sunt. De Toletano non idem successus fuit: suspicionibus quavis detergendis data est opera, quia homini erat persuasum infidias vite sue factas. Soluta conventu vicinus Isabellæ partus Ferdinandum Hispalim reuocauit. Qua in vrbe oratores à Granatæ Rege missi eius verbis inducias, quæ inter vtranque gentem erant, concedi denuo postularunt. Negavit Ferdinandus nisi vectigali representato, quod ab antiquo pendere essent soliti. legatis de ea re Granatam responsum à Barbaro Reges, qui vectigal pendissent, iam pridem esse extinctos: ea tempestate in ædibus monetariis Granatæ, neq; aurum, neq; argentum cudi: sed læceas, sagittas, acinaces cõflari. Offensus insolenti responso Ferdinandus, parendum necessitudini iudicans inducias tamen concessit. Reginæ maturo partu quarto kalend. Iulias Ioannes est natus, hora vna ante meridiem, in spem paterni auitique imperii: nisi cum Hispaniæ fata in flore ætatis inuidissent. Aragonius non rerum modo pondere, sed viuendo fessus Aragoniis moribus imbuendum nepotem ad se mitti postulabat: ac illud verabatur maxime à multo vsu cautus, ne fidei alicuius concreditus, quod superioribus annis factum in simili exemplo meminerat, occasio esset male sentientibus, res in Castella eius præsidio nouandi. Neque maior Aragonio contentio erat, de Cæsaraugustana Ecclesia. vacuam enim Ioannis Aragonii obitu, Aragonius Alfonso nepoti destinabat: quem Ferdinandus Cerueræ in Catalaunis susceperat furto. vitium natalium facile supplebat Pontifex Sixtus. ætatis veniam vt daret induci non poterat puero sexenni. Inter has contentiones vacuus diu pontificatus Ausiæ Dezpuchio Cardinali datus est, spe Aragonium Montefiæ Magistri, cui erat Cardinalis sanguine proximus, id meritis daturum. Non tulit ille tamen dolorem, adiunctis minis, atque in Cardinalis bona & cognatos grassatus, peruicit tandem annitente præsertim Neapolitano Rege, cui multum Sixtus Pontifex tribuere erat solitus, vt ea Ecclesia Alfonso puero iure perpetuæ administrationis daretur. nouum damnatumque exemplum inductum, vincete pontificiam constantiam Regum importunitate, in ecclesiæ iura inuadentium atque libertatem: quod semper accusabitur, & semper erit. Et erat ea tempestate moribus vsurpatum, ne Episcopi ecclesiis Hispaniæ darentur, nisi quos Reges postularent, nominarentque. Qua occasione paulo post noua contentio de Turiasonensi ecclesia orta est: cui Andrea Ferricio Cardinali defuncto, Pontifex Andreæ Martinum Episcopum dedit. restitit Rex Ferdinandus. vt Hispaniæ Cardinalis mutata sententia daretur, contendit atque peruicit. Controuersia finem accepit cum Raphaele Galeotto quarto post anno Concheni ecclesiæ tum vacuæ à Sixto Pontifice propinquo præfecto, effecit Rex eo amoto Alfonso Burgensem regiæ conscientie procuratorem è Dominicano ordine Cordubensem Episcopum, rectorem Conchenibus dari Castellæ in perpetuum, vt quos ipsi expediissent, ii Episcopi præficerentur, addita prærogatiua. Dederat etiam ante quatuor annos idem Pontifex Henrico Regi, ne externi homines amplius in Castella sacerdotia expectarent: de quo lis tandiu fuerat cum Romanis. Alfonso in extrema ætate Palentinus Episcopus, suo ordini D. Pauli monasterium Vallisoleti construxit.

Inquisitores Castelle dati. CAPVT XVII.

MELIORI Hispaniæ fato, quod eatenus factum non erat, quæstionibus habendis aduersus religionis desertores, atque hæreticos, aliisque in veram pietatem criminibus vindicandis, certi iudices designati in Castella sunt, discreti ab Episcopis, (quorum eę partes ab antiquo erant) Romani Pontificis auctoritate, & fauore Principum armati, Inquisitorum ab officio nomine. Morem in aliis prouinciis frequentem Italia, Gallia, Germania, ipsaque Aragonia, hoc demum tempore Castella est imitata. neque in studio impios conatus vindicandi, se ab vlla gente vinci passa est. auctor consilii Hispaniæ Cardinalis. Licentia superiorum temporum, multa in ea prouincia erant deprauata Mauris Iudæisque cum piis promiscue versantibus, nullo non commercii genere. Præua consuetudine vsuque non paucos è piorum numero infici necesse fuit: plures sacra Christiana, quæ susceperant patria superstitione abdicata, fide inconstanti, nullo vetante deferebant. labe Hispali maxime est grassata. in ea vrbe primum quæstionibus arcano habitis, de fontibus grauissimis pœnis vindicatum est. Nam maiori commisso delicto, igne post diuturnum carcerem & tormento necabantur. leuiori de causa, ignominia inurebatur familia perpetua. non pauci bonis publicatis æternis tenebris vinculisq; mādati. Rubra crux obliquis radiis ac decussatim in crocea veste, quam S. Benedicti vocant, plerisque; data insignis, à cæterisque discreta: vt essent documento & magnitudine supplicii terrent alios. Quod vsu salutare extitit, graue initio prouincialibus visum est. Illa maxime: Parentum scelera filiorum

Pœnis sui. Occulto accusatore reos fieri: neque cum indice compositos damnari. Contra quam olim factum erat, peccata in religionem vindicari morte. Illud grauiſſimum, adimi per inquisitiones loquendi liberè, audiendique commercium: diſperſis per vrbes & oppida & agros obſeruatoribus, quod extremum in ſeruitute credebant. Ita diſcrepantibus iudiciis, nonnulli mortis pœnam remouebant. cæterum ſuppliciorum acerbitates omnes complectebantur. In hoc numero Fernandus Pulgarius arguto atque eleganti ingenio. cuius extat de Ferdinandi Regis rebus geſtis hiſtoria. alii quorum melior ſententia fuit; qui ſcœdare religionem, & ſanctiſſimas cæremonias mutare conati eſſent, eos frui vita & communi ſpiritu non putabant oportere: bonis & ignominia multandos videri, nulla filiorum cura. Præclare id legibus comparatum, vt caritas liberorum cauiores parentes reddat. Occulto iudicio tergiuerſationes vitari: neque niſi de coniunctis aperte, aut confeſſis pœnas ſumi. In multis ſæpe antiquos eccleſiæ mores, prout res & tempora exigunt mutari: & maiorem licentiam maiori ſeueritate coercendam videri. Succellus opinionem ſuperauit. ſi iudices ne ampliſſima poteſtate ad quæſtum ſæuitiamque abuterentur, optimis legibus cautum initio. plures dies & maior rerum vſus adiunxit. Quod caput eſt, viri integerrimi atque ſanctiſſimi ei muneri præficiuntur, ex vniuerſa prouincia delecti: quorum arbitrio ſingulorum fortunæ fama, ſaluſque permittitur, diſceptatque. Toti adminiſtrationi Thomas Turrecremata, tum quidem eſt præfectus, ex Dominicano ordine vir prudens doctusque, præcipua apud Reges gratia, quorum peccata per pœnitentiam expiare conſueuerat, Segobiensium ſui ordinis cœnobio præfectus. Auctoritas initio Caſtellæ finibus terminata, quarto poſt anno in Aragoniam tranſit, Gualbe & Orteſio ex eo ordine veteri inſtituto Inquiſitoribus amotis. Ab eo competentibus locis, prout res erant, iudices delegati nullo ſtatario tribunali. conſequentibus annis ſupremus Inquiſitor, quinque viris adiunctis, iudicia religionis maiora exercet in curia regia: vbi ſuprema alia tribunalia ſunt, minora bini, terniue Inquiſitores. Certa loca iis deſignantur. Noſtra ætate Toletum, Concha, Valliſoletum, Calagurris, Hiſpaliſ, Corduba, Granata, Ellereña in Aragoniis Valentia, Cæſarauguſta, Barcino. A Turrecremata edictis propoſita ſpe veniæ homines promiſcua ætatis, ſexus, conditionis ad decem & ſeptem millia vltro crimina confeſſos memorant: duo millia crematos igne, maiori numero in vicinas prouincias fuga dilapſos. Ab hoc initio res in hanc auctoritatem creuit atque poteſtatem: qua nulla prauis hominibus toto orbe Chriſtiano formidabilior eſt, reip. vniuerſæ maiori commodo. præſens remedium aduerſus impendētia mala, quib: alia prouinciæ exagitantur, cælo datum. nam humano conſilio aduerſus tanta pericula fatiſ caueri non potuit.

Aragonii obitus. CAPVT XVIII.

Diſceſſere Hiſpali Ferdinandus Iſabellaque Aſſidonia Duce, & Gaditano Marchione eius vrbis aditu prohibitis, ſic amotis factionum capitibus pax rebus reddita eſt. Lupus Vauſus homo Luſitanus Moram cui erat præfectus ad fines Caſtellæ, Ferdinandi nomine occupat. de ferendo auxilio actum. Ardebat Ferdinandus ſtudio in Luſitaniam irrupendi: id ad ſancientiam imperii auctoritatem pertinere iudicans, ſi tantum audaciæ eſſe videretur, viriumque, vt hoſtes in ſuis finibus bello implicaret, non modo illatū defenderet. Id neque Aragonius pater, neque prudentiores probarunt. quid enim haud magna ſpe in periculum ſuam ſalutem vocaret? quid de belli & rerū ſumma periclitaretur imperio fundato? Ergo ea cura D. Iacobi Magiſtro data eſt, adiunctis mille quingentis equitibus peditum millibus quindecim menſe Auguſto. quàm operæpretium apparatus maior: & Mora à Ioanne Principe Luſitano recepta, ii conatus præoccupati ſunt. Caſtra Iulia in fide firmanda erant. Eo Ferdinandus & Regina vxor acceſſerunt Corduba obita: Quo tempore in Gallia ad Laudum in Cadurcis tertio Idus Septembris coniugium eſt inſtitutum per oratores Fridericum inter alterum Neapolitani Regis filium, & Annam Amadei Sabaudi Ducis filiam. Nuptæ quoniam ſore Galli Regis erat nata, ab auunculo dicta, amplius in Gallia principatus. dum is redderetur, & donec auri pondus, de quo lis erat, ab Aragonio eſſet repræſentatū, pignoris loco Ruſcinonēſes & Ceretani. Perculit ea res Reges patrē & filiū: ac in Neapolitanū maxime iram accendit: quæ ea propinquitate Gallicam amicitiam Hiſpanæ præferre videretur, atque principatum accipere quamuis oblatum, de quo ipſis cōtrouerſia eſſet bellūque. Induciarū que cum Gallo erāt tēpus exibat: & periculū erat, ne rediretur ad arma importuno vtriuſque gētis tēpore. nā Gallus Belgis magna ex parte occupandis diſtrictus, alia contemnere videbatur. In Caſtella nondum res erant plane quietæ, Luſitano nouum bellum comparante, Metellini Co-

mite virili animo fœmina, & Alcantaræ militiæ Clauigero alienatis: Camboa Hondarri-
biæ præfectus, & Almasani Archidiaconus Ferdinandi iussu cum Galli legatis, qui Bai-
onæ se tenebant, de fœdere agunt. Eorum diligentiam induciæ pace mutatæ sexto Idus
Octobris, non aliis legibus, quam quæ antè belli tempus inter vtranque regiam ab anti-
quo fuerant, Aragonius etiam ea pace comprehensus. quo quid aliud quam ludibrium
continebatur, non restituto, de quo lis erat, principatu? Cautum modo vt binis ab vtraq;
parte iudicibus tum ea controuersia, tum aliæ componerentur. Publicam ex ea re Castel-
læ lætitiâ duæ res auxere: Henricus Ferdinandi propatruus libertati à Lusitano reddi-
tus Castra Iulia venit. Toletanus malo coactus (nam omnes reditus intercepti erant, &
pleraque oppida ablata) tandem in Ferdinandi fide & potestate fore recepit, traditis to-
10
ta ditione arcibus, vt regio præsidio tenerentur. Lusitanum Regem denuo in Castellam
euocasse crumen erat. nouam herò veniam dari Tellius Archidiaconus Toletanus impe-
trauit, vir ea tempestate doctus & sanctus. Præterea venia propinquitatis quæ facta erat
Lusitano, Romæ à Sixto Pontifice abrogata: Ioannæque coniugio est illi interdictum. In
quo maior ratio est habita Neapolitano Regi gratificandi, id conuictio expetenti, quam vt
quibusdam videbatur, maiestatis atque constantiæ. Missæ de ea re literæ pontificiæ mense
Decembri in Hispaniam. De rebus omnibus, ac de Gallica pace collocuturi Reges pater
& filius Molinam atque Darocam venire parabant: cum Aragonium Barcinone mor-
bus oppressit extinxitque ad quartumdecimum kal. Februarii die Martis principio anni
1479 Milesi. quadringentesi. septuage. noni. Corpus ad Populeti sepultum. inferias vt darent 20
funusque curarent, regius cultus oppigneratus est: tanta erat pecuniæ inopia. Vixit an-
nos vnum & octoginta, menses septem, dies viginti, vegeto semper corpore, & belli ac ve-
nationis laborib. par, animo viuido, magnitudine & varietate rerum gestarum, ac diutur-
nitate imperii magnis Regibus exæquandus. Extremam ætatem fugillauit amoribus pu-
ellæ, cui Franciscæ Rosæ nomen fuit, forma conspicua, libidinis avidus magis quam po-
tens. Eam Iacobo Aragonio, quem Barcinone occisum diximus, vxorem destinabat. Te-
stamentum decimo ante nono nuncuparat. In eo tum multa pie & prudenter, tum duo
templa sanctitatis opinione celeberrima, in domicilium Hieronymiani ordinis confor-
mari mandauit: D. Engratiæ Cæsaraugustæ vnum vrbis muro coniunctum, in Catalaunis
alterum, cui D. Mariæ Belpuchis est appellatio. Vtrumque filius præstitit. Ad Aragonii 30
regni hæreditatem nepotes Ferdinandi filii ex filia etiam, si mascula proles deesset, filia-
bus eiusdem præferendos sanxit. Sic sæpe ad Regū arbitrium iura regnandi cõmutantur.

Eleonora Vasconum Regina. CAPVT XVIII.

Aragonii obitu, vt erat necesse, & vt testamento eius cautū erat, diuiso imperio, Fer-
dinando Aragonii accesserunt, Eleonora Princeps materno iure Vasconū regnum
obtinet, annum iam septimum viduata viro, eoque continuis & maximis ærumnis ob-
noxia. impiam ob cædem Nicolai Pompelonensis Episcopi nondum religione exoluta,
gens in factiones scissa erat, meliori fortuna potentiaque partis Beamontiæ, Eleonoræ ad-
40
uersæ. Principum familiam atque animos, Caroli Vianæ Principis & Blancæ sororis iniu-
ria peremptorum manes tot annos peruagati ad expetendas pœnas non quiescebāt, quam-
uis nullo fonte relicto. Sic Eleonoræ regnum breuissimum fuit, ne menstruum quidem.
alioqui prole fecunda fuit posteritate felicior quam vita. quatuor filios genuit, Gasto-
nem natu maximum, Ioannem, Petrum, Iacobum, filias quinque Mariam, Ioannam, Mar-
garitam, Catharinam, Eleonoram. De singulis pauca dicenda sunt: quoniam magnorum
Principum ex iis stemmata texuntur. Gasto obiit, vt ante dictū est, Francisco Phæbo &
Catharina relictis. Ioanni Narbonis auro paterno redemptæ vrbis principatus fuit: filii
Gasto & Germana. ille cæde ad Rhauennam, hæc Ferdinandi Catholici nuptiis nobiles.
50
Petrus literarum & pietatis studiis exculpto ingenio, à Sixto Pontifice purpuræ est honore
donatus. Iacobus magno animo bellica munera exercuit coniugio liber: solutæ veneris
licentia nōnullos filios suscepit, neque magni in Gallia, neq; nullius nominis. Maria Guil-
lermo Montisferrati Marchioni, Ioanna Armeniaco Comiti Ioanni nupserunt. Francisco
Britanno Duci, Margarita filiam enixa est Annam appellatione: quæ dotis nomine pater-
num principatum in Francorum regiam intulit Caroli octauī, & Ludouici duodecimi v-
xor. Catharina Gastoni Fuxensi Candallæ Comiti iuncta, duos filios genuit, filiam vnā,
cui Annæ nomen, Hungariæ regnum fuit Ladislai Regis coniugio. Eleonora natu mini-
ma in minori ætate decessit, iam viro matura. Eleonora tantorum Principum mater, fra-
cto laboribus corpore, animo molestia victo, pridie Idus Februarii decessit. Tudela ini-
tium

tium regni, & vitæ finis fuit. Tafallæ Minorum ædem de suo extrui, testamento, eoque
 corpus suum & matris Blancę ossa Nieua, quod est oppidum non procul Segobia, afferri
 ac sepeliri mandauit. Imminutis, propter intestina dissidia, regni vectigalibus tanta Inopia
 laborauit, vt nullo fortunæ subsidio aurum in ornatum ad alendam familiam venderet.
 Successit nepos Franciscus, cui à formæ venustate Phæbo cognomen fuit, vñdecim an-
 nos natus. Imperium Magdalenæ matris & Petri Cardinalis patruī auspiciis, dūm ad iu-
 stam ætatem perueniret, vt in ea temporum labe prudenter est gubernatum. In Castellæ
 Rege parum præsidii fuerat: eoque ne nominato quidem in Eleonoræ testamento, eius
 iussu ad Gallum, vt natuta etiam cogebat, aperte inclinare cœperunt. quod malo fuit, &
 10 vetusti regni ac nobilissimi opes breui euertit. Hęc in Vasconibus gerebantur. Quo tem-
 pore in Castella vetustate fixę de religione opiniones mouebantur. auctor Petrus Vxa-
 mensis, qui Salmanticę Theologicas scholas explicabat audaci ingenio prauoq; , librum
 vulgarat multis mendaciis fœdum: quorum vt hic numerus ineatur, non est necesse. In
 Romanæ Ecclesiæ maiestatem, & Pœnitentiæ sacramentum contumeliosus maxime,
 Romana responsa errori obnoxia affirmabat. Sacerdotes vim habere ad condonanda pec-
 cata, negabat: neq; à Christo Deo præceptum, sed ab hominibus inuectum Pœnitentiæ
 remedium, non incommodum tamen ad hominum prauitatem coercendam sanadam-
 que. Tolertanus Compluti, vbi multus erat, iussu Sixti Romani Pontificis viris doctissimis
 in conuentum euocatis, re diu multumque deliberata, impia placita reprobauit: aucto-
 20 rem nisi mutaret, anathematis ignominia notauit, sententia pronunciata ad nonum Ka-
 lend. Junii. quam paulopost nouo diplomate Sixtus Pontifex ratam habuit. Ioannes Pre-
 xanus nobilis ea ætate Theologus, de scripto Petrum exagitandum suscepit iusto volu-
 mine, stilo rudi nempe eius ætatis, sed arguto, atque scholastico. De Villenæ principatu
 bellum erat. Chinchillam obsidentibus regiis, Villenius præsidio accurrit. obsidione so-
 luta duo regii Duces Alarconius & Georgius Manricus à Petra Biatia, ille ad Albercam
 est victus, Manricus etiam nouo ad Canauetem commisso prælio, vulnere afflictus, ex
 quo aliquanto post decessit. crudelitas fati ei ingenio & ætati non debita. Excusabat Vil-
 lenius in eo bello non contra fidem datam sumpsisse arma, sed necessitate regionū Præ-
 30 fectorum insolentiam frænandi. neque cum Lusitano aut Toletano deriuo consilia com-
 municasse. quæ tandem excusatio valuit, ne quid in eum grauius decerneretur. Accidit
 in eo bello, vt regii, sex è captiuis hostibus laqueis suspenderent. Ioannes Berrius pro Vil-
 lenio copiarum Dux è suis captiuis totidem sorte lectos ad simile supplicium rapi sanxit.
 In eo numero ne quidam, cui vxor & filii erant periret, minor natu frater & ipse captiuus
 magna contentione & lacrymis euicit, vt pro fratre vicarius substitueretur, grata superis
 victima, exemplum miserabile.

Castellam inter & Lusitaniam facta pax.

CAPVT XX.

40 IN Beturia, quæ nostris Extremadura est, Ferdinandus & Isabella erant, quo tempore
 Aragonii imperii hæreditate aucti sunt, pacandis motibus intestinis districti, qui à Me-
 tellini Comite Beatrice Paciecha, & Alfonso Monroio Alcantaræ Clauigero fuerat con-
 citati. Illa maiori, quam pro sexu animo, quippe filium aliquot annis vinctum tenuerat, ac
 domo tandem expulerat, Emerita vrbe præsidio occupata, ne ea possessione caderet. filio
 que cogeretur comitatum restituere, iudicio paternam hæreditatem repetenti, arma cor-
 ripuit. Clauigerum erepti iniuria (sic ille putabat) Magisterii sui ordinis, atque Ioanni
 Stunica dati dolor vrebat: multaque eius ordinis oppida armis occuparat. Præterea bel-
 lum defendendum erat: quod à Lusitano omnium grauissimum imminere credebatur.
 Verum fessis, omnibus, ac bello ciuili nihil esse miserius reputantibus, victoria nihil tristi-
 50 us, quæ ferociores homines impotentioresque reddit: cum multa victori eorum per quos
 vicit arbitrio facienda necessario sint, alienaque calamitate, saginandi sint socii periculi:
 de ineunda pace mentio iniecta: eo maiori Lusitanorum studio, quod ad Albuferam oc-
 cto ab Emerita passuum millibus à Magistro Diui Iacobi insigni pugna victi fuerant, ad
 sextum Kalend. Martii. Pauci ex fuga Emeritam tenuerunt: quæ in Metellini Comitis
 potestate erat. Beatrix Isabellæ Reginæ matertera, quæ Visei Duci nupta fuerat, Ioannis
 Lusitani Principis socrus, magna auctoritate, pari que prudentia fœmina, curâ conciliadi
 vtranque gentem suscepit. Eius molitionis exitum expectare longum erat Ferdinando,
 noui regni hæreditatem cernere cupienti, vbi multa turbata erant: vt Vasconum auda-
 cia frænanda, qui in Aragonios fines irrupentes, castella nonnulla temere munita cepe-
 rant, multamque prædam abigere non desisteabant, conuentus Aragonii nullo noui Re-

gis consensu essent indicti. Neque id flagitium in ea gente ducitur. Ita se mores habet. Ergo pacis conditiones fanciendi cura Isabellæ coniugi demandata, & Alcantara municipio designato consensu, vbi cum matertera de rebus omnibus constitueret, Ferdinandus obito Guadalupo Virginis templo, votisque tum solutis, tum nuncupatis, per Eulaliæ fanum, quod oppidum Toletum vicinum est, atque per Harisam & Calataiubam CæsarAugustam regni caput, ad quartum kalend. Iulias inuectus est, celeberrimo apparatu, plausuque ciuitatis ad spectaculum effusæ. Senatus princeps Ludouicus Naia regium latus de more clauderat. Rex ipse lugubri veste, trabea mutata auro intexta, galeroque pari pulchritudine, equo vectus, sub vmbella urbem iniit, inter faustas populi voces, felix, diuturnumque Imperium comprecantis. Iurisdictioni data opera. quicumque se iniuria lætos existimarent, iis facilis ad Principem aditus erat. Inde Barcinonem itum est. De Ruscinonensibus & Ceretanis ad ditionem reuocandis actum, inani tunc conatu, quoniam rei perficiendæ nondum maturitas venerat: & appropinquabat tamen. Iudices tantum quatuor, cum potestate omnes controuersias finiendi Regum Galli & Aragonii, sunt designati. Valentia petita. par locis omnibus lætitia celebrata. Noui tumultus extabant. Semen Vrræ Bioræ Vicecomes, Iacobum Pallasium Cheluzæ Vicecomitem & uxorem improuisa vi ceperat, Chelum & Mansaneram oppida sui iuris facta obtinens. quod iudicio obtinere promptum erat, irritatis audacia iudicibus perdidit. Agente Rege in præsentia arma sunt posita. in annum tertium controuersia tenuit. Pro Iacobo Pallasio in causa est pronunciatum. Iisdem diebus Isabella & Beatrix, Alcantaræ ut placuerat, collocatæ inter se, has futuræ pacis conditiones scripsere. Vt Lusitanus Castellæ Regis appellatione & insignibus abstineret: idem de Lusitanis faceret Ferdinandus. Ioanna Princeps nuberet Ioanni Ferdinandi filio, cum primum ad iustam ætatem perueniret. Si is sui arbitrii factus recusaret, centum aureorum millia mulctæ nomine penderentur. Ioanne liberum esset virginem sacram induere, si mora coniugii longa videretur. Alfonso Lusitani nepoti Isabella Ferdinandi filia iungeretur. Castellæ nobilibus ne ad res turbandas per fugium in Lusitania foret. Extima Africæ litora nauibus explorare, aperireque Lusitanis Principibus nullo obsistente, ius proprium fasque esto. Eas conditiones ratas fore, designati obsides sunt, Ioanna ipsa Princeps, Isabella Ferdinandi filia, Alfonsoque infans Ioanne Lusitano Principe natus, in Beatricis potestate futuri oppido Mora. Adiunctæ à Lusitano ad Castellæ fines quatuor aliæ arces fidei datæ pignus. Sic arma consensu posita: quæ tandiu viguerant, præcipuo vtriusque gentis incommodo, maiori Lusitanæ. Octobri mense ob ea quæ feliciter acta fuerant, superis decreta vniuersa Hispania supplicia. vtraque natio trepida antea & sollicita de belli euentu, læta agere: meliorem spem animis agitare: de Beatrice fama præclara esse. Ferdinandus ea lætitia Valentis nunciata, Toletum accurrit: vbi sine anni Isabella coniux clarior quam antea atque nobilior pace suo commodo facta, eius aduentum morabatur. Nouum gaudium Regibus ortum. nouam Isabella prolem peperit, octauo idus Nouembris: cui Ioannæ nomen fuit, paterna auitaque regna superi destinabant. Præterea aliquanto post, Ioanna Princeps specie honoris obiecta, ludibrio se haberi cernens, Conimbricæ in Diuæ Claræ vestem mutauit: sacratæque virginis officium susceptum necessario, ad multam ætatem egregie præstitit, pertæsa rerum humanarum inconstantis varietatisque. & nihilominus Isabella Alfonsoque infantes, in Beatricis ut conuenerat, potestatem sunt contraditi, obsides reliquarum conditionum pacis. Metellini Comes, Alcantaræ Clauiger ad officium vltro reuocantur. Idem alii Castellæ nobiles faciunt, præsidium firmissimum Lusitanæ causæ, Villenius etiam in gratiam mutatis prioribus conditionibus receptus est, principio anni Millesimi quadringentesimi octogesimali. Scalonam Belmontiumque retinuit, Villena, Almanzia, aliaque oppida Villenæ contributa, quæ contra eum arma sumpserant, Regibus cessere. & erat stultum sine vlllo laboris effectu conari: dum veteres spes captat, de iis quæ erant reliqua periclitari. Imminutis Villenii opibus potentiaque, firma concordia fuit. Renatus Dux Andegauenis non modo aduersis rebus, sed etiam longa vita nobilis, mense Ianuario extinctus in Gallia est, ad vitæ finem se Aragoniæ, Siciliæ, atque Hierosolymæ Regem nominans, inani appellatione, præterea prouentu nullo, ne spe quidem, amissa recuperandi. Hæredem testamento reliquit Carolum fratris Caroli filium ex asse. Renato Lotaringio suo ex filia nepoti, Bari Ducatum legauit, quem satis amplum in Gallia obtinebat.

TOleti generales conuentus agitati omnino frequentes. voces liberæ fuerunt, ac plenæ exoptulationum. nobiles in tenuiorum fortunâ grassari populi conquerebatur: eorum auaritia regiû ærarium exhaustum, occupata vectigalia, imperari noua indies magna prouinciæ calamitate. remedium excogitatum. Dati in causâ iudices, ab Henrico Rege factas imprudenter donationes, aut temporum necessitate extortas, iniustas fore pronunciarunt. Nobilium audacia coerceri nondum poterat, neque iudicia restitui magnopere labefactata. Mense tantum Maio omnes ordines sacramento adacti Ioannē Regum filium post eorum fata Castellæ Regem fore. ad sancendam maiestatem, imperiumque stabiliendum id pertinere visum est, dubiis prouincialium voluntatibus ea religione sanandis, confirmandisq; in fide. Sic rebus in Citeriori prouincia compositis, Medinā Campestrē atque Vallisoletum itum est. Iis locis regiæ seueritatis nonnulla exempla constituta, fontibus vindicatis viris nobilib. Magnitudine supplicii deterriti alii. Calæci imprimis, vbi vis eius mali vigeat maximè, feroci homines ingenio, Lucas, Auria, Mindoniū, Biuerum, atque Brigantiū portus imperata facere recusabant. Ferdinandus Acunia, & Garfias Chinchilla iurisperitus eo missi, conuentu gentis Compostellæ habito, Petro Paro Marefcalo, aliisq; factiosis è nobilitate interfectis, latè terrorem vniuersis incusserunt. sic imperii maiestas in ea prouincia sancita est, legibus & magistratibus vetus auctoritas ex longo interuallo reddita: quamuis Ferdinando Rege absente, atque in extremos Catalaunos hac occasione profecto. Mahumetes Turcarum Imperator, cursu tot victoriarum ferox, Rhodum insulam firmissimum ea parte piorum stationis propugnaculum, è mari classe, à terra positus ad urbem castris impugnandam suscepit. Tres ibi menses frustra consumpti. geminè à Neapolitano Rege onerariæ missæ, com meatu affatim & recentē militem ad obsessos cum intulissent. irritò Turcæ conatu cum classis parte Apolloniam Macedoniæ urbem tenuerunt Adriatico sinui imminentem vicinamq; Apulis. Ea classe Acomates Satrapes prouectus, in Italia Hydruntem expugnauit Idibus Augusti. nemini armato inermive pepercere barbari. Excursiones tota Apulia faciunt, ferro flammâq; sæuiunt. Ingens terror ostentatus reliquæ Italiæ, sed & remotis nationibus Reges incitauit, vt coniuictis viribus oriens incendium comprimerent. A Ferdinando Gonfaluus Beteta in eam rem ad Sixtum Pontificem legatur, haud satis tunc nostris rebus æquum: q; multis antea argumentis perspectum, recens confirmarat, Carrillio Toletano Præsule Legato in Hispania creato, nullo Regis consensu. Sed Principes antea dissidere inter se solitos, periculi nunc societas iunxit. misso denuo Barcinone Io. Margarito Episcopo Gerundēsi ad Italiæ Principes mense Februario anno M. quadrin. octoge. primo per causam constituendæ societatis, classem instrui curat, nauigiorum maiorum minorumq; quinq; & triginta. Idem Lusitanus facit, viginti nauibus comparatis. serius tamen opinione cūcta procedebant: Alfonsoq; Calabria Dux iunctis Italiæ viribus ægrè in iustam obsidionē barbaros compulit. Mors Mahumetis nunciata fregit animos, extincti Nicomediæ in Bithynia ad quintum Nonas Maii. Turcæ incolumitatē pacti, quinto obsidionis mense urbem dederunt. Eorum partem Calabria Dux retinuit ad mille quingentos, quorum opera vteretur aduersus Florentinos: à quibus barbaros in Italiam fuisse euocatos rumor erat. multis suspecta fraus Alfonsi ea fingētis: & paulatim in plures cœpit manare suspicio. Mahumetis obitu, Byzantii graues tumultus extitere. alii Baiazetem præferebant defuncti filium natu maximum: pars Gemen natu parte eodem iam Augusto ad imperium vocabant. A Baiazete victus frater ad Prusiam Bithyniæ, primum in Ægyptum, deinde Rhodum aufugit. Rhodii honorificentissimè exceptum cultumq; multis expetentibus. Principibus in Galliam transmisere, gratum Ludouico Regi donum. In Aragoniis Lusitanisque auxiliis parum opis fuit, post deditam Hydruntem appulsis ad ea litora nostris classibus. & erant Regibus noua impedimenta nata, alienissimo reip. tempore Ferdinandus districtus conuentu, qui Calataiubæ est habitus, ad quem Isabella Regina viri iussu Ioannem communem filium adduxerat, Alfonso maris Præsfecto & Petro Velasco Magistro equitū, rerum in Castella cura commendata. Ab ea gente sacramentum acceptum hæredē paterni imperii futurum, cæremonia peracta ad quartū Kal. Iunii. idem factum Barcinone aliquanto post. Ferdinandum tantis rebus perficiendis intentum, noua de Vasconū regno cura sollicitauit. Petrus Cardinalis, & Iacobus pueri Regis patruus, Cæsaraugustæ dato senatu, gentis calamitates accurata oratione explicarunt. à factiosis vrbes & oppida occupari: à Beamontiis Pompelonem, ab aduersariis Stellam, Sanguessam, Olitum. Regiā maiestatem ad inanem appellationem redactam. pupilli, imbecilli, ac propinqui Regis cala-

mitate moueretur. Ludouicum Lerini Comitem impotenti audacia virū in aduersarios cæde, incēdiis, direptionibus grassari. Petrum Nauarram, & Philippum Petri filium Vasconum Marefcalos fraude peremisse. Defuncto Petro Peralta Magistro equitum, eo honore occupato ferociorem euasisse. Ex immanis cupiditatis faucibus reliquam temp. eriperet. In Troilo Carrillio Peraltae genero, ad quem cætera opes sociari dotis nomine redierunt, haud satis virium erat ad resistendum emuli audacię. vnus vniuersis plus poterat publice priuatimq; Pollicetur Ferdinandus sibi Francisci Regis res curę fore. mittit cū iis Principibus idoneos viros, qui eius verbis tumultuantes, modestię monerent: obsequiumque Regi suo debitum commendarent. Tafallę gentis conuentu indicto, mandata ei exposuerunt. negant illi communi consensu factum, quominus Regi liber esset ad regnum aditus: paucorum tantum temeritate impeditum. Veniret modo, daturus operam, ne aliquod officium à subditis populis desideraret. Gratum id responsum fuit. de Rege Pompelonem deducendo consilia cum Ferdinando communicata. armato visum: ne in tanta rerum colluione maiestas ludibrio esset. Regem Lusitanum iisdem diebus mors oppressit, Sintrae in quo conclauis erat natus ad quintum Kal. Septembris. Corpus ad Aliubarrotam tumulo est illatum. Gentis imperium Ioannes eo nomine secundus à morte patris suscepit, ab animi præstantia, & rerum gestarum gloria cognomento Magnus. Graues simultates cum Castellæ Principib. per totam vitam, quas pater simplicius, ipse callidius eoque implacabilius exercuit. Odium in proceres vertit: quos Castellæ reb. fauere suspicabatur, vti mox est explicandum. Clementia, pietate, seueritate in fontes, ingenio sublimi atque præstanti, expedita memoria atque tenaci, cæteros sua etate Reges exæquauit: multos etiam vicit. Eius illa vox fuit: Imperium prudentes Principes accipere, aut facere commercio perpetuo hominum in omni sapientię parte præstantium: quales in aulis Principum ardenti ingenio versantur. & qui cum Principibus loquuntur, ii accurata prudentique oratione, quę dicunt seque probare illis conantur.

Trium Principum funera.

CAPVT XXII.

TRibus annis totidem Principum funera continuata sunt. Massiliæ Carolus Andegauensis obiit sine huius anni, herede scripto Gallo Rege. Quantum id turbarū & tempestatum in Italiam concitabit? nobiles sanè principatus Andegauensis atque Prouincię ei Regi accesserunt. Consequenti anno Mille. quadrin. octoge. secundo Alfonso Carrillius Toletanus Archiepiscopus ipsis kalend. Iuliis, annis grauis, viuido ingenio, eoq; non ciuilibus modo, sed etiam militaribus muneribus idoneo: à quibus tamen necessitate magis temporum, iraque, quam voluntate abscesserat. Tumulus defuncto Compluti, vbi extremam ætatem melioribus studiis propagabat, in D. Francisci, quod ipse monasterium construxerat, constitutus est ad aram maximam. Troili filii extincti consequentibus annis coniunctum ad læuam sepulchrum, incontinentiæ paternæ foedum monimentum, Ximenius Cardinalis remouendum ab oculis multitudinis, atq; in monasterii exedram vbi conuentus monasterii sunt, transferendum curauit. Ad Troilum eiusq; filium Alfonso, qui in Vasconibus Magister equitum fuit, Falcis Marchiones generis originem referunt. Carrillii Præfulis æmulus Hispaniæ Cardinalis, Reges in Aragoniam secutus Toletanam Ecclesiam regendam suscepit, vir magnus, maiorum gloria non magis, quam suis virtutibus clarus. Ea meritis gratia est habita, perpetuęque iuuandę reipub. voluntati. Enecus Manricus Giennensis Episcopus in eius locum Hispali Præful est datus. In Vasconibus nouum gaudium maiori luctu mutatum. Franciscus Rex ex Gallia, vbi se tenuerat, ob graues & diuturnos Vasconum motus, tandem vt erat constitutum, matre, patris, atque pleraque ex vtraque gente nobilitate deducentibus. Pompelonem delatus, atque insigni plausu atque apparatu exceptus, in eius vrbs templo primario, regio insigni desumpto tertio Non. Nouembris Rex est proclamatus: in ipso ætatis flore quindecim annos natus, formę dignitate, venustateque conspicua, indole virtutum omnium præstanti. Beamontios Agramontiosque inuidiosa exitaliaque nomina compellari capite sanxit. Ludouico Lerini Comiti vt Magister equitum esset confirmauit. Larragam aliaque oppida adiunxit hominē præualidum promerendum blandimenta, Rex bonis artibus, bonoq; consilio popularis. Prouincia lustrata, sublata maleficia, auctoritas restituta magistratibus. cura posteritatis suberat. A Ferdinando Rege Ioannæ filiæ sponsus destinabatur. Gallus auunculus Ioannam alteram præfererat, quamuis in Lusitania virginē sacram Castellæ regni spe dotali, Gallicis armis recuperandi. Magdalena Vasconis mater fœmina ambitiosa ad Gallos propensa, eo magis cōsilio probato, vimque aut fraudē verita, auctor

etor filio exitit, vti Galliam repeteret: vbi ampla ditio erat. Vix eo delatū mors oppressit ad D. Pauli fanum tertio Kal. Februarii, anno salutis Millefi. quadringentesi. octuage. tertio importuna inuida tristisque. Sic adolescentiæ flos quasi ventorum turbine decussus, occidit, cum primos honores ostentaret. Corpus Lescare sepultum est, Bearnæ vrbe. Soror Catharina Vasconum regnum suscepit, vt opus erat: initoque in Gallia coniugio imperium ad Gallos transtulit, neque diuturnum neque felix: Excepere varii rerum motus, multiplices hominum conatus, temporum conditio misera: qualem fuisse fides est, puella in minori ætate, regni herede matre in Gallia orta, eoque à rebus Hispaniæ auersa.

1483

10 *Coniuratio in Lusitanum Regem. CAPVT XXIII*

10 **I**N Lusitania Ioannes Rex coniuratos in suū caput proceres suppliciis vindicabat, coti-
paratum parricidium multorum sanguine expians. Mores asperiores, seueritas iudicio-
rum, ad hæc linguę procacitas nobilitatem alienarat: atq; illud maxime, q̄ contra Maiorū
morem in regulorū ditione iis inuitis lictores regii fontes plectere non dubitarent, Re-
gis fauore & præceptis insolētiore. Irritati proceres iniuria, in commune consultant: ar-
misque decernunt, si foret opus, vindicandam libertatē, & iura maiorū meritis data. Duo
Duces regia nobilitate, opibus validi, Ferdinandus Brigantinus, Iacobus Visei, cōiuratio-
nis capita erant. hos multi alii sequebantur, Montis maioris Marchio, Fari Comes, Brigan-
tini fratres, Garsias Menesius Eboræ Episcopus cū fratre Ferdinando, Lupus Alburquer-
quius Penamacoris Comes. Atrocis conspirationis indicium hac occasione factum est.
Cōuentus gentis Eboræ à nouo Rege habebantur, omnino frequentes. In iis conuentib.
tū alia præclara sancita sunt, tum procerum libertas astricta lege, ne impune popularibus
nocerent: neque plus legibus & æquitate possent. Conquerebatur Brigantinus, datam
maioribus auctoritatem, violandam non videri. veteres schedas excuti mandat, Regum-
que diplomata Brigantini Ducibus data. Inter eas schedas Lupus Figueredus rationum
Magister inuenit tabulas, quibus cum Castellæ Rege inita consilia reipub. exitialia con-
stabat. Eas clam desumptas ad Regem perfert. quibus ille cognitis dissimulare iubet, &
exemplo transcripto, vnde acceperat, referre tabulas. Accidit vt Regina ex maturo partu
30 decumberet Almerini primo vere ipso anno huius seculi octuagesimo tertio. Eius inui-
sentiæ & confirmadæ studio frater Visei, & sororius Brigantii Duces accedunt. splendide
accepti abs Rege, atque omni comitate culti, die quodam, facto sacrificio, Brigantinum
secreto in hunc modum Rex alloquitur. Dux amice. Sacris operati & ad sanctissimas aras
verissima loqui, certo tibi persuadeas velim. Consilia contra nos cum Castella agitasse,
neque tibi honesta, neque debita nobis, manifestus cum sis, vix credo tamen, tanta supe-
riorem gloriam & merita, ignominia fœdasse. Quanto hæc cum dolore loquor? Sed quid
quid id est tamen, perpetua obliuione delere fixum animo habeo: atque cum offensa be-
neficio certare: nouisque honoribus cumulare mutantem modo, nobiscumque sentien-
tem: quem Deus huius imperii scepra tenere voluit: te proximum potentia & auctori-
40 tis locum occupare, opes regis æmulas, coniugio certe parem, cum duas sorores habea-
mus vxores. Quis tanta vincula amicitia dirūpat? aut à quo expectare possis ampliores
honores? Excæcauit mentem dolor nimirū. sed si quid in nouo regno offensum est mu-
tabitur. si à lictoribus nostris aliqua irrogata iniuria, exemplo patientia debuisti præluce-
re aliis. etiam ego cum me docueris, errata libenter emendabo. Ad tuendam remp. non
consilium tantum à te expecto, sed arma. Quod vt eo studio, quo opus est facias, te rursus
cupio exoratum. Commouit Brigantini Ducis animum oratio Regis. Ne faciles crimina-
tionibus præberet aures obsecrat. Se haudquaquam maiorum gloriam perfidia obscura-
turum. Acceptis iniuriis maiora beneficia fuisse. Procul tantum facinus superi auerterēt.
Ne cogitasse quidem tantum nefas. Si falleret, dira caput suum imprecatione execratur.
50 Sic à colloquio discessum est. Rex Scalabim abiit, Duces in suæ ditionis oppida haudqua-
quam mutatis animis. Ferdināus Talauera ex Hieronymiano ordine Prati Prior, Castel-
læ Regibus à sacris confessionibus in Lusitaniam legatus, vt cōmuni consensu firmato fœ-
dere obsides reciperent, obtinuit. In veteri fœdere id mutatū tantum est, vt Alfonso Lu-
sitani filio Ioanna nuberet Ferdinandi Regis filia minor, ætate simili aucta dote. Extre-
mo mense Maio Isabella ad parentes in Castellam missa, ad Lusitanum Alfonso puer.
Redeūtem ad patrem officii causa Brigantino profecuto, Eboræ, vbi curia erat, iniiciun-
tur vincula. Nouo indicio cognitum erat, Petro Iufarte internuncio, cum Castel-
læ Rege vetera concilia repetita. Id Gaspar Iufartes Petri frater indicauit Regi,
pro quo officio consequenti tempore honores vtrique fratri habiti sunt: Petroque

Arrolium oppidum datum est. Dicta causa Brigantinus maiestatis lege, capitis supplicium subiit ad decimum Kalend. Iulii. ceteris documentum datum est, res nisi magno discrimine magnoque motu non nouari, ipsis etiam persepe oppressis auctoribus. Idem supplicium de sex aliis nobilibus Lusitanis, qui in parte coniurationis erant, sumptum est. Magister equitum cum aliis præcepit à provincia exturbatur. Brigantini fratres celeri fuga se se è periculo eripuerunt. Filii Philippus, Iacobus, Dionysius à matre Isabella in Castellam amandati, quam primum tristem nuncium accepit, virum esse captum. Ex iis Philippus in Castella obiit. Iacobus rediit in Lusitaniam venia accepta. Dionysius Lemosii Comitem in Castella duxit. Visei Ducem ætas tutata est. Proxima die à Brigantini supplicio verbis modo castigatum Rex, atque ferme periculo exanimatum incolumem dimisit. Nihil neq; seueritate priori neq; noua clementia, animi coniuratorum mouentur. clanculum inter se conuenientes, temporum conditionem conqueruntur seruituti proximam. In paucorum potentiam, ius ditionemque concessisse: reliquos vulgus esse sine auctoritate gratiaque: Brigantium quoniam ea ferenda nō putasset, capite pœnas soluisse. Eius exemplum ad singulos posse recidere. Quæ quousque patiemur viri Principes? nisi prauos conatus insigni aliquo facinore occupamus, omnib. simul pereundum est. Quin cædem cæde expiamus? & tyranni sanguine, optimi atque innocentis Principis manibus parentamus? Id communi sententia decretum. Rege sublato Visei Duci gentis imperium destinatur. Ingens cœptum, pertinax conatus, fœdus exitus. dum tempus rei perficiendæ expectatur, detecta Regi coniuratio est. Erat Diegho Tinoco soror Eborensi Episcopo stupri consuetudine familiaris. ea cognitum periculum fratri denunciat: ille Regi Setubale in oppido in veste Franciscana, quo indicium esset occultius. Idem Vasco Coutinus renūciauit, cuius frater Guterrius Coutinus coniurationis factæ particeps erat. Vasco indici post depulsum periculum Borbæ Comitatus, Stremotiūque præmium fuit. Regresso forte in agrum vicinum Rege, vt templum inuiseret opinione sanctitatis præstans, adsunt coniurati mutua fide læti: cuius documentum tot diebus fuerat silentium seruatum. Templo egressum perimere parabant. sed fortuna Regis & Fariæ cubicularii diligentia protexit. Ad aurem denunciato periculo, cum coniuratos comiter appellasset, furorem illi continuerunt. Ad suburbium oppidi mareq; templum alterum est Antiquæ Virginis nomine. In id Rex dissimulanter ingressus, dū plures aulici cōuenirent ad præsiidiū moratus est, cū Vasco Coutino de industria producto sermone. Grauis erat cōiuratis mōra, sollicitis ne ex tanto numero aliquis fidē mutaret. Dies is Veneris erat sexto kalend. Septemb. cum Rex vitato periculo, Visei Ducem Palmela, vbi cum matre euentum morabatur, venire ad se iubet, confictis aliis causis. Pertinax est animus, quem ingens spes deuouit. in tanto quamuis periculo Regem adire non dubitat. Iussum in cœnaculū ascendere paucis præsentibus adacto in pectus pugione peremit. Illud modo fatus: Ito Brigantino renūcia coniurationis exitū ab ipso inchoatæ. Erat is viginti annos circiter natus. mathematici gentis imperium quasi ex astrorum inspectione denunciarant, genus hominum fallax & vanum: cuius in omnibus nationibus mendacia viguerunt, vigeantque. Emanueli occisi Principis fratri omnia, quæ ille habebat, continuo sunt data: vno tantum principatus nomine mutato, vt Pacis Iuliæ Dux vocaretur, imperatum. Huic numina imperium gentis destinabant. quod sphaera orbis similitudine clypeo adiuncta temerè, portendisse visa est. Diegho Syluæ eius pædagogio institutionis præclare præmium fuit oppidum Portalegre Comitatus nomine. E coniuratis aliis, nonnulli capti, Eboræ Episcopus cū fratre Fernando Menesio & Guterrio Coutino. maior pars in Castellam aufugit vagi, inopes, atque mœrore oppleti. Is finis tetra cōspirationis fuit, ea merces. Iisdem diebus Ludouicus Gallia Rex ad tertium Kal. Septembris in suburbano Turonum nemore decessit, postremis testamenti tabulis mandans Ruscinonenses & Ceretanos veteri Aragoni imperio restitui. Successit Carolus filius tredecim annos natus imbecilla valetudine. Pater Ambasiæ educandum curauerat, præter domesticos ministros, ceteris omnibus eius visendi, conueniendique potestate sublata, ne Latine quidem linguæ præceptore dato, illud si sciret satis fore dictitans: Qui nescit simulare, nescit regnare. Verum longius prouocetam narrationem retro reuocemus opus est, in Castellamque referamus nouo facto principio.

Libri vigesimi quarti Finis.

IO. MARIANÆ HISPANI,
 E SOCIETATE IESV,
 HISTORIÆ DE REBUS
 HISPANIÆ,
 LIBER XXV.

Belli Granatensis initium. CAPUT I.

INITIUM nouæ narrationis, susceptiq; operis optata metâ
 bellum Granatense erit: quod Regum Ferdinandi & Isabel-
 læ auspiciis ductuq;, decem annis gestum est, plenum variis
 casibus, atrox præliis, successu lætum faustumque Hispaniæ,
 piorumq; nationi vniuersæ, barbarorum imperio ab stirpe
 conuulso: quod septingentis amplius annis, ea parte steterat
 in Hispania, magna nostræ gentis ignominia probroq;. Ter-
 ram è propinquo cernentibus, longa, ac difficili nauigatione
 iactatis detur occupare portum: & confirmatis ingenii virib.
 labori finem imponere. Cōcedite Superi votis parem facul-
 tatem. Baticam inter & Carthaginensem prouinciã Gra-
 natæ regnum iacet, vtriusque prouinciæ pars, ambitu colligens septingenta passuum mil-
 lia, maiori longitudine, latitudine impari. Arunda enim Oscam ducenta & quadraginta
 millia, Cambile Almunecarem vsque centum millia numeramus. Murcia regnum, hoc
 est, veteres Contestanos ab ortu Solis terminum habet, à meridie Mediterraneum mare.
 ad Occasum septentrionemque, aliis Baticæ regionibus clauditur. Lætissima cæli soliq;
 facies est. agri omni fertilitate terræ inter primos Hispaniæ conspicui. Ipsi montes, quib.
 regio magna ex parte impedita est, aquis manantibus irrigui idoneique culturę, mites ar-
 bores alunt, perpetuaque viriditate amœni sunt. vnde aeris temperies hyeme atque æsta-
 te, corporibus imprimis salutaris, præsertim qua parte regni caput vrbs Granata sita est,
 in paucis nobilissima frequentissimaque. De cuius nomine vniuersæ prouinciæ appella-
 tio facta est. ipsi ab spelunca longissima ad Alfaharium pagum pertinente: vbi arcanis o-
 lim sacris, & damnatis artibus incolas operatos fama est. Gar enim Arabum lingua spe-
 lunca est: & ex Nata Syriæ vrbe, sic aiunt, aduecti à Tariffio milites, oppressa Hispania iis
 locis fortunarum sedes collocarunt. ab vtraq; voce Granatæ vocem conflata maiori pru-
 dentia & eruditione auctores affirmant. alias notationes nominis afferunt alii. Sed char-
 tas inficere, & abuti patientia, non est necesse incertis originibus & opinionibus comme-
 morandis. Sanè eo tractatu vrbes quatuordecim erant, municipia septem & nonaginta,
 quo tempore postremo bello petiti, oppressique Mauri sunt. in eo numero Almeria, Ma-
 laca, Guidixium, quæ Plinio Acci est, maiori frequentia & nobilitate celebrantur. Belli
 causæ ab antiquo multæ extabant. Maurici nominis inuidia, discrepantes de rebus diui-
 nis opiniones, regnum iniuria in Hispania constitutum, retentumque diu, pudenda igno-
 minia nominis Christiani, multæ & graues inter vtranque gentem iniuriæ: quod fere fi-
 nitimis regnis accidit. Reliquias eius gentis ad Hispaniæ angulum redactas, nostrorum
 Regum imbecillitas texit, prouincia in plures principatus distracta, fatali inter Principes
 dissidio, nullo communi consensu: vt fere tantum de publicis damnis sentimus, quan-
 tum ad priuatas res pertinere putamus: religionis amor parum mouet, præ cupiditate in-
 iurias vindicandi, proferendi imperium. Si quando præclari conatus extabant, Africæ
 vicinæ vires opponebantur, vnde certa auxiliorum spes erat: sæpeque torrentis instar se-
 se numerosæ Afrorum copiæ infuderunt in Hispaniam rapidæ, feroces, formidabilef-
 que. sic factum, vt impiæ gentis imperium non toto triennio constitutum, tandiu stete-
 rit. sic cælo visum. nostræ gentis peccatis iustissima ea merces fuit. Superis irritatis, at-
 que nolentibus, inanis conatus omnis fit: placatis cuncta prosperè cadent: vt ea tempe-
 state accidit. Quæstionibus de religione constitutis, magistratum auctoritate fundata,

quæ fluxa eatenus fuerat, iniuriis, atrociniis, cædibus vindicatis, continuo nouum lumen affulsit. Rebus numine propitio, prouinciæ viribus confirmatis excisi, oppressiq; Mauri sunt. Ad veteres belli causas noua accessit. Zahara munitum opere oppidum Arundant inter & Assidoniam situm nostrorum ditione tenebatur, à Ferdinando Ferdinandi Regis auo captum de Mauris, vti superius est demonstratum. Præsidio præfectus Fernâdus Sahuedra, vt in nullo tali metu securus, parum erat à milite & comœtu paratus. Id Regem barbarum Albohacenum non latuit. cum suorum manu nocturna vi, improuiso aduentu oppidum capit ad sextum Kalend. Ianuarii, ineunte anno Millesimo quadringentesimo octuagesimo primo. & erat nox opportuna conatui, imbrium & ventorum tēpestate turbida: oppidanis res trepidæ, metus ingens, repentinum malum. Pecudum instar trucidantur, quicunque armis resistere ausi sunt. aliorum greges munito oppido præ victoribus aguntur Granatam, nulla commiseratione ætatis, sexus, aut conditionis. Graue id detrimentum visum est, neque ferenda contumelia. nonnulli vt in malis lætabantur iniectam necessitatem recentes & veteres iniurias vindicandi, impiæ gentis exitio. Ferdinandus & Isabella Medinæ Campestris, vbi nuncium rei gestæ acceperunt, præfectis limiti & vicinis vrbibus mandant, se se ad bellum comparent: nihilque de diligentia & vigilantia remittant: alienę calamitatis exemplo cautiore sint: nullam barbaris fidem esse sanctam. Excusabant illi indiciarum tempore atrociniã vtrōsque in alteros exercere con-
 1481 sueuissē: prædas agere: carpere oppida, triduo modo conatu, nullisq; in obsidionis formam iuxta positis castris. Ea licentia, parique fiducia Castellarium atque Olbera tentatur
 1482 à Mauris principio anni proximi Millefimi quadringentesimi octogesimali secundi. Nostri nouis identidem prouocati malis vindicare parant. Magna militari manu contracta, qua parte irrumpendum in fines hostium sit, deliberatur: cum cognitum est Alhamam oppidum iniuriæ opportunum fore, exiguo præsidio, imbecilloque, raris vigiliis. Id Dieghus Merlus Vrbanus Hispali prætor, cui rerum & belli summa erat à Ferdinando Rege commendata, cum Roderico Pontio Marchione Gaditano communicat. auis nocturnisque itineribus aduolant. sequebantur equites duo millia quingenti, pedites, ad quatuor millia. Trinis castris ad vallem peruenitur, locis paulo superioribus circūuentam. milites itinere fessos docent duces, Alhamam non amplius duobus millibus passuum abesse. decere eos libenti animo pati reliquum laborem, dū Mauros vindicent, perpetuos Christi-
 30 stiani nominis hostes: præterea prædam ostentant. Ex omni copia trecenti delecti præcedunt nocte intempesta: omnia quietã esse in arce considerant. Ad motis scalis in muros conscendunt. primus Ioannes Ortega: deinde Ioannes Toletanus ciuis, & Martinus Galindus præcipua milites audacia. vigilēs somno sepultos perimunt, aliisque trucidatis, porta, quæ ad campos pertinet, patefacta, reliquæ copię admittuntur. Oppidani improuiso metu perculsi corripunt arma: aditum obsident arcis. Lucente die, Sanctius Abula & Martinus Rogius arcium præfecti Carmonę Arcobrigæque signo dato, in oppidum irrumpere ex arce primi conati infelicis audacię pœnas dant in ipso aditu strati hostium telis. Res moram non recipiebat, quoniam id oppidum Granata abest triginta modo passuum millibus. Quantum ergo auctoritatis audacia partum erat, tantum periculi suberat, nisi continuo oppidum in potestatem venisset. par vtrinq; difficultas. Quidam euertendam arcem incendendamque disputabant: atque in pacata concedendum. Audaciores in temeritate spem habere, periculum, vulnera, cædes victorię & prædæ auiditate pensare soliti. supremum conatum adhibere visum est: oppidumque vno tempore variis partibus impugnare. Per muri ruinas quidam scandunt: dumque oppidanorum vim in se vertunt, data facultas nostris est, ex arce in oppidum penetrandi. pugnatur acriter in plateis. Nostri virtute vincebant, numero oppidani, sed imbelles ferme, commercio dediti atque balneis, quæ in eo oppido sunt nobilissima emolliti, fractique viribus. præcipientes tamen desperatio agit, acre in periculo telum. Pugna ad noctem tenuit. hostium obsti-
 50 natio, nostrorum constantia victa est. qui ad templum confugerant magno numero, pars trucidati, alii in seruitutem capti sunt. Sic amissę Zaharæ leuata ignominia, maiorique illato, quam acceperant damno, vindicata iniuria est. Cruenti belli & diuturni hæc initia prima fuerunt. Extat de ea victoria carmen vulgari lingua ea tempestate laudabile, neque nunc inconditum, & agreste si referatur. Alhama in potestatem redacta est pridie kal. Martias. Magnus terror barbaris, magna nostris cura incussa est. terrebat Mauros audacia: finemque imperio Maurico ne appropinquaret verebantur. ostenta de cœloangebāt, senexq; fatidicus Zaharã capta clamasse fertur. Huius oppidi rudera, vtinã falsus vates sim, in nostra capita incident. Imperii finem in Hispania venisse, præfagit animus.

mus. Eo maiori diligentia delectus vniuersa prouincia habentur. Rex ipse Albohacenus raptim Alhamam progreditur, tria millia equitum, pedites ad quinquaginta millia trahens. Terrebat nostros is apparatus: sed eò progressum erat, vnde sine pernicie & dedecore nisi victores redire non possent. Ea cura nuncios in omnes partes dimitunt, auxilia postulatam. Ipsi non nocte, non die ab oppido muniendo cessant: atque eas muri partes reficiunt, quæ hostibus opportunæ maximè erant. Præ festinatione hostes neq; tormenta adduxerant, neque machinas oppido expugnando. Id saluti fuit, inani hostium impetu, nostris egregiè pro muro defendentibus, saxaq; & alia, quæ ad manum erant, in subeuntes prouoluentibus. Ad vicinum fluuium maior pugna fuit: vnde quoniam oppidani aquabantur, nullis intra mœnia fontibus, ne cisternis quidem, Mauri alio auertere contendebant: multisque quamuis à nostris vulneratis, perfecere tamen. Bætici ad periculi famam excitantur. Corduba missi mille equites, pedites triplicato numero ductore Alfonso Aquilario, infessis ab hoste montibus retro redierunt. In Duce Assidonix Henrico Gusmano, reliqua spes erat: tenuis tamen quoniam infensum ex priuatis contentionibus. Gaditano, noua iniuriâ exacerbarant, eo incio tantum facinus aggressi. Patriæ caritas generosum animum flexit. ante dissidere solitos, communis nunc periculi societas iūxit. Sublato Hispalēsi vexillo, adiunctisq; aliis proceribus, Roderico Gironio Calatrauæ Magistro, Diegho Paciecho Villenæ Marchione opitulatum obsessis ire constituit. quinque millia equitum erant, pedites ad quadraginta millia. ex omnibus partibus voluntarii magno numero confluxerant, tanta erat cupiditas pro religione pugnandi. Ferdinandus Rex, quo die Alhamam fuisse captam, & de nostrorum periculo nunciatum est, Medina Campesti profectus Reginaq; sequi iussa, magnis itineribus festinat. Dat literas proceribus, ne se absente in hostium fines irrumpant, maiori conatu & viribus opus esse. Regiæ voluntati obtemperare integrum nō erat. longius prouecti erant: maius in mora periculum obsessis, siti vehementer laborantibus. Consilium salutare fuit. nostrorum aduentum barbari non expectarunt. ne tentata quidem pugna ab obsidione discessum. Venientibus, obsessi obuiam progrediuntur. arma posita. salutatio facta. dextræ iunctæ. in complexum itum. manantibus præ gaudio lacrymis, prior Gaditanus Assidonix Ducem complectitur. præsidium, columen appellat. Deterfis simultatibus, quæ multis annis vigerant inter vtrinq; familiam, ad totius belli summam, haud dubium prosperi euentus omen accipitur. Eam lætitiâ parum abfuit, quin contentio inter milites exorta conturbarit. petebant auxiliarii spoliatorum participes esse: fructum victoriæ non minus ad ipsos pertinere: qui tantum periculi tuendo oppido suscepissent. A verbis ventum esset ad manus, ni Assidonix Dux periculo cognito, suorum animos compescuisset. Sibi, inquit, spolia milites, quibus fortuna dedit, habeant: nos pro gloria, pro communi salute certauimus. Is fructus in præsentem esto: in posterum quoniam bellum ducetur, vniuersi imperii Maurici, opes vestræ virtuti profiteor paratas esse. Sic rixa pacata, oppidoque nouo militari præsidio munito, in pacata reliquæ copiæ concesserunt. Non defuit occasione barbarus. repetita continuo obsidio maiorij impetu est: variæ etiam manus prædatum in vicinos Bœticæ agros irruerunt. Erat superior Alhamæ pars loco munita, arduo ascensu, saxisque extantibus impedita. Eo minor custodia erat. nocte quadam albente cælo ad duodecimum Kal. Maii Mauri ea parte solitudinem intelligentes, ad summum montis egressi in oppidum transcenderant: cum ad periculum nostri exciti, pro extrema salute enixè dimicantes, barbaros alios trucidant, alios è muro deturbant præcipites. Sic ex magno periculo seruati sunt. Duo ciues Hispalenses Petrus Pineda, & Alfonso Pontius defensi oppidi, præcipuam eo die laudem tulerunt.

Rex Albohacenus pellitur Granata.

CAPVT II.

Alhama impugnabatur, simul de belli summa Cordubæ deliberatio erat. Cautioribus deserendam eam urbem disputantibus, circumfusus hostes, auxilia procul, incertos belli exitus, martemq; communem, Regina virilis animi fœmina defendendam censuit. quid enim arcem desererent, se Regibus de Mauris primò captam? quid eo consilio nisi timoris turpissimi significationem contineri, vnde animus hostibus crescat, minuatur nostris? Ea valuit sententia. Quo maior esset auctoritas nouam expeditionem adornare visum est: Loxaq; obsidere firmâ iis locis urbem, nec procul Alhama distat. Astigim omnes copiæ conuenire iussæ. quinque millia equitum erant, peditum octo millia, numero tatis conatibus. in pares. cū parte Rex digressis iâ barbaris Alhamam nouo præsidio muniuit, eò delatus ad tertium Kal. Maii, præfecto Ludouico Portocarrerio Palmæ regulo, præstanti ea ætate viro,

mox Granatæ planicie vastata impune se se Cordubam retulit, reliqua quæ ex belli vſu futura erant, comparatum. & erat Regina vicina partui, quo geminam prolem enixa est, ad tertium Kal. Iulii, tempeſtine alteram, cui Mariâ nomen fuit. fœtus alter immaturus fuit: vnde anceps omen captatum vulgo, variisque sermonibus materia extitit. Mali suspitionem auxit insolitus mœror in vultu consideratus, eorum qui publica supplicatione instituta vexilla sacra precatatione lustranda in templum detulerunt. Ab aliis hæc vt fortuita ridebantur. Die postero Astigim Rex petiit multis proceribus stipatus: & fere nullus erat alicuius nominis, quin eo cuperet reipublicæ operam nauare. Multis quamuis contra disputantibus, alioque contendendū affirmantibus, Merli sententia valuit, quoniam ei Rex multū credebat. Loxa petita. castra ad suburbia posita, inter vicina oliueta: qua Singilis 10
 amnis labitur altis ripis difficili vado. Erat locus angustus, neq; idoneus equitatu explicando: ponteq; à ciuib. munito difficilis trāsitus in vltiorē partē. Erat prope cliuus Albohaceni nomine. Eius occupandi, quoniā, ad prohibēdas hostiū eruptiones idoneus erat, imminebatq; vrbi, cura data Calatrauē Magistro, Villenio, atq; Gaditano. Erāt in vrbe ad tria millia equitū Duce impigro Alatare. Ab his tū aliæ eruptiones factę: tum die Sabbatho nouis auxiliis aucti, maiorum spe facta (nam Rex ipse Maurus Granata eo festinabat) bipartito agmine in nostrorum stationem, eorum qui in cliuo erant, impetum faciunt. Iis in fugam versis, reliqui milites in pugnam progrediuntur, nullo militari ordine, nulloque in castris præsidio. Quo cognito, alterum hostium agmen prope sine certamine castra cepit. Metus ingens, ex eo ac trepidatio pugnātes inuadit. In castra reuersi acriter pugnam instaurant frustra, cum ab vtraque parte hostium telis peterentur. Cecidit in conflictu Calatrauē Magister, duabus sagittis vulneratus, alterius sub brachio ictu lethali, in flore ætatis, viginti quatuor annos natus. crudelitas fati tanto viro indigna importunaque. periere multi alii, pars effusa fuga seruati. Haud secus quam par erat, ea clade commotus Rex, seroque intelligens, vera fratrem Villæformosæ Ducem monuisse, castra imperite fuisse metata, neque vires idoneas tanto conatui: simul de hostium itinere certior factus proxima luce, vasis conclamatis, sese retro retulit: neque prius constitit, quàm ad Petram amantium ventum est, viginti octo inde millibus passuum. Saluti fuit, quod se intrepide receperunt: & in barbaros, qui postremum agmen carpere non desistebant, à Gaditano cum suorum manu impetus factus: quem illi non tulerunt, reiectiq; in urbem 30
 sunt. Hic fuit exitus huius expeditionis. Nec deerant sermones, qui Ferdinando insidias à suis paratas euulgarēt, eaque necessitate discessisse. Ipse literis in omnes partes datis militum paucitatem excusauit: & plerique signa deseruerant, infrequentiaque reliquerant, ex vrbani delectibus collectiti, suarumque vrbium stipendia facientes: quod necessitas temporum erariiq; inopia excusabat, alioqui magnis obnoxium incommodis, vti tunc accidit. Paruæ plerunque offensiones maximas trahunt. Mauri successu feroces Alhamæ obsidionem repetunt, non minori quam ante conatu. Obsessorum periculo commotus Ferdinandus, eo profectus, commeatum intulit in nonum mensē Augusti quartodecimo die: nouumque Præfectum dedit Ludouicum Oforium, quamuis in infulis Giennen sem Episcopum destinatum, scientia militari magnoque virum animo. & quo maior esset auctoritas rursus Granatæ planiciem, agrosque incendio & direptionibus vastat. Sexcentos Mauros equites Granata egressos ad resistendum, Cabræ Comes, atque Calatrauē Promagister magna strage in urbem reiiciunt. Rebus asperis in ea gente extremum malorum discordia accesserat. plerique ciues Granatenses correptis armis, Albohacenum vrbe expulerunt. Remp. impotenter habere accusabant, temerarioque conatu tantum bellum in ditionem attraxisse. In eius locum filius Mahomad Boabdiles cognomento Paruulus suffectus est, (Hali Muleius Alcadurbilis à quibusdam vocatur.) in Albohaceni fide Malaca, Bāsta, aliæque vrbes perſistere. sic diuisa in factiones gēs est: neque minus intestinis dissidiis, quam externis hostibus laborabant, conditio misera atque perturbata, qualem fuisse fides sit, duobus in exigua prouincia Regibus. Mirum videatur tamen 50
 in tanta quamuis discordia, à neutra parte nostros in auxilium fuisse vocatos: quin in ipso ardore belli ciuilibus constat, tum alias irruptiones tentatas, tū Cagnetum oppidum ad confines vtriusq; gentis, de nostris captum fuisse. Insignem animorum fiduciā, audaciāque.

Noſtrorum ad Malacæ montes strages. CAPVT III.

Reges à Bello Maurico tantisper aliæ regni cure euocabant in Carpetanos. Ergo Petro Manrico, quem nuper ex Treuigni Comite, Anagari Ducem crearant, Astigi, & Alfonso Cardena Diui Iacobi Magistro Giennii bellum curare, & limiti præesse iussis, atque

que

hūc Ioanne Sylua Cifontano Comite in Merli defuncti locum Hispali Præfecto dato,
 Madritum ipsa hyeme appetente perueniunt. In eo municipio vrbium societates, quas
 ante aliquot annos institutas esse diximus, nouis astrictæ sunt legibus: ne concessa pote-
 state abuterentur, prouidendum erat scilicet. subsidium etiam in belli Maurici vsus con-
 cesserunt, sed et iumentorum millia ad comportandum comæatum. A Sixto Ponti-
 fice impetratum, vt centum aureorum millia sacerdotiis imperaret. data etiam peccato-
 rum venia Cruciatæ nomine iis, qui aut voluntarii arma sumerent, aut certam stipem in
 ærarium conferrent. Quod tertio anno repetitum, neque intermissum consequenti tem-
 pore, ab hoc initio magnam pecuniæ vim iam omnibus annis in regium ærarium infert:
 10 Eæ viæ pecuniæ redigendæ nuper inuentæ, ab iis qui talia acriter speculando gratiâ Prin-
 cipum aucupari solent, magis incommodæ, quam molestæ: vti tempus, & maior rerum
 vsus aperuit. A mensariis & subditis aliis, grandis præterea pecunia mutua sumpta est: A-
 ragoniis Raymundum Folchium Cardonæ Comitem, rectorem destinatum accipere
 detrectantibus, legesque patrias excusantibus, quæ externum hominem rebus præfici
 vetarent, filium Alonsum Aragonium Cæsaraugustæ præsulem rectorem dedit. De Lu-
 sitanis & Vasconibus maior cura suberat, ne resp. incommodo tempore, iis partibus, no-
 uis motib. agigaretur. Lusitanus Ioānam Henrici Castellæ Regis filiam cōnubio iungere
 Regi Vasconum cogitabat: Vascones ad Gallos propensi erant. Lusitani placandi cura
 Lupo Datouguia homini Lusitano, & Ioanni Orteghe Cauriensi Episcopo data est. ad
 20 Vascones Rodericus Maldonatus legatur vt Catharinam nouam Reginam fratre inte-
 rim defuncto, in coniugium expetat Ioanni Ferdinandi filio, iussus prehensare, & solici-
 tare quoscunque idoneos inueniret, præsertim è factione Beamontensium: in quorum
 potestate Pompelo vrbs erat, & multo maxima regni pars. penes Principes nomen ma-
 gis imperii, quam auctoritas imperandi. Abenæ quidem regulus pro Rege rebus præfe-
 ctus erat homo Gallus præstanti prudētia, magnoque rerum vsu. Magdalena Regina ma-
 ter, audita Castellæ legatione, siue vera siue simulata lætitia negat honestiorem vllam
 conditionem offerri posse: se moram coniugio non facturam. In Calæcis tumultus erant
 inter duas familias Magistrum equitum, & Beneuentanum. vtraque factio Episcoporum
 arces inuadebat, vnde in aduersarios grassarentur. Eas Rex Ferdinando Acunio prouin-
 30 ciæ præfecto præoccupare mandat. Petrus Osorius Lemosii Comes, dū fratris Episcopi
 Lucensis patrociniū suscipit, ad eam vrbem obsessa ab eo arce pene iustū bellū exarsit.
 Ea necessitate Ferdinandus Madrito profectus ad tertiū Idus Februarias, eius seculi anno
 octogesimo tertio. In ipso itinere nūciatur, Lemosii Comitem decessisse, ex filio Alfonso, 1483
 Roderico nepote superstitite: quem quamuis furto genitum, venia Pontificum heredem
 scripserat, viuensque in principatus possessionem miserat. Ex ea re nouæ contentiones
 exarserunt, Ioanna defuncti Comitis filia quæ nupta erat Ludouico Beneuentani filio,
 cum principatum ad se reuocante. ventum ad manus erat, eos Rex pacate constituit ius-
 sos abstinere ab armis, iureque potius & causa quam vi disceptare, in defuncti nepotem
 propensior. His rebus in Calæcia districto Rege, grauis clades ac qua nulla maior eo bel-
 40 lo, à Mauris ad Malacam inflicta est. Petrus Henricus Beticæ Antelatus Cagnetum sug-
 ditionis oppidum receptum adiutore Gaditano, reficiendum curauit. Alia parte Alfon-
 sus Aquilarius, & Diui Iacobi Magister, contracta suorum manu, quoniam prima succes-
 serant, elati in hostium fines incurrere constituunt. simili studio Ioannes Sylua Comes
 Cifontanus Hispali præfectus, cū eius vrbis equitib. Zaharā Mauris eripere cogitabat. Fru-
 stra iis conatus fuit. sed communicato tamen Ducis consilio, triplici agmine in Mala-
 cæ agros pergunt penetrare, bombycis artificio nobiles, eoque diuites præda præ aliis:
 cuius maior, quam religionis aut æquitatis cura erat. Studio par exitus. mōtes prope Ma-
 lacam sunt dumetis & rupibus horridi. Ea parte nostri inuecti agros populantur: pecora
 abigunt: villas vicosque incendunt: nulli omnium rerum parcitur. nonnulli etiam è no-
 50 stris equitibus iuuenta feroces ad ipsa Malacæ moenia procedunt. Dementia non teme-
 ritas erat: qua Malacæ ciues irati, simul montani homines, quos locorum asperitas dura-
 uerat, dolor accenderat, se omnibus partibus effundunt. Duæ in pacata ferebant viæ:
 altera præter oram maris planior, sed longior, arceque Malacitana, & æstuariis impedita:
 altera qua venerant, breuior, sed saltibus, perpetuisque montibus aspera. Ac præsertim
 duo montes sunt, perpetuis circa se iugis clausi. iacet in medio profundā vallem mediam
 secans amnis. In eam vallem dimissos nostros, satis iam pauentes, prædaque graues vrgen-
 tibus à tergo Mauris, terribilior à fronte clamor exterruit. Erant duorum dierum itinē-
 te & inedia fatigati: neque procedere, neque regredi poterant. A Mauris plerū-
 que vulnerati, interemptique certo ictu, destinata ferire assuetis: Noctis tenebræ au-

gebant terrorem, perpetuo hostium clamore. Cum Magister. Quousq; quasi mutæ pecudes trucidabimur milites: Ferro animoq; aperienda via est. Prouidendum certè ne inultoriamur. Simul cliuum ascendere cœpit. Ventum ad iuga. pugnatur acriter. pleriq; cadunt: plures è nostris iiq; nobilissimi genere, factisq;. Gaditanus duces itineris nactus, per occultos tramites, alia parte euasit. Cifontani agmen, quod postremum erat, maiorè cladem accepit. Ipse & Petrus frater capti sunt, Granatamq; deducti. Stupor omnium animos, ac velut torpor quidam insolitus membra occuparat. Ex bis mille septingentis equitibus, octingenti ceciderunt: in his Gaditani tres fratres, Iacobus, Lupus, Bertrandus, propinqui alii. Captiuorum numerus duplicatus ferme fuit: quadringenti è præcipua Hispaniæ nobilitate. Pauci cum magistro per tesqua & inuia Syngiliam fuga tenuerunt. alii quosquemq; spes ducebat, aut pauor, diuersa dissipantur. Ad duodecimum kal. Aprilis grauis ea clades accepta, diem D. Benedicti memoria celebrem & faustum, in atrum Hispaniæ vertit. Ductor Maurorum Abohardilles Albohaceni frater Malacæ Præfectus, magnam eo die opinionem virtutis apud gentem peperit.

Mahomad Boabdiles à nostris capitur.

CAPVT IIII.

EX magno mœrore & luctu breui piorum animi recreati sunt. maiori quàm acceperat reddita clade, frænata barbarorum audacia. Pertinaci inter se contentione duo Reges Mauri pugnabant, Albohacenus Boabdilesq;, aduersus gentem nostram consensu, odioq; implacabili, in eo spem aduersæ factionis superandæ habentes, si nostris infectandis vlciscendisq; laudem ad populum & fauorem conciliaissent. Paterna victoria Boabdilem excitabat, vt vltro bello lacefferet. Ergo collecta numerosa manu equitum, peditumque, tum ex suis, tû ex aduersaria factione in Astigitanos agros incurrere statuit, spe Lucenam expugnandi amplum magis & lautum municipium, quàm validum. Consilii auctor Alatar focer, quem ex infimo genere, cum scruta aromataq; iunior vendidisset, (id certè nomen significat) bellica virtus per omnes militiæ gradus ad eum honorè euexerat, paresq; diuitias. & erat nostris finibus assuetus, identidem Lucenæ agros vexare solitus. Dieghus Corduba regiæ aulicorum cohorti præfectus, cum aliis oppidis, Lucenam ditione obtinebat. Is Maurorum consilio cognito, patruo suo Cabræ Comiti periculum denunciat: post superiorem cladem raros ea parte equites superesse: incolarum animos metu debilitatos: Lucenæ mœnia haud satis firma esse ad barbarorum impetum sustentandum. Ad vndecimum Kalend. Maii Maurorum copiæ accedunt. Dieghus incolis in superiorem oppidi partem traductis, inferiora, in quæ futurum impetum prouidebat, subitario opere, & militum præsidio munit: quos ex vicinis locis ducentos amplius equites, octingentos pedites contraxerat. Is egregiè defendentibus, repulsi hostes sunt nonnullis occisis, pluribus vulneratis. in oliueta versa est rabies. præterea Ametus Abensarraxius cum trecentis equitibus ad euastandos agros Montiliæ dimissus est. Erat illi vsus cum Diegho Corduba Præfecto, & contracta superioribus annis familiaritas: quibus Abensarraxii Granata pulsi, diu Cordubæ fuerant. Ergo perfecto opere, Lucenam reuersus Præfectû ad colloquium inuitat, specie amicitia fallax insidiasque tendens. Fraus fraude delusa. spe ditionis tempus extrahitur, dum Cabræ Comes accederet: quem vt appropinquare barbarus cognouit, motis castris, retro redire cœpit, præda lætos milites reducturus in patriam. Cognito nostri consilio ex oppido egrediuntur, postremos inuadunt, moranturque iter. Interea Cabræ Comes adueniens turbatos hostes metu, impeditoq; incedentes agmine inuadere statuit. Vix hæc posteritas credat. Mauri decuplo maiori numero, nostrorum primum conspectum non tulerunt. Deus illis mentem eripuit: fama q;, vt fit, maiora vero de nostrorum numero prædicauerat. Torrès sex passuum millibus abest ipsa militari via, qua Loxamitur, amœnis ripis multa fraxino, salice, myrica, & tunc vernis imbribus auctus. Eo Mauri pedites transmisso, sese effusa fuga in pedes dant, prædam modo præ se agentes, nulla honesti cura. Equites simili metu percussos, Rex barbarus retinet tamen. Quò ruitis milites inquires? quis furor mentes inuasit? An oblitus estis hos esse, qui nuper à minori numero nostrorum victi sunt? Erit igitur in hoc certamine is vobis illisq; animus, qui victoribus & victis esse solet. Pareite vobis, parcite famè. an torpentibus manibus, pedes saluti fore speratis? Parum ea oratione proficitur. Cum nostri pleno gradu inueherentur, & quadraginta equites paucis peditibus adiunctis à latere aggredierentur, ductore Alfonso Aquilario, qui Syngilia ad periculi famam aduolarat, maiorem numerum suspicati, diuinitusque incusso timore (sic interpretari iuuat) sese in fugam dant. Rex equo candido desiliens, quo insigni eo die utebatur, vicini torrentis inter arbores & dumos se occultare

cultare parat. Iis locis à tribus pedibus, ipfomet metu mortis indicante cognitum, captumque, Præfectus regiæ cohortis, qui fugientium vestigia fequebatur, Lucenam mit-
 tit. fugientium magna strages vsque ad noctem facta est. Mille amplius equites cecide-
 runt. cum his Alatar ipse nonagenarius. Pedites ad quatuor millia, pars capti, pars cæsi
 sunt. præda ablata. Rei bene geste fama nunciisque Reges qui Madriti erant, excitauit
 vt partita rerum cura, Isabella quidem ad fines Vasconum contenderet, filii coniugio
 maturando, cuius prima cura erat, Gallis prohibendis Hispaniæ aditu, possessione Vasco-
 num, Ferdinandus autem in Bæticam iuit res bellicas curaturus. Ad quartum kal. Maii
 discessum Madrito est. Cordubæ de ratione belli deliberatur, maiori quam vnquam ap-
 10 paratu, impetuq; & fuerat Albohacenus Granatæ acceptus: vniufque imperio deuincti
 barbari tenebantur. Capite tamen ablato manebat plerisque ciuibus conscientia prio-
 ris studii: nec deerant sermones senium, crudelitatem, avaritiamq; Albohaceni incre-
 pantium. Ingenti delectu sex mille equites, pedites ad quadraginta millia contracti. cum
 iis copiis bellum instauratur. ductor Ferdinandus ipse Illoræ suburbia vastat. Tagiara
 vicinum Granatæ oppidum vi expugnatum, euersumque est. In ea expugnatione Hen-
 ricus Regis auunculus regiæque Magister accepto vulnere Alhamam curandus mitti-
 tur. In Granatæ planiciem mox ferrum ignisque circumferunt, castris loco munito po-
 sitis: vnde vastatores cum iusto præsidio in vicinos agros dimittebantur: eo minori peri-
 culo suo, maiori hostium damno, quod Albohacenus ciuium voluntate diffusus vrbe e-
 20 gredi non est ausus. Pauci modo milites sese per agros ostentare: vagos palantesque
 carpere, aut de suo loco pugnaturi. Missi tantum Granata legati: qui si Boabdiles Al-
 bohaceno patri traderetur, Comitem Cifontanum & nouem alios è præcipuis captiuis
 æqua permutatione pollicerentur. addebat alias insolennes foederis conditiones, ferox
 animo barbarus, & parta nuper victoria superbus: quas Ferdinandus reiecit, venisse se di-
 ctitans, vt leges daret, non acciperet. Arma tenenti nullam pacis conditionem fore. Et
 erant nostrorum animi ad Boabdilem propensi. Fauor & misericordia acres imperus ha-
 bent. Itaque Regi suadere non desistebat cum aliis Gaditanus, vt eum libertati redderet:
 factionesque potius inter eam gentem aleret, nostris conatibus inprimis opportunas.
 Motis castris, Alhamaque munita, Præfectus Enecus Mendoza Tentiliæ Comes iussus
 30 est, non modo tueri urbem sed de hostibus prædas agere. Vbi Cordubam ventum est,
 Boabdiles Regis iussu Porcunæ arce, quæ veteribus Obuleu fuit, adductus, in genua pro-
 cumbens dextramque Ferdinandi deosculari contendens, amplexu & amicis verbis ac-
 ceptus est. Erga Regem quamuis barbarum, & captiuum hospitii iura sacraque minuen-
 da non videbantur. Foederis conditiones hæc fuerunt: Boabdiles filium natu maiorem
 obsidem dato, adiunctis duodecim aliis principum filiis, in fide & obsequio Castellæ fu-
 turum, patris sacris modo retentis. Duodecim aureorum millia quotannis pendito. Ad
 regni conuentus venito. Captiuos quadringentos reddito libertati, quinque annorum spa-
 tio. Sic barbarus in patriam dimissus est. Ferdinandus nouis præfidiis limiti impositis, ac
 Ludouico Portocarrerio in D. Iacobi Magistri locum Astigitanis præfecto, Corduba dis-
 40 cessit Reginam inuisurus. Cū mille quingenti equites Mauri, pedites quatuor millia du-
 ctore Bexiro Malacitano Præfecto, in Vtrere agros inuecti Portocarrerii & Gaditani ac-
 cursu repulsi sunt: victiq; ad Lethem fluuium magna Maurorum strage, Gaditano data
 vestis, qua Reges vterentur sexto Idus Septembris, Virginis matris natali die, virtutis
 præmium. lege in perpetuum lata. qui intra eundem mensem non vicisset modo exultan-
 tes Mauros, sed etiam Zaharam recepisset, vi improuisa expugnatam. Victoriæ Ferdi-
 nandus & Isabella erant, minori iam spe coniugii perficiendi: quod Magdalena mater à
 Rege Gallo persuasa, cœperat imparem Catharinæ filix, Ioannisque ætatem excusare:
 hunc puerum, filiam viro maturam. similia coniugia infeliciter cadere. Ad eam urbem
 Cabræ Comes, & Præfectus regiæ cohorti, Ferdinandi & Isabellæ iussu splendido appa-
 50 ratu excepti sunt cunctis proceribus & Episcopis obuiam progressis, deducente Tole-
 tano Cardinali Petro Mendoza. Is honos virtuti est hæbitus. merces centena eris minuti
 millia annua dum viueret, è regio fisco Comiti Cabræ data. Ad vetera gentis insignia,
 caput Regis coronatum adiectum est, circum oram clypei nouem vexilla de Mauris eo
 die capta, rei geste monumentum, posteris omnibus incitamentum, ad audendum co-
 nandumque pro patria & religione præclare. Hibernis aquis, Alhamæ muri pars ma-
 gna repente corruit: militibusque de vrbe deferenda consultantibus, Enecus Tendillæ
 Comes expedito consilio linteum prætendit ruinæ, imaginem muri, ita pictoris
 arguta manu mentiente, vt prius prostrati muri pars fuerit resecta, quam
 hostis periculum cognouerit, casumq;.

Vascones quieti non erant, discordes olim factionibus, & nunc cōtemptu regentium minus coercitis odiis. nunquam fida inter eos pax iungi potuit. sepe arma posita sunt, sepe repetita. Ita vexatis rebus, vix vt se possent diuturna pace recreare, nouum aliunde bellum accessit. Ioannes Vicecomes Narbonensis Catharinæ Reginae patruus, rerum arbitrium ad se reuocabat: scēminæ imperium illegitimum accusans, legibusq; ventantibus constitutum. præterea post mortem Gastonis fratris se Eleonoram matrem propius quam ex defuncto nepotes attingere. sexus etasque Principis despectui erat. alioqui quo id iure vsurpare potuit: cum sepe meminissent rerum summam in ea gente ad scēminas recidisse: patruis nepotes ex maiori filio præferri, iuri & æquitati sit consonum? Sed nimirum sunt opportuni magnis conatibus transitus rerum: regnandi inexhausta auiditas, nulla æquitate mouetur. Sumptis armis in Fuxensi ditione oppida & arces eius sacramentum acceperunt, pars vi, alii voluntate parati imperata facere: passimq; eius conatibus fauebatur memoria superiorum Principum, externi imperii metu inuidiaque. His pacandis motibus maiori præsidio opus erat: virum ac gubernatorem resp. desiderabat. Reginae coniugium maturari placuit. Magdalena Principis matre ad Gallos propensa, noue difficultates exortæ sunt. Vascones veteri gentis instituto disputabant, ordinum consensu, de Regum suorum coniugio deliberari statuiq; consueuisse. matrimonia ipsis insciis aut nolentibus inita, infauita extitisse. Tudelæ ciues in fide Ferdinandi fore, si secus esset factum, professi sunt. Turiafone is Aragonios conuentus agitabat, principio anni M. quadringentesimo quarto nulla re alia memorabiles, nisi quod Catalauni venire initio excusarunt, maiorum instituto negantes, licere eos extra prouinciam vocare. Interea Catharina Regina Vasconum Ioanni Labreto Alani filio nobilissimo, amplaq; ditione in Gallia Petragorios, Lemouices, Druides aliosque populos obtinenti iuncta est. Noui ex ea re motus animorum in Vasconibus concitati. Alienam calamitatem, Ferdinandus ad occasionem vertens, imperii proferendi repulsæque dolorem vindicandi, commutato superiori consilio, ipse quidem iis locis substitit: Isabellam coniugem in Baticā mandauit ad bellum Mauricum comparandum: vnde nunciatum erat Albohaceni potentia crescere, vniuersa ferme gente sub eius imperium reuocata: filii maiestate paucos teneri, ac vix Almeriæ mœnibus regiam appellationem tueri. Gens quasi impium auersabatur, & ad nostra sacra propensum. concionatores per omnes partes à patre dimissi diris execrationibus eius caput defigere: ac furiali carmine deuouere non desistebāt. Nostri Cordubenses Hispalensesq; supra decem hominum millia, facta manu de mense Aprili Malacæ agros, vbi mature segetes erant, depopulati sunt, belli terrorem circumferentes, acceptamque superiori anno iniuriam ipsis locis maiori damno vlciscentes: sperantesq; malis domitos Mauros, tandem in ditionem venturos: nullum ex Africa subsidiū certe exiguū, ea gēte suis bellis implicata, an mari nostris classibus cōstrato, ne se possent commouere. Quæ res Genuenses prouocauit vt Duce Iordieto Oria pirata, Catalauniæ Valentiaq; litora nudata præsidio, igne, ferro, direptionibusque vexarent olim Aragoniæ gloriæ æmuli: & nunc recenti discordia, ad prohibendos eos conatus fluxa reip. auctoritate. Petrus Fregosius gentis Dux à Paulo Fregosio Genuensi Præsule, & Cardinali vrbe & principatu pulsus erat, nullo propinquitatis respectu. Mediolanenses aduocare, ad vrbs imperiū accusabat: quos impotenter dominari erant experti, degustata libertate, nullius quous leue imperiū laturi. Ea necessitate nostra litora tuendi, publico gētis stipendio noua classis instructa Valentia, Duce Mattheo Scriba ad piratarum excursions prohibendas. Sed & res ecclesiasticæ suo morbo laborabant: quæ Ferdinandi præsentia sanandæ erant. defuncto Dezpuchio Montesiæ Magistro, quem ea ætas virum strenuum & prudentem in paucis experta est, comitiis militaribus Philippus Boilus in eius locū suffectus erat. Excusabat Ferdināndus, datum sibi à Pontifice, ne nouus Magister, nisi eius voluntate crearetur. Regiæ voluntates vehementes sunt. Boilo abdicato Philippus Aragonius Carolo Ferdinandi fratre Vianæ Principe natus, Panormitanū episcopatū, cui destinatus erat, Montesiæ magisterio mutauit. Præterea Sixtus Pont. Max. in defuncti Eneci Manrici locū, Rodericū Burgiā Cardinalē Hispali Pontificē dederat. Verū Ferdinādo Rege multū aduersante atq; Petro Ludouico Gadiæ Duce Roderici filio in vincula duci iusso, effectū tadē est, vt inducto priori decreto, Dieghus Médoza Tendilia Comitis frater Palétinus tū Episcopus, in defuncti locū substitueretur Pōtif. Hispalēsis. gratiæ id & meritis patru Cardinalis Hispaniæ datum. Alfonso Burgēsis Concha Palentiā migravit. Cōcham, Abula Alfonso Fōseca. In huius locū Fernāndus Talauera Abulēsis Episcop⁹ creatur Prati Prior. Sic in Hispania nominādi Pōtifices potestas Regib. quæbatur, fundabaturq;. Sed res Ecclesiæ

non minus in Italia turbatę, vt Principibus multa condonaretur, effecerunt. & erat bellum inter Venetos, & Neapolitanos, haud magna causa excitatum: quod reliquos Italię Principes traxit in partes: dum hi Herculem Ferrariensem Ducę, qui Ferdinandi Neapolitani Regis filiam vxorem habebat, ab iniuria tuentur: impugnant Veneti. In eius belli ardore Sixtus R. Pont. obiit pridie Idus Augusti. Successit Ioannes Baptista Cybo Cardinalis, patria Genuensis, Innocentii octaui nomine. Quo tempore Enecus etiam Daualus extinctus est patre Roderico Daualo Magistro equitum, gratia suorum Principum magnifq; opibus & virtute militari in paucis ea etate clarus. numerosa prole felix, ex Antonela Bernardi Aquinatis Piscarię Marchionis filia, Alfonso Piscarię Marchionem, Martinum, Rodericum, atq; Enecum reliquit Vasti Marchionem, præterea Edmundum, atq; Constantiam filiam. Ab his multorum Principum in Italia genus ducitur. Ex Alfonso Ferdinandus est natus Piscarię Marchio: is qui parentum etate rerum gestarum gloria Italiam atque adeo vniuersum orbem impleuit, magnus copiarum Dux, ac veteribus comparandus. Ex Eneco Alfonso Vasti Marchio haud minori fama virtuteq; qui patrueli sine prole defuncto, eius principatum cū suo coniunctum posteris reliquit. Piscarię Vasti q; appellatione alternante, haud incōmodo tēperamēto, cuius pater Piscarię Marchio dictus est, filius Vasti Marchio vocatur: & ordine cōmutato more perpetuo.

Abohardilles nouus Granatę Rex. CAPVT VI.

INterea Bætici milites ducesque & sua sponte, & Regine hortatu in vnam belli Maurici curam incumbere, quoniam priora ex sententia sine offensione ferme processissent, reliqua prospera futura augurantes. hostium cōsilia, conatus, itinera explorare: nihil neque apud se remissum, neq; apud illos tutum pati: non dies non noctes cessare, neq; per hyemem, neq; æstatē: identidem incursionibus fatigare, locis omnibus instare. De noua expeditione deliberatio Cordubę erat, in quam maxime partem impetus esset futurus: ac Magistro D. Iacobi contra disputante, in Gaditani sententiam passim ibatur, Alloram petendam videri. Est id oppidum medio propemodum itinere, quo Syngilia Malacam itur, ignobili fluuio præterfluente, (veteribus quidam Saducam fuisse putant) firmum magis natura loci, nimirum magna ex parte impositum rupibus, quam mœnibus, aliave munitione. Contractis copiis Rex Ferdinandus pridie kalen. Iunii Turiasone profectus continuato itinere superuenit, belli particeps ductorque magno ad victoriam momento. suorum is consilio approbato tectoque, quo barbari animus ancipiti periculo in varias partes traheretur, Alhamam nouo præsidio muniendi speciem præbet. vbi Syngiliam ventum est, festinato itinere improuisus cum omnibus copiis Allorę aduenit. oppidanis metus ingens luctusq;, portę mœniaque obsessa. excussę tormentis ferreę pilę strauere muros: Maurorumq; animos earum rerum insolitos fregere. Deditionem faciunt pacti incolumitatem, libertatemq; discedēdi, efferendiq; res suas. Captum oppidum ad vndecimum kalen. Iulij eo maiori lætitia, commodoque, quod nulli ex nostris ceciderunt: barbarique diu sustentare potuissent, iugi aqua fluuio inter rupes præterfluente inedię assueti. Cibus potusque illi genti aduersus famem atq; sitim, non libidini neque luxurię sunt. Sed nostri eas difficultates cœlesti magis ope, quam humano consilio superarunt. Dum vicina tamen oppida tentantur, nostrique studio elati ad Casarabolam tumultuaria pugna cum hostium manu dimicant, Guterrius Sotomaior Bellalcastaris Comes flore iuuentę, & regia affinitate superbus, incautiusque in acie versans sagittę medicatę ictu, confossus est. Eo nihilominus incommodo trecentis Calatrauę militibus, præsidio Alhamę impositis, nam Garfias Padillia se Alhamam defensurum receperat, ea lege eius militię Magister factus in Gironii locum, cum reliquis copiis in Granatę conspectum penetratur. Castra loco munito posita sunt, in quibus sex millia equitum, pedites, ad decem millia vix erant. Intra vrbem septuaginta millia militum numerabant. Sic vulgo iactatū. vt & multitudinē augeat fama, magnum tamen fuisse numerū ex mēdacio quis neget? sic Rex Ferdinandus vastato circum agro, lateque terrore facto intra diem quinquagesimum, lætum victoria militem, spoliisque Mauricis superbum in patriam reduxit. Allorę Ludouicus Portocarrerius præfectus est; classibus Aluarus Mendoza Castri Comes magno viri animo, prudentiaque. & id prouidebant, ne quid ex Africa moueretur, haud ignari plerunque paruis offensionibus corrumpi spes maximas cor sueuisse. Aestate transacta bellum pari alacritate repetitum est. Septinilium arx locis munitis posita, vicinaque Malacę impugantur. Eadem fortuna fuit. tormentorum fragore territi propugnatores arcē dederunt: discedēdi quo vellēt facta potestate, additaq;

pecunia pro frumento, commeatuque, quantam delecti arbitri iudicarunt. Nostrorum impetus Arundam versus est. Ea vrbs montanis inaccessa locis modica quidem sed valida. flumen circumductum mœnium maiorem partem cingit, caetera rupes horridę. Eius vr-
bis ciues à cultu prouincię, & humanitate alieni, feroces maxime habebantur, aduersus
hostes viris etiam, armisque muniti finitimis oppidis, quę multa sunt pari locorum aspe-
ritate præsidia inde petebantur. Eo vrbs potiudã maxima cupido nostros inuaserat, pro-
uidentes eo propugnaculo sublato, reliqua facilia fore Malacam vsque. Ergo situ lustra-
to, vastata oliueta, hortique præcipua nobilitate sunt. Pecunię in stipendium inopia, ne
diutius iis locis morarentur compulsi, malum magnis sæpe conatibus aduersum. Copiis
in hiberna distributis, Rex & Regina Hispalim ad sextum Nonas Octobris tenuerunt læ-
1485. ti victoria, speq; reliqui belli ex sententia conficiendi. Media hyeme ipso Ianuario men-
se bellum repetitur salutis anno M. quadrin. octogesi. quinto. Inuictum Regis animum &
nunquam cessantem. Loxam nocturna vi capere spes erat: sed ab itinere hiberne tempe-
states, & Orteghę militis consilium reuocauit, dementiam non temeritatem id videri
disputantis. Confluxere tamen nouę à Castella copię: Petrus Magister equitum, Bertran-
dus Alburquerqueus, Petrus Mendoza Casorlę Antelatus, Ioannes Stunica Alcantarę
Magister cum sua quisque peculiari manu. D. Jacobi Magister, atq; Anagari Dux bellis
etiam superioribus interfuerunt. Iis auxiliis aucti nostri, ad nouem equitum, peditum vi-
ginti millia erāt. Cum iis copiis bellum repetere visum est, maiori quã ante impetu. Quo
tempore aduersus Boabdilem Regem Almerię ciues arma corripuerunt. vt impium gēs
illa auerfabatur: ignauiaq; eius accusabant superiora incōmoda fuisse accepta. Impetu in
regiam facto Boabdilis frater interfectus est, mater capta. intestini fatalisq; inter patrē &
filium dissidii pars maxima. Rex ipse Barbarus, cum ea vrbe abesset, nuncio calamitatis
accepto, rebusque desperatis cum paucis Cordubam abiit. Arundę ciues numero immi-
nuti erant metu maximo. Id Iuzephus Seriffius indicauit Gaditano Marchioni. sic belli
impetum quamprimum eo conuertere visum est. prius tamen alia oppida tentata, capta-
que sunt. Cohinum Allorę vicinum vi expugnatur, soloque equatur, ob mœnium am-
plitudinē defensione difficili. cecidit in ea expugnatione Petrus Alarconius, qui eo bello
specimen virtutis dederat singulare: multaq; præclare gesserat. Cartama antiquum reti-
nens nomen vnus modo permutatione litere, nam Cartima olim fuit, vnde vallis etiam
ea appellationem habet, Petro Mendozē deditiōem fecit. Eius oppidituendi cura
Diui Jacobi Magistro, ipso expetente est demandata. Vniuersis copiis Malaca petita, v-
bi Abobardilles Albohaceni frater erat: in quo spes & opes gentis Mauricę ea tempe-
state sitas inuenio: & magnam virtutis opinionem nactus erat, nostris ad Axarquam su-
peratis, oppressisque. Inde leui prælio facto, eodem itinere quo venerant, reductis copiis
Arunda petita est. Quina circum vrbe castra posita. Rex ipse cum maiori copiarum
parte ex aduersum arcis constitit. vię circum occupatę, ne auxilium obsessis ad-
ueniret: ne cōmeatus: & erat pars ciuium ad euastandos vicinos Baticę agros profecta.
cōmodissime rebus nostris id accidit. Periculi magnitudine, scēminarū eiulatu, nostro-
rum diligentia dies noctesque continuantium, victis barbarorum animis, deditio facta
eius vrbs est decimo kal. Iunii. Ciuium nobilissimis Hispali, vt cōuenerat, agri dati: quos
Gonsaluo Piconio, & aliis de religione postulatis Inquisitores abstulerant. Munita ea vr-
be, Casarabonela, Marbellaq; ad mare sitū oppidum deditiōis verba nuncuparunt. V-
niuersam gentē insolitus terror occuparat. In Regibus suis parū præsidii rebus erat, altero
profugo, Albohaceno morbis, oculorum caligine & senectute impedito. Noua consilia
captata. Muleus Abohardilles ad imperium gentis Malaca euocatur, magno vir animo
consilioque. Maurorum genus mobile, infidum, neque beneficio neq; metu, ac ne vllis
quidem naturę legibus coercetur. Oblatum imperium barbarus haudquaquam repudi-
auit. Eo maiori gloria speque Granatam aduenit, quod nonaginta è nostris equites Al-
hama prædatū profectos, vsq; ad Granatę mōtes, quos Niuosos vulgus vocat, incautius
tēdentes oppressit. Triūphi specie inuectū Granatā, cupidissimis animis Regē ciues pro-
clamant. Albohaceno, principio tumultus Almunecarem, vbi thesauri regii erant, pro-
fecto ab impio fratre vis infertur nullo crimine, imperii tantum nomen exitium attulit:
& quorundam studia fratris perfidiam ambitionemque auersantium, senisque commi-
teratione diuersa consilia captantium. Quod ille periculum parricidio remo-
uendum iudicauit, impius iuxta ac
crudelis.

Catharina Ferdinando Regi nascitur. CAPVT VII.

BArbarus cęso fratre, & parto per scelus regno, nomen sibi ingens fecerat magis quam clarum. malis artibus quęsita potentia haud erit diuturna. Nostris quo propior spes erat, eius imperii opes euertēdi crescebat ardor animorū, curaq; ne duce mutato crescerent animis hostes: maiorq; periculo bellū esset. Quantū animi esset, quantū viriū noua expeditione tentare Ferdinandus statuit, cęteris quibus cōtra disputantibus, dandaq; militi quietem affirmantibus, continuatis laboribus defatigato. Sed omnes difficultates Regis constantia peruicit, exemplumq; virtutis, cum nullum ipse laborem recusaret primus in acie, castrensia opera obire primus solitus. Sic est, displicet hominibus imperatum obsequium. exemplo facillime obtemperamus. Alcalam Regalem, quoniam id oppidū ad fines hostium pertinebat, copias conuenire iubet. eodem ipse Corduba proficiscitur kal. Septembris, nondum in ea regione sedatis ardoribus æstatis. Ardebat Cabrę Comes cupiditate virtutis ostentandę. res ab aliis proceribus præclare gestę ad audendum conandumq; incitabant. Expetenti datum, vt in Maurorū fines primus incurreret. cum sua manu equitū septingentorum, peditum ad tria millia, adiuncto Alfonso Montemaiore, Molclinum tentare iubetur: quod oppidum Granatę vicinum est, situ & opere munitum. eodem se pollicetur Rex cum copiis omnibus venturum. Comes noctem continuato itinere Abohardillę improuisus opprimere cogitabat, vicinis locis castra habentē, equites mille quingentos, maiori pedites numero. Id consilium hostem non latuit. subductis in collem copiis luceq; expectata, iniquis angustisque locis nostros circumuētos opprimit. cecidit optimus quisque: ac maiori peditatus parte prostrata, Comes Gonsaluo fratre desiderato, ipse vulneribus acceptis cum nonnullis equitibus in eam partem fuga euasit, vbi Garsias Padillia Magister Calatrauę erat præcedentium vestigia subsecutus. Ferdinandus cognita suorum clade, paulisper męstus è conspectu abiit: deinde ægritudine animi residente. Comitibus, inquit, imprudentia, & nimia obsequentia reliquorum hoc incommodum accepimus: quod tamen celeriter maioribus commodis sanare est animus: atque vestra milites virtute pro ciuibus viris fortissimis atq; miserrimis pœnas capere. Erant ad fines hostium, qua Giennenses agros attingunt, geminę arces atq; oppida Cábile & Albahar interfluente aqua fluminis Frigidi, tenui quidē præsertim eo anni tēpore, sed coercita ripis eoque difficili vado. Ea oppida copiis omnibus circumfessa sunt. Imminet Albahari, quod in vltiori ripa erat, cliuus propugnaculi instar in metę modū erectus. In eum montē hortatu Regis tormenta magno labore comportata, tantum obsessis terrore ingesserunt, vt arces & oppida continuo dederint. Ad nonum kal. Octobris in nostrorum potestatem redacta, antiquitus infausto die, quo ante centum viginti ferme annos, Petro Rege à Mauris ea oppida occupata meminerāt. Tantis victoriis Ferdinādus, totq; oppidis potitus ac plerisque exercitu. incruento, maior & clarior haberi cępit. omniū in ore esse. Ipse copiis in hiberna dimissis, Complutum cum vxore abiit. In eo itinere Alfonso Aragonius Ferdinandi frater Villę formosę Dux, in primis ea tempestate clarus, multisque bellis exercitus decessit. Corpus ad Populeti inter maiorum busta est compositum. multiplicem prolem reliquit: ex Maria quidem Iuncia concubina Ioannem Ripagorsę Comitem, & Eleonoram. Ex aliis amicis Alfonso, quem superior ætas Dertusę prius, deinde Tarracone Pontificem vidit, Ferdinandum, Henricum. Ex iustis nuptiis Eleonoraq; vxore Alfonso atque Marinam. hæc Roberti Salernitani Principis vxor, Fernandū peperit in eorum Principum numero postremum futurum. Alfonso Villę formosę Dux fuit: quę auctorem generis Villę formosę Duces, Ripagorsę Comites nominent necesse est. Toleti religionis desertores, ac Iudaicos ritus quos abdicarant, repetentes seuerissimis suppliciis ab Inquisitoribus vindicabantur. aliis maiori numero venia data, meliora in posterum pollicentibus. Heret in domesticis narratio: sed externa quę referre nexus rerum, & suscepti operis officium hortantur. Ardebant Neapolitanę proceres bello, quę in Regem suum Ferdinandū coniurati, iunctis viribus comparabant, graues & frequenres iniurias vindicaturi. Innocentii Pontificis instinctu auspiciisque magis nomine, quam viribus iuuaturi propter ingenii imbecillitatem, curasque alias. Coniurationis capita, tres Principes erant Salerni, Bisiniani, Altamurę, Antonellus, Hieronymus, Pyrrhus Bautius, præterea Petrus Gueuara Vasti Marchio, alii magnis etiam à Rege beneficiis obligati. quin fama ferebat Fridericum Regis filium, spe regni accessisse in partes, vero an falso ne tunc quidem constitit. Alfonso Calabrię Dux magnam eius inuidiæ partem patri Regi conflauit, incommodus moribus: in quo necluxuria crudelitati obstabat, nec crudelitas luxurię. Arte magis quam armis eos

tumultus Rex prouidus, & à multo vsu callidus composuit. Annitente Pontifice quia prima factiosis non procedebant, & Petro Fuxensi Cardinale deprecatore, quem ea spe Romam Pontifex ipse euocarat, venia tumultuantibus data est. Fuerat etiã a Ferdinando ad eos motus pacandos legatus Tendiliæ Comes. Is sui Regis nomine fideque, tutos fore proceres cõiuratos recepit: modo positis armis ad officiũ redirent: si falleret dira omnia precatus. Verum Rex Neapolitanus ea promissa ludibrio habuit, cum ætate præceps ad deteriora credenda, & ad irroganda supplicia: aduersus quasuis tempestates opibus fretus, quas à patre traditas habebat: & ipse longa imperii possessione ingentes cumulauerat. Fœdere factõ opprimere aduersarios cogitabat. Sic specie nuptiarum, quæ in arce Noua Neapoli celebratæ sunt, Sarni Comes vnus è coniuratis cum aliis nonnullis comprehensus capite pœnas dedit. Principes Altamuræ Bisinianiq; variis temporibus capti cum multis aliis, diuturna custodia perierunt, lenta grauique morte, multũ quamuis exoptulante per legatos Castellæ Rege Ferdinando, minis additis, fidem suam haud quaquam ludibrio fore passurum. Sed vicit omnia perticax Neapolitani animus, immemor rerum humanarum inconstantia. venturi securus euertendi imperii certissima fundamenta cęde procerum, invidia prouincialium ponebat. vti breui factum est. verũ hæc aliquanto post. Compluti ex Isabella Decembris sexto decimo die, filia nata est, cui Catharina nomen fuit, gemino Anglicano coniugio propriaq; ad extremũ infelicitate sua, rotiusque gentis Anglicæ nobilissima. Quantos ærumnarum fluctus innocentissima scemina tolerabis, vnam ob viri fœdam intemperantiam? Alienæ culpæ pœnas dabis. Sic visum superis. Fatalis mali fundamenta à dissidio gentis ponebantur. Nam Eduardo, & Richardo vinctis interfectisque, Richardus puerorum patruus regnum occupauit. Initiis media atque exitus consentanei fuerunt. Superbe imperantem Henricus Richmondæ Comes ab Armonico Duce Francisco, à quo fuerat captus, redditus libertati acie superauit, interfecitque. Oppressi tyranni merces fuit, imperium quod impie occupauerat. Huius Henrici filius, Henricus fuit, eo nomine octauus Angliæ Rex cum vxore Catharina, patria religione repudiata, omnibus turpitudinis maculis grauique impietate inuidiosum posteris nomen, infaustumque.

Aragonii motus. CAP. VIII.

Lues in Aragonia tumultus extiterunt: ciuilia in Catalaunis arma maiori contentione & periculo mouebantur. vtrique malo Regis Ferdinandi prudentia & auctoritate est occursum. In planicie ad Iberum flumen Cæsaraugusta sita est, edificiorum elegantia, ciuium frequentia, copiis, cultu, nitore, amplitudine in paucis nobilissima, aduersus hostes armis, viris, mœnibusque munita: leui imperio & ob id fidelissima, nisi iura acceptę à maioribus libertatis imminuãtur. Qua caussa sæpe in ea tumultus concitatos inuenimus incredibili animorum ardore, ciuibus aliorum exemplo cautis: neque ignaris paruis sæpe offensionibus maiora incommoda existere, grauesque casus. vti hoc tempore accidit. Ioannes Burgius licitor regius, vt est id genus hominum insolens, senatus principem Petrum Cerdanum verborum procacitate violauit. aliorum accursu licitori iniectæ manus: dictaque è vinculis causa, gula laqueo fracta est, læsa in ea Principis maiestate. In ipso procinctu belli Ferdinandus, cum Granatæ agros inuadere cogitaret, huius anni principio, vti paulo ante dictum est, re cognita Ioanni Heredię Prætori mandat, vti eius facinoris pœnas expetat fontibus vindicatis. Interim legatis à senatu missis se quidquam acerbe in eos statuisse negat callidus, sagaxque, ad simulanda negotia altitudine ingenii incredibili. Senatus princeps comprehendi non potuit, Præfecti iustitiæ, cuius suprema & maxima auctoritas gentis instituto est, præsidio tutus. De Martino Pertusa, qui proximum auctoritatis locum in senatu occupabat, & cæsi licitoris præcipuus auctor extiterat, festinato supplicium sumptum est, regiis literis ad populum continendum, qui ad arma erat cõsternatus, in fude prælatis. Sic gliscens in graui causa tumultus in ipso exortu est oppressus. vnus animaduersio, cæteros imperii oblitos admonuit, Regum feroces impetus esse, vires graues. Grauiori facinore aliquanto postea ciuitas vniuersa turbata est. Petrus Arbue quæstiones in ea vrbe de religione habere cæperat. Nonnullis irrogata supplicia, prauos quosdam homines libertino è genete natos, siue libertatis specie, siue ex conscientia similia metuentes incitarunt, vt coniuratione multorum facta Inquisitoris capiti insidias struerent. In strato nocturna vi opprimere cogitantes fenestram qua irrumpedum erat, firmissimis clatris exclusi, speque falsi, in templo opprimere statuunt. Ad nocturnas preces progressõ Septembris Idibus, qui dies Mercurii fuit, (biduo post alii

tradunt) ad arma templi maximi procumbēti prope cancellos, vis illata. Vitalis Duranus vnus è cōiurationis principibus, toruus & minax voce, vultu, oculis ardens in ceruice primum vulnus inflixit: subsecuti sunt alii. Prōxima nocte defuncto, nihilq; præter diuinas laudes eo spatio locuto, supremus honos est habitus. Corpus eodem loco, vbi vulnera sunt inflicta, sepulchro illatum: quo tempore feruere sanguis visus est, nisi oculorum ludibria fuerunt. Decreto senatus aliquanto post, addita lanipae sepulchro: quod nisi consecratis hominibus, cæloq; dicatis non datur. Id etiam vt Pauli tertii Pontif. auctoritate fieret, Carolus quintus Augustus curauit. Sic meritis honos debitus est habitus. nam & quintodecimo Septembris die memoria eius celebratur anniuersariis sacris. De consecratis hominibus intra annum supplicia sumpta, variis casibus ad vnum periere.

10 Proh magnum atque ineuitabile diuinæ vindictæ numen, quam vitare prauis homines haudquaquam potuissent, vt maxime humana supplicia liceret euadere. & habet nescio quos internos mens scelerata carnifices, aut ipsa sibi conscientia carnifex est mentem eripiens. Inquisitoribus deinde præsidii causa datum, vt intra arcem habitarent, cui Algiafariæ nomen est. In Emporitano tractu subditi, quos Pageses vulgo vocabant, impotentis imperio à regulis, in quorum ditione erant, premebantur proxima seruituti conditione, neque ferenda inter Christianas nationes. Quæ vectigalia Mauri rerum domini imperauerant Christianis grauissima, ea mutato quamuis imperio regulis pendere cogebantur ducta ex antiquo consuetudine. eo vniuersa prouincia aduerso rumore erat. Quæ illa tributa essent, neque gentis historiarum declarant: neque nobis diuinare licet. Malos

20 tantum vsus à grauitate vocabant: à quibus eximi, nisi pretio redempta libertate seruorum instar, nemini concedebatur. Sic sepe incolæ correptis armis, aut seruitutem depellere, aut miseris remedium, mortem imponere cogitabant. Et sunt grauissimi impetus irritatæ necessitatis: sed fallax sine viribus multitudinis audacia. Appellati de ea re Reges Alfonso prior, deinde Ioannes eius frater, & Carolus Vianæ Princeps ea vectigalia minui quodam temperamento mandarunt. sed parum auctoritatis inerat ad coerendam nobilitatis audaciam, armis tueri paratæ, quæ maiorum virtute parta erant. Maiori maiestate opus erat. denuo continuatis iam aliquot annis popularium motibus, Ferdinandus, qua in ceteris felicitate, sine imposito, magnam ex eo prudentiæ & dexteritatis

30 laudem peperit. Compluto is cum vxore Segobiam abierat, atq; Medinam Compestrem. Garsiam Toletum iam Ducem Albanum (abscesserat is militatibus curis Friderico filio pro se in bello Granatensi vicario) Albem inuisit, cum Petro Magistro equitum conciliaturus, vt fecit: quem & Alfonso Fontecam Compostellanum, rebus præficere in Castella destinabat, bellum Mauricum repetiturus. Eo conatu, ad Guadalupem templum peruentum est, ad quartum kalen. Maii. eo loco in causa Pagesium sententia pronunciata decreuit eam seruitutem tanquam piis hominibus grauem, neque vlla in gente vsurpatam, antiquam videri, mitioreque conditione mutandam: vt subditi per capita sexaginta solidos Barcinonenses annuos penderent. Magnum vectigal libentissimis animis incolæ susceperunt, præsertim concessa potestate redimendæ libertatis; si vnica

40 pensione pro vno quoque annuo solido viginti numerarent. Sic ex diuturnis motibus, quæ eam Hispaniæ partem diu sollicitam habuerant, pax facta est. In Lusitania sublatis, vt ante dictum est, proceribus coniuratis, quies erat, Rege omnia ad splendorem imperii reuocante. Azamor Tingitanæ vrbs ad litus Oceani Atlantici, ad læuamq; egressis freti Gaditani fauces, veteribus Thymiatarium, vt quidam disputant, superiori tempore Lusitano vectigalis, denuo sacramentum suscepit: se in eius fide futuram, tributique nomine decem millia alaufas, quarum piscatu abundant, missuram quotannis in Lusitaniam. Quod gloriosum erat genti, non modo imperium fundasse ancipiti iure, armis, virtuteque: sed etiam remotis nationibus iugum seruitutis imponere potuisse, ad maiorem gloriam opesque aditu patefacto.

50 *Multa oppida de Mauris capta.* CAP. VIII.

Ferebantur in præceptis Mauri, non minus domesticis diffidiis, quam externo metu laborantes. In ipsa vrbe Granata euocatus à factione altera Boabdiles Albaicinum occupauit. ciues cum ciuibus in ipsis plateis pugnabant pertinaci inter se contentione, a nostris cum bellum ingrueret, ad defendendum consensu. maioris periculi metus animos ad concordiam reuocabat. eo sedato ad ciuilia arma redibatur. Rebus desperatis Mozerus, ex Alfaquinorum ordine, quorum est sacrificia procurare, religiones interpretari, vt in ea gente vir sanctus, quasi diuino instinctu concitus. Quousque ciues infani-

tis (per compita & fora clamare) in sanitate vesani, quæ grauior dementia est, alienis ci-
 piditatibus & ambitioni seruentes, vestra salutis obliti, coniugum, liberorum, patriæ?
 Graue est dicere: sed nisi à me auditis, quod nostris malis remedium? Quin animos ad
 virtutem erigitis? & si minus dedecus mouet, tantum certe periculum propulsatis? An
 hos reges iustos putabitis, qui imperio gentis per scelus occupato, non præsidium rebus,
 sed inane sine viribus nomen afferunt? An horum vmbra teget? Nimirum nisi istam igna-
 niam mature excutitis, instare exitium denuncio tristis vates. Mouebatur his vocibus
 populus. etiam qui nolebant, probabant tamen. Ergo aliis ex eo numero Sacerdotibus an-
 nitentibus, & conditiones nuncupantibus, fœdus inter duos Reges Mauros fit. Vt Gra-
 nata, Almeria, Malaca patruus retentis, reliqua Boabdili concederet. Albaicino Boabdili
 discessisse non arbitror, ac ne coaluisse pacem, etsi historiae silent, magna scripto-
 rum securitate. Ac illud imprimis eo fœdere prouidebatur, vt quoniam Rex iunior Fer-
 dinandi beneficiarius erat, ea ipse ditione obtineret, in quæ primû nostrorum impetum
 fore existimabant. Ea fraus nostros non latuit. collectis vndiq; copiis Loxam petere sta-
 tuunt, certiori quâ antea spe, vindictæ maiori cupiditate. Boabdiles siue tuédæ inter suos
 auctoritatis necessitate, siue fortunâ in consilio habiturus, cû quingentis equitibus ea vr-
 be nostris venientibus occurrit. Loca aspera & impedita erant. ad suburbia pugnatur a-
 criter. caelis reiectisque Mauris, trina cæstra circum urbem metantur, rupto ponte erum-
 pendi facultas hostibus sublata. liberam nostris commeandi vltro citroque facultatem,
 geminus pons sublicius suppeditabat subitatio opere magno commodo futuri. tormen-
 tis prostrata mœnia: nostrisque per strages lapidum in urbem irrumpere paratibus, obsessi
 nono ex quo ventum erat die, deditioem faciunt, pacti libertatem efferendi, quæcunq;
 ex suis bonis possent. Boabdili in castra progresso, atque in genua procumbenti eodem a-
 nimo fuisse semper, supplicantiq; ne fortunam conuerterent in culpam, æquum nõ fo-
 re voluntatem ex necessitate interpretari, venia data est. Et erat commodus ad fatale gen-
 tis dissidium alendû, vt maxime sons esset. Ferdinandus ea vrbe munita, atq; Aluaro Lu-
 næ Fontidonie domino concredita, alterius Aluari nepoti, ad alia oppida pergit. Pauca
 repugnâtibus barbaris, plura ex deditioe capit. Illorum ad quartum kal. Iulias, Zagram,
 Balnea, Moclinum. ex iis licet quedam, ita erant loco & opere munita vt diu sustentare
 potuissent, in ipsisque Granatæ oculis ob idque certiori auxilii spe. Nimirum caussis ti-
 moris maior timor erat. Illorû Gonfaluus Fernandus Corduba præfectus est, Alfonfi A-
 quilarii frater, ab his rudimentis quantus breui Dux futurus in Italia? Ipsi Granatenses
 ciues soliti Illorum regni & vrbis dextrum oculum, Moclinû clypeû vocare, eo accepto
 incommodo spem ferme abiecerunt, præsertim vicino agro igne corrupto, luctuq; & cæ-
 de completis omnibus partibus. Abohardilles tamen, qui Singilis transitum prohiberêt,
 ad Pinorum pontem multis ea tempestate Mauricæ gentis cladibus nobilem equitatus,
 peditatusque partem mittit. Ipse ne quid moueretur, in vrbe restitit. Postremum illi no-
 strorum agmen, in quo Enecus Mendoza Infantatus Dux curabat, cum transitum pro-
 hibere non possent, pro more gentis magnis clamoribus inuadunt. resistunt nostri acri-
 ter. Verum Maurorum multitudine circumfusa equites mille, pedites ad decem millia,
 proximi periculo, aliarum copiarum aduentu, seruati sunt. reiectis Mauris nostri à tergo
 instare, rursus ad oliueta suburbana pugnatur. similis fortuna fuit. In ea pugna Ioânes Ri-
 pagorsê Comes egregie pugnans, nunc ad prima signa, nunc in medio, nunc in vltimo
 agmine, confosso quamuis equo, magno adiumento fuit, paternamq; laudem æquasse
 visus est. Adulta ætate, oppidis, quæ capta erant, militari præsidio firmatis, bello, pace-
 que rerum moderator à Ferdinando est constitutus Fridericus Albani Ducis filius. Ad
 amouendam contentionem, quæ inter Baticos proceres, de ea præfectura esse cœperat,
 remedium opportunum, longinquum hominem Ducem creauit. Regem, Calæciæ mo-
 tus in eam prouinciã vocabant: vbi Lemossii Comes contra Regis edicta auctorita-
 temque Pontemferatum firmissimum iis locis municipium, tanquam suæ ditionis pulso
 regio præsidio occupauerat. Ferdinãdo, Isabellæque in ea loca delatis, continuo oppida-
 ni portas aperuerunt. fraudem milites excusabant. Id Regis voluntate factum Comitum
 prædicasse. Ipsi etiam nihilominus ad Regem profecto, sequi in eius potestate fore profi-
 tenti, eo & aliis oppidis detractis, & ad regiam ditionem subiunctis, mulctato quidẽ venia
 est data. Sic vno tempore Mauri acriter impugnati: proceres superbia ab hoc initio do-
 mita, cœperunt æquo cum cæteris iure viuere in Hispania, inolescere antea atque in mi-
 serorum fortunas grassari soliti. præsertim cum Reges votis ad Compostellanû templum
 perfolutis, Salmantica, vbi principio anni Millefi. quadrin. octogesi. septimi aliquandiu
 hæserant, nouum conuentum iuridicundo in Calæcis constituissent, antea solutę le-
 gibus

gibus prouinciæ perturbatæque, iudicibus datis, cum suprema decernendi potestate. Ardebat interea Fridericus Albanus studio se profefendi, probandique insigni aliquo facto. Nunciatum erat Malacæ in arce magnum captiuorum numerum in subterraneis carceribus inclusos teneri: & spes erat eius arcis obtinendæ, si nostrorum superuentu ab iis ex composito, rupta vincula essent. sexcenti equites ad id missi, inflatis continuis imbribus fluuiis impediti, inani conatu destiterunt. Intra urbem Granatam non minor quam antea contentio erat inter Reges barbaros. Abohardilles nouis militibus. Guidixio & Basta euocatis, imperu facto in Albaicinum irrupit. Boabdiles, ut in tali periculo, cum suorum manu occurrens hostem repulit. pugna acerrima ad ipsum templi maximi forum multi ex utraque parte ceciderunt. Ferdinandus, Rex Salmantica Cordubam delatus ad sextum Nonas Martii, amici Regis periculo, uti par erat commotus, auxilia misit, Fernando Gadea Duce: quibus ille confirmatus, non illatam vim propulsare, sed vltro hostem lacessere non desisteat, ferox formidabilisque magnam miserorum ciuium strage, quorum periculo ambo Reges delirabant.

Malaca capitur. CAPVT X.

Cordubæ deliberatione suscepta, de belli Maurici ratione cum sententiæ variarent, alii Bastam, alii Guidixium petendas primo confirmantibus, Malacam Rex censuravit: auxiliis, quæ ex Africa transmittebantur haud inualida, excipiendis idoneam angusto mari, breuique traiectu. Consilio tamen occultato Corduba proficiscitur ad septimum Idus Aprilis. sequebantur equitum duodecim millia, peditum quadraginta. postquam ad fines hostium peruenerunt, consilio Rex indicato, paucis milites alloquitur. Ad certam eos se victoriâ ducere ait: quippe imbecillis hostibus dissidio metuque. Vires quæ supererant, in plura præsidia distractas esse. Si, qua alacritate consueuissent antea, festinarent, haud dubiam victoriam fore. Gloriæ quidem ex re bene gesta fructum, prope omnem ipsorum fore. Magna parte prouinciæ subdita, aliis oppidis & urbibus vectigalibus, quid tandem hosti præter nomen superesse: casurum impellente nemine: & postremum tandem conatum rem totam confecisse visum iri. Quo fauore piorum, quo concursu expeditio celebretur vniuersa prouincia cernere ipsos. & sane quacunque iuerant viri, pueri, mulieres vndique ex agris effusi in vota ac preces conuersi, illos reipublicæ columnem, vindices Christianæ religionis, imperiique vocare. In eorum dextris communem salutem ac libertatem esse repositam. faustum iter felixque, maturam ex hostibus victoriam comprecari, vota que suscipere. Inuitare pro se quisque, ut quibus opus haberent, abs se potissimum sumerent. Modestia certare milites. nihil morari, nec ab signis discedere. Maiori animo alacritateque postquam Regis consilium cognouere, quo vellet duceret, aiunt. Ipsius auspiciis ductuque nullum periculum aut laborem recusaturos profitentur. Motis castris Veles, quod oppidum prope Malacam situm est, primo impugnare constituunt. Ad præterfluentem amnam castra faciunt. Erumpunt portis oppidani. Calecos nulla disciplina militari turmatim, ut quemque fors conglobauerat, pugnantibus durum hominum genus cedunt: aliorum superuentu ceduntur ipsi, ad ipsa oppidi mœnia compulsi. suburbia capta. mœnium impugnatio instituta. Accurrunt circum pagani ad oppidi præsidium, maiori conatu, quam profectu. Abohardilles Granata, nostrorum consilio cognito, obsessisque opem ferre constituens, in eius urbis discrimine considerans rerum & imperii summam verti, Roduanum Vanegam urbis Prætorem ducem impigrum, cum cohortibus expeditis, & trecentis equitibus præire iubet, se post paucos dies eodem venturum pollicitus. Nihil à Roduano præstitum: qui nocturna vi nostros opprimere & tormenta clavis defigere, qua parte concipiunt ignem, cogitabat. subsecutus Rex barbarus, arduis impeditisque locis, prope oppidum castra metatur: in quibus mille equites erant, pedites viginti millia. Numero & virtute minores nostris, locorum munitio tutata non est. Castris impedimentisque exuti qua cuique data via est, fuga dissipantur. Barbarum Regem victum studia etiam hominum destituerunt. amisso exercitu redeuntem, Granatæ ciues Boabdile æmulo in Regem consensu salutato mœnibus excluderunt, anxiū ac miserantem fortunas suas. Obsessi spe defensionis abiecta, Roduanoque interprete, cui cum Cifontano, ex quo tempore Granatæ captiuus fuit, vsus erat, conditionibus deconditionem faciunt ad quintum kalen. Maii. Ut incolumibus liceret res suas quo vellent efferre. Eo oppido in nostram potestatem redacto, integro exercitu ac ferme incruento, Bentomitium vicinum oppidum Velis exemplo leges præsidiumque accepit. Petrus Nauarrus præfectus ei oppido est, ex obscuro loco, nautæque arte, magnus Dux præsertim

consequentibus annis. Vicinos Malacitanos ingens paor inuasit, ne diu sustentare possent, externi auxilii nulla aut modica spe. Connixa præfectus vrbe egressus de deditioe agit. internuncius Ioannes Roboreus diu Malacæ captiuus. Iis molitionibus cognitis Afri, qui eam urbem præsidio obtinebāt, veriti ne ipsi hosti traderentur, simul indignantes, quod rem tantam non cōmunicassent, facto impetu, præcipuam arcem, cui Alcafabæ nomen supra urbem est, occupant. deiecto trucidatoque præsidio, ipso etiam Connixæ fratre, ad mœnia aduolant: colloquia ciuium interrumpunt, interficiuntque, si quos contra conari deprehendunt: magnitudine supplicii cæteros desistere compellunt. Ergo tormentis maioribus Syngilia comportatis, nostrorū castra ad Malacā promotā sunt 10
ipsis Maii mensis Idibus. Est ea ciuitas in plano sita, nisi qua parte collis assurgit gemina arce munitus (inferiori Alcafabæ, superiori Gebalpharo nomen est) modica spatii, elegans tamen in paucis, & pro amplitudine frequens, portu atque nauali nobilis, qua parte alluitur mari. A tergo montes erigit vineis, hortis domiciliisque nitentes. Vtranque arcem geminus murus coniungit munitione perpetua. ager conspicuus: læta cœli facies: late in vicinum mare prospectus: commercio Africæ, atque Orientis ea tempestate nobilissima copiosaque. Erant in Regis castris D. Iacobi Magister, Præfectus maris, Villenius, Beneuētanus, Alcantaræ Magister, Andreas Cabrera Moie Marchio, plerique omnes Bæticæ reguli, ex Aragonia valida auxilia. Eam urbem fossā, valloque à mari ad mare ductis circumuallare consilium fuit. collemque vbi minor arx erat, præsidio occupare. vtrunque factum. In nouis castris Gaditanus curare iussus est. Regina in 20
castra abiit, deducuntibus Petro Mendoza Cardinali, atque Ferdinādo Talauera: quem ex D. Hieronymi monacho spectata vitæ probitas (vti ante dictum est) ad Abulensem Episcopatum euexerat. Priusquam opera perficerentur, Maurorum eruptione leuia sæpe prælia facta. Contra à nostris in mœnia impetus fit. cecidit in conflictu quodam Ortegga, capta Alhamæ arce, multisque aliis præclaris facinoribus hoc bello nobilis. Triamillia Mauri ad quartum kalen. Iunii vrbe egressi, Gaditani castra improuisi inuadunt: vigiles qui in prima statione erant, obruncant: mox in munimenta penetrant. In repentino metu Gaditanus nihil territus, nec prorsus demisso animo instructis reliquis obuiam progreditur. fit acris pugna. multi è nostris ceciderunt. Gaditanus ipse vulnus accepit. hostium maior strages fuit. vicinum perfugium cæteros seruauit. Noua in Regis ca- 30
put, fit in vrbe coniuratio. Maurus in ea gente sanctus vir, destinata voluntate Regem interficiendi, se capiendum vltro præbet. Rege quiescente ad tentorium Marchionis Moræ deductus Regine iussu, cum ex apparatu reputasset, prætorium esse, districto acinace in Aluarum Portugaliā (is forte cum Beatrice Bobadilia colloquebatur) irruit ferrox, toruoque ac minaci aspectu. Corporis inclinatione ictus vitatus, aliorumque accursu Maurus comprehensus peremptusque est. sic diuino beneficio periculum deuittatum. Auctus nostrorum numerus aduentu Assidoniæ Ducis. è Belgis Maximilianus Austriacus mox Cæsar, duas onerarias misit onustas omni bellico apparatu Latrone Gueuara ductore. Auctus & hospitem numerus. nonnulli per stationes mari vicinas in vrbe penetrarunt, auxilium obsessis. Famis malum vrgebat: neque Afrorum contuma- 40
cia remittebat. Ciuibus tamen vt in maiori periculo, metuque, ad deditioem propensis, Dordux ex eo numero præcipua auctoritate & opibus in castra progressus, de conditionibus agit. Negat Rex vllam conditionem fore, nisi vrbe ad eius voluntatem dedita. ex arcano tamen Dorduci pollicetur, si fortem & fidelem operam præstet, ipsum & propinquos omnes inuiolatos fore, magnis beneficiis additis. Fide data, nostrorumque præsidio adiuncto in arcem aditu patefacto, in summa homagii turri regia vexilla explicat. Ciuibus Africanisque magnus terror iniectus spei mixtus. Reputantib. incolis Dorduci promissa facta, ad cæteros pertinere, ac colligentibus sarcinas studio discedendi, concursu nostrorum bona omnia, & libertas est ablata. Idem de vicinarum arcium præfidiariis militibus fit, simili errore ad mare progressis. Afri etiam cum eorum duce Zegri 50
venerunt in potestatem. Transfugis, quorum erat magnus numerus, irrogata supplicia, ac religionis desertoribus, qui ex Iudaica gente nostra sacra susceperant, ignis pœna fuit. Aliis Iudæis atque ciuibus Mauris permissum, vt moderato pretio redimerent libertatem. Ad quintumdecimū kal. Septembris vrbs nobilissima capta. dies festi vniuersa Hispania agitantur. superis aguntur gratiæ. votorum damnati, ea promptissimis animis persoluunt. Sedes Episcopi captæ vrbi restituta, Pontificum venia, Gothorum ætatis exemplo qua proprium Episcopum habuit. Lætitiā non nihil obscurauit metus ex Oriente allatus. Baiacetū Turcarū Imperatorē cōtracta valida classe de Sicilia cogitare vires nostrorū in eā partē à bello Granatēsi auertere cogitabat pace etiā cū Ægypti Sultano facta.

Ferdinandi Regis armis premebantur Mauri Granatenfes ruine proximi. Simul Lufitani ad Orientis prouincias viam aperiebant anniuersariis nauigationibus. quod ab Hentico Principe institutum fuisse diximus superioribus annis, extima Africae litora explorare, longiusque in singulos annos prouehi non defistebant. Tantis laboribus fructus non respondebat. Beatas Indiae prouincias adire, opesque celebratas fama, quas benigna caelum manu iis gentibus copiosius quam aliis dedit, in patriam auhere cogitabant aromata, gemmas, margaritas, aurum, ebur, argentum, aliaque quibus hominum ambitio, magis quam vite necessitas pretium adiunxit. Summas rerum nunciat fama, maiora sepe vero: syluas esse proceribus, & in maximam altitudinem editis arboribus, cynamomi, cassia, garyofoli, piperis, zinziberis vim magnam: prodigiosas animantium formas, hominumque insolentes mores, habitusque. Non prudentia, sed temeritas fore videbatur, relegatas in vltimam terrarum regionem, gentes opesque persequi, exiguis Lusitaniae viribus, immenso terrarum spatio Oceanique disinctas. sed omnes difficultates auaritia habedi, & glorie cupido superabat. Ergo superioribus annis Bartholomeus Diacius rei nauticae in paucis praestans, missus abs Rege suo, vt Bonae spei promontorium adiret: vbi extenuatis vtrinque litoribus, Africa ad Austrum procul porrigitur. Eo promontorio transmissio ad flumen cui in altera parte Infanti nomen effecerunt, nauigando peruenit. Ingens ceptum, pertinax conatus: Antonius ex Franciscano ordine Bartholomeo socius datus vir acer, impiger, solers, atque audax, inde pedestri itinere Africæ, atque Asiae magnis spatiis lustratis, Hierosolymam peruenit. Inde in Lusitaniam ipse terra Bartholomeus mari reuersi, visa ambo Principi gentique nunciarunt. Quoniam prima successerant maius studium accessit perficiendi, quæ instituta erant. Duo viri ardenti ingenio, magnoque rerum vsu, & quod caput erat, Arabicæ linguæ cognitione praestantes delecti operi perficiendo sunt: Petrus Couillanus, Alonsus Payua. Classem instruere magni sumptus erat. terra iussi sunt Africæ, atque Asiae regiones intimas considerare. Ii Idibus Maii Olisipone egressi, obitis Neapoli, Rhodo, Hierosolyma, Alexandria, Cayroque Aegypti vrbe primaria, diuersi Petrus quidem Ormucium, quæ insula ad sinus Persici fauces iacet, Calicutiumque obiuit. Alonsum autem Aethiopiae interioris regiones lustrantem mors oppressit. Petrus literis abs suo Rege acceptis, vt nisi prouinciis omnibus consideratis non rediret in patriam, in Aethiopia profectus, cum gentis Imperatori Alexandro, quem vulgus praestito Ioannem vocat, Nahu, & Dauidi successoribus, operam & ingenium probasset, discessu est prohibitus, coniuge data atque amplis possessionibus, vnde vitam sustentaret. De scripto tamen ad Regem Lusitanum visa explorataque renunciauit. Calicutium nobilissimum emporium esse totius Orientis maxime celebratum. Gentem fusco colore, viribus imbellem, morum insolentia maxima: superiori corporis parte nudos crura lumbosque veste tegere, plerosque auro purpuraque distincta: lacertos & brachia margaritis onerare: ex humeris acinacem pendere: nuptiis coire foeminam ynam multis maritis: eoque incerta prole, patribus non filios succedere, sed ex sororibus natos. In Aethiopia late fusas gentes, nigro omnes colore, atque Christiano nomine esse: veterem religionem syluescentem, plurimum ex Iudæorum ritu & hereticorum erroribus confusam esse: Regi parere potentissimo innumeras copias equitum & peditum alenti, tendentique sub pellibus: gentis sanandæ magnam spem esse, si vltro citroque missis ad eam legatis in societate asciscerent. Verum hæc coepta hoc tempore, consequentibus annis gesta sunt. Ferdinandum capta Malaca operi insistentem, Aragonii tumultus in eam prouinciam euocarunt: vbi scelera, latrocinia, caedesque vigeabant maxime. Valentia à Philippo Aragonio Montesia Magistro, cum ex bello Granatensi rediisset, Ioannes Valterra obtruncatus erat magna nobilitate iuuenis, atque in amoribus Eleonore Crotonis Principis riuialis, quod exitium attulit. Ea res tumultus graues in ea ciuitate concitauit. Ferdinandus Isabellaque Corduba profecti, Caesaraugustam ad quintum Idus Nouembri tenuerunt. In ea vrbe creandi vrbanos magistratus ratio vetus immutata est: senatusque cedente, ciuib. detracta, potestas ea, vnique Regi permissa, vitandis contentionibus, atque tumultibus remedium opportunum. Praeterea Castellæ exemplo ciuitatum inter se societates institutæ, stipendio militari imperato, vnde centum & quinquaginta equites alerentur: qui in omnes partes scelerum licentiam & maleficia, aut metu prohiberent, aut poena vindicarent. Additum, vt vniuersæ societati non nisi Caesaraugustanus ciuis è trib. quos senatus nominaret, à Rege delectus praeficeretur, circumscripta certis legibus potestate. Id principio consequentis anni gestum est M. quadringente. octogesimo octauo. Quibus diebus à Rege Neapolitano 1488.

legatus Leonardus Toccus domo Græcus atq; à Græcis Augustis genus ducens, opulento principatu à Turcis euerfus, profugus in Italiam de nuptiis appellauit pactis superiori tempore, Ferdinandi Capuæ Principis cum Isabella Ferdinandi filia. Eo conatu impedito, quoniam Isabellam Ferdinandus Gallo Regi, aut Lusitani Regis filio coniugem destinabat, æternum concordie inter eas gentes vinculum (sic putabant) Maria altera Isbellæ soror in eius locum est substituta priori modo pacto iuncto, irritisque sponsalibus. sed neque hoc coniugium effectum est. Valentiam quo Reges Ferdinandus Isbellaque abierunt, Alanus Labreti Regis pater improuisus forte aduenit, cura ditionem aduersus Galli vires muniendi, magna ex parte detractam: Vascones pacandi, vbi tumultus vigeant, à Beamontiis magna prouinciæ parte occupata, exclusis aditu Regibus. tamen frante tertium annum fœdere cum Lerini Comite facto, ei & necessariis honores & oppida concesserant, quæ maiores tenuerant, multis de nouo additis homine sanando. sed nullis meritis perfidia flectitur. Franciscus Dux Armoricus erat tuendus: quem quod virili p̄sole careret, Annæ hæredis coniugium multis expetentibus Gallica arma sollicitabant. defendebant Labretus Aurelianusque Maximilianū Cæsarem Brugenses ciues captum custodia circundederant, impetu in regiam facto feroces & rapidi: vnde noua cura accesserat Labreto confœderato, nostrisq; amici Principis calamitate cōmotis. Cum supplici Alano, neque vllas pacis conditiones recusanti, fœdus est factum, societasque armorum constituta, aduersus omnes Principes, vno excepto Rege Gallo: cui fidem fallere neque tutum erat, neque fas, quod Labreti ditio subdita vniuersa Gallico imperio esset atque finitima. Verum ea speciosa verba erant, rebus vacua, quando præsidia externa contra Gallum maxime quærebantur. Additum, vt in ora Cantabriæ classem ædificandi, delectusque militares habendi facultas esset, Iohāne Gralla homine Catalauno ductore earum copiarum. De eo fœdere tabulæ geminæ confectæ sunt, ad duodecimum kal. Aprilis. quarum exemplum subiicere non est necesse.

Bellum Mauricum repetitur. CAP. XII

Valentiæ gentis conuentus in ea vrbe inchoati Oriuhelæ ad exitum peruenere, sceleribus vindicandis, quorum non minor in ea gente quam in Aragonia licentia erat. Ex propinquo Ferdinandus iis motibus pacatis, per Contestanos in Mauricos fines nouo conatu apparatuque incurrere festinabat. vbi Abohardilles imperii nomen ægriam spe, sustentabat: quamuis æmulo maior potentia, Guidixio, Almeria Basta subditis motibusque Granata ad mare pertinentibus, maiori prouentu, quod à belli malis locorum asperitas eatenus seruarat immunes, & ex bombyce certissima genti vectigalia constarent. Accedebant studia prouincialium, à Boabdile auersa, quasi ignauius, impiusq; esset, & nomine tenus Maurus, pectore noster. Auxerat auctoritatem irruptio per saltus, impeditaq; loca, in Alcalæ regalis agros facta, nostrisque inopinantibus remissisq;, quod prope Boabdilis ditio esset, præda ingens Guidixium abacta, domiti pecoris maioris minorisq;. sed eam iniuriam Ioannes Benauidius iis finibus præfectus continuo vindicauit, Almeriæ agris incensis, vexatisq;. Regis Ferdinandi bellicus apparatus haud satis animo respōdebat (& Bætica hoc & superiori anno pestis lue vehementer laborarat) si vires supererent, maiora conaturus. Murciam vbi ipse erat copiis cōuenire iussis, Verā quod oppidum, ad mare sitū Melæ Vergi fuisse creditur, aut Varea Antonino, impugnare statuit. Nec mora oppidani defensione desperata, ad quartum Idus Iunias deditionem faciunt. Veræ exemplū Muxacra (quæ veteribus Murgis fuit) sequitur, vtrunque Veles Albū Rubrumque: multa alia castella, & oppida temere munita, aut sine præsidio accesserunt. magnus terror, neq; minus periculum hostium animos fregerat, ne agri vastarentur ad deditionē inclinatos. Almeriæ locis finitimæ aditu, Taberna arx situ inexpugnabilis prohibebat. Eē nouo præsidio firmatū Rex senior Guidixio accurrit, mille eqtes, vigintimillia peditū sub signis habēs. simul insidere saltus nostrosq; dispalatos carpere cogitabat, in casum vniuersæ dimicationis non venire ex conscientia suarū imbecillitatis viriū: quod collectitius exercitus exiguo rei bellicæ vsu. Cum pugnam barbari detrectarent, nostri ferociore facti, multas passim manus ad campestria deuastanda dimittunt. vis mali in Almeriæ planiciē maxime incubuit: deinde Bastæ agri vastantur aquis irrigui, ob idq; insigni prouentu & amœnitate. Riuis, quib. ea planicies distinguitur, impediti nostri, haud leue damnū acceperunt. cōcurrentib. Mauris multi ceciderūt. in eo numero Philippus Aragonius Mōtesiæ Magister iuuenta ferox, ferōx nobilitate. Imminuto copiarū numero Ferdinandus idoneis locis præsidia disponit. ipse Oscam primū vicinā Bastæ urbē, deinde secundum Staberi fluminis ripā, Murciā contendit. Toletum inde atq; in vltiorem prouin-

provinciã, quo alia regni curæ vocabant, discessurus. Eius digressu Rex barbarus, oppida quæ amissa erãt, aggreditur. quædã partim spe, partim metu in potestate reuocat. Interim Gausini incolæ, q̄ oppidum satis munitum prope Arundam situm erat, nostrorum imperio fessi, aut pro more gentis ingenii leuitate perfidiaque, inter se coniuratione facta, milites præfidiarios obruncant palantes securosque, vt in nullo tali metu. Letitia diuturna non fuit: vicini Mauri, ne ipsi quasi facinoris cõscii pœnas darent, manu facta Gausinum obsident. Gaditanus Cifontanusque Hispali cum noua manu ad vindictam accurrunt. Sic recepto oppido, incolæ pœne cuncti, aut præde fuerunt. Ferdinando Vallisoletũ ap- pulso ad octauum Idus Septembris, qui dies Sabbathi fuit, noua se se occasio obtulit Pla- centiæ vrbis recuperandæ, ignauia superiorum Regum alienatæ, Stunicisque regulis ad- dictæ. Aluaro Stunicæ per eos dies defuncto, nepos eodem nomine ex maiori filio suc- cesserat. litem iuueni Dieghus Stunica patruus intendebat, quasi potior iure. Familiæ cli- entumque studiis in vtranque partem diductis, Caruaialis factioni in ea vrbe præualidæ opportunas data est, vrbis in potestatem redigendæ. Impetum in arcem factum præfidiari- ii sustinuerunt. Ferdinandus per speciem eos tumultus pacandi, in eam vrbem aduola- uit: dedenteque Aluaro nouo Duce, atque Begiarem digresso in potestatem redegit, Le- desmiæ permutatione datam à Iohanne secundo, Petro Stunicæ Aluari proauo. Magnûs procerum timor, ne quæ perturbatione temporum superioribus Regibus extorserant, re- stituere cogerentur Regi, maiori potentia consilioque. In Aragonia noui tumultus exta- 20 bant. proceres ciuitatum societatem nuper initam disturbare cogitabant quasi grauem nimiumque priuatis ipsorum commodis obsistentem: neque prius restiterunt, quam ea societate in decem annos abrogata, comitiis Turiasone habitis consequentibus annis. Ad Maximilianum è custodia Brugenſi liberandum, legati à Regibus in Belgas Ioannes Fon- seca atque Aluarus Arronius rem ex sententia confecerunt. expetenti tamen in coniugi- um Isabellam Regum filiam Maria priori vxore defuncta, denegatum, spe facta Philippo- tius filio, atque heredi futuro, vnam ex Isabellæ sororib. ætate idonea collocandi. quem 30 Austriæ Archiducis per eos dies nomine, Augusti indulgentia, nepotem auxerat nouo exemplo: (nam maiores Austriæ Duces vocabantur) nouisque honoribus augere desti- nabat, Hispanicæque affinitati idoneum præstare. Medina Iureconsultus, & Bernardi- nus Caruaialius in locum Garſiæ Toleti Asturicensis tunc Episcopus, deinde Cardinalis & Placentinus Episcopus, apud Romanum Pontificem pro Ferdinando legatorum par- tes implebant. iis mandatum, vt Maximiliani legatis, quos ad Pontificem miserat præter morem maiorum, vt quidam disputabant superstite patre Augusto, ita priores partes con- cederent, si Galli Regis oratores idem facerent: medios assidere non paterentur. Multum ad Maximilianum liberandum classis fama contulit à Labreto, vt conuenerat, in Canta- briæ litoribus edificatæ. Terra tamen in Britannia Armorica grauis clades accepta est. ad fanum Albini à Galli Regis copiis victi Aurelianus Dux sociiq; sunt. Ioãnes Gralla quo- que Hispanorum Dux amissis suis magna ex parte, in victorum potestatem venit.

40 *Tres vrbes de Mauris captæ.* CAPVT XIII.

V No tempore Castellæ regia nouis opibus augebatur, à Turcis ingens metus extabat assiduis atque infensis Christiani nominis hostibus, mari terraque potentibus. Defun- cto fine anni Garſia Padillia Calatrauæ Magistro (sepulcri inscriptio, quod in eo oppido ad aram templi maximam cernitur, superiori anno ait) extincto certe, multisque vna am- bientibus, Ferdinandus Rex concedente Innocentio Pontifice, eum honorem, paresque opes vtendas, fruendas, administrandas stabili possessione suscepit: quod exemplum ad alios militum ordines manauit, effecitque, vt aucta Regum potentia eorum militum au- 50 toritas euanesceret. eum præmia virtuti dari solita emeritæ militiæ viris, rebus conuersis aulæ asseclis plurimùm cedant. At tumultus in comitiis vigeant: regique ærarii tenuitas erat supplenda. recte, nisi omnia mala exempla ex bonis initiis deriuarent. Verum hæc reip. vulnera sanare quis possit in tanta assentatorũ frequentia? prætermittere fatius arbi- tror. Tametsi quis equo animo ferat, opes maiorũ pietate concessas ad profligãdos Chri- stiani nominis hostes effundi nullo certe exiguo reip. fructu: quantum iis terræ marisque parari potuit? Ex Oriente fama percrebuerat, numerosas equitum & peditum copias à Baiaceto Turcarum Imperatore contractas esse, valida classe constratum mare. ne in no- stros fines sæua verteret tempestas, metus erat: neque voluntas barbaro deerat ad occa- sum proferendi imperium, vlciscendi dolorem, ob denegatum Gemem fratrem. Aegypti Sultanus morabatur spem, Turcarum incrementis maxime inuidens. Ergo in eũ con-

uerso impetu, vndecim prædatorum biremes à reliqua classe diuulsæ, Melitem insulam pene omnem prædæ habuerunt, & direptioni, ipsa etiã ciuitatis suburbia: quæ gemino portu quãtũuis magnæ classis capax est, vtrumq; portũ cuspide terræ distinguere, cui à Sancto Anselmo nomẽ est. ea parte propugnaculum edificari visum, prohibẽdis hostibus; ne eam insulam belli sedem efficerent, assueti nostris litoribus. Aduersus prædones, ex Sicilia quidem missa classis est, ductore Patela. serum auxilium hoste cum præda dilapso. Ex Hispania noua classis dimissa nouo Siciliæ Protege, Ferdinando Acunia, non modo ad nostros fines tutandos, sed tentanda etiã Africa litora idonea. Cum Angliã atque Austria Principibus fœdus instauratum aduersus Galli Regis potentiã. Ea præsidia comparari dubitabat nemo ad Neapolitanum regnum armis occupandum: ad quod proce-
 1489 res Neapolitani patria exules, pars Ferdinandum, pars Gallum, vnde maior spes erat, opes validiores prouocabant. Quo studio proximo anno M cccc octogesimo nono mille equites, duplicato peditum numero Annæ Britanæ defuncto patre Armorico Duce, mit-
 ti decretum est ex Hispania aduersus Galli potentiã auxiliares. ductor Petrus Sarmentus Salinarum Comes. De bello Maurico maior cura erat: & quo propius spes admouebatur imperii Maurici opes euertendi, crescebat animorum ardor. Sic Reges ad sextum Kalen.
 Aprilis Medina Campestri bellum instauraturi in Beticam concessere. Giennii bellici apparatus erant. Corduba obita lustrato exercitu, inuentum duodecim millia equites, pedites quinquaginta millia sub signis esse. delecta vniuersa ditione inuentus, bello viuida virtus. Ex vna Cantabria & vicinis locis numerosa manus aduenerat: quæ gens molli impe-
 20 rio ob idque fidelissima apud Reges est, locorum asperitate duratis corporibus militiæ laboribus idonea. Cum his copiis Bastam obsidere visum est. Cuiar oppidum in ipso aditu captum: quoniam munito loco erat, ne nostrorum conatus impediret. Ineunte mense Iunio ad Bastam castra sunt posita. Perspecto Urbis situ Ferdinandus adhortatus pauca pro tempore milites, obsessos impugnare constituit. Ipsum erat oppidum in collis latere: cuius collis partem & subiectam planiciem flumen alluit ignobile, ex aliis partibus colles affurgunt. in vrbe virorum atque armorum satis magna vis, frumentum in quindecim menses comparatum. locus opportunus vineis agendis, aliisque machinationibus. Egressis ex vrbe præsidariis militibus prælium in planicie fit. summa vi ab vtrisque contenditur. laborantibus nostris, atque inter riuos, quibus aqua diducitur in agros, & cæcas fossas
 30 impeditis cadentibusque, noue è castris copiæ submituntur. sic nostris animus creuit. hostes in urbem reiecti sunt maiori damno accepto, quod multo minori essent numero, ad tria millia milites, tertia equites parte. Sic sæpe erumpentibus Mauris pro castris munitio-
 nibusque pugnatũ est. Nostri segetes, hortosque corrumpere, magno ciuium dolore. Cecidit Ioannes Luna Illuecæ regulo natus, prima iuuenta & gratia Regis florens, multif-
 que præclaris factis nobilis: vt Petrus Martyr Mediolanensis: qui præsens de hoc bello commentaria confecit auctor est, patria Mediolano vetus Hispaniæ hospes. Pares nostri tumultuaria pugna Mauris non erant, assuetis, se in fugam vertere, pugnamque incredi-
 bili celeritate repetere, vulnerare, cædere. Locus & genus pugne pro hoste erat: nostri numero & virtute vincebant. Sic obsidio in multos dies ducta est. Rex anxius trahere cum
 40 animo suo, omitteret ne inceptum, quoniam frustra erat an exitum expectaret, quo sæpe prospere vsus fuerat. Terrebat maxime anni tempus multis funeribus lugubris. In salubrium ciborum noui succi vulgauerant morbos: pestisque lues nondũ plane sedata multos indies absumebat. Gaditanus Regio concessu per eos dies Marchionis nomine in Ducis honorem transformato, mouenda castra disputabat: neque tanti exercitus periculo, ignobilem urbem emendam videri. Vbi periculo respõdent præmia, & secundis reb. am-
 50 pliorem fructum esse, & aduersis solatium maius. Si obsidio in hyemem ducatur, inflatis fluuiis, quæ spes, quis receptus? Pereundum vnã omnibus, nisi mature consulimus. Horret animus meminisse, tua tibi salus vilis Rex est: cuius spiritu omnes viuimus, vincimusque. Vera Gaditanum prædicare nemo ignorabat. vicit tamen Regis constantia. Ignauos premunt numina, fortes iuuant. Assidere vrbi constituunt, mœnia circumuallare. fossa circumducta est. sepeque labro prætenta. Nouem castella ex interuallo posita: quibus in castellis stationes disponebantur, nequa subito irruptio fieret. copiæ distributæ idoneis locis sunt. Gaditanus cum quatuor equitum millibus apud tormenta agitare iussus. Sed externis quamuis auxiliis prohibitis, comœtus affatim in vrbe erat. contra in castris rei frumentariæ inopia, pecuniæque in stipendium. Nouæ in dies manus auxilio aduentare. Mense Octobri Duces Petrus Manricus Anagari, Albæ Fridericus, ob nuper defunctũ patrẽ in veste squalida, Fridericus maris Præfectus, Asturicæ Marchio. subsecuta paucis post dieb. Regina est cũ Isabella filia, Toletano atq; Episcopis aliis quo-
 rum

rum aduentu (sic arbitror) fracti obsessorum animi sunt. repente enim Hacenus cognomento Senex vr̄bis Præfectus, ad quem bellici etiam imperii summa redibat, colloquio flexus Guterrii Cardenæ Promagistri Legionensis, cum diu sustentare potuisset, re cum suo Rege, qui Guidixii erat, communicata, deditioem facere constituit. Res comparanda miraculo visa nostris est. Conditionibus pridie Nonas Decembris nuncupatis, Rex Reginaque triumphiper simili pompa in vr̄bem die proximo inuecti sunt. deditæ vr̄bis cura Carfolæ Antelato Diegho Mendozæ, Cardinalis Hispaniæ fratri concredita est. Ea formidine multa circum oppida ultro dedita, obsides, frumentum, & alia quæ vsui forent affatim præbuerunt. Taberna, Seron, quod mirere amplius, Guidixium Almeriaque, quæ
 10 diuturnam obsidionem tolerare potuissent, ne tentata quidem defensione ipso seniore Rege dedente, captæ sunt. Ad Almeriam, Regem barbarum in castra venientem, Ferdinandus Rex obuius benigne accepit. paratum imperata facere, seq; & sua victoris voluntati permittere. Accessere præterea in victoriæ partem duæ arces munitissimæ locis inter se coniunctæ marique imminentes, Almunecar vbi regii Maurorum thesauri, cultusque esse consueuerat, & Salobrenâ quæ veteribus Selambina in Bastulis ad mare Ibericū fuit, locis arduis, ea munitione, vt Regum filiis & fratribus custodiendis, carceris instar esset. Ei arci Franciscus Ramirus Madriti municeps, tormentis bellicis præfectus, Prætor est
 20 datus: cuius præclara facinora multa hoc & bello Lusitanico meritaque præclara extiterant. Enituit etiam in Bastæ impugnatione Martini Galindi ciuis Astigitani vnus maxime virtus, Ioannis parentis laudes exæquare contendentis: quo fortior miles ea tempestate nemo fuit. Tantis rebus confectis, recensito ad Guidixium exercitu, pridie kalendas Ianuarii, ineunte salutis anno Millesimo quadringentesimo nonagesimo, inuentū viginti
 1490 millia capitum è nostris desiderari. tria millia in pugna ceciderat: cæteros vulgati morbi, hyemis asperitas consumpsit, concretis frigore membris, corruptis tabo vitalib., morte tristius lethi genus: sed plerisque; è lixarum calorumque numero, eoque minori damno.

Alfonsi Lusitani Principis nuptia. CAPVT XIV.

FInis appetebat, iamque aderat, gentis barbaræ atque imperii inauspicatō in Hispania
 30 fundati. vr̄gebat Ferdinandus Rex, neque indulgenti fortunæ deerat, acer, impiger, solers, cautus, in acie ferox, post victoriam mitis. Supplici prostratoque Regi barbaro conditiones ferente Guterrio Cardena D. Iacobi Legione Promagistro, cuius magnus vsus eo bello fuerat, virtus præclara, Fadaraxium donat, in montib. Granatæ situm municipiū. ad iicit alias circum villas & pagos, prædiaque vnde ad vitam sustentandam decem aureorum millia annua prouenirent, exiguum vectigal, leueque regni erepti solamen: eo minori commiseratione, quod imperium meminerant à parricidio inchoatum. Mauris recens subditis datum, vt retentis agris exclusi mœnibus, in suburbiis habitarent, nudati omni munitione. rebellandi facultate sublata, arma etiam & ferramenta detracta. Eo promulgato fœdere Guidixio Ferdinandus Isabellaque discedunt ad quartum Kalendas Ianuarii, per Astigitanos Hispalim petunt tantis rebus breui confectis, maiores angustioresque
 40 quàm antea: per circumfufos studio visendi populos, ad cælum ferentes laudibus prædicationeque, tanquam cælo dilapsos in salutem patriæ magis quàm mortales metuere & colere. Externi Principes rei gestæ fama permoti, missis legationibus gratulari, certatimque Hispanam amicitiam appetere Lusitanus maxime Alfonso filio, quod agi ante cœptum erat, Isabellam maiorem Regum filiam coniugem expetebat, pacis perpetuæ inter vtrunque regiam, pignus securum. Ferdinando Sylueira iustitiæ Præfecto, & scrinii regii Magistro Ioanne Texeda è Lusitania legatis, fides nuptiarum Hispali data est quartodecimo kalend. Maii. Et erat spes Gallici coniugii intercepta, Gallo Rege ad Annam Britannæ Ducem respiciente. Magna vtriusque gentis lætitia fuit. Lusitanæ minor, Ioanna sponsa
 50 si amita lectissima, de cuius pietate multa ea gēs prædicat, proximo mense Aueri extincta cælibe vita. Castellæ haud diuturna. Puella ad tertium Idus Nouembris Constantina in Lusitaniam missa est, deducentibus Hispaniæ Cardinali, Ludouico Oforio Giennensi Episcopo, Diui Iacobi, & Alcantaræ Magistris, Comitibus Gometio Figueroa Feriæ, Beneuenti Alfonso Pimentelio, multa alia nobilitate. Omnia ad decorem imperii composita, suscepto inter eas gentes de splendore, cultu & elegantia certamine. Ad Caiam quod flumen Pacem Augustam, Helbesque interfluit, noua sponsa in Lusitanorum procerum potestatem contradita: qui non minori numero obuiam processerunt, cum Emanuele Duce: cui iam numina id coniugium regnūque destinabāt. Ad Stremotium Lusitanæ oppidū Rex Lusitanus & filius præsto fuere. media spōsa ad sinistrā focer affedit. In

eo oppido in sponsi manum conuenit ad octauum Kalen. Decembris: qui dies Mercurii fuit. facta nuptialia die proximo peracta antistite Bracarenfi Episcopo: cuius inter Pontifices Lusitanæ primæ honoris partes sunt. Iudi nuptiales Eboræ atque Scalabi in sextum mensem continuati. Nihil est syncerum constansque in rebus humanis. Lætitiam vniuersæ gentis inopinus casus conturbauit. Regem in eo oppido ad ripam Tagi fluminis die quodam sub vesperam progressum, Alfonso Princeps honoris causa comitatus, cum Ioannem Menesium ad currendum admissis equis prouocasset, ferocis quo ferebatur, equi repentino casu oppressus est, breuique extinctus. quanto parentum & sponsæ, atque totius prouinciæ luctu dicere non est opus. Tot spes, tot gaudia, diem vnum in contrarium vertisse verissimis lacrymis querebantur. Corpus ad maiorû sepulcra tumulo cõtectum, & inferiæ more patrio datæ, Rege & reliqua nobilitate atrata in veste funus prosequentibus. Isabella vix primis gaudiis delibatis, tam breui spatio sponsa, coniux, vidua ad parentes in Castellam contecta lectica remissa est. Sic res humanæ & gaudia leui momento permutantur. Regem focerum ex mœrore lentus morbus inuasit, oppressitque quarto post filii obitum anno, fundato sub vitæ finem Olisipone regali xenodochio nobilissimo: cuius fundamentis auri stipes ipse subiecerat, perpetuitatis omine. Nulla iusta prole relicta, Georgium ex Anna Mendoza pellice susceptum, in primis quamuis annis, Auisii atque D. Jacobi Magistrum renunciandum curauit, atque perfecit. Noua Regum stirpes excepit in Lusitania. Emanucl Regis extincti patruelis, Ferdinandi Visei Ducis filius, iure propinquitatis cæteris deferentibus imperiû gentis suscepit. Ex eo Ioannes est natus. Ex Ioanne filius eodem nomine: quem ætatis breuitas ad imperium paternum auitumque peruenire non concessit, eius Sebastiani patrem, qui auo proximus, gentis Rex in Africa graui ac perpetuo suæ gentis luctu occisus, Philippo Castellæ Regi Emanuelis ex Isabella filia nepoti felicissimo, Lusitanum regnum reliquit, tertio anno antequam hæc scriberemus. Sic in fatis Hispaniæ erat, quibus nihil est arduum. Verum hæc maiori eloquentia & eruditione viri explicabunt: nos ad iter Granatam redeamus.

Granata planicies vastata. CAPVT XV.

Bellum Mauricum conficere cogitanti Ferdinando, vnus modo Granatæ vrbis munitio 30
opponebatur: fidesque Boabdili Regi superiori tempore data, cum suis omnibus inuiolatum fore. Eius subigendæ præclara occasio est oblata. ciues ne externo quidem metu coerciti, correptis armis Regem, quod sæpe fecerant, intra Albaicinum compulerant, ægra spe non iam de imperio, q̄ pereunte obsequio nullû erat, sed de salute, de libertate laborantē. Cõmota multitudo indignari, fremere, tumultuari, minari exitiû. Amicû Principē in periculo deferere auxilia postulantē iniquû erat, tametsi noui ex Oriëte terrores ostētati erant. Aegypti Sultanus potētissimus, nisi incepto desisteret Ferdinãdus gētis Mauricæ impugnantē eisdem imbutæ sacris, cæde vindicaturum se omniû, quicumq; ex priorum natione in Aegypto, atque Syria reliqui erāt minabatur: ne à sacris quidem & templis temperaturum. legatus in eã rem Antonius Millanus Franciscano monasterio Hiero- 40
folymæ Præfectus, eadem Neapolitani Regis verbis, eo ex itinere cõuento, monuit, vt fama ferebat, Mauricæ genti æquioris quam honestum esset, & fas Principi Christiano. Nulla iniuria prouocatum debere ab iniuria temperare, neque mouere vnde grauiores calamitates extarent. Sacris quamuis discrepantem gentem temere violandam non videri. Neque barbari minis, neque Neapolitani præceptis Ferdinandus est territus. Ad Sultanum tamen bello peractõ Petrus Martyr legatus est facti rationem redditurus: ad Neapolitanum in ipso nouæ expeditionis procinctu, codicillis explicatæ causæ, cur iure Christiano imperium iniuria constitutum ab antiquo, & vnde multæ recentes offensæ prouocarent, euertere honestum fasque esset. De priorum salute laborare: sed tēperatos 50
dolori barbaros cognita veritate: neque commissuros vindictæ studio, vt vectigalia amitterent, quæ genti grauissima imperabant. Nominis sanctitas non modo tutum a periculo indignitateque Antonium legatum præstitit: sed effecit, vt reuerentissime officiosissimeque haberetur, dimittereturque. Simul ad Granatenses ciues missi, qui Ferdinandi verbis nunciarent. Si positis armis imperata facerent, eadē conditione, qua cæteri dedititii futuros. Commouit ea denunciatio vtranque factionem, vt positis odiis de communi salute consultarent. Neque ignorabat barbarus Rex, Ferdinandum magis nomen ad præsidium eius quam vires afferre. pro se verbo, pro se ipso repugnaturum: neque cessaturum, nisi vrbe in potestatem redacta. Viri in ea gente Sancti inter vtrosque commeantes ad concordiam prouocare, obtestari, monere, quod in rem foret. Seu finis belli esset,

esset, seu resumere arma mallent, vnicum genti in pace præsidium: dissidio utrosque prædæ fore. Ergo sancita concordia inter Mauros, nostri prædabundi in Granatæ planiciem irumpunt Rege ductore, Regina Moclini relicta. vastatæ circum segetes magno ciuium dolore, metuque, ne fame premerentur. Ioannes expeditionis comes à patre Rege balteo militari donatur, laboris præmium, ad maiora incitamentum. Abacta Cordubam præda, lateque terrore iniecto, Villenæ Marchio limiti præficitur. Alfonso fratris in ea irruptione amissi solamen, dextrique brachii debilitati hastæ ictu: dum quendam è suis à Mauris circumfusum periculo eripit, magno Princeps animo, magnoque rei militaris vsu. Mauri vix metu depulso, ductore Boabdile Alhendinum arcem nostrorum præsidio recens munitam euertunt. Ea iniuria vindicata, noua irruptione vastatis abs Rege panico millioque quæ vna spes supererat vitæ, sequenti anno sustentandæ. quindecim diebus ea clades continuata est. Guidixiensis Mauri correptis armis tumultuantes, nostros, qui in arce erant, adacta vi perimere parabant: sed Villenii celeritas seruauit. Per speciem Fandaraxium impugnandi, quod oppidum ab imperio Abohardillis defecerat, Guidixiū inuectus cum valida manu equitum peditumque, Mauros vrbe egressos quasi numerū lustraturus, clausis portis aditu prohibuit: nostrosque periculo eripuit. Rursus Ferdinandus de mense Augusto in Granatæ fines igne, ferroque populationes fecit. Nouo Boabdiles conatu Salobrenam obsidebat: sed magna virtute & diligentia Francisco Ramiro defendente, nouoque à tergo terrore urgente, incepto absistere, Granatamque se se referre compulsus est. Abohardilli datum subditis tumultuantibus recusantibusque eius imperiū, vt in Africam traiceret, amplissimis muneribus donatus: vti erat in superiori scedere cautum.

Granata obsessa. CAPVT XVI.

HYeme Hispali exacta, Reges Ferdinandus Isabellaque bellum repetunt. ad Alcalam Regalem Regina cum filiis restitit ad omnes casus parata, breuique iisdem vestigiis secutura, gloriæ & periculi futura particeps. Ferdinandus procerum aduentu, & militum quos vrbiū conuentus suis stipendiis submittebant, aucto exercitu, trinis castris in Granatæ conspectum Sabbatho ad nonum kal. Maii salutis anno Millesimo quadringentesimo nonagesimo primo ad Guetaris (id pago nomen est sexto ab vrbe lapide) scaturigines, cum ventum esset, ex iis locis Villenæ Marchionem & tria equitum millia in vicinos montes prædatum mittit: ipse se eodem subsequitur, cum copiarum robore pollicetur præsidio futurus: si quid montani homines durum in armis genus, aut ex vrbe hostes mouerent. Fecit imperata Marchio Rex versus Padulium progressus repulsis Mauris, qui ad premendum nostrorum agmen, ex vrbe erant egressi, coniectisque in fugam, Marchionem re ex sententia patrata nouem pagis Maurorum incensis, multaque præda redeuntem accepit lætus, & quoniam prima prospere euenerant, in vltiores montes belli terrorem infert. late populationes, direptionesque factæ. Mauri equites peditesque notis tramitibus montium, qua transitus erat, angustias obsidentes victi deiectique sunt. Cœptis fauebant numina. quindecim alii pagi direpti euerisque: magnaque præda capta: cuius copia erat, montanis à belli superioris malis immunibus, idoneisque in vrbem commearus affatim importando: quod omnino prohibendum erat. His rebus sine vulnere confectis, intra triduum vnde discesserant, læti redierunt. factis castris munimenta addunt, subitarii operis fossam, vallumque. Quinquaginta millia militum erant, quinta equitum parte, Hispanæ iuuentutis flos ingenti delectu contractæ, viuida virtus, vigenque. Vrbe equitum peditumque numerosæ copię muniebant: quoscunque belli læuitia reliquos fecerat, magno rei militaris vsu. In vrba multitudo parum præsidii rebus erat, in pace feroci, in periculo ignaua. Vrbs Granata natura loci, opere, muris, propugnaculis inexpugnabilis tutaque erat. Ab occasu panditur planicies agri optimi, multo effuso in ea sanguine, vberi gleba, centum decem millium ambitu. longitudo maior quam pro latitudinis modo fontibus qui ex vicinis montibus sex & triginta deriuantur ac riuus irrigua, amœnaque ac humano prope cultu felicior. Ab ortu Illiberritanos montes erigit, vbi quondam Illiberris sita fuit: Niuosos ad austrum iugis perpetuis inter se serie coherentibus ad Mediterraneum mare. Latera leniter decliua, & cultura læta & domiciliis frequentia sunt. vrbs gemino imposita colle, Darro amne interfluente tenui aqua quem Singilis mediam intersecans planiciem, vrbe dilapsam excipit. Mœnia validissima sunt, mille & triginta turribus distincta, horrentiaque specie minaci, septem olim portis, nunc duodecim. Circumuallari coronaque militum cingi non potest, egregiis etiam à planicie vnde ascensus æquior est, operibus propugnaculisque firmata. Ea parte templū est maximum,

Mauris rerum potentibus rudis structura, nostra ætate eleganti opere, eisdem vestigiis perfectum humano prope cultu augustius, sanctum omnibus circa populis, inclytū non tam diuitiis, quam Sacerdotum numero probitateque. Prope forum ducentos pedes latum triplo longius ad lineam directum ædificiis ambientibus & mercatorum tabernis elegans. Geminae arces sunt: ad austrum nobilissima pertinet, vrbi imminens, proprioque cinctā muro, cui Alhambra hoc est, Rubrae nomen vicini soli color effecit, an ex alio oppido eiusdem nominis eam appellationem sumpsit, spatiis iustæ ciuitatis instar. Fundamenta Mahomad cognomento Mirus posuit. extruxere consequentes Reges: sed gloriam perfecti operis Iuzephus cognomento Bulhagix tulit. Supra eius arcis portam in læui marmore inscriptio legitur Arabicis literis, eo Rege demonstrans fuisse perfectum opus, dedicatumque gentis anno septingentesimo quadragesimo septimo, ad nostram rationem anno Millesimo trecentesimo quadragesimo sexto. Eundem, Albaicinum in aduerso colle sitam vrbis regionem, proprio muro cinxisse constat: eo sumptu, vt arte metal la permutasse, cum opes regni non sufficerent, fama sit. Reliqua vrbs interiecta est, vicis deformis, angustis plateis, vitio gentis Mauricæ ædificandi oppida minime curiosæ. Domorum sexaginta millia complectebatur, ingens numerus, ac vix fidem factururus. illud mirabilius quod à legatis Iacobi secundi Aragonii Regis Clementi quinto Romano Pontifici, Viēenses conuentus habenti, affirmatum inuenio. Ducēta millia capitum Granatæ eo tempore, numerari, vix tamen ex tanto numero quingentos ex Mauris parentibus auisq; prognatos esse: quinquaginta millia Christiana sacra eiurasse: pios ad triginta millia captiuos teneri. Illud certius, ciues in viginti tres tribus nostra ætate distinctos. de numero ciuium laborare non attinet, nihil ad liquidum fama perducitur in eo genere maxime. Ex vrbe & ex reliqua prouincia septingenta aureorum millia Mauris Regibus provenire erant solita. Insana vectigalia erant: septimaque frugum & pecorum pars pendebatur. decedentibus sine liberis Reges heredes ex asse erant, cæteris pro portione quantum vnus ex filiorum numero. Regina cum filiis venit in castra. Quo tempore Romæ, Pomponensis ecclesia Alfonso Carrillii obitu vacua, Cæsari Borgiæ tunc Protonotario, deinde Cardinali pridie Idus Septembris commendata est. Ferdinando Regi animus erat, supremo abhilito conatu eam urbem in potestatem redigere: agris identidem vastatis ciues ad extremā inopiam redigere, locis vbi castra erant ædificata vrbe cui à sancta Fide nomen fecit. Surgebat incredibili celeritate opus: breuique ad fastigium peruenit. Intra mœnia suis quæque partibus tentoria descripta, tum tendentium ordine, tum itinerum interuallis specie mirabili, ad instar iustæ vrbis. Interim variæ manus prædatum dimissæ, cum Mauris ex vrbe egredientibus sæpe pugnare, captis aliquando tormentis, magnoq; hostiumque numero malo compulsos in urbem reicere. muro succedere propius quam ante meminerant. turres vnam & alteram capere, earum quibus prope urbem & speculis & munitione hostes utebantur. Successu lætos inopinatus casus conturbauit. Ad sextum Idus Iulii noctu in Regis tentorio incendiū excitatum, maioris periculi metum incussit. Erant tabernacula ex ramalibus plurimum intexta. iis auide concipientibus flammam (candela forte à Regina neglecta) repente tum prætorium tum vicina tentoria arserunt. neque sisti ignis poterat. Fraude Rex hostium id contigisse putabat. In publicum nudus prodit arrepto clypeo militari. Certe periculū erat, ne Mauri occasione captata, in nostra castra impetum facerent. Gaditanus eo metu cum equitatus parte totam noctē in armis, qua parte hostibus transeundum erat, sustentauit. Maior turbatio, quam periculum fuit. Proxima luce populationes repetitæ: variæ etiam manus diebus consequentibus in montes missæ prædatum, nihil hosti tutum faciebant, enixe quamuis locis omnibus propugnabat, desperatione, qua nihil est acrius, faciente animos. Verum nostris nihil remittentibus, Mauri malis omnibus domiti ad deditionem flexere animos. Bulcacino Mulcho vrbis Prætoze in castra egresso, atque è nostris vltro citroque commeantibus Gonsaluo Fernando Corduba, & Fernando Safra, qui Regi à secretis erat, hæ conditiones consensu scriptæ sunt, atque vtriusque partis sacramento firmatæ, ad septimum kalendas Decembris. Intra dies sexaginta vtrunque arcem, turres, portas Mauri traderent. Regis Ferdinandi sacramentum acciperent, in fide & potestate futuros. Christianos captiuos sine pretio mitterent. Dum ea essent perfecta, intra diem duodecimum obsides quingentos darent, ciuiū nobilissimorum filios. eidem possessiones retinerent, arma, equosq; tormentis modo cōtraditis, templa ex ritu gētis, patriaq; sacra. Suis legibus viuerent iudicibus. ex gēte creatis: quorū cōsilio regii Prætores iura dicerēt Mauris. Vectigalia triennio remitterentur magna ex parte: neque deinceps maiora imperarentur, quam suis Regibus pendere consueuissent.

10

20

30

40

50

consuetissent. Qui in Africam nauigare mallerent, iis sua pretio vendendi facultas esset: nauigia cum fide darentur quibus ipsi portubus nominarent. Boabdili filius ac cæteri superiori tempore fidei obsides, Moclino, ubi erant, deducti redderentur. Vrbe dedita nullo amplius fidei pignore opus fore.

Tumultus in vrbe concitatur.

CAPVT XVII.

His conditionibus pactum fœdus, haud magna occasione disturbatū ferme est. Vulgus, Maurorum maxime infidum, mobile, seditiosum, quieti & otio aduersum. Maurus quidam, cuius nomen nō proditur, quasi panicis actus, turbida oratione ad arma concitare populum non desistebat. In simulatione benevolentia, proditionem, fraudem, infidias contineri. Boabdilem & proceres nomine Mauros esse, voto eum hostib. stare. Perpetuæ seruitutis iugum imponitur, adeste animis. Sed præsentis miserias & pericula ferre graue est? Animi est ista mollities, paulisper in malis tolerare non posse: minora, ac temporaria mala perpetuis, & grauioribus mutare. Quid vero ad spem assertur inuiolatos vos fore. de bonis non ago, quæ pari vanitate integra fore persuadent: nempe novos ciues alienus ager sustentabit? An ignoratis quanta vestri sanguinis hauriendi sitis sit? superioribus bellis parentibus, propinquis magna ex parte desideratis, vindicare prætermittant? Vetera omitto. annum iam circumuallatos & nos macerant, & ipsi non minores clades pertulerunt, circa munimenta sæpe trucidati, neque magis obsidentes, quàm obsessi, nouæ urbis munitione bellum defendentes. Ferrei sint, nisi vrbe dedita vestris capitibus, peremptorum manibus parentarint. Quasi bestia cæco impetu, ac rabie concitata sitiunt sanguinem. Sed viri sane non sumus. alioqui mecum sustentare. Aderit numen, Mahometesque vates. responsa vetera, & siderum motus fauent fortibus, sed destituunt ignauos. At anno næ inopia premit. sed si parcitis, & quæ à priuatis recondita sunt, in commune confertis in multos dies possumus tolerare: iisque consumptis eorum corporibus, qui ad bellum inutiles sunt, famem propulsare quid veter? Graue, inquis, & horrendum facinus. sed exemplum tamen à veteribus in simili periculo si non haberemus, institui denuo, & posteris prodi pulcherrimum iudicarem. Stat sententia: si mortem recusare fas non sit, cruciatus contumeliaq; vitare. Capi, diripi, incendi patriam non videbo: matres, virgines, pueros ad stuprum & in seruitutem rapi. Idem si persuadeo corripite viri arma: fœdus importunū disturbate. nec cunctatione opus est, ubi perniciosior est quies quàm audacia. Hæc ardentibus oculis, vultu minaci per compita & plateas voce væcordi concionatus, viginti hominum millia ad arma concitauit. Furore & rabie, & causis incertis, eoq; difficilioribus remediis agitabantur. Boabdiles nulla iam auctoritate, ne in tanta colluione, ludibrio haberetur, intra Alhambra arcem se tenuit. Feroces primos impetus multitudo habet: mox conquiescit, sine capite, sine viribus vano conatu. Idem sedatis tantisper animis, proxima luce in Albaicinum descendens, ubi gentis studia integra erant, consternatas suorum mentes sanare contendit. Vestra inquit, causa nō mea, vt quidam inuerecundè suspicati sunt, huc monitorem venisse, vel hæc fides sit, quod arce in nostra potestate posita, hostem aduocare nolui, vestra salute neglecta quamuis nouis iniuriis prouocatus: neque antea dum vestris viribus restitistis, dum auxilia aliunde sperastis, dum frumētum in vrbe fuit, pacis constituendæ vnquam auctor fui. Mittantur vetera. sæpe à nobis peccatum esse confiteor, fide hosti habita, regno aduersus patrem sumpto: sed poenarum nihil minus datum est. Rebus desperatis fœdus pepigi cum hoste, ne honestum dicam, tempore certe necessarium. Quid fanatici homines, vt pacem pulcherrime institutam euerant afferre possint, non intelligo. Si alicunde præsidium est, pacta conuenta mecum falte. sed si omnia sublata sunt, opes, præsidia, cōmeatus, mens propemodum ipsa: quid furore perciti, vel alieno si prouideris, vel vestro si morem geritis in perniciem irruitis? E

50 duobus cum necessaria sunt, minus incommodum suscipere sapientes decet. quales vos esse confiderem, nisi superior tumultus hanc opinionem debilitasset. Sed cum omnia victoris sint, cum necessitas vrgeat, quidquid relinquitur pro munere habituri estis. De fide hostium non disputo. non semel violatam fuisse confiteor. Verum fides obligatur fide. obsides exigere accipereque quid prohibeat, aut arces, aut viros principes. belli conficiendi cupidine omnia hostis dabit. Hac oratione commoti multitudinis animi conquieuerunt. Sic sæpe popularis tumultus non maiora remedia, quam causæ sunt. Quid Mauro multitudinis concitatori sit factum non inuenio. fuga euasisse suspicabar. Sed præterito Boabdiles periculo admonitus, interiecto dierū spatio, multa rursus nouari posse, literas continuò ad Ferdinandum Regem dat: munusq; adiicit duos equos

generosos, acinacem, ephippia. Quæ in vrbe contigerant, renuntiat, celeritate opus esse, exiguam sepe moram magnorum motuum causam extitisse. Quod felix faustumq; esset, quando superis ea sententia staret, Alhambra proxima luce iniret. de manu se arcem regnumque victori traditurum.

Granata capta.

CAPVT XVIII.

EÆ literæ ipsis Kalend. Ianuarii vertentis anni missæ in castra sunt: quibus Ferdinãdus lectis, quanta sit lætitia affectus diiudicare promptum est. Rebus in diem proximum comparatis, qui dies in fastis Granatensibus eius vrbis captæ memoria sacer est, veste lugubri ob Alfonsi Lusitani Principis casum, trabea repente mutata, instructas armatasque acies quasi ad pugnam in arcem urbemq; ducit, gratum oculis spectaculum. Regina filii- que ex interuallo sequebantur: intertextis auro vestibus proceres luxu pretioq; ornatus certantes. Ea pompa apparatuq; accedenti propius arcem Regi, Boabdiles obuiam egres- sus, quinquaginta equitibus stipatus occurrit. In pedes desilire, regiamq; victoris manum deosculari prohibitus, demissis in terram oculis haud læta fronte, id modo elocutus. Tui Rex inuicte sumus, tibi imperio & vrbe cedimus, vtere vt libet moderato vt speramus, & leni, arcis clauis in manum dedit, ille Regina, Regina filio. Ab eo Enecus Tendillæ Comes arci præfectus, belloq; dux in ea prouincia futurus acceptis clauibus, cum valida equitum manu in arcem ingressus est. subsequeretur splēdidus procerum & Sacerdotum ordo. In quib. Toleranus Hispalensisque Episcopi eminebant, D. Iacobi Magister, Gadi- tanus Dux, ante omnes Fernandus Talauera ex Abulensi Præsule captæ vrbi designatus Archiepiscopus, sacra precatione è libris pontificalibus recitata, vti moris est, legitima ca- pientium vrbes verba nuncupauit: simul crucem, quam Toletanus præferbat potestatis insigne, in summa turri constituit, gemino vexillo addito Regio & D. Iacobi. subsecutus est plausus, & lætitiæ permixtus clamor militum & procerum. viri sacrati hymnum Deo pro diuino munere concinuerunt. Regem in genua procumbentem, atque humillimo corporis habitu gratias agentem numini, quod suo ductu dedisset gētis impiæ imperium, & nomen in Hispania excindi: crucemque insignem erigi, vbi diu impietas viguerat altis stabilita radicibus: atque vt ea rata, propria, fixaq; essent precantem, peracta oratione pro- ceres adierunt, gratulantesq; de nouo imperio, dextram ex ordine deosculati sunt in genua procumbentes. Idem officium Regina, filioque Principi cum esset præstitum, peracta eius diei pompa, post prandium, secundum vicinam vrbis portam in castra eodem ordine reditum est. Purchenæ vallis in Contestanis paulo ante Mauris erepta Boabdili tradita est: vectigaliaq; designata, in Africam nauigaturo tandem, tædio vitæ priuatæ, cui im- pares Reges sunt. Quingenti captiui, vt conuenerat, libertati redditi sine pretio, habita supplicatione Regem sacrificio peracto die altero supplices adiuerunt. militibus, quod sibi patriam, se patriæ restituisent, egere gratias: quod pro religione, pietate, Hispaniæ salute, & gloria res humanis maiores confecissent, accurata oratione collaudarunt, restitu- tores, parentes, vindices nuncupantes. Urbem ingredi non est visum, priusquam omnia tuta essent, portis, turribus, propugnaculis, præfidiis occupatis. Priori persimili pompa in urbem inuicti quarto post die, ad aras procubuere, laudes diuinas hymnosque repetētes. Duces militesq;: concelebrantes numen, quod victorias victoriis cumularet, triumphos- que de hostibus Christiani nominis præberet. Ferdinandus, Isabellaque augustiores solito visi sunt, splendido cultu, vigenti ætate, nouo imperio, tantoq; bello confecto cōspicui paresq;: maiores conditione mortali. cælo certe dati ad salutem Hispaniæ, constituenda iudicia, quæ labefactata erant, leges sancientes, vnde iura populis dantur, vindicandam religionem, pacem publicam fundandam domesticis externisque dissidiis sublatis: pro- ferendum imperium non in Hispania modo, sed ipso tempore ad extremas cæli oras: in- genia prouincialium ad virtutis, & eruditionis studium excitanda, præmiis, quæ sunt amplissima in Hispania, non maiorum imaginibus, neque ad cuiusquam gratiam, sed ad veram meritorum rationem tributis. Doctrinæ cultu suscepto, quantum profectum sit, explicare non est necesse. res ipsa indicat. maiori eruditione & sanctitate Sacerdotes & Episcopi, maiori prudentia & integritate magistratus, vbi terrarum inueniantur? Itaque ante hæc tempora paucos quosdam literarum laude præstantes numerare licet: qui deinceps in Hispania in omni eruditionis genere excellentes fuerint, recensere quis audeat? Erat vtrique statura mediocris, omnibus membris æqualis & congruens, facies honesta, maiestas in vultu incōfluque par, aspectus gratus. colorem candidum nonnulla fulcedo

fuscedo temperabat, Regi maxime militiæ laboribus adustiori. spadicea & proluxa cæfa-
 ries erat, barba detonsa, lata supercilia, caluum caput, os exiguum, labia rubra, dentes mi-
 nuti & rari, lati humeri, erecta ceruix, vox acuta, sermo expeditus, perspicuum ingenium,
 iudicium graue, mores faciles: Se adeuntib. comis clemensq; bellicis fuit iuxta ac ciuili-
 bus muneribus par: tam assiduus in negotio, vt labore refici ac reparari videretur. Corpus
 nullis mundiciis emollitum, sed cultu & victu frugali & parato militare. Equos arte inci-
 tare, atq; in varios orbes flectere cum dexteritate. Iunior tesseriis & alea, maior aucupio a-
 nimum curis grauem remittere solitus. Regina præstanti formæ venustate, flauis capillis
 fuit, cæsis oculis, nullo fuco mentita facie, totius oris dignitate modestiaq; singulari, reli-
 10 gionis studiis dedita, atq; literarum, viri amans sed cum zelotypia suspicionibusq;. Latinæ
 linguæ non planè expers fuit. quo præsidio Ferdinandus caruit, nullo literarum cultu in
 minori ætate: cognoscendis tamen ex historia maiorum gestis, & literatorum hominum
 colloquiis animum oblectabat. Quo die natus est Ferdinandus (sic affirmatum inuenio)
 Neapoli quidam è Carmelitano ordine vir sanctus, Alfonso Regi. Hodie, inquit, in Hispa-
 nia citeriore puer tui generis est natus: cui cælum noua imperia pollicetur, ingentes opes,
 felicitatemq;, pio præ cæteris, religionisq; cultori, & amplificatori præclaro. In tantis vir-
 tutibus quædam vitia inesse propemodum necesse fuit: vt nihil est in rebus humanis syn-
 cerum. Sed auaritiam tamen, calamitas vectigalium excusare potuit: seueritatem, tempo-
 rum morumq; labes. Callido ingenio fuisse fidemq; ex commodo nonnunquam mutasse
 20 externi auctores accusant, ex fide, an ex inuidia gentis non disputo. & solet hominum ma-
 litia virtutib. veris, vicina vitiorum nomina affingere: sicut è contrario fallunt, atq; laudatur
 vitia, quæ virtutes imitatur. Magnos sibi principes toto orbe Christiano affinitate deuin-
 xit, Lusitanos, Austriacos, Anglos. Plures regias propinquitate complexus est, Ferdinandi
 Neapolitani patruelis, Annæ Britannæ, quæ Galliæ Regina fuit, tū Catharinæ Vasconum
 Reginæ auunculus maior. Id etiam in Ferdinandi actionib. accusatur: quod Catharinam
 & virum nullo consanguinitatis respectu, immensam imperandi ambitione, auito regno ex-
 pulit in Galliam consequentib. annis. Sed species religionis prætenta facta est, & Roma-
 ni Pontificis iussa: vnde diuturni grauesq; motus extiterunt. Henricus Labretus his Prin-
 cipib. natus, paternum regnum repetiit maiori conatu quam successu. Ex hoc & Margari-
 30 ta Francisci Regis Galliæ sorore, Ioanna principatus hæres nata est, Antonio Borbonio
 Vindomiensi Duci coniux: eius Henrici mater, quem ducta Margarita trium Regum Gal-
 liæ sorore Francisci, Caroli, Henrici, proximum affinitate, proximum sanguine per viros
 stemmate generis continuato, peruersæ de religione opiniones, patriaq; sacra repudiata;
 præcipitem agunt: aliis procerib. eum negantibus imperio Gallico idoneum videri, qui
 prauis de religione opinionib. infectus sit: successoremq; alium nominandum esse affir-
 mantibus, si Henricus Rex eius leuir sine prole decesserit. Eam controuersiam tempus
 Marte arbitro diiudicabit. Ipse portu occupato sub finem laborum vela traham: & longæ
 festinem scriptioni finem facere. Obita à Regibus, atq; lustrata vrbe Granata, Mauri sub
 Christianum imperium superis auctoribus, auspicato, in æternum, ea in Hispaniæ parte
 40 concesserunt, salutis anno millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, octauo Id. 1492
 Ianuarii: qui dies Veneris fuit, anni Arabum octingentesimi nonagesimi septimi, mensis
 Rabih Haraba, dies octauus. Pius omnibus, vt Magorum memoria sacer veteri instituto ce-
 lebrisq;, ita recenti victoria vniuersæ Hispaniæ salutaris, faustusq; illuxit: cū sublata euer-
 saq; impietate, superior gentis ignominia depulsa est: Hispaniæq; pars non exigua in for-
 man provinciam redacta magistratus legesq; accepit. Lætitiæ particeps reliquus orbis fuit.
 Literæ ad Innocentium Pont. Max. Regesq; datæ: ac missi qui gaudiū ingens nunciarent.
 Confectum Mauricum bellum, cæsos, domitosq; hostes, impositum Granatæ iugum, vr-
 bi quondam nostrorum spoliis extructæ superbeq;: ac Christo redditum tandem vniuersæ
 Hispaniæ imperium. Eo nuncio vrbes & provinciam finitimæ, longinquæ, dies festos a-
 50 gitare: ludos & spectacula instituere. Omne genus, ætas, ordo, conditio, templa adire, ad
 aras procumbere, vota persoluere. Romam pace ante triduum Pontificem inter & Nea-
 politanos Principes facta, lætam Ioannes Strada à Ferdinando nuncius ex Hispania, ipse
 Kalend. Februarii noua ea lætitia cumulauit. Supplicatione ad D. Iacobi Hi-
 spanorum ædem decreta habitaq; Regum & Hispaniæ laudes
 præconiis haud immeritis accommodata tempori
 oratione celebratæ sunt.

IO. MARIANÆ HISPANI,
 SOCIETATE IESV,
 HISTORIÆ DE REBUS
 HISPANIÆ,
 LIBER XXVI.

Iudæi ex Hispania pulsi. CAPVT I.

CONFECTO Granatenſi bello, Hiſpaniæ totius gloria fru-
 ctuque maximo. conuulſoque in ea Maurico imperio tan- 10
 dem: quod multis ſæculis ſteterat altis nixum fundamentis:
 Ferdinandus & Iſabella reges ad noua, & illuſtiora bella,
 conatuſque retulerunt animos. Generoſi principes & nun-
 quam ceſſantes, qui dies nocteſque nil cogitabant aliud,
 quam ad exitum qua ratione perducerent ea conſilia, quæ
 pro pietate & vera religione ſuſceperât præclare: & qua via
 cæperant ad laudem & immortalitatem nominis perueni-
 rent. Neque verum erat pace Hiſpaniæ & felicitate fundata
 in medio ætatis curſu conquieſcere, vitæ ſe mollis iucundi-
 tatibus dare: ac ne pati quidem, nobiles milites, quos ſupe-
 rioribus bellis magno numero parauerant militiæ claros & fide maxime inſignes, otio & 20
 voluptatibus, qui fructus victoriæ eſt, in patria & umbra marceſcere: ſed quando in Hi-
 ſpania nulli hoſtes ſupererant, nulla laudis bellicæ materia, procul eos ad nouas ſpes ten-
 tandas amandare, longinquas ſubiugare nationes: vti in præſenti accidit, quo prouentu
 dicere non eſt neceſſe: res ipſa indicat. Ab eo enim tempore eoque aditu nomen Hiſpa-
 norum eatenus ignobile, certe anguſtis Hiſpaniæ finibus incluſum, breuiſſimo deinceps
 tempore non modo Italiam, Galliam, Africamque curſu victoriarum maximo peruafit,
 ſed ad extremos orbis terrarum fines peruenit vltra ſolis vias & ipſius Oceani limites. Ma-
 gna rerum moles incumbit humeris, grauiuſque onus quam imbecillæ noſtri ingenii vi-
 res ſuſtinere poſſint: pelagus immenſum, quo tranando par eſſe quis audeat? Itaq; quod
 ſum initio præfatus huius operis in Granatenſi bello reſiſtere, neque vltra procedere de- 30
 liberatum erat. Nimirum ſuo ſe quemque pede metiri neque maiora viribus conari æ-
 quum eſt: præter alia incommoda quæ eo loco ſunt à nobis indicata. Verum ab ea ſen-
 tentia vt tantisper deflecterem amici fecerunt viri eruditione præſtantes conuitio hiſto-
 riam mutilam relinqui accuſantes earum rerum explicatione ſublata, ad quas lector feſti-
 nare ſolet, minori veterum cura. Porro quæ proximis annis ab Hiſpanis geſta ſunt pro-
 pter amplitudinem rerum & gloriâ quibus iacta ſunt fundamenta eius imperii, quod ho-
 die tenet Hiſpania latiffimum, magnam operi gratiam à fine pulcherrimo allatura con-
 tendebant ſcilicet. Quod negligendum præceptum non erat: ſed curandum potius, vt ex-
 trema narrationis pars, quaſi poſtemus actus fabulæ, multo quam cætera elegantior, il-
 luſtriorque eſſet. Hæc illi afferebant viri prudentes & graues. Quid facerem? quod con- 40
 ſilium captarem potiſſimum? Repugnare nihilominus? cautus eſſem: idem ne præfractus
 viderer & durus cauendum erat. Obtemperarem amicè monentibus? modetiæ fortalliſ
 laudem tenerem: ſed ne inconstantia vitium incurrerem, metus ſuberat. Quid ergo? mo-
 rem eatenus gerendum duxi, vt recèriori nihilominus memoria deuitata, proximis mo-
 do annis geſta explicarem. Sic enim ſine aliqua offenſione cogitabam commemorari po-
 nique in extrema hiſtoria poſſe ea: quæ amplitudine & gloria longe ſuperant quæcunq;
 ab omni memoria à noſtra gente geſta ſunt: ac nescio an ab vlla vnquam natione tã breui
 ſpatio res æque illuſtres ſint perfectæ, fineſque adeo imperii & famæ prolati tantopere.
 Verum priuſquam iis rebus explicandis ſtilum applicamus, meminiffe operæpretium e-
 rit quod alio loco dictum eſt: Franciſco Britanno Duci nupſiſſe annis ſuperioribus Mar-
 garitam filiam Eleonoræ, quæ Regina Vaſconum fuit, ſoror Ferdinãdi Regis. Ex eo con-
 iugio

iugio Anna & Isabella natæ sunt, nulla proles mascula. Harum virginum nuptias multi principes ambiebant, pari contentione successu vario. Annæ imprimis in paternas opes ob ætatis prærogatiuam successuræ. In ea contentione Carolus octauus Gallia rex riuales alios facile superabat opibus maior propinquiori principatu: præter alias necessitudines, quæ cum Armoricis Britannis erant, quippe Gallia Regum beneficiis. Tamen & ipsi Gallo Regi à superioribus annis Margarita pacta erat Maximiliani Regis Romanorum filia: & is Princeps post Mariæ vxoris obitum cælibe toro, sibi Annam Britanni filiam iungere cupiebat pactis adeo puellæ patre concedente sponsalibus. Verum Gallo neque vires deerant neque artes ad præoccupandum aliorum Principum conatus. Religio-
 nis atque honesti exigua cura, quoniam de proferendo imperio agebatur. Sumit in Britan-
 num arma, quasi Gallos proceres ad se confugientes tegetet: ac nominatim accusabat, quod Ludouicum Aurelianensem ducem sororium suum Ioanna vxore, Galli sorore iuniore, à se alienatum ditione tectoque accepisset. Magnum videlicet crimen amittum rexisse. Carolo enim Aurelianensis, Britannus Caroli sorore Margarita nati erant. Verum filia nuptias extorquere ea simulata specie satagebat. In eo discrimine Britannus ad Angliæ Germaniæque opem supplex confugit. Ac in primis Alanum Labretum, Vasconum Regis patrem & ipsi spe facta eius coniugii à multis tantopere expetiti in Hispaniam legauit: qui superiori tempore Ferdinando Rege Valentia conuento, ab eo impetrauit vt classe ad Sebastiani fanum in extrema Cantabria instructa auxilia in Britanniam mitteret. Classis ductor designatus Ioannes Gralla natione Catalaunus inferre, & explorare gustu epulas regias solitus. Inter Gallos Britannosque varia extitere certamina, quæ figillatim recensere opere non est. Ad Albini fanum tandem iusto prælio est dimicatum. Vicere Galli. Labretus fuga euasit. Aurelianensis Grallaque capti: tum Ioanes Auraneus princeps, qui Catharina sorore Britanninatus auunculi in eo bello partes est secutus. Vix dimidia pars Britanni exercitus superfuit: è Gallis mille ducenti cecidere nihilominus. Pugnatum est mense Augusto eius seculi anno duodenonagesimo. Post eam victoriam in fœdus itum est. Gallus captiuus dedit libertatem quamuis non vno tempore omnib. neq; vna de causa. Britannus nisi consensu Galli Regis filias nuptui non daturum recepit. Id præstitit proximo anno sublatus morte. Filiarum tutelam Britania Marescalo, quem imprimis fidum erat expertus, moriens commendauit, ad Labreti nuptias propenso ante fœdus cum Gallo ictum pactas. Restitere Dunensis & Britannia Cancellarius ei coniugio: ante omnes Auraneus qui propinquitate fretus virgines sorores in suam redegit potestatem earum nuptias sui arbitrii factururus. Vnde noui motus extitere. Marescalus, Angliæ opem implorauit, Auraneus Ferdinandi Regis. Vtrinque missæ sunt militares manus: ac ex Hispania mille equites duce Petro Sarmiento Salinarum Comite initio anni M ccccxc in Britanniam appulere. Hispanica auxilia Britanni pleriq; habuerunt suspecta. Scilicet nationis odio, veritique ne verbo pro illis, re pro seipsis pugnaret. Sic parum profectum est. Princeps ipsa accersa ab aliis ad Regem Romanorum erat propensa: idque iniri coniugium decretum est. Sic Labretus ea spe depulsus: ac ne Isabellæ minoris Britanni filia cum filio suo item minori, de quo etiam actum erat, coniugium sperans per hoc ipsum tempus vita functæ, dolore repulsæ facile ad Gallos animum retulit. Nannetes, quæ vrbis Britannia caput in potestate erat, transitionis pignus dedit equitum magisterio illectus maxime, qui honos in Gallia præcipuus & maximus mutata fidei pretium offerebatur. Ab eo aditu cætera procliuiua Gallo fuere: Ferdinandus etiã rex copias suas euocauit specie quasi parum proficeretur ob alienatos prouincialiu animos, re quoniam in spem venerat Ruscinonenses & Ceretanos recipiendi. Sic Galli reddituros se pollicebantur, in eo Ludouici vndecimi Regis Galli secuti voluntatem. Is enim sub mortem conscientia victus, & Frãncisci de Paula Minimorum conditoris monitis castigatus, quem ab extrema Italia acciuerat salutis à medicis desperatae tutelarem, Lumbensi Episcopo & Dunensi Comiti Perpiniani restituendæ negotium dederat. Verum Rege interea defuncto ab itinere re infecta reuocati sunt ab iis qui ad Gallia gubernacula patre defuncto, Rege pupillo sedebant. Hispanorum qui in Britannia erant, discessu Gallus maximam eius principatus partem armis præsidiiisque occupauit. Anna eius soror natu maior Borbonii vxor pro ea potestate qua res omnes in Gallia ad nutum moderabatur, vt spretis nuptiis Margaritæ ob maturam ætatem, Annam Britannam duceret auctori fratri extitit. Hoc coniugio nobilis principatus ad reliquam ditionem adiunctus, opesque & vires eius gentis magnum incrementum acceperunt. Prorsus vt Galli pacatis eius regni motibus, de Italia subinde cogitare cæperint. In Hispania Ferdinandus & Isabella Reges bello Maurico exempti, quam primum de pellendis vniuersa ditione Iudæis, quæ alia pestis supererat, inter se consulta-

bant. Eo consilio Granatę, vbi morabatur, mēse Martio salutis an. M ccccxcii per edictū voce præconis denunciarunt, Iudæi omnes, nisi mutarent, vti ex omni ditione discederent. Parando exilio quatuor menses dati sunt, cum facultate eo spatio vendendi bona secumue, quo vellent asportandi. Id edictum noua Thomę Turrecrematę Inquisitoris sanctione amplius est astrictum mense Aprili piis omnibus vetantis cum ea gente commercium: grauique supplicio sancientis si quis eo decurso tempore victu aut re alia quāpiam eos homines iuuaret. Sic innumera Iudæorum multitudo mari ex Hispania soluentes, tum Africam, Italiam & orientis solis oras tenuerunt: vbi in hunc diem patriam Hispanorum linguam mordicus retinent: tum plerique in Portugaliā vicinā abiire. Fecit eo migrandi potestatem Ioannes eo nomine secundus Portugalię Rex ea tamen lege, vt per capita octonos aureos singuli penderent hospitii pretium: atque intra certum tempus rursus ex iis sinibus commigrarent, captiuitatis pœna proposita iis qui secus fecissent. Itaque multi in seruos eo transacto tempore dati sunt: quos omnes tamen Emanuel Ioannis successor, cum primum regni infulas suscepit, mitiori censura reddidit liberati. Iudæorum multitudinem, qui ex Hispania discesserunt, ad certum numerum reuocare promptum non est. Plerique scriptores centum & septuaginta familiarum millia abisse confirmant: quidam ad octingenta millia capita peruenisse ait. Ingens numerus, ac vix fidem facturus. Sed vnde tamen multis occasio extitit hoc decretum accusandi gentem copiosam, & quę omnes vias pecunię nouerant amouere, à prudentia Ferdinandi alienum existimantibus. Magno vtique compendio fructuque earum prouinciarum, ad quas copiarum Hispanię magnam partem, aurum, argentum, gemmas, vestemque pretiosam secum detulere. Multi ex eo numero, ne patria carerent, Christo dedere nomina, pars synceris animis: alii simulata pietate temporarij seruientes breui ad ingenium fraudes & mendacia redierunt.

Alexandri Sexti Pontificis electio.

CAPVT II.

INterea Romę Innocentius Pontifex decessit ad octauum Kalendas Augusti. Patres conclauis, vbi comitia haberentur, custodiam cum alijs Ferdinandi Hispani Regis legatis credidit. ii erant duo episcopi Asturicensis, atque Pacis Augustę. Ignotus ille, hic Bernardinus Caruaialius ab his initijs maiorem famam quam laudem olim consecutus. Die proximo in suffragia designando successore conuenere, diuisi studiis bifariam pertinaci inter se certamine. Pars Iuliano Rouereo adhærebat ingentis ingenij Cardinali, si minus sibi pontificatum obtineret, in Georgium Acostam Portugalię Cardinalem propensius haud obscurè. Alii Ascanium Sfortiam Ducis Mediolanensis fratrem, & Rodericum Borgiam Vicecancellarium sequebantur diuitijs & amplitudine senatus facile principes. Qui plura largiri poterat, turpi, vti fama tulit, ambitu victor in ea contentione. Borgia pontificatum adeptus bonis malis rationibus Alexandri sexti nomen desumpsit. Multum illi Ascanii tum diligentia tum gratia & auctoritas contulit ad conciliandas collegij voluntates: eoque merito, vt merces operę esset, Vicecancellarius continuo S. R. E. est designatus. Primo dein Patrum conuentu Ioannem Borgiam Archiepiscopum Montis regalis nouus Pontifex ex sorore natum donauit purpura. Ex inuidia odioque nationis multa afficta Alexandro Pontifici crimina suspicabamur: maiora certe vero atrocioraq; prædicatione hominum esse facta. Et est vulgus ad deteriora credulitate pronum. Natus est in Hispania vrbe Valentia, pater Gotifredus Lenzolius, mater Isabella Borgia. Renunciata Calixti auunculi electione, ad non dubiam purpurę spem continuo Romam iunior aduolauit. Cardinalis factus tum alia intemperantia fœdus extitit, tum iustę propemodum vxoris loco & cultu habuit Zanoziam Romanam puellam: ex qua quatuor filios genuit: Petrum Ludouicum natu maximum, Cęsarem, Ioannem, Gotifredum, filiam vnam nomine Lucretiam. Petrum Gandię Ducem fecit auro redemptę, vsque adeo erat locuples. thesauros ab auunculo Pontifice relictos opimis ipse sacerdotiorum vectigalib. auxerat. Defuncto maiori filio antequam ipse esset Pontifex prætermissoque Cęsare, vnde illi irarum causę, Ioannem in eo principatu substituit: deditque coniugem Mariam Aragoniam Alfonfi secundi Neapolitani Regis filiam notham. Vnde natus est Ioannes Francisci pater, eius quem abdicato paterno & auito principatu nostri ordinis socium deinde Præpositum generalem vidimus, præcipuum nostrę ætatis miraculum. Incidit Alexandri Pontificis electio in tertium Idus Augusti: diadema capiti imposuit septimo Kalendas Septembris. Quo die Valentiam patriam metropolitano iure paulo ante donatam esse, nouo ipse diplomate ratum habuit: simul eius ecclesię Archiepiscopum Cęsarem filium suum

suum dixit relicto illi etiam Pompelonenſi Episcopatu, famæ personæque quam gerebat, nulla cura. Proximo anno duodecimo kalendas Octobris eundē in Cardinaliū collegiū cooptauit, quasi Dominici Ariniani cui Zanozia nupta erat, iustum filiū. Impotens est animus, quem ingens cupiditas deuouit, vecordia viribus armata neque pudore mouetur, neque veritatis conscientia. legibus, vt ita crederetur, cautum multorum ad gratiam loquentium testimonia confirmarunt. Contra hiscere nemo Rotæ iudicum, nemo Cardinalium, cum quibus rem communicauit, ausus est. Tantam improbitatem tam perditos eius seculi mores ingemuisse orbem Christianum arbitror. Hinc vero proxima mala quibus premimur: Gotifredus minimus natus Alexandri filius, ab Alfonso Neapolitano Rege annis consequentibus Squilatii principatu in extrema Italiæ ora donatus est. vxor Sanctia eius Regis filia sed ex obscura matre. Lucretia Pisauriensis regulo primū deinde Alfonso Aragonio Viselis duci eius Alfonso Regis filio ex impari etiā matre nupsit. Atque hoc à Cæsare leuiro qui abdicata purpura, Dux Valentinus vocabatur immaniter interfecto, postremo coniux data est Alfonso Atestino Herculis Ducis Ferrariensis filio maiori. Hoc Pontifice quatuordecim Hispani Cardinales in senatum lecti sunt: in hoc numero Bernardinus Caruaialius ardenti atque inquieto ingenio vir Asturicensis prius deinceps Pacēsis, Carthaginensis, Seguntinus ac Placētinus in Hispania Episcopus. Hæc initia quanta consequentur mala? Mouebantur Vascones nunquam plane quieti. Hinc Ioannis Narbonensis Vicecomitis arma premebant: inde Lerini comitis conatus sollicitabant suis semper regibus infensi. Fortuna eorum Principum contemptui erat homini factioso & regia Aragoniæ affinitate superbo. Narbonensis quidem iniuriam sibi factam ex postulabat Francisco & Catharina Gastonis fratris filii in regni eius successione deinceps prælatis: cum Gastone defuncto superstite Cleonora matre ad se qui matri propinquior quam nepotes erat, successionis ius pertinere disputaret. Lis hæc sæpe exagitata, neque vnquam satis composita recurret tamen. Lerini Comes Pompelone pridem in potestatem redacta vrbe primaria, Olitem recens aliasq; arces occupare non desisteat. Miserabilis rerum facies, fæda malorum colluuius. Ad Ferdinandum Regem Hispanum consensu decursum: vt pro ea necessitudine quæ illi cum iis regibus eaque gente erat, sua auctoritate & arbitrio eas controuersias componeret. Ille in Vicecomitis Narbonensis causa, se Regibus non defuturum indicauit quasi potioribus iure, neque passurum vt iniuria auito regno pellerentur à patruo. Ea tunc mens fuit. Eo responso Narbonensis haudquaquam quieuit. Correptis armis in Fuxensem principatum inuasit: vbi aliquot oppidis captis, simul lite contestata Parisiensium iudicum opem implorabat, quoniam is principatus in parte Galliæ positus, Galli Regis in fide ditioneque erat. Verum fædere inter dissidentes tandem facto, tunc quidem ea cōtrouersia finem habuit rursus eruptura. De Lerini Comite consensu eorum principum sanxit Ferdinandus rex, vt quæ per vim occupabat ac Olitē nominatim restitueret. Simul Vasconum finibus perpetuo abiret cum vxore (quamuis Ferdinandi ea soror erat) & filiis Ludouico & Ferdinando. Osca in Bastetanis data Marchionis nomine exilii solamen, amissæ patriæ nonnulla compensatio: præter alia quæ in posterum sunt promissa. Quæ omnia ad eos Reges promerendos gentisque motus pacandos expectabant. Verum anno proximo hæc conditiones agitata, non ante tertium post annum finem habuere. Ad intermissa redeat oratio.

Navigatio ad Indos occidentales inchoatur. CAP. III.

Orbem terræ vniuersum tres in partes antiqui diuiserunt. inuentæ demum auorum ætate nouæ nationes, terrarum tractus immensi quartam adiacere: quæ reliquis omnibus magnitudine ferme par noui orbis nomen inuenit, ad quem nullæ antiquorum litteræ nulla penetrarunt arma. Rem plane mirabilem, maioribus denegatam laudem, nostris hominibus nostroque seculo seruatam, qua nihil ab omni memoria contigit in Hispania, neque ad dignitatem honestius, neque ad celebritatem illustrius, neque fructu yberiori. Id qua ratione contigerit, & quibus opibus & industria ad Indos occidentales maris Atlantici fluctibus superatis fuerit peruentum, explicandum est. Nauis quædam in Africa commercio occupata superioribus annis, ventorum violentia, abrepta ad ignotas terras & littora appulit. In reditu vectoribus & nautis fame extinctis, Nauarchus cū tribus aut quatuor sociis Maderam insulam, quæ in ditione Lusitanorum erat, tandem tenuit mortuo quam spiranti similior. Agebat forte in ea insula Christophorus Columbus natione Ligur (nam & vxorem in Lusitania duxerat) ingentis animi vir, singulari industria, quod erat præcipuum rei nauticæ imprimis peritus. Excepit is hospitio Nau-

archum: qui longinquæ navigationis laboribus fracto corpore, breui extinctus eommentaria quæ de tota navigatione confecerat, Columbo reliquit. Quæ si vera causa fuit: siue ex Astronomica disciplina, aut à quodam Marco Polo medico Florentino edoctus statuit quasi rem minime dubiam, trans noti orbis terminos etiam ad occidentem solem, magna terrarum spatia patere, nouas & incognitas gentes habitare lingua, moribus, superstitionibus dissonas. Hanc sui animi cogitationem cum Lusitano Rege primum, deinde cum Henrico septimo Angliæ Rege communicauit. Somnia utriusque afferre visus est. Auctoris humilitas contemnebatur, ut maxime probabilia afferret. Repulsus tamen non destitit non quieuit. Quin ad Ferdinandum Regem Hispanum se contulit, & cum nihilo magis audiretur septennii patientia peruicacit tandem, quo tempore Granata de Mauris capta est, ut tres naues regis sumptibus instructæ eo duce experirentur an promissis responderent facta. Decem & septem millia aurei mutuo sumpti, propter inopiam ærarii bello Granatensi exhausti tantæ molitioni initium præbuere. Sic solent ex paruis momenta maximarum rerum pendere. Instructis Columbus nauibus ad Palos Bætice portum in Oceanum Atlanticum egressus tertio nonas Augusti passis velis Canarias primum insulas petiit. Inde in occasum directis proris superatisque vasti pelagi fluctibus, cum quibus non maior illi lucta fuit quam cum sociorum contumacia & desperatione conuitio efflagitantium temerario ut incepto absisteret: neque eos in certum exitum raperet: tandem de mense Octobri insulas plures inuenit ad eius regionis spatiosa littora quam Floridam deinde dixere. Ea & insulas Lucaias ab incolis nuncupatas, ipse in Regis gratiam Principis dici voluit. Dum terræ eius conditionem & diuitias explorat, atque agrestes ferosque hominum mores cicurare contendit, aliquandiu in illis insulis moratus, deinde extructa arce in qua triginta octo è sociis reliquit. Diegho Arana duce, decemque ex incolis in naues impositis rediit in Hispaniam confectæ navigationis nuncius lætissimus, auri & copiarum, quas ea terra fundit secum deferens specimen, atque primitias. Prouocauit is successus tum Reges tum prouinciales, ut maiori studio in eam navigationem incumbetent. Itaque Columbus repetitis navigationibus plures alias insulas, in his Hispaniolam & Cubam spatiis præ cæteris latiores, magnamque continentis partem explorauit, eius quod à freto Magellanico ad Boiadoris promontorium, immenso marium & littorum tractu ab Antarctica ad Arcticam plagam excurrit ultra quinque millia leucarum legentibus littora. Ad medium quidem spatium sinuosa ea littora & exesa efficiunt, ut à portu Nominis Dei, qui ad mare nostrum est, usque ad Panamam aduerso atque Austrico mari adiacentem urbem, vix decem & octo leucas conficiant, quibus ea iter est. Utriusque maris litora ad septentrionem longissimo tractu nostrorum diligentia sunt explorata: neque hæcenus tamen cognitum, an occidui Indi cum orientalibus sint coniuncti: an vero supra Cataium Sinarum portum, supraque Cipangrim aut Iaponem dirimantur freto aliquo. Obiit Columbus post annos quatuordecim vir immortalis gloria, æterno præconio prædicandus. Viuo & mortuo honores habiti, minor meritis gratia (neque enim par merces esse poterat) dux quamuis Beraguæ præfectus maris Indici fuerit constitutus. Nouis alii navigationibus tum Columbo superstite, tum maxime defuncto, eius imitatione varias insulas & littora aperuerunt ad occasum: singula recensere longum esset. Sed in hoc numero tamen Americus Vespucius Florentinus Emanuelis Lusitani Regis auspiciis anno primum M. D. Bresiliam vniuersam explorauit partem haud dubium noui orbis. Tamen si inuentæ Bresiliæ laudem historici Lusitani ad Petrum Aluarum Capralem ablegant, uti alio loco explicabimus. Post littora omnia ad mare nostrum decursa Vascus Nunnius Balboa Pacis Augustæ ciuis magnorum spirituum vir apprime pugnax, constans aduersus metus Isthmum, qui castigatis immensum ab vtraque parte littoribus à portu Nominis Dei ad Panamam pertinet, primus nostrorum aperuit: mareque Antarcticum inuenit anno M. D. xii. magna nostræ gentis gloria fructuque. Ex Columbi & Americi navigationibus Castellæ & Lusitaniæ regibus orta lis est. Contendebat Lusitanus ignoti orbis explorationem venia Pontificum Romanorum, ac nominatim Eugenii quarti ad ipsum vniuersam pertinere. Quid Castellæ rex in alieni iuris prouincias inuaderet? Quid nouo conatu alieni laboris & industriæ fructum occuparet? Ille contra Alexandri Sexti diplomate causam tuebatur anno M. cccc. xiiii. cõcedentis, ut linea cogitatione descripta per utrumque cæli cardinem centum omnino leucas ultra insulas Hesperides, quæ ad viride promontorium iacent, quidquid terrarum ad solis occasum inueniretur, ipsi cederet, cætera Lusitano relinqueretur: quod aliquanto post nouo diplomate correxit, additis ad centum leucas priores aliis trecentis & septuaginta, ut Bresilia recens reperta intra fines Lusitaniæ acquisitionis

comprehenderetur. Oforius in Emanuelis Regis ultra Olisiponis meridianum triginta sex gradus ad occasum lineam cogitatione descriptam affirmat. Omnino ex ea concordia, eaque pactione lis noua nata est apta nexaque ex priori. Malucas insulas, vnde aromata aduehunt, Castellani contendebant, intra eam orbis partem comprehendi, quæ ipsis est à Pontifice attributa. Negabant Lusitani, & per lunæ deliquia, quæ vna ratio est terræ longitudinis dimetiendæ, obseruatum aiunt, Indi fluminis ostium Olisipone distare nonaginta non amplius gradibus: inde ad meridianum qui per extremas Molucas mente designatur, duos & quadraginta gradus absolui: cui summæ si adiciantur triginta sex gradus, qui Olisipone versus occasum numerantur, vnde ea nauigatio ito choatur, nondum subducta ratione peruenietur ad centum octoginta partes è trecentis sexaginta, in quas terrarum longitudo vniuersa vulgo tribuitur. Illud constat Ferdinandum Magalianem natione Lusitanum à Rege suo alienatum quod diu in India orientali versatus & multis stipendiis factis Alfonso Alburquerqueo Prætorè paria meritis non accepisset præmia, post mortem Ferdinandi Regis catholici, Carolo eius nepoti persuasisse, Castellæ naues directis inter occasum & meridiem proris posse nouo itinere ad Malucas insulas peruenire. Opem monitis addit: datisque quinque nauibus Hispali soluit salutis anno M.D.XIX. Canarias primū insulas non deuias, tum Brasiliam petiit: emiensisque iis littoribus ad gradum tertium & quinquagesimum ultra mediam cæli plagam fretum inuenit, quod de eius nomine Magellanicum est dictum. In aditu eius freti nauis vna ad scopulos fracta est: altera tædio nauigationis obscure noctis tenebris tecta Hispalim rediit. Transmisso freto post multorum dierum nauigationem per mare vastissimum ad Subum tandem insulam excensione facta ducem & socios aliquot, barbari specie amicitia fallaces conuiuio exceptos perfide peremerunt. Eorum cæde quoniam in tres naues neque nauæ neque vela sufficiebant, incensa vna naui, qui supererant, ad Molucas tandem non longe distitas peruenerunt. Noua ibi laborum facies, noua discrimina. Ad Tidorem tamen vnam ex iis insulis aromata in naues imponunt petitum ex iis locis specimen. Atque è duabus nauibus vna amissa, quoniam sentina aquam accipiebat, quæ reliqua erat, diuerso itinere superato Bonæ spei promontorio post multa & varia discrimina Hispalim peruenit tertio anno postquam inde discesserat. Nauis Victoria Nauarchus Ioannes Sebastianus Canus Cantaber, Guetaria patria, animi constantia & inaudita felicitate pro meritis, vt nomen ipsius æternitati consecratur. Tentarunt alii consequentibus annis semel iterum, & tertio ea nauigatione ad Molucas penetrare: sed quoniam fructus labori & impensæ non respondebat, tandem destiterunt. Ac Ioannes tertius Lusitaniæ Rex Carolo Cæsari trecenta quinquaginta millia aureos mutua dedit ea lege, vt à commercio Malucarum tandiu ipse & posterius abstinerent, donec ea summa cum fide reddita esset, litem pecunia diremit. Hoc tempore ea controuersia penitus sedata est, vniuersa Hispania ad vnius potestatem ditionemque reuocata. Ultra Isthmum noui orbis ad mare Australe noua Hispania ad dextram iacet latissimis fusa spatiis, vrbsque Messicana regionis caput in palude sua humilibus cæcisque circa vadis. In ea & finitimis regionibus late imperabat Motezuma, quem Ferdinãdus Cortesius anno M. D. xx. intra suum palatium viuum cæpit. Eo tamen per imprudentiam ictu lapidis à suis occiso, quos tumultuantes atque in nostros exitium parantes è fenestra prolato capite pacare volebat: pulsi prius vrbe Hispani, deinde relictis viribus reuersi vicere aduersarios. Sic latissimæ illæ prouinciæ Carolo Cæsari cesserunt. Cortesius tanto subiugato imperio immortalē sibi laudem peperit, posteris opimum principatum Vallesis Marchionibus. Ad Isthmi læuam Franciscus Pizarrus anno M. D. xxv. Peruam inuenit, & sexto post anno capto occisoque Atabalipa eius prouinciæ imperatore, vniuersam eiusdem Caroli Cæsaris subegit imperio, omnium, quæ repertæ sunt, venis auri & argenti beatissimam gentem, si sua nosset commoda, adeo vt domesticum omne instrumentum ollæ & caldaria & lebetes ex auro & argento conflarent. Ingens miraculum. Prædam, quam credi possit, maiorem Pizarrus cum Almagro præcipuo eius expeditionis socio non optima fide diuisit. Vnde irarum causæ & cædes mutue. Sed singulis tamen gregariis militibus ex ea præda supra nouem aureorum millia obuenerunt, quanta spolia satis constabat nunquam ab vlla memoria, vllaue gente relata. Ii milites trecenti circiter supra centum millia indigenas commisso prælio vicerunt gentem inermem & imbellem scilicet fudes tantum & sagittas ferentem nullo præfixis ferro. Ex copia insolentia nata superbiaque opulentiæ comes. Ferdinandus Francisci frater Almagrum palam hostilia molientem vi adacta peremit. Almagri ex impari Indicaque matre filius Dieghus in Francisci Pizarri ædes dato impetu eius sanguine perempti patris mani-

bus parentauit. Hunc alter Francisci frater Gonfaluus adiutore Vaccacastrio regio deinde inde Prætoris interfecit: & successu ac copiis elatus postea superbia, à regia auctoritate palam defecit. Verum suis & multorum opibus præualidum, tam procul ab Hispania vi opprimere difficile erat. Ad artes conuerso ingenio Petrus Gasca sacerdos ad eos motus pacandos missus à Carolo Imperatore in toga vicit rebelles: easque regiones motusque sumpto de præcipuis factionis capitibus supplicio pacauit. Reuersus in Hispaniam Palentino primum deinde Seguntino Episcopatu donatus ad vltimam processit ætatem maiori industriæ & integritatis fama, quam opibus. Ferdinandus Pizarus è tribus fratribus diu superstes in Hispania, quo vltro venerat Almagari cædem excusatum, causam è vinculis dicere multis annis est coactus. Sic ira cælestis occisi crudeliter Atabalipæ innocentis manes vltæ, ac per omnes domos aduersariorum vagata, nullo innoxio relicto breui tempore pœnas à singulis improbæ cupiditatis & cædis iniuste habuit.

Ruscinonenses & Ceretani Regi Aragonio restituti. CAPVT IIII.

ARdebat Carolus octauus Rex Galliæ incredibili cupiditate Neapolitanum regnum armis occupandi suorum consiliis propter ætatem imbecillitatemque obnoxius. Ad vetera iura, quæ certissima existimabat, nouæ causæ nouæque commoditates accedebant. Vires opesque ad perficiendum, quæ versabat animo, deesse non poterant floridissimum regnum possidenti viris armisque præualidum. Hæc cogitanti Regis Romanorum ira opponeretur ad priores offensiones intercepta recens sponsa Britanna, repudiataque Margarita filia denuo irritati. Simul ne à tergo eo in bello longinquo districto aliquid Rex Aragonius moueret, verendum erat patrocínio Neapolitanorum suscepto pro ea necessitudine quæ illi cum iis erat sanguine iunctis: proque studio Ruscinonenses & Ceretanos, de quibus lis erat, ad veterem ditionem reuocandi. Ergo de Aragonio conciliando in fœdusque attrahendo primum actum est. Constitutum vt delecti ab utroque Principe viri primarii ad fines vtriusque ditionis conuenientes de pacis conditionibus serio consultarent. Regi Gallo præ studio expeditionem Italicam maturandi omnis mora longa erat: & quacunque ratione pacisci, statutum cum animo ac deliberatum habebat. Ferdinandus & Isabella Reges ne occasione deessem, quæ momento temporis præteruolat festina & præcepta, relicto Granatæ Eneco Mendoza Tendilliæ Comite, quem Alhambrae arci præfuerat, bello ea parte ducem, in Aragoniam festinare constituunt. Eo consilio Iunii mensis initio in viam se dant. Sequebantur filius & princeps & filię, splendidus procerum numerus. Borgiam ventum ad confines Valconum & Aragoniæ: quo urbium societates ante aliquot annos ad prohibenda scelera institutas venire iusserat gestæ reipublicæ rationem reddituras. Eo conuentu soluto Cæsaraugustam festinatum est. In ea vrbe, ne urbani magistratus ciuium suffragio, vti facere consueuerant, sed nominatione Regis deinde legerentur nouo decreto cautum, quod non diu stetit. Antiquis homines stare malunt, vt maxime vsus manifeste arguat quam nouis institutis, præsertim iis quibus ius libertatis minui videtur. Barcinonem tandem mense Octobri est peruentum. In ea vrbe atrox facinus in Regem nihil minus cogitantem commissum est. Confueuerat singulis hebdomadis statò die publice omnibus se aduentibus aures dare, vindicare iniuria oppressos. Ad septimum Idus Decembris die Veneris diutius solito in ea auditione moratum equo canatione egredientem prodicionis securum Ioannes Canamarius natione Catalaunica Remensæ natus nemine eorum, qui aderant, considerante propius accedens districto repente gladio securum sub aure vulnerauit. Atroci temeritate commoti aulici, conturbata ciuitas, pro eo ac par erat, de conscelerato homine quæstione tormentis habita cognouerunt, nullo auctore nullo socio tantum flagitiū designasse. Sed furore percitum per quietem somniasse Rege interfecto fore successorem. Eare & quoniam leue vulnus fuit concepta animis molestia est mitigata. Neque tamen excusatio valuit, quo minus fanaticus homo exquisitis cruciatibus perimeretur. Ianiato occisoque corpori ignis à victimariis subiectus. Agebatur interim de fœderis inter duos Reges faciendi conditionibus. Conuenere ab utraq; parte legati viri primarii pro Gallo Ludouicus Ambœsa Albigenis Episcopus, pro Aragonio Ioannes Coloma, ipsi à commentariis. Ad Figueras oppidum in finibus Ruscinonensium & Emporitano-
rum de conditionibus coram disceptatum est primum, deinde Narbone. In ea vrbe ad
1493. quintum decimum kal. Februarii anno M. cccc. xc. i. i. consensu hæc conditiones sancitæ sunt. Pax Regib. Gallo & Hispano esto fœdusque aduersus omnes principes vno excepto Pontifice Romano. Filias ne Ferdinandus rex cuique principi iungito nisi ex Galli regis voluntate
rusci-

Ruscinonenses & Ceretani ad Aragonium imperium ditionemque redeunto detractis inde præfidiis Gallicis. Eo beneficio habere sibi Gallus Hispanos obstrictos volebat: quod aliquot menses dilatum est priusquam ea redderetur oppida. In rebus magnis nouæ identidem suboriuntur difficultates: ægreque homines imperii antiqua possessione decedunt. Supererat Maximilianus Rex Romanorum: cum quo post multas quidē difficultates factus item est factum. Margarita filia restituta, quæ eatenus in Gallia erat, cum dote Artesiæ comitatu, certa que spe Burgundiæ etiam reddendæ, de quo principatu à Gallis per vim antea occupato maior lis erat, retractata sæpe neq; ad hanc diem composita. Hoc factus ipso tempore sancitum est, quo Fridericus Cæsar grauis annis vix
 10 trahebat animā, ætate & laborib. fracto corpore ac nup enato Carcinomate noxio; q; ne latius serperet, crus alterum est præcisum. Vim doloris senex sustinere non potuit. Subsecuta continuo mors est ad quartum decimum kalendas Septembris. Eius obitu imperium Romanum, alii que defuncti auiti principatus in Maximilianum filium, vti opus erat, translati sunt iam Regem Romanorum etui Ludouicus Bari dux Ioannis Galeatii ducis Mediolanensis patruus illius sororem Blancam Mariam toro iungere parabat. Dotis nomine quadringenta aureorum millia oblata: ea vtrumque lege, vt pro ea auctoritate qua fungebatur, Mediolanensem principatum imperatorum beneficium ipsi donaret iure quoque optimo possidendum fruendumque. Immane facinus, diram domi-
 20 nandi cupiditatem: eo amplius quod summę pactę vadem dedit Ioannem ipsum Galeacii, in quem eæ machinationes comparabantur. Vnius hominis ambitio quantas procellas concitabit. Iniquissimæ pactiois species erat: quod neque Franciscus Sfortia neque eius filius Galeacius vnquam eas tabulas ab imperatore impetrassent. Eoque eum principatum quasi legitimo possessore vacuum, & ad imperii ius reuocatum dari denuo pluris licitanti posset. In Aragonia & Catalaunis moram trahebat Ferdinandus quorsum euaderent Gallorum promissa expectans. Ita mense tandem Septembri Ruscinonenses & Ceretani restituti sunt Aragonio imperio, Gallicis præfidiis ex omnibus arcibus vt pacti erant, detractis. Quam liberalitatem omnes admirati sunt: Historici ac præsertim Gallici sine fine vituperant, dum maiora incerta spe captant, opimos principatus reliquisse, ac tandem amisisse vtraque ex euentu nimirum, vt vulgo fit, de consiliis Prin-
 30 cipum temere pronunciantes. Plerique Albigensem Episcopum auro Hispano corruptum sugillant vero an falso dicere non possum, confictum suspicabar.

Militarium ordinum magisteria Ferdinando Regi data. CAP. V.

VNo tempore Ruscinonenses & Ceretani Aragonio imperio sunt redditi: & in aduersa extremaque Hispania Gadeis insula ad Castellæ Regum ditionem rediit angusta quidem spatii, agri tamen omni fertilitate feracis & amœni, commercio externarum gentium propter portus celeberrimi commoditatem frequens & cōpiosa cum primis. Henricus quartus Castellæ Rex qua in cæteris profusione eam Ioanni Pontio Leoni
 40 Atcobrigæ Comiti Marchionis Gaditani nomine dono dederat: quod posteti retractarent. Eo enim defuncto aliquot mensibus postquam Granata capta est, Roderico Pontio eius nepoti, qui in auitas opes successit, Regum iussu detracta est, & ad regiam ditionem restituta. Datum tamen oppidum Casares in Africa, tum Comitis Arcobrigæ nomen ducis appellatione est mutatum, leuis vtraque ablatis eius principatus compensatio. Sed Regum imperium ferendum est quamuis graue. Illud sine inuidia, quod Palma insula vna è Fortunatis Alfonsi Luci virtute & ductu, Regum Castellæ auspiciis & sumptu domita subditaque est. Nihil tamen ad memoriam præclarius in huic annum incidit ea mutatione, quæ in tribus sacris militaribus Castellæ ordinibus facta est. Multum
 50 ii milites iuuerat Mauris ex vniuersa Hispania deturbatis impio imperio euertendo, genere & factis nobilissimi, strenui, pugnaces. Confecto Granatensi bello, cū parū iam terroris ab hoste esset, pro gratia odiū redditū. Dolebant Reges ab eorū potestate Magistros eorū ordinum esse liberos, iis opibus eaque auctoritate vt Regibus formidabiles essent, tumultus & bella sæpe in prouincia concitarent. Ea species factus est prætentus, vera an conficta non disputamus. Certe in comitiis non lex & æquitas sæpe valebant: sed vis & ambitus. Itaque ab Innocentio octauo diploma est ablatum, quo sublatis Magistris eorum ordinum administratio procuratioque omnis Regibus credebatur. Sic Garzia Padillia defuncto ante sex ferme annos Calatrauæ Magistro, eius locum Ferdinandus Rex occupauit nullo amplius militum suffragio, vti moris erat, Magistro substituto. Quod exemplum ad diui Iacobi ordinem manauit hoc anno Alfonso Cardena

eius militiæ magistro defuncto. Et vt finis esset, proximo anno à Ioanne Stunica Alcázaræ Magistro impetratum est, vt eum honorem in Regis gratiam Hispalensi Pontificatu mutaret. Accessit eidem post aliquot annos purpura Pontificis dono Regis auctoritate & gratia. Sic Regi tres illi ordines cesserunt vt dum vita maneret, eorum ditiorum & opes ipse procuraret. Alexander Pontifex ad Innocentii veniam adiecit porro in ea administratione Reginam sociam cum iure succedendi, si quid viro humanitus contigisset. Postremo Hadrianus sextus in gratiam Caroli alumni, cui debebat pontificatum, ei & successoribus concessit lege perpetua ius præsentandi Episcopos Hispaniæ, qui ante ad eorum supplicationem precario à Pontificibus Romanis instituebantur. Et vt eos ordines in omne tempus ipsi administrarent, liberalitas quam nulla posteritas taceat, cuncti admirentur, nemo retrectet. Ioannis Stunicæ iam Cardinalis in familiam ascriptus fuit Antonius Nebrissenis immortalis laude vir, eique dictionarium Latino Hispanum nuncupauit, eruditione & ob restitutam in Hispaniam Latinam linguam barbarie profligata præmeritus vt nomen eius Historiis Hispaniæ inferatur; sed & multorum librorum editione: in quibus de belli Granatensi & Vasconum commentaria confecit atque reliquit, aliquanto quidem maiori diligentia & fide quam dictionis elegantia. Multis procerum funeribus hic annus insignis fuit. Decessere præter Marchionem Gaditanum, & diui Iacobi Magistrum, Henricus Gusmanus Assidoniæ dux, Petrus Fernandus Velascus magister equitum in Castella. tum Petrus Henricus Beticæ Antelatus. successere filii parentibus Assidoniæ duci Ioannes Gusmanus, Magistro equitum Bernardinus Velascus: cui nupsit Ioanna Aragonia Ferdinandi Regis filia notha. Ex hoc coniugio nulla mascula proles sed filia tantum Iuliana nomine suscepta est, de qua rursus mentio redibit.

Belli Neapolitani cause.

CAPVT VI.

Quiescebat Italia viris, opibus & fama florens. Italis Principibus inter se & cum liberis ciuitatibus qua iunctis sanguine, qua multiplici deuinctis fædere. Cum repente periculosum & graue bellum, vnde minime putabatur, exortum est. Neapolitana expeditione suscepta qua nihil per hæc tempora illustrius extitit maiorque fama, Carolus octauus Galliæ rex Italicis rationes atque adeo vniuersæ Europæ tranquillitatem vehementer conturbauit: Tanti mali origines & prima initia explicare, operæpretium erit. Urbanus sextus Carolum Dirrachii Principem ex Hungaria euocarat olim aduersus Ioannam Neapolitanam Reginam Clementi septimo eius emulo, vt in nomen Pontificatus inuaderet, auctorem præcipuam, quo facto ecclesiæ pax turbata est vniuersus orbis Christianus scissus in partes. Ludouicum illa Andegauensem Ioannis Regis Galliæ minorem filium, quem opponeret aduersario ex Gallia operæ amplo præmio excitum successorem adoptauit. Frustratis conatus fuit, vita & regno Regina spoliata. Ludouici filius item Ludouicus cum Ladislao Caroli filio Neapolitano Rege bellum gessit, nihilo tamen meliori euentu quam pater. Nepos item Ludouicus à Martino quinto Pontifice euocatus aduersus Ioannam Ladislai sororem Reginam etiam Neapolitanam haud maiori quam superior pudicitæ laude, Alfonsum Aragonium Regem ea ad depellendam tempestatem adoptatum, deinde ob enatas suspiciones rescissa adoptione abdicatum expulit in Hispaniam. Ludouico tertio sine prole defuncto renatus frater successit: cum quo Alfonsus conuersa fortuna diu bellum gessit extinctam iam Neapolitana regina in Galliamque redire compulit. Renati filius Ioannes Lotaringius Ferdinandum Alfonsi filium bello fatigauit eo quod à proceribus Neapolitanis est concitatum eorum dux. Victus tamen atque ex Italia deturbatus non quieuit. Quin bello Catalaunico aduersus Ioannem Alfonsi fratrem regem Aragonium è rebellibus ducem præbuit: eoque Barcinone in ipso belli ardore extincto Carolus renato patruo successit. Hic testamento heredem scripsit Ludouicum vndecimum Galliæ regem, quoniam in renato Lotaringio renati Andegauensis ex filia nepote propinquo suo ad euertendas Aragonias opes Neapolitanum regnum occupandum, cuius rei prima cura erat, impares vires fore prouidebat. Belli Neapolitani hæc prima origo extitit. Accessit altera Galeacio duce Mediolanensi à suis occiso, vt est superius indicatum, Ludouicus Sfortia dux Barenis ob teneram ætatem Ioannis Galeacii, qui extincti fratris filius erat Mediolanensis principatus procuracionem arripuit apprime sagax & cautus. Habebat is in matrimonio Beatricem Herculis Ducis Ferrariensis sororem

forem. Alfonsus quoque Calabriae dux Ferdinandi Neapolitani Regis filius Hippolytam duxerat Sfortiam Galeacii & Ludouici sororem : vnde Ferdinandus & Isabella sunt nati Ferdinando quidem auitum atque paternum regnum post aui fata & parentis abdicationem obuenerit : Isabella autem Ioanni Galeacio duci Mediolanensi data est coniux. Hæc geminæ iam proliis mater facta , iniuriæ impatientia virili animo scemina patri auctor extitit , vt Ludouico patruo euerso , qui haud obscuro suo quam alieno nomine dominari malebat , principem generum in maiorum opes reponeret : eam ignominiam diutius in Aragonia gente hæere nefas esse. Non desseciuium studia cum occasione eruptura haud dubium. tantum se viros esse ostenderent iis maioribus ea nobilitate sensit Ludouicus tempestatem, quæ in eius caput parabatur. Ad artes conuerso ingenio, quoniam viribus par non erat, Carolum octauum Gallia Regem iuuenta ferocem gloriae cupidum, in arma promptum, magnis pollicitis & certa victoris spe, aduersus Neapolitanos Principes armauit. Venisse tempus vindicandi iniurias, quæ ab Aragoniis extabant repetendi antiqua iura nobilissimo principatu occupato. Eos conatus Stephanus Belcarius ei Regi in primis carus, quippe à pueritia nutritius omniumque adeo arcanorum non particeps modo, sed moderator & arbiter, & Guillelmus Brissonetus ærario præfectus Maclouiensis Episcopus homo copiosus iuuabant. Accedebant plerique Neapolitani proceres ob fæuitiam Ferdinandi Regis extorres patria. In eo numero Antonelus & Bernardinus Sanseuerini
20 Salerni & Brisiniani Principes finem malis & exilio exoptantes, incensum Regis animum quasi nouis facibus admotis ad eam expeditionem instigare non desistebant. Eo ardentiori studio quæ in Gallia initio quamuis benigne accepti, parca deinde manu adiuti vti Comineus ait, multa ea nobilitate indigna patiebantur haud idoneis in alimenta vectigalibus datis. Ergo inopiæ malo & moræ impatientia adacti, seque in omnes partes versantes, vnde spes aliqua proponebatur pristinarum opum, Ferdinando item Aragonio Regi, Neapolitanum regnum obtulerunt, de alieno munifici scilicet vitium naralium in Neapolitano Rege accusantes. Verum is cautior eos proceres vindictæ tantum cupiditate incitari nulla æquitatis cura intelligens, eoque continuo duros vela vnde melior spes affulgeret patriæ recuperandæ & auitos principatus, eorum
30 pollicitis surdas aures præbuit. Ac illud potius deliberatum habebat, quacunque ratione posset, subleuandi Neapolitanos, Regem Gallum ab eo consilio deducere Italiae bello vexandæ. Quod erat plane difficile, longius prouectis rebus omnibus & apparatu bellico, quam vt resistere possent. Sic ab vtraque parte præsidia conquistata diligenter sunt concordia spe sublata. Ludouicus Sfortia cæteros Italiae principes sibi & cum Gallo fædere conciliare, auxilia vndique comparare. Vni Florentini ex vniuersa Italia à Ludouici consiliis auersi initio quidem ab Aragoniis steterunt. Veneti, vti facere consueuerunt, quorsum eę molitiones euaderent expectare decreuerunt belli spectatores potius quam pars, ex euentu consilium capere vt res se darent. Alexander Pontifex, tametsi initio se auersum ab Aragoniis ostendit, mox spe facta filios in Neapolitano regno nouis principatibus augendi, ad hæc annua ipsi pensione promissa, mutata voluntate ad eos inclinare constituit, vnde maiora beneficia extabant proxima spes ostendebatur maioris vtilitatis. Honestatem respexisse non arbitror. Ipsi Neapolitani principes haudquaquam se in periculo deseruere quos poterant omnes ad communicandas opes sollicitarunt communi patriæ opitulandum. Excitato simul incendio cunctorum opes arsuras. Ac in primis ad Ferdinandum Aragonium legarunt, qui eorum nomine omnibus precibus patrocinium imploraret. Debere eum & patruelis & regis & sororii periculo moueri, eiusque calamitatem suam ducere. Quod si iura propinquitatis & amicitia parum valerent, Siculis saltem rationibus moueretur, quæ Neapolitano principatu à Gallis euerso in manifestum periculum veniebant. Rebus integris succurreret, perditis inanem, certe intempestiuam opem fore. Cupiebat Ferdinandus Aragonios principes propinquos & necessarios periculo eripere, vera esse, quæ prædicabant, non ignorabat, memoria tamen recentis fæderis & sacramenti religione detinebatur, ne in Gallum arma sumeret. Ac in præsentis fati habuit Garsiam Lassum prudentia iuxta & nobilitate virum conspicuum, facundum, callidum, audacem Romam legare, qui Pontificem in voluntate & sententia confirmaret tegendi Neapolitanos. Simul Alfonsum Siluam Cifontani fratrem, Calatrauæ Clauigerum misit in Galliam, vt cum Regem à consilio inuadendi Neapolim deduceret. sin minus admoneret principum eorum res sibi curæ fore, consanguinitatis & necessitudinum, quæ cum iis erant

1494. iura postulare, ne iniuria opprimi pateretur. Hæc omnia ineunte salutis anno M. ccccxciv. gesta sunt. Quo tempore Ferdinandus & Isabella reges qui eatenus in Aragonia substituerant, Cæsaraugusta profecti Tordefillam abierunt. Inde Vallisoletum & Medinam Campestrem. In eo municipio est allatum Ferdinandum Regem Neapolitanum obiisse diem. Decessit ad octauum kalendas Februarii annis grauis de belli euentu sollicitus & periculo, quod ingenii ipse sequitia fecerat. Eo felix tamen vt in malis quod regni paulo ante sua & patris industria florentissimi euerfas opes non vidit. Opportuna mors exitio domus eripuit. Successit Alfonso extincti filius ciuibus nihilo gratior quam pater. Coronam capiti imposuit Ioannes Borgia Cardinalis ab auunculo Pontifice ea causa Neapolim legatus. Castellæ item Regibus ab Alexandro Pontifice exemplo maiorum datum est, vt decumarum ecclesiasticarum tertiam non modo in Castella & Legionem, sed etiam in nouo Granatensi regno verterent in vsus belli Maurici. Tordefillæ magna contentiue viri delecti fines vtriusque nauigationis Indicæ designabant occiduæ & ad orientem. Consensu tandem ad septimum Idus Iunii decretum est, vt triginta sex gradus vltra Olisiponis meridianum nauigatio occidua Castellæ, inde etiam Lusitanica sed versus orientem inchoaretur. Et quoniam de Africa haud multo minor inter eos Reges disceptatioerat: per idem tempus vt Pluthense regnum Lusitanis armis cederet, Tremesenium Castellæ conquisitionis haberetur constitutum est spaciis ad vtrumq; mare Mediterraneum & Oceanum extensum nulla designatione tunc limitum accuratori, vnde nouæ controuersia deinde extiterunt.

Rex Gallia Neapolitanum regnum occupauit.

CAPVT VII.

INGENTI delectu Rex Gallus vires imperii & copias vniuersas in vnum conferre, certus in Italiam primo quoque tempore transmittere belli dux. Apparatu vniuerso sedes Lugdunum delecta est ciuitas ampla lautaque. Alpes vicinæ qua transitus erat infesto rigore & æternis pressæ niuibus in cælum surgentes. Eo Iulianus Ruuerus Cardinalis sancti Petri ostia digressus vbi se tenuerat infensi metu Pontificis accurrerit expeditionis instigator & particeps. Contra Alfonso Silva, vt erat iussum, eum Regem obtestari quotidiano conuicio, vt desisteret tranquillum Italiæ statum sollicitate, quod nationes alias in partes traheret. Intempestiua eę voces accidebant atque auribus ingratę in eum statum perductę, vnde regredi sine ignominia non liceret. Itaque Rex Gallus Petro Borbonio sororio suo in Gallia relicto, qui rebus se absente præfesset, ex ea vrbe cum copiis omnibus mouit die Martis ad decimum kalendas Iulii, sequebatur Regem Gallia nobilitas vniuersa viginti millia pedites, equites ad quinque millia inuictum copiarum robur. Pecunia in stipendium quærenda erat, mutua à proceribus sumpta: à Genuensi mensario præterea centum quinquaginta Francorum millia. Sed quantulum id erat tanto bello perficiendo; cælestes quibus fauent, iis omnia prona faciunt, ardua aduersariis sicut in præsentem accidit. Alfonso Neapolitanus rex ad occupandos Galli conatus, bellumque procul à finibus remouendum classe valida instructa misit Fridericum fratrem in Ligures, vt Genuensium ditionem & littora vastaret: eamque vrbe deduceret à Ludouici Sfortiæ hostis imperio. Simul Ferdinandum filium Calabria ducem magne spei iuuenem cum validis copiis terra misit, vt Mediolanenses fines inuaderet bello illato. Prudenter destinata vis altior euertit. Fridericus mari parum præstitit. post Macram amnem quo ab Hetruria Ligures dirimuntur, gemini deinceps sinus neque vasti neque angusti panduntur. Ac in priori quidem Ericis portus occurrit nunc Lerice, ex aduersum Lunæ seu Veneris tum promontorium tum portus ab insula quondam Veneri sacra proxime obiecta ea appellatione desumpta. In medio sinu Spedia est ad mare generoso vino nobile oppidum. Posterioris sinus ad fines extremos inde vrbs Segesta Tiguliorum est, hinc Delphini portus, nunc Portosinus. In sinus dorso Rapallū Genua viginti non amplius millib. iacet parum ea tempestate munitum oppidum. Classe Fridericus in ea littora delatus tentato frustra Veneris portu, inde repulsus Rapallum cepit. Diuturna possessio non fuit. Genuensium & Heluetiorum accursu receptum est oppidum, atque præfidiariis male mulctatis, retro se cum ignominia damnoque Neapolitana classis retulit. Sic maritres erant. Terra Ferdinandum Calabria ducem Gallie & Mediolanenses copias Obenigno ductore præcipuo obuiam factę, ne vltra Flaminiam procederet, ac vero vt retro flecteret iter, coegerunt. Romam abiit si quid opis in Pontifice esset aduersus

uersus imminentem vndique tempestatem. Rex Gallus continuato itinere superatis
 Alpium Coctiarum iugis Astam tandem peruenit ad quintum Idus Septem-
 bris. Ea vrbs Aurelianensis ditione tenebatur. Regem cum cæteris ad id bellum se-
 cuti, certa spe totius Mediolanensis principatus occupandi iniuria vti præ se fere-
 bat, ab Sfortiis occupati vindicaturus, si qua se rebus turbatis occasio daret. noua
 ex eo tela dissensionum texebatur. In eo exercitu legatus Hispanus profecto ma-
 lignis oculis visebatur. Multa indigna persona, quam gerebat, pati potro ne-
 cesse erat, quæ vir prudens alta dissimulatione deuorabat, dum ne officio de-
 esset. Eo tamen Galli ardenti ingenio gens sunt progressi, vt Vienæ discedere è Gal-
 10 lia iuberent. Astæ etiam nullum regii metatores hospitium designarent. Sic ne-
 cessario ex ea vrbe profectus Genuam abiit Ligurię caput. Tædere iam Ludoui-
 cum Sfortiam cæperat consilii suscepti Gallos in Italiam pertrahendi communi
 incendio ne ipse quoque inuolueretur veritus non sine causa. Cum eo Alfonso
 Silua per litteras egit, vt rupto Gallico fœdere ad Aragonias partes fædusque transi-
 ret. Suadere facile fuit tum mutanti cum spe iniecta regiæ affinitatis Ferdinandi re-
 gis filia illius filio maiori iuncta coniugio. Honestissima is conditione illectus viro a-
 lioqui animo vastus & immodicus ex eo tempore mutare constituit. Astam tamen
 se contulit ob Regis Galli aduentum simulata lætitia pectore anxio: eique pecuniam
 in stipendium militare continuo numerauit ex fœdere certe debitam. Eo subsidio
 20 Gallus & Ludouico Aurelianensi Astæ relicto ad spem occupandi vniuersum
 principatum Mediolanensem cui imminebat, cum copiis Ticinum castra promo-
 uit. In ea vrbe Ioannem Galleacium ducis Mediolanensis nomen & vmbra-
 gentem animam ex diuturno morbo tabeque inuisit, officium humanitati debitum
 & propinquitati; quippe è duabus fororibus Ludouico Duce Sabauda genitis etant
 nati. Rege Placentiam versus digresso dux decessit ad duodecimum kalendas No-
 tiembris lento, vti creditum est & multa testabantur signa veneno sensim venis il-
 lapso consumptis vitalibus. Quæ fama seu vera seu falsa extitit, in sanum quantam
 Ludouico patruo inuidiam conciliauit, ad arreptum principatum vitam quoque cru-
 deliter abstulisse cunctis videlicet detestantibus. Ipso die, quo is Princeps defun-
 30 ctus est, Placentiam Rex Gallus peruenit, deducente Ludouico Sfortia honori id
 datum. Ex ea vrbe cognita ducis morte continuo Mediolanum aduolauit: seque
 eius verbis ducem dixit solemni ceremonia plausuque gentis in adulationem Prin-
 cipum pronæ. Tametsi defunctus princeps quinquennem filium reliquerat Fran-
 ciscum nomine in spem aucti principatus susceptum duas filias, præterea vxorem
 prægnantem. Diram dominandi cupiditatem, quæ omnia humanitatis & mo-
 destiæ iura subuertis nulla famæ memoria, nulla honestatis. Quin eodem die
 tum ad alios tum ad Alfonso Neapolitanum Regem litteras dedit; quibus generi
 principis obitum renunciabat. Se summa procerum & populi voluntate pro eo
 ducem salutatum. Non dubitare id ipsi gratum fore haud ignaro qua voluntate
 40 & studio eius salutem, atque totius regni incolumitatem esset curaturus. Ludi-
 brium ipsa iniuria multo tristius. Sic ludunt homines callidi in aliena calamitate.
 Placentia Gallus in Hetruriam abiit. Confluebant vndique legati de aduentu in Ita-
 liam gratulatum, amicitiam & pacem oratum. Ante alios Veneti suos oratores de-
 stinarunt, maiestati debitum officium. Senensis etiam Cardinalis à Pontifice legatus
 Pisas appulit, sed Regis conueniendi denegata facultate propter auunculi Pontificis
 memoriam quondam ad Aragonios propensi irrita legatione discessit. Florentini se-
 natus princeps Petrus Medices obuiam Gallo progressus, à quo se auersum ostende-
 rat, eius promerendi placandique præcipiti cupiditate arces quinque firmissimas tra-
 didit in Apenini iugis. Eæ fuerunt Serefana, Serefanola, & Petra sancta olim sanum
 50 Feroniæ. præterea Pisana & quinta Liburni prope Arni fluminis ostium, qua parte
 mittit in mare Mediterraneum, Labronæ olim statio; tanta ex ea re indignatione popu-
 li Florentini, præsertim cum demandatę potestatis fines esset prætergressus, & maio-
 rum modestiæ oblitus videretur moribus aliis, vt eo & fratribus Ioanne Cardina-
 li & Iuliano exilio mulctatis ædes etiam diripuerint, gemmas, vestem pretiosam, aurum,
 argentum, immensas opes multos congestas per annos: quæ auferri non poterant, pu-
 blicarint. Pisis Rex aliquot dies substitit: vrbe quondam cum opum amplitudine,
 tum rei naualis gloria inter cæteros Italiæ populos clarissima: eorumque ciuium præ-
 cibus libertatem dedit à Florentinorum imperio. Quantas ea indulgentia calamita-
 tes afferret, quantas clades, populo velut ex diutina siti nimis auide hauriente liber-

tatem? Sic vota hominum in contrarium vertuntur. Inde digressus Florentiam iniiit, quo die Picus Mirandula in ea decessit è vita quatuor & triginta natus annos rarum ingenii atque eruditionis lumen, Phœnicis ex eo cognomen consecutus. Actum cum Florentinis ciuibus de fœdere. Conuenit inter eos vti peracto bello Rex arces redderet, neque Mediceos vnquam restitueret in patriam. In stipendium ciues publice centum & viginti florenorum millia numerarent. cœtuabat Roma inter metum & spem suspensis omnium animis: Cardinales & proceres studiis discrepabant. Gallicas partes Columnii sequebantur Prosper & Fabricius: Neapolitanas cum familia Virginius Vrsinus homo præpotens & factiosus. Columnii adiuncto Ascanio Sfortia Cardinali Ostiam occupauerant: prohibitisque ex mari subiectionibus, vnde plurimum Roma alitur, non secus ac si hostis pro portis esset angustia annonæ erat. Persuasum vulgo Pontifici decretum esse cum Gallo pacisci, aut si minus id contingeret vrbe deserta migrare alio. Ea noua turbarum populo occasio extitit. Pontifex ad pellendum eum metum sedandumque tumultum in conuentu publico Cardinalibus & nobilitati obtestatur: sibi stare sententiam in ea controuersia, causæ æquitatem sectari nulla personarum ratione habita. quod si Gallus in vrbe irumperet, omnibus viribus obsistere: ac vero si res ferrent sanguinem pro officio vitamque profunderet. Magnificis promissis parum mouebatur populus, obstabat metus: alii super alios aduentare Regem iamque affore nunciabant. Pontificiæ ditionis oppida indies à Gallicis copiis occupari. Itaque Pontifex ipse, neque suis neque Neapolitanis viribus parem se fore hosti præualido confidens, ex vrbe dimisso Ferdinando Calabrię duce, qui in suburbio tendebat cum copiis rebus præsidium, in molem Hadriani firmissimam arcem se recepit. Ne ludibrio sacrosancta maiestas in ea colluione esset, prouidebatur. Denique Rex cum omnibus copiis Flumentana porta Romam iniiit pridie kalendas Ianuarii ineunte anno M. cccc. xcvi. inter ingentes populi plausus, faustasque voces & certantia multitudinis vota, sed & Cardinales quidam eius aduentum haud obscuris lætitiæ signis concelebrarunt, sic ad diui Marci deductus est ex lapidibus amphitheatri à Paulo secundo Pontifice constitutum palatium elegantia visendum & amplitudine. Hæc Romæ. In Hispaniæ vrbe Caraca Petrus Gonsalvus Mendoza Cardinalis obiit tertio Idus Ianuarii vir pari nobilitate & prudentia republica administranda magna per totam vitam auctoritate. Cupiditatibus non satis imperauit inter obsequia fortunę, contra quam non satis causa est humana imbecillitas. Vacuam eius obitu Toletanam ecclesiam Franciscus Semenus Cisnerius è Franciscano ordine tenuit maiori spiritu vir, quam pro humili fortuna; in qua natus atque educatus est. In omne argumentum sanctimoniam grauitatisque compositus: atque eo tempore Regiæ Isabellę à confessionibus. Accessit deinde purpuræ rebus gestis & pro meritis debitus honos. Magnum rex Gallus suo in vrbe aduentu terrorem commouerat. Actum de fœdere inter eum & Pontificem. Anni tentibus viris primariis sancitur; vti Valentię Cardinalis regia castra sequeretur obsidis loco legati nomine. Gemes Turcę frater in eius potestatem traderetur idoneus rebus in Oriente turbandis, quoniam de bello Turcico cogitabant Galli. Præterea arces vrbe veteris Terracine & Spoleti dum bellum maneret. Quo confecto non eas modo restitueret Rex sed etiam Ostiam; ac vero Pontificem præsens veneraretur obsequiumque de more deferret, vti paulo post fecit ad D. Petri. Multum contulit ad fœderis condiciones constituendas purpura per eos dies Briffoneto Episcopo Maclouienti à Pontifice data. Fœdere factò Gallus ad quintum kalendas Februarii roma discessit petiturus Neapolim. Copiarum pars in Præcutinos Aprutiumque missa est ductore præcipuo Fabricio Columna. Ibi omnia prona fuere vrbs Aquila eo tractu multaue alia oppida vltro in gallicam ditionem venere. Interea Ferdinandus rex cognitis rebus quæ in Italia gerebantur, Gallum aduersus Neapolitanos principes festinare, ac pro eo studio Pontificis maiestatem contemptui habitam, gallicis conatibus obsistere palam constituit: atque in eam rem Ocania, vbi sine superioris anni se tenebat, Antonium Fonsecam & Ioannem Albionem in Italiam extrusit, qui callo eius verbis obtestarentur ne Pontifici grauis existeret, neue eius ditioni bellum inferret; alioqui, vti in superiori fœdere exceptum erat, ecclesię incolumitatem sibi curæ fore. videret ne præposteris actionibus superum iram, hominum inuidiam commoueret. Impios conatus tristi sæpe exitu terminari. Simul Triuenti Comitum eius classis ducem designauit, quam ad Illicis littus paratam instructamque habebat. Gonsaluum item Fernandum à Corduba virum strenuum, quatum ducem

breui futurum, quingentis equitib. præfecit, quos Neapolitano Regi auxiliare mittere destinabat, non minori Siciliae cura. Legati quidem Romam peruenerunt ipso die quo Gallus ex ea vrbe discessit. Nec mora communicato cum Pontifice consilio festinatoque itinere Regem cōsecuti, in agro litteras dederunt suæ legationis testes. Monuerunt subinde ne ulterius progrediretur, priusquã ecclesie Romanæ ac pontifici satisfaceret. Ea legatione eaque denunciatione & audacia turbatus Gallus respondit tamen Velitris, quo eo die perueniendum erat, dicendi quæ vellent fore potestatem. In eo oppido dato procerum senatu coram, pluribus verbis exposuerunt mandata. Eorum summa erat de iniuria Pontifici facta expostulare. Obtestari simul ne arma Neapolitanis finibus inferret, priusquam iudicio vinceret aduersarios, seque iure potioem esse confirmaret. Vim intempestiue intentare, æquum non videri. Multis vltro citroque verbis consumptis multisque ab vtraque parte iactatis in alteros probris & querimoniis qua veris qua falsis, Gallus tandem responsum dedit ulterius esse in ea expeditione progressum, quam vt retractare liceret: bello peracto non recusare de iure cum aduersariis certamen. Verba ea erant rebus vacua: quis enim Gallos crederet nobilissimi regni possessionem iudicium arbitrio permissuros; quis de victorie fructu legibus disceptaturos aliquando? Ergo Antonius Fonseca. Quando inquit, ô Rex æquissimis postulatis obtemperare detrectas, & vim admouere ac metum paras, armis & viribus ferox, Deus innocentie vindex omnis insolentie inimicus; huius controuersie iudex esto: eius arbitrio atque patrocinio rem totam permittimus. Rex enim vero noster hac denunciatione sin minus ceteris, suæ certe conscientie satisfecit, vt deinde liberata fide suis viribus & copiis in eam partem sedet, quam æquioem iudicabit. Hæc dixit: simul coram rege & proceribus, qui in conuentu aderant, initi antea fæderis tabulas laceravit. Audax facinus imprimis, neque ferenda Gallis contumelia visa est: ne tamen violaretur ius gentium valuit. Romam dimitti placuit. Hæc legatio quamuis re nulla impetrata pro qua erat suscepta vana prorsus non extitit. Pontifex enim confirmato erectoque ex eo ad meliorem spem animo, dignitatis memor decreuit isti nuper cum Gallis fæderis conditionibus haudquaquã stare. Ipse etiam Valentie Cardinalis proxima nocte minus intentis in eius custodiam Gallis dissimulato habitu Velitris egressus non prius constitit, quam Spoletum ventum est firmam Pontificie ditionis in Umbria urbem. Romam consulto vitauit, ne voluntate Pontificis aufugisse videlicet è castris crederetur.

Rex Gallus Neapolim ingreditur. CAPVT VIII.

IPso tempore quo Rex Gallus Romæ morabatur, Alfonso Neapolitanus defensionis & victorie spe penitus abiecta, de eo imperio abdicando, nondum integro anno euoluto à patris obitu, serio cogitabat. Eo consilio Ferdinando filio è castris euocato atque in procerum conuentu hac sententia locutus fertur. Quo in statu res nostræ sint, viri nobiles mecum pariter consideratis. Hostis ferox & validus pro portis. Nostri in fide parum constantes. Haud maiori celeritate Galli irrumpunt, quam prouinciales deditionem faciunt: vrbes & oppida in eorum tradunt potestatem vexillis hostium passim sublatis. Auxilia externa longinqua: & qui opem maxime afferre debuissent, nostra calamitas, periculum, & ignominia parum mouent. Hostes amicosve incusare eius est, qui viuere & regnare velit. Plura dicere argumentum ignauie. Meis delictis irã cælestē irritatã fateor: qui deliquit pœnas is dato iustissimas morte, ignominia, omnibus malis. His suppliciis si placantur numina, si expiantur noxæ, satis habeam. Vite fines præscribere non licet: neque vero ex hac veluti custodia migrare Dei iniussu: qui pro voluntate viuendi spatia restringit & laxat. Quod meum est tamen, hanc coronam regiam qua sum indignus, hoc sceptrum pono. peccatorum hoc piaculum esto. Alii diutius hoc imperium tenuerint: nemo libentius reliquerit nemo fortius. Filium tamen pro me (qua spe quibus virtutibus & prudentia:) Regem in posterum iubeo haud iniqua permutatione pro sene & valetudinario, florenti etate iuuenem, corpore firmo, inuidto animo. Quam cuperem vtilis eo in statu res nostræ essent, quo orbi terrarum probarem quanti facerem ea, quæ prima ad felicitatem putantur. Sed quando eam animi magnitudinem ostentare non licet: certe non erit minoris prudentie cedere necessitati, cuius inuidie sunt vires. Hinc posteritas de nostro ingenio statuat. Neque enim semper prudens nauclerus fœda procella inflatis fluctibus obstitit. Sed demissa antenna verisque in obliquum naui expectat dū ventorum violentia transacta pelagi sequitur.

componatur. Hæc nostra sententia est, certa que voluntas. & quando patriæ charissime præsidio esse in periculo non possum, quod instar mortis est, ea relicta in exilium abire deliberatum habeo. Regni equidem paulo ante florentis atque domus nostræ ruinam non videbo: fortassis etiam hoc quasi sacrificio Deum placabo vindicta ut leuior sit, hominum misericordiam commouebo, ut maiori animo in nostræ causæ patrocinium incumbant. Vobis, qui præsentibus estis, quique absunt, obsequium erga nouum Regem commendare, superuacaneum fore arbitror: ne ipsi quidem præcipere ut ciues omni comitate & beneuolentia complectatur, vestrisque meritis magnis, & perpetuis debitam gratiam rependat. Hæc abdicationis cæremonia in Oui arce peracta est ad decimum kalendas Februarii translata imperii tabulas dictante Iouiano Pontano. Mox Alfonso domestica supellectile, quæ erat pretiosissima, in naues imposita in Siciliam concessit statuens Mazare, Ioannæ nouercæ dotalis, amæni & tranquilli secessus vrbe melioribus studiis vite reliquum exigere veste in sacerdotis formam mutata. Litteras ad principes dedit, quibus sui facti rationem explicabat: ac nominatim ad Ferdinandum regem perscripsit imbecilla valetudine compulsam vitam principalem abdicasse, ac vero voti religione se quondam id facturum implicasse, qua conscientiam exoluere æquum erat, ac prorsus necessariam. Sic ille credi voluit. Propius tamen vero est, odium popularium sustinere in eo rerum discrimine non potuisse: filiumque cogitasse, quod apprime gratus ciuibus esset ad bellum defendendum fore commodiorem. Seroque intellexit principum opes beneuolentia suorum quam ferro satellitum esse tutiores. Obiit Alfonso non toto circumacto anno ex quo regni procurationem deposuit domestica procella iam magna ex parte mitigata. Corpus Messanæ ad dextram aræ in templo eius vrbs primario positum est cum inscriptione subiecta tum elegantium acuta:

Alfonsum Libitina diu fugis arma gerentem.

Nunc positus (quæ nam gloria!) fraude necas.

Nouus rex cum primum regnum arripuit per plateas vrbs circumductus gratum populo spectaculum præbuit. Quacunque incedebat pompa, multa vestis pretiosa visibatur, multa odoramenta spirabant, faustæ personabāt voces felix diuturnumque imperium comprecantium. Leui momento populi gratia circumagitur: tantumdem intra paucos dies pro hoste fecere. Ferdinandus sane delatum regnum à grato initio auspiciari cupiens vincit magno numero è plebe atque nobilitate dedit continuo libertatem. Eius benignitatis expertes tantum fuerunt Marini Martiani filius Ioannes Baptista Rosani princeps, Suesæ Dux, & populi Comes in custodia quamuis diu seruati, ex quo procerum bellum profligatum fuit, quippe Aragoniæ genti ad insaniam infensi. Celebritate peracta ex vrbe Rex ad diui Germani fanum abiit totius prouinciæ claustra occupatum & montium coeuntium fauces in Cassinati agro, qua Gallis transitus erat: vbi Neapolitano copię tendebant arcendis Gallis intentæ: quoniam id oppidum ad confines Neapolitanos & pontificiæ ditionis est positum. Verum cognito capta Aquila Gallos in Campaniam deflectere, ne à tergo & à fronte circumuenirentur; necessario è Cassinati saltu Capuam se recepere vrbes operibus & militari præsidio firmatam. Cum copiis Gallus ad sanctum Germanum applicuit, vim afferre nisi vltro deditionem facerent paratus. Sic ciues defensione desperata portas aperuerunt. Promotis Gallicis inde castris maiori quamuis difficultate Capua in potestatem venit. Triuileius Mediolanensis patria dux strenuus Neapolitanis desertis ad Gallicas partes, vnde melior spes affulgere videbatur; modica fidei cura traductus præcipuus deditionis auctor extitit. Abscefferat Ferdinandus rex à Friderico patruo quem rebus præfecerat Neapolim ad tumultum ciuium pacandum turbulenta consilia de ea vrbe dedenda agitantium euocatus. Virginus Ursinus & Petilianus eximii copiarum duces amissa Capua intra Nolam quo se ex fuga receperunt, capti sunt. Earum vrbiū amissarum fama cum peruasisset omnia repente ad Gallos inclinarent. ipsa etiam vrbs Neapolis regni caput, nemine obsistere auso ac vero incredibili populi plausu victorem intra portas admisit ad octauum kalendas Martii. alium crederes populū, aliū senatū, tanta leuitate vniuersi circumacti sunt nullo iudicio sed suscepto more quemcunque principem adulandi clamore studioque inani. In eam vrbes ingresso Rege Gallo, aut ut alii malunt Capuæ dum morabatur Comes Baiazeti Turcarum imperatoris frater decessit. Nouus rex vix prima dominandi dulcedine delibata, vrbe deserta consilii inops à plerisque desertus ad arcis nouæ præsidium confugit, vbi Ioanna regina cum filia eiusdē nominis erat; Fridericus patruus aliiq; proceres cōuenere haud exiguo numero fidē & officium victoris gratia potiora arbitrati. Quod in ea rerum colluione pro miraculo erat. Ex ea arce in alteram se contulit, ab Ouo dictā, rupi impositā mari

mari omni ex parte circumfluo, eoque firmissimam triremibus, quas paratas habebat, in Ænariam insulam traicere, & si res ferrent, in Siciliam discedere destinans breui speras rerum conuersionem fore, quod rerum humanarum incōstantia & vtriusque gentis ingenia non lingua magis quam moribus discrepantium suadebant. Tamen res Gallicæ absque vlla offensione prosperum cursum hæcenus tenuere: atque ita vt intra non totos quindecim dies vniuersi regni vrbes & arces, quam late ditionis Neapolitanæ fines patēt, victoris fortunam secutæ fuerint. Ipsas etiam Neapolitanas arces Germani duces custodia præfecti, o homines venales, pretio prodiderunt ad turpia seu honesta iuxta leues. Caietanam arcem vi Galli admota cæperunt, in paucis quamuis firmissimam: inerantq; milites & prouisi antea commeatus. Pauca tantum in Brutiis oppida in fide pristina perstiterunt. Sed quantum id erat? Ea quoque indies carpebantur nulla spe à suo Rege nullis auxiliis. Is se ad Ænariam tenebat, rebus perditis nō præsidium, sed magis acceptæ ignominia deformis tum spectator tum testis, quanto animi cum motu dicere non est necesse. Rhegium denique victoribus cæssit exaduersum quamuis Messanæ posita in oculis classis Hispanicæ nulla à suo Rege allata agendi facultate prorsus inutilis in periculo. Ex distantibus locis præcepta sæpe & consilia post res afferuntur. Sic nobilissima prouincia puncto temporis Gallicæ ditionis facta est: vix vt credam adeo celerem & facilem rerum conuersionem in vlla gente ab omni memoria contigisse.

Fœdus Principum contra Regem Gallum. CAPVT IX.

Postquam ad Neapolim Gallis ferme omnia cesserunt, cæteri principes tum Itali tum externi reputare secum atque inter ipsos communicare cæperunt, quam graue esset eius gentis imperium futurum, si diu in Italia inueterasset. Ferdinandus Rex Hispanus proximus periculo videbatur Gallis confecto Neapolitano bello de Sicilia, vt fama erat, cogitantibus auctore & impulsore Salernitano è numero Neapolitanorum exulum maxime infenso nomini & genti Aragoniæ. Cupiditas præterea dominandi vltro incitabat cunctis affectibus flagrantior, tetrum malum, neque vllis resistens finibus. Ergo Ferdinandus Rex alios principes de iungendis contra Gallum viribus vltro appellare, vt cui pares singuli non erant, communicatis opibus superiores euaderent. In mutua societate certissimum rebus fore præsidium. Eo Laurentium Suarium Figneroam ad Venetos legat, recensque Ioannem Dezam ad Ludouicum Mediolanensem dimisit alliciendum non spe modo regis affinitatis, de qua iam actum erat, sed etiam regni totius Gallia Cispalinæ. quæ voces ambitiosi hominis auribus gratissimæ accidebant. In id fœdus facile Maximilianum Cæsarem & Anglum accessuros sperabat: quos sibi affinitate deuincire cogitabat: ac in primis Ioannē principē & Ioannā filios permutatis nuptiis Philippo Archiduci & Margaritæ sorori coniuges dare. Quæ coniugia ante agitata, Francisci Rogii opera ad Belgas ideo profecti tandem pacta sunt. In belli sumptus, quod difficile & diuturnum fore providebatur, pecunia quærenda erat. Eo studio in Aragonia gentis conuentus sunt indiæti: quibus Rex Catharinam filiam præficere cogitabat; & cum id non esset impetratum agente veteris moris tenaci, ipsemet necessario in eam prouinciā ad conuentum habendum concessit. Tantæ molitiones arcanis quamuis consiliis agitata, irritæ non fuerunt. Venetiis, quo legati Principum conuenerunt, exeunte mense Martio inter Pontificem, Cæsarem, Regem Aragonium, Venetos & Mediolanenses armorum societas est constituta, quam sanctissimam dixere. Pactionis summa capita erant. Vt viginti quinque annorum spatio communi impensa pro facultate cuiusque fociorum & copia collatis viribus triginta quatuor millia pedites, equites viginti octo millia sub signis omnes haberent. Ingens numerus, opinione atque spe maior Ecclesiæ libertatis tuendæ, qua reipubl. firmamentum continetur, species erat: atque à singulorum finibus iniuriam prohibendi. Re Gallos vniuersa Italia deturbare satagebant par modo votis successus contingeret. Arcanis hæc tractata conuentibus mirum est in tanta multitudine de fœdere disceptantium non erupisse. Omnino Philippus Comineus prudentia & vsu rerum præstans Venetiis pro Gallo Rege legatus eo tempore, nihil eorum quæ agebantur odoratus, fœderis præter opinionem facti causas ex Augustino Baruadico Veneto Duce audiens, quasi repente consternata mente rogauit suo ne Regi foret reditus in Galliam facultas! Magna ex hoc tempore rerum immutatio facta est, magna conuersio. Neapolitanos Gallici imperii tædere iam cæperat suæque leuitatis. Frequentibus contumeliis victores morumque insolentia & linguæ procacitate grauissimum odium in animis populatum commouerant: plerique etiam iniuria bonis

euerſi finem malis exoptabant proni in vindictam, cum nullam opem à principe expectarent. Dux quoque Mediolanenſis recens Nouaria ab Aurelianenſi intercepta & ad reliquam ditionem haud obſcure aſpiranti de imperii ſumma dubitare cogebatur. Gallo præſertim claſſe ſua Genuam occupare cogitanti, vt idoneis auctoribus fama vulgabat. Ita in periculo ad Venetos confugere habuit neceſſe & omnibus precibus eorum opem implorare. Contra Gallus tempeſtate prouiſa, quæ eius capiti minabatur, & patriæ deſiderio ne reditu prohiberetur, Italia relicta eo continuo proficiſci maturauit. Prius autem quam ſe in viam daret duces alios per vrbes & prouincias diſtribuit, ac Obenignum imprimis Magiſtrum equitum dictum Brutiis præfecit, Lucanis Perſinum Alegrii fratrem, Gilbertum autem Mompenerium regia nobilitate deſignauit: qui cum copiarum parte rebus præſet Neapoli ſumma bello paceque decernendi credita poteſtate. Simul à Pontifice poſtulauit per legatos, vt ſibi morè maiorum poſſeſſionem parti imperii pontificio decreto & diplomate confirmaret. Ea ſumma votorum erat. Et quoniam de repetenda Gallia cogitaret, cupere oppido, Roma bona eius venia repetita coram de rebus magnis conſilia communicare. Colloquendi Pontifici idoneum tempus non eſt viſum Romanis Gallici nominis odio adeo incenſis, vt colloqui ſine tumultu non poſſent. Neapolitanum imperium cuiquam addicere niſi cauſa iudicum prius arbitrio diiudicata æquum non erat. In eam ſententiam reſponſum eſt datum, Gallo minime gratum non certamen iuris quærenti ſed vim. Eo amplius profectionem vrgerè inſtitit: Diſceſſit Neapoli ad tertium decimum Kalendas Iunii Romam iniiit iſtis Iunii Kalendis. In ea vrbe pontificem non inuenit Peruſiam elapſum metu ne itinerum maietas in tanta rerum colluuiſione eſſet ludibrio. Ex vrbe breui profeſtus Rex, & Senis aliquandiu moratus vitata Florentia Piſas peruenit. Eam vrbeſ Florentinis contendentibus vti ad eorum ditionem reuocaret, in eoque fidem ante datam liberaret, contra Piſanis cum lachrymis obteſtantibus vt datum beneficium tueretur, neque nobiliſſimam ciuitatem pateretur ad ſeruituti proximam conditionem redire, duriffima premi tyrannide: in neutram partem ſententia pronuntiata diſceſſit in Inſubres miſſis tamen prius Fregoſiis qui factionis opibus Genuæ & totius Ligurię imperium Mediolanenſi detraherent. Qui conatus fruſtra fuit. Regi ad Tarri ripam progreſſo occurrit cum copiis Franciſcus Mantuanus Marchio à Venetis delectus copiarum dux. Ex Apenini iugis dilapſus amnis præceps inter faxa inæquali alueo delatus patentibus demum campis in Padum euoluitur. Recuſabat pugnam Gallus non ignarus imminutum ſuorum militum numerū: ac ſecum Aurelianenſi coniungere cupiebat imprimis, modo ex iis anguſtiis daretur euadere. Hoc regis votum erat: neceſſario tamen ventum eſt ad manus. Ad Tarri fluminis ripam tribus millibus paſſuum ab vrbe Parma caſtra collata ſunt caſtris. Venetorum copię ad Forum nouum erant ad montium radices ſitum pagum. Gallus ad vicinę vallis qua montes coeunt fauces reſtitit. Eo loco prælium eſt commiſſum in paucis nobiliſſimum fama. Inſtruuntur acies, tollitur clamor, ab omni parte concurritur. Itali prima Gallorum acie proſtigata, verſis que intempeſtue ad prædam militibus ſpatium victis dedere ſeſe colligendi, ac reſtitutis ordinibus pugnam repetendi ex impetu eoque animorum vigore quem aduerſarii non tulere diſperſi per agros & graues præda. Magnum Rex vitæ periculum eo die adiit prætorianis ferro peremptis vix aliorum ſuperuentu eſt ſeruatus. Victoria quidem parta trimum dierum inducias à victis impetrare tamen non potuit. Sic per occultam teſſeram profectione denunciata ſilentio motis caſtris ex iis locis euafit. Ne graue damnum acciperet in diſceſſu inflatis repente eius fluminis aquis atque ex ea hoſte tranſitu prohibito factum eſt. Leuis tatum armaturæ equites abeuntis veſtigia ſunt ſubſecuti. Ab iis atque ab incolis iniquis ad tranſitum locis cædes factæ atque magna impedimentorum pars eſt ablata. In pugna ſuper quatuor Italarū milia ceciderunt. Cum reliquis copiis Mantuanus Claſtidium prius, mox Nouariam feſtinauit. eius vrbis obſidionem, qua Aurelianenſis inſuſus à Ludouico Sfortia premebatur, vrgerè erat deſtinatum. Rex ſeptimis caſtris præter Placentiam & Derthonam Aſtam nemini infeſtus peruenit. lætusque vitatis periculis vltro inſtaurabat numini & diuinitutelaribus ſacrum.

Ferdinandus Rex Neapolim eſt ingreſſus. CAPVT X.

Vix dum Gallus Neapoli abierat cum fortuna partium mutata & in contrarium verſa eſt. Ex ſunt rerum vices. Hispanica claſſis Meſſanæ in portu erat ductore Triuentio. Eo reges pater & filius domo profugi conuenerunt Alſonſus & Ferdinandus, præterea Ioanna

Ioanna regina vidua Alfonsi nouerca rebus profligatis remedium quæsituri. Gonsaluum Fernandum cum equitibus eius fidei concreditis & sua peculiari classe aduersæ tēpestates in Baleari maiori & in Sardinia plures opinione & voluntate dies tenuerant: neque ante nonum Kalendas Iunii Messanæ portum tenere potuit. Quo iam tempore Ferdinandus Rex Rhegium exaduersum Messanæ impositam freto urbem cum arce aliæque finitima in Brutiis redegerat in potestatem: vbi Eberardus Obenignus natione Scotus dux strenuus rem Gallicam virtute & prudentia sustentabat. Gonsaluo Rhegium Croto, Amantia aliæque eo tractu oppida sunt continuo tradita pignoris loco dum sumptus in bello futuri & facti compensantur. Siciliæ quoque rebus propter vicinitatem præsidium & securitas ea possessione querebatur. Fridericus cum paucis triremibus ad oram Apuliæ missus iunctus Venetæ classi bellum alternante fortuna gerebat. Caieta à Gallis porro defecit, sed breui tamen subacta suo malo didicit furentis populi graues impetus esse, conatus inanes. De ratione gerendi belli in Brutiis deliberatū. In pari voluntate non vna mens cunctis erat, neque sententia eadem. Regi stabat continuo Neapolim ire: quo à ciuibus conuictio vocari cæperat etiam ante Galli discessum: vt sunt benigni in calamitate & dolore mortales, maiora viribus pollicebantur. Vbi in urbem veniret, concursum ab importuni imperii odio ad iustum & legitimum regem ex vniuersa ditione extemplo futurum. Gonsaluo graue videbatur accepta in Brutiis oppida hostium iniuriæ permittere absentia sua debilitare spem atque conatum reliquæ ferme provinciæ se suaque omnia in ditionem Hispanicam certatim offerentium. Placuit vti iunctis viribus Semenariam obsidione soluerent, qua premebatur à Gallicis copiis. Persiuus è Lucanis aduocatus Gallorum vires & animos confirmarat. Obenignus nostrorum consilio cognito qua necessario iter Regi erat ferox processit. Recusabat Gonsaluus certamen. Rex iuuenta feruens eo consilio repudiato pugnare dereuit. Victus tamen in prælio, equoque prolapso in fuga ne viuus in potestatem hostiū veniret, Ioannes Andreæ Altauilæ frater constanti raraque fide à puero in Regis obsequiis educatus atque in omnia familiaria iura affluetus eius periculo perspecto in pedes destitutus suum equum vltro obtulit. Euasit rex desultoriæ artis peritia in equum desiliens oblatum. qui dedit pro eo hostium accursu cecidit grata superis atque hominibus ob fidem præstantem victimā. Pugnatum est ad vndecimum Kalendas Iulii. Fugientibus & male multatis regiis Semenaria propinqua effugium fuit, quibusdam incitamentum ne supremo conatu pugnarent. Syluæ quosdam & vicini montes texerunt. Victoriæ eius cum primis nobilis vt minor fructus Gallis victoribus esset ipsorum incuria Regis diligentia effecit. Profectus ex eo oppido in Siciliam abiit destinata voluntate Neapolim petendi priusquam acceptæ cladis nuncius accensa pro se ciuium studia restingueret Gonsaluus defendendæ Semenariæ spe abiecta, ea deserta in vicina loca dilapsus breui operæpretium fecit multis circum oppidis vi aut voluntate occupatis, neque vero destitit priusquam Brutiorum regionem ferme vniuersam Gallis detractam ad ditionem subiunxit. Rex cum sexaginta nauibus, quas in Messanensi portu inuenit milite vacuas, ac turba tantum nauali instructas, sublatis velis ad Neapolitanum littus appulsus per mediam hostium classem in eam urbem est inuectus ipso die quo ad Tarrum pugnatum est pridie nonas Iulii. Ciues incredibili gaudio elati correptis armis in Gallos impetum dant repente omnia in contrarium versa. Armati per urbem ciues implacabili odio Gallos insectari, plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaque refractæ direptæque ædes, & qui resisteret trucidatus, ac nominatim Salernitani & Bisiniani ædes domestica supellectile sunt spoliata. Mompenserius motui plebis furentis impar in arcem nouam se recepit adiuncto Salernitano. Neapolis exemplum Capua secuta est locis vicina, item Salernum & Apuli innumeræque adeo ciuitates pulso Gallico præsidio Ferdinandi Regis vexilla præferre, ingeminare nomen. Ad hæc pugna ad Tarrum commissæ vulgato nuncio Columnii proceres Prosper & Fabricius, eatenus Gallicas partes secuti se ad Neapolitanas transtulere. Vrsini contra siue ab insita æmulatione eius familiæ siue necessaria re impulsus ad Gallos transierunt, quippe Pitilianus Comes & Virginius Vrsinus eius familiæ principes à Gallis capti tenebantur. Arces Neapolitanas, quæ in hostium potestate manebant, regii supremo conatu impugnare dies noctesque. In sanctæ crucis monasterio, quod arcis iustæ instar munitum. Nouæque arci coniunctum erat, inter milites præsidiarios Maurus quidam Alfonso Daualo Piscariæ Marchioni notus, quippe in eius familia quondam versatus seruili ingenio & fraude, si pretium operæ sit, aditum se monstraturum pollicetur. Re constituta, nocte quadam accedit Marchio speculaturus locum nihil veritus insidias, venturi plane ignarus, incauti guttur transfigit Maurus sagitta emissa. Tanti viri casū vniuersa ciuitas luxit: luxere milites ob spectatā multis

in rebus virtutem paremque industriam omnium copiarum à Rege ducem designatum. Filius in tenera ætate Ferdinandus relictus est strenuus & nobilis consequentibus annis dux copiarum futurus verissima patris imago. Occisi locum Prosper Columna ante ad Aragonios traductus ex Regis voluntate obtinuit. Homini præpotenti promerendo id blandimentum est datum. Neapolitanæ arces diuturnæ obsidionis malis nullis ex Gallia subsidiis premebantur exigua sustentandi spe. Obenignū de ferenda ope appellare constituunt. Neque defuit ille vocantibus. Gallicum vigorem extinxerant Neapolitanæ illecebræ & voluptates vrbis cum primis amœnæ. vulgati præterea morbi plerosque extinxerant. & sane malorum colluione fœdum bellum amplius insigniuit nouum genus morbi in ea expeditione visi. Corporum libidinoso contactu vis mali serpebat maxime nullis idoneis remediis, vt in tabe recenti, vsq; dum excogitatis: vnde crebræ in vulgus mortes. Morbum Gallicum dixere Itali, galli Neapolitanum, Afri Hispanicum nulla certa origine mali, opinioniones vacillarunt. Ex nouo orbe vbi sæua contagio multum viget in Europam diffusam peritiores arbitrantur: atque hoc tempore à militibus Hispanis in Italiam atque Neapolim delatam luem qua caput & barbâ depilari solent, facies miserum in modum enatis bubonibus deformari, exedi viscera atque corrūpi ac sequi tandem interitum. Tenariffe postrema è Fortunatis insulis classe ad id missa domita atque ad Regum Castellæ ditionem subiuncta tandem est. Insulæ eius Rex nauibus in Hispaniam delatus, inde Venetias transmissus donum iis ciuibus ab insolenti habitu & spectaculo non ingratum. Amicitiam nuper constitutam & fœdus ea beneuolentiæ significatione astringere certabat Hispanus. Alfonso Luco Tenariffes & Palmæ subiugarum præmium fuit Antelati honos & nomen in Canarias insulas seu Fortunatas concessum. Sic omnes illæ insulæ in Hispanorum potestate regiaque Castellæ ditione conqueuere tandem expeditionibus sæpe repetitis: bellumque id ante multos annos inchoatum hoc tempore finem habuit.

Rex Lusitanus obiit.

CAPVT XI.

NON cessabat interea Ferdinandus Rex Hispanus Regem Lusitanum & Anglum ad commune Principum aliorum fœdus asciscere per legatos, præsidia vndique conquirere. Strenuum principem & rebus maximis natum. Excusauit Lusitanus amicitiam cum Gallo à multis annis stabilem: non videri temere violandam. Et erat Pontifici subiratus: à quo impetrare non potuerat vti Georgium ex impari sed nobili matre filium iure legitimo donaret. Nullo enim respondente in successione regni mutare aliquid non est visum. Lusitano quidem deliberatum erat cum hæredem scribere ex asse, si minus venia Pontificis certe Maximiliani Cæsaris amitini iure successione illi debito, sic interpretabantur eius voluntate in Georgium translato. Quod sane quid erat aliud, quam pulcherrime stantem reip. pacem præpostera ambitione & cupiditate turbare? nouorum motuum materiam quærere? Ab Anglo non fœderis societas petebatur, sed etiam nouæ affinitatis vinculum Arcturo Angli hærede & filia Ferdinandi Hispani Regis iunctis connubio. Vtrumque factum, sed consequenti tempore Lusitanus aqua intercute laborabat indies grauiore tum valetudine tum vitæ periculo. Pellendo morbo ad aquæ calidæ scaturigines abiit quæ in Algarbio atque Turdetanis habentur totius Lusitanix maxime salutares. Sæpe remedia in contrarium vertuntur. Morbi vis eo remedio nihil remisit: quin aucta potius Albore oppido decessit ad octauum decimum Kalendas Octobris, magno atque ardenti ingenio Princeps callidus, facundus, in vindictam tamen præceps. Successorem ex parte correctæ superiori voluntate testamento designauit patruelem Emanuelem patruo Ferdinando natum Pacis Iuliæ Ducem, Georgio filio substituto si eum contingeret sine prole decedere. Longinquum id erat & incertum neque satis æquitati consentaneum. Sed Regum voluntates vehementes sunt. In præsentis ergo militia magisterio donari volebat, eius cui à Christo nomen est Conimbricæ ducem esse. Ab eo certe Aueri duces generis stemma deriuant nobilissimi. Inerant haud dubium in defuncti Regis moribus & ingenio bona, inerant mala. animus erectus, excelsus, magna appetens, maiora sæpe viribus, scelerum vindex, studiosorum & fortium hominum fautor. Multo effuso ciuium sanguine inuidiam apud suos commouit, tamen pro argumento insigni ad clypeum. adiecerat pelicanum rostro lacerantem peccatus alitem vt pullos suos in vitam proprio sanguine reuocet. Corpus translatio funere in Syluensi æde compositum, Aliubarrotam inde delatum est eorum regum

gum sepulchris, sed & victoria de Castella olim parta nobile oppidum. Regium Lusitaniæ insigne publico omnium consensu ad Emanuelem, vti opus erat, delatum est Salaciæ eo tempore agentem cum Regina sorore regiaque vexilla eius nomine ingeminato more gentis sublata explicataque sunt. Et si Maximilianus Cæsar id regnum sibi deberi contendebat iure sanguinis in pari propinquitate maior natu. Inter eos qui à latere defunctum regem sanguine attingunt non stirpē, ex viro an fœmina sint nati, sed in pari propinquitatis gradu sexum atque ætatem in successione esse consideranda. Vtiq; Ferdinādus Visei dux, vnde Emanuel est natus, & Eleonora Augusta Maximiliani mater, patruus & amita defuncti regis erant. Porro Lusitani sexum in imperio non discernunt: neque stirpem considerant, sed capita. Verum de hac tota controuersia alio loco copiosius dictum est. Emanuelis causam gentis studia iuuerunt, præclaræque corporis & animi dotes, quibus nulli ea ætate principum inferior extitit. Ruscinonensi limiti Henricus erat præfectus Albæ ad Alistem Comes. Is iussu sui Regis in agros Narbonenses cum manu militari irrumpens late terrorem incussit. Idem Petrus Manricus fecit sed per extremam Cantabriam in Aquitaniæ fines inuectus. Nihil tamen memorabile est gestum. prædæ tantum hominum & pecorum abactæ. Quod præcipuum fuit Gallo qui diu Astæ substitit, iniecta necessitas fœderis cum Ludouico Mediolanensi maturandi, ne versis ad Italiæ bellum terga nudarentur, sed potius ea solutus cura reduxque in Galliam conatus Hispanos & irruptiones prohiberet. Et erat stultum aliena curare, sua negligere.

20 Fœderis leges fuerunt: vt Nouaria Mediolanensi redderetur quinquaginta aureorū millibus numeratis Aurelianensi. Arx Genuæ, quam Galli ceperāt, penes Sequestrum esset Ferrariæ ducem. Gallicis copiis per Insubres volente duce liberum iter esset, additis etiam de suo ad recuperandum Neapolim auxiliis. His rebus constitutis Gallus præcipiti autumno cum copiis trans Alpes in Galliam rediit. graue Neapolitano regi extitit Ludouicum Mediolanensem ducem contempto publico Principum fœdere sibi priuatim, quod erat nefas, consuluisse: vnde præsidium rebus expectare debuisset, ab eo nullo propinquitatis respectu, erat enim eius auunculus, rationes Neapolitanas secundo vehementer conturbari. Re ille necessaria excusabat cum hoste pepigisse. Alios principes parum opis præter nomen in eo periculo communicasse, quid factū vituperarent: haud dubium

30 exitium, nisi ita fecisset rebus instare. Ergo Neapolitanus Rex aduersus tempestatem ex callia rursus imminentem præsidia vndique comparare, ac Ferdinandum Regem Hispanum sibi amplius deuincere satagebat filia eius in cōnubium expedita. Non abnuebat conditionem Hispanus, sed belli ancipitis exitum expectare malebat ex euentu sumpturus consilium. Morē impatiētia Neapolitanus & Ioannē Reginæ viduæ suasu eius filiam eodem nomine duxit soluta lege propinquitatis à Pontifice, quoniam amita eius erat. In ipsa nuptiarum lætitia, res bellicæ curæ erant. Veneti ad ferendam opem sollicitati ægre quidem sed consensere tandem. Mantuano ductore auxilia decreta equitum peditumque: præterea in præsentem quindecim aureorum millia mutuo in stipendium data. Dum ea pecunia redditur, sumptusque necessarij in bello futuri compensantur, Brundisium,

40 Hydrunt, Tranū, Monopolis, Poliganum in Apulis nobiles vrbes & Lautæ pignori datæ Venetorum votis sæpe expetitæ, quoniam alluuntur mari supero Orientis commercio commodissime vnde genti certissima vectigalia constant. Nouas ad tempestates concitandas hi apparatus pertinebant. Ferdinandus quoque Hispanus haud minori cura bellum repetere parabat, quod per fines Ruscinonenses nuper erat inchoatum. Ea expeditio proprie ad Aragonios pertinebat. In eius gentis conuentibus, qui superiori anno Turiafone sunt cæpti, de publico auxiliares ducenti grauis armaturæ equites, leuis armaturæ trecenti toto triennio decreti sunt, cum eo vt in septem turmas tributis duces Rex è gente quidem designaret. Contra vt aliqua gratia esset, quod antea consueuerant, datum est à Rege vt publica ciuitatum munera & magistratus tribuerentur. deinde ciuium nominatione è designatis coniectisque in vnam sorte ducta. Deinde in Dertusanis Catalaunorum conuentibus, qui superioribus mensibus inchoati ad anni Millesimi quadringentesimi nonagesimi sexti initium tenuerunt, simile decretum auxiliis iuuandi Regem est factum eo propensiore voluntate, quod Ruscinonenses in quorum finibus primus belli impetus futurus erat, proprie ad Catalaunos pertinent, eorum imperio contributi ditionis pars. simul de coniugiis cum Austriaca familia actum magna contentione est: tamen Archiducis animus affinitatem Hispanicam auersari videbatur contumax propter ætatem, parumq; in futurum prospiciens, patrisve obtemperans voluntati votisque.

Bellum Neapolitanum gerebatur supremo partium conatu, vt de regno diductis in
 ambos prouincialium studiis & viribus. Galli quamuis imminuti numero firmis-
 simas tamen arces & vrbes retinebant. Caietam obsidebat Neapolitanus Rex: in Bru-
 tiis & Magna Græcia Hispanorum arma duce Gonsaluo felicem cursum tenebant: vt
 oppidis & arcibus magno numero ad ditionem subiunctis vix Gallis ea quidem parte su-
 peresset, vbi pedem ponerent tuto. Firmatus vsu miles Hispanus nulla discordia corru-
 ptus, nulla acie exhaustus, sed belli Maurici domitor sæpe meliora ferre. Persiuus & O-
 benignus Gallorum præcipui in ea prouincia Duces contempto proprio periculo haud
 ignari quanto in discrimine arces Neapolitanæ essent, ibi belli & rerum summam ver-
 ti in ea fortunæ inclinatione consilio inter se communicato decreuere tamen, vt O-
 benigno relicto, qui Hispanorum conatibus obsisteret, Persiuus cum copiarum par-
 te Salernum ditionis tum Gallicæ urbem abiret, si liceret ea ope Neapolitanas arces tu-
 eri, sin minus iunctis cum Mompenserio viribus bellum eo tractu instauraret, si qua se-
 daret occasio Neapolis recuperandæ. quæ prima cura sollicitabat. Sic factum. Per-
 siuus ex itinere multis oppidis ex deditioe adiunctis quatuor porro Neapolitanorum
 millia iussu sui Regis obuia ad Ebulum Picentinorum oppidum non procul Sylari a-
 mne ductore Matalonio, acie superauit. Lata ea victoria Gallis in præsens fuit exi-
 guo in futurum vsui: territis quidem aduersariis nulla manus numero aut viribus insi-
 gnis prodire in aciem, obsistereque eorum conatibus audebat. Rex tamen prius-
 quam acceptæ cladis nuncius ad obsessos perueniret, de arcium deditioe transegit,
 nisi intra certum diem idonea superuenirent auxilia. Accessit Persiuus victor ad
 Neapolis conspectum, sed cum intra arces nihil moueretur, & Rege extra mœnia ten-
 dente penetrare ipse ad obsessos non posset retro flexit iter. Sic arces omni præsi-
 dio destitutæ elapsis paulo ante Mompenserio & Salernitano abeuntibusque Saler-
 num, vt pepigerat deditæ sunt. Pecunia Gallis ducibus in stipendium decrat. Ad
 quam redigendam in Apuliam concedere statuunt portorio è pecoribus: vnde præ-
 cipua & maxima vectigalia iis regibus constant. Eo consilio Mompenserius, Persi-
 tius atque Virginius Vrsinus vires conferunt. præcipui Gallorum duces hi erant, mi-
 nores multi alii, tum Italici generis tum Gallici. Neapolitanæ copiæ in varias par-
 tes distractæ erant. Rex ipse receptis Neapolitanis arcibus de belli summa sollicitus
 Beneuentum abiit: quam urbem Pontificiæ ditionis Fridericus patruus ab ingruenti-
 bus vndique Gallis defenderat. Inde cognito Gallorum consilio Fogiam abiit quæ
 ex Harporum ruinis creuit. Eo etiam Mantuanus cum Venetis auxiliis appulit. Id
 commode accidit. Sexcenti tamen Germani duce Fabricio ad Regem contenden-
 tes, cum eo inuito Nuceriam digressi essent, vbi altera eius nationis manus expecta-
 bat, quam deducere secum cogitabant, quo maior gratia esset validius subsidium, for-
 te in hostiles copias incidentes ferme ad vnum cæsi sunt: etsi supremo conatu pu-
 gnarunt, multosque & ipsi ex hostium equitibus peremere. Tanta ex eo Gallorum
 superbia vt ad Fogiæ mœnia promotis castris Regem ad pugnam prouocare non dubi-
 tarent: quam ille eo incommodo & superiori ad Semenariam ignominia cautior casti-
 gatusque detrectauit copiis nondum in vnum locum contractis. Leuia tantum fue-
 re certamina: & ab vtraque parte cædes, captiuque neque nullius neque magni nomi-
 nis. Galli vterius progressi portorii partem redegerunt, partem Rex. pars alia in ea
 perturbatione periit a neutris exacta. In ea colluione non oppida & vrbes modo sed i-
 psi pastores aruaque, vt hostile solum vastabantur. Gallorum ferociam comprimere cu-
 piebat Rex haud ignarus ea parte victis reliqua procliuia fore. Gonsalvus in Brutiis vni-
 uersa prouincia ferme in potestatem redacta ipsaque adeo vrbe Consentia capta ar-
 cem obsidione graui premebat. In Obenigno parum præsidii erat ad extremum Ita-
 liæ angulum compacto sustentanteque maiori locorum fiducia quam virium. Monuit
 Gonsaluum Rex vt cæteris prætermisiss in præsentem ad se aditum festinaret: belli ca-
 pite confecto reliqua secutura. Sibi ad ducendum bellum virium fati esse, ad laceffen-
 dū prælio hostem maiores copias optare. Gonsalvus vera Regē prædicare non ignorabat.
 In diuersum tamen variæ curæ anxium trahebant. Omittere inceptum graue erat, sed
 regi opitulari necessarium. Ergo obtemperandi decreto Ludouicum Aragonium Cardi-
 nalem cum parte copiarum in Brutiis relinquere statuit, qui bellum se absente sustenta-
 ret

set castris quam infulis aptior. Is Ferdinandi Regis patruelis erat Henrico natus Alfonsi
 quidem Regis fratre, sed ex impari matre. Agrestes homines magno numero spe prædæ,
 an ut iter impedirent, iniquis ad transitum locis se in armis ostendunt. Nihil terrētur Hi-
 Spani cum Mauris Granatensibus in præruptis locis & arduis pugnare assueti. Impressio-
 ne in vicinos facta ad Muranum oppidum magno eos numero cæciderunt, nisi quos fu-
 ga dilapsos vicini saltus seruarunt. Ex captiuis quæstione habita cognitum est nobilium
 magnam manum ad Laynum seu Laum contractam destinata voluntate Consentinae ar-
 cis disturbata obsidione tuendæ. Gonsaluus ne pulcherrimæ occasione deesset tota
 nocte itinere continuato, sub auroram in id oppidum irruptione facta nobilium magnam
 10 partem peremit, cepit alios, quos mari ad Regem misit Principes in eo numero erant Ni-
 castri Comes & Honoratus Sanseuerinus Bisiniani frater. In diuersa parte Galli Cercel-
 lum in Samnitibus obsidebant decem millibus Beneuento distitum oppidum: Rex ut
 eam obsidionem dissiparet Frangettum finitimum accurrit eum copiis, ubi Gallicum præ-
 sidium erat. Suorum periculo permotæ Gallorum copiarum opitulatum venere. Serum au-
 xilium fuit oppido iam tunc capto à Rege tum incenso ne præda miles impediretur sci-
 licet hostique opportunus ex eo esset. Constitere duæ acies ex aduersum duobus occupa-
 tis collibus valle interiecta: quam transcendere neutri sunt ausi. Res Gallicæ inclinare
 cæperant: animos & corpora peregrinæ voluptates eneruarant. Rex quoque re cum suis
 communicata deliberatum habebat, nisi suo commodo, ac explorata victoriæ spe cum
 20 hoste non configere, neque sua festinatione committere, ut casus aliquis partium for-
 tunam permutaret. Gonsalui in aduentum certe sustentare visum est quem festinare
 & prope diem affore fama & idonei testes nunciabant. Neque fefellit spes, breui in
 castra Regia peruenit, tametsi Mompenseriis obuiam progressus, eius iter impedire
 omni studio conatus erat. Quo tempore Rex vestigiis omnibus vrgere Gallorum co-
 pias annonæ angustia laborantes, iamque detrectantes pugnam & de Apulia cogi-
 tantes. Verum premente Rege conuerso itinere se se intra Atellam incluserunt &
 euentu huius belli nobilem cum primis urbem, & tunc Amalfitani Principis ditioni
 contributam. Rex quo minus id oppidum occuparent, sua diligentia impedire
 non potuit, quod proximum erat, circumuallare constituit. Ducebatur obsidio pa-
 30 ri defensorum & impugnantium conatu, neque dispari spe, cum Gonsaluus diu ex-
 pectatus in castra tandem regia peruenit ad octauum Kalendas Iulias, qui dies Ioan-
 nis Baptistæ natali facer est. Eius aduentus obsessis grauis exitialisque, obsiden-
 tibus lætissimus accidit rerum gestarum fiducia vtrisque cogitantibus eius virtute fo-
 re bello grauissimo finem. Accessit ad lætitiā plausus. Consensu duces & milites
 venientem Magni ducis titulo & nomine honestarunt factis præclaris consentaneum,
 quod ab hoc initio susceptam & aliarum nationum eximio fauore confirmatum in
 morem abiit, ut hoc potius nomine quam natiuo cognoscatur. Ac sane alii duces in
 Italia quamuis per se strenui cum eo comparati multo inferiores rebus omnibus vide-
 bantur. Erat enim ingenio magno belli & pacis artibus peræque instructus, præ-
 40 cipua morum suauitate, colligendæ militaris beneuolentiæ eximius artifex, in præ-
 senti grande ad victoriam momentum. Opinionem de eius virtutibus susceptam
 confirmabat ipse industria, satis decorus facundia, omniumque quæ diceret atque
 ageret, arte quadam ostentator. Ita cum primum Atellam peruenit situ considera-
 to ipsis Kalendis Iulii cum suorum manu molas frumentarias, vnde obsessi alebantur,
 momento temporis occupauit, valido inde hostium præsidio deiecto. Fregit ea res
 Gallorum spiritus, regiis fiduciam addidit breui opprimi ac profligari aduersarios pos-
 se. Ex paruis sæpe initiis magnarum rerum exitus pendent. Leuia aliquot prælia
 fuere pro oppido, casus varii: Salernitanus & Bisinianus in ditione delectus habere
 50 destinata voluntate Gallicas partes à casu sustentandi, opem obsessis ferendi. Verum ea
 diligentia nihil est præstitum: ac contra Mompenseriis, Virginius Ursinus, & Persius ob-
 sidionis malis fatigati se & oppidum dedere decreuerunt. Leges consensu scriptæ, si intra
 trigessimam diem idonea auxilia non mitterentur ex Gallia, copiarum Gallorum ex vniuer-
 sa Italia decederent cum bona venia impedimenta, equos, arma secum asportan-
 di. Arces & oppida Regi restituerent vniuersa ditione Caieta, Venusia, & Taren-
 to modo retentis, præterea quicquid Obenigni & Montii Ducis armis occupa-
 tum esset. Discedentibus Rex mari naues, terraque iter tutum præstaret. Mense Iu-
 lio hæc conditiones sunt iureiurando & datis obsidibus confirmatæ: in iis tabu-
 lis mirum enim uero videatur Gonsaluo Magni Ducis nomen consensu adscriptum.
 Dedita ut conuenerat ea urbe aliisque arcibus Galli profecti, exiguo numero

tamen in patriam peruenierunt. morbis & variis casibus consumpta multo maior pars: ipse etiam Mompenserijs ad Vesuvium afflictâ valetudine, an ex molestia periit. Virginius Vrsinus & Iordanus filius in custodiam dati fœderis in eo fide violata. Sed Alexandri Pontificis iussa vrgebant, cui obistere Regi tutum non erat pro imperio id mandatis. atque pro Pontificia auctoritate concepti cum iurifurandi religione soluentis. Affuere in hoc bello Ioannes Borgia Cardinalis Amalfitanus Episcopus Pontificis ex sorore natus, non idem de quo eodem nomine Episcopatu alio est commemoratum, sed tamen pro auunculo Pontifice legatus, tum Dux Gandiæ Pontificiæ manus quam subsidio ei Regi misit, ductor. iis meritis Vrsinorum facta iniuria gratificatum est. Gonsalvi discessu res Gallicæ in Brutijs & Magna Græcia resurgere, Hispanorum vires debilitari cæperant. Ita die proximo post fœderis conditiones ad Atellam firmatas eam prouinciam repetiit: cuius partem multo maximam eius absentia Obenignus ad Gallicam ditionem reuocarat acerrima belli fax, virtutis & prudentiæ spectatæ magis quam felicitis ob prævalentem aduersarium. Eius enim diligentia locis omnibus prementis in commune aliorum Gallorum fœdus consentire, ac vero relicta Italia in Galliam redire est compulsus. Quo tempore omnino dimidiato mense Augusto in Castella vltiori Isabellæ Reginæ mater Isabella decessit è vita annis postremis parum sui compos. Corpus extemporario funere Areuali sepultum, vbi extremam ætatem exegerat, consequentibus annis in Burgense Carthusianorum monasterium translatum est: loco vbi vir eius Ioânes eo nomine secundus Castellæ rex fuerat compositum. Ad vndecimum Kalendas Septembris defunctæ neptis Ioanna nomine classe ad Lauretanum portum instructa in Belgas abiit ad pactas nuptias cum Philippo Austriæ Archiduce. Regina mater filiam vsque ad portum est profecuta, Fridericus Henricus maris Præfectus Belgas vsque. In coniugii eius celebritatem ludorum apparatus omnemque lætitiæ significationem intentos. Ab Alexandro item Pontifice Ferdinandus puellæ pater Catholici cognomentum accepit in posteros cum regno transfusum stabili possessione. Honorum titulos Principibus diuidere Pontificibus Romanis datur. Erat in more vt in litteris Apostolicis adscriberetur, Regi Castellæ illustri. Ergo deinde noua indulgentia adscribi placuit, Regi Hispaniarum catholico, non sine obtrectatione & inuidia Regis Lusitani, quando Ferdinandus imperio vniuersam Hispaniam non obtineret, eius tum non exigua parte penes alios Reges. Contentio ab eo tempore excitata ad nostram ætatem tenuit. Maiori motu exarsisse Gallum verisimile est, si quod Comineus ait, Pontifici erat destinatum Christianissimi appellationem, qua reges Gallos ante aliquot annos simili exemplo in Ludouico vndecimo Pius secundus Pont. Max. honestauit, in Ferdinandum transferre rerum gestarum amplitudini gratiam consentaneam.

Reges Lusitani. CAPVT XIII.

Emanuel Lusitaniæ Rex cum primum regium insigne desumpsit. Montem maiorem regni ordines ad generales conuentus euocauit de rebus grauissimis consilia communicare volens. Eo Georgius accessit defuncti Regis filius, ætatis agens annum quartum decimum, Diegho Almeida deducente Priore Hospitalario, quem sagax pater delegerat, qui pueri imbecillam ætatem regeret consilio, imbueret moribus eo loco dignis. Venientem Rex benigne accepit, quin ad eius amplexum lachrymas fudit indices beneuolentiæ, decessoris tum memoria tum desiderio expressas. Filii eum loco futurum promisit charissimi, se patre dignum præstaret. Simul legatos dimisit ad varios Principes, nominatim Castellæ Regibus suæ inaugurationis gaudium nunciare voluit: Alexandro Pontifici more maiorum suo nomine obsequiû debitum deferri. In noui Regis aula principem gratiæ locum obtinebant Dieghus Silua, quo morum institutore & magistro creuerat; tû Ioannes Emanuel Ioanne Guardiæ Episcopo natus & Iusta Roderica illius amica, quæ Emanuelis Regis nutrix fuit. Dieghum Portalegris Comitem esse iussit operæ & disciplinæ præmium, Ioannem regio cubiculo præfecit. Ex vsu familiari parique ætate gratia aucta, adeo vt cæteros aulicos facile rebus omnibus anteiret. In iis conuentibus edictum est vt Iudæis omnib. à defuncto Rege in seruos datis redderetur libertas. Superiorem seueritatem noua censura mitigare æquum videbatur; miseræ gentis calamitatem subleuare. Auxilia in Africam decreta atque militare supplementû: vbi Septam freto imminentem Ioannes Rex eo nomine primus eripuerat Mauris. Tingini & Arcillam ad extremum occasum atq; ad Oceani littus Alfonso Emanuelis patruus. Inuecta virtute posteri retinuerant: felicibus sæpe armis submouerant hostes, agris finitimis attulerant vastitatē. Arcillæ præfectus Ioannes Menesius cupidus nouo Regi suam industriam probandi multis circa pagis

pagis consuetū vectigal pēdere recusantibus, cōmunicato cōsilio cum Tingitano Præf-
 ecto atque cum eo iunctis viribus in eos ducens, forte in Barraxam & Almandarinum in-
 currit strenuos Afrorum magnique nominis duces. Non detrectauit certamen Menesi-
 us etsi numero vincebatur. Commissa pugna victi fugatique hostes sunt: virtuti cessit mul-
 tudo. Lata ea victoria in præsens fuit, rerum maiorum initium. Interea ad Montem ma-
 iorem conuentus celeberrimi, multis quamuis & magnis rebus nondum constitutis ne-
 cessario sunt dissipati pestis ob luem in ea regione grassari incipientem. Ipse adeo rex di-
 missis ordinibus raptim ex eo oppido discessit huius anni initio; atque sub ieiunii Chri-
 stiani tempus Setubaliam sese contulit. Quæ profectio non incolumitati tantum est data
 10 sed officio studioque duas sorores viduas inuisendi Eleonoram Reginam, & Isabellam
 Brigantino antea nuptam. Eo congressu nihil prius actū quam de Alvaro Brigantini Du-
 cis occisi fratre ducisque filiis, qui in Castella profugi durum exilium tolerabant, patria
 extorres in patriam, paternasque opes & pristinum dignitatis locum reponendis. Id Fer-
 dinandus Rex Castellæ enixe contendebat: innoxios nihilque mali promeritos eriperet
 supplicio: sorores tantundem cum lachrymis flagitabant, ardentius Isabella quam cæ ca-
 lamitates propius attingebant eodem momento orbata viro filiisque, familiæ vniuersæ
 miserabili luctu. Ante omnes Beatrix Visei Dux precibus Regem filium fatigabat, eique
 pro materno iure mandabat, vt sanguine & necessitudine coniunctos subleuaret. Non
 tibi, inquit, solum, regnum cœlitus datum sed matri, sororibus, & propinquis; omnib. de-
 20 nique qui in te spem emergendi iure collocarunt, partem aliquam imperii communican-
 dam & felicitatis cogitare debes. Fructum ex nostro fundo nostraque ex arbore decer-
 pere quis vetabit? Quæ si nos spes fefellerit animis nostris concepta, quo ibimus? ad cu-
 ius opem confugiemus? An importuna seueritate committes vnde cunctos nos pigeat te
 ad culmen dignitatis & gloriæ peruenisse? Cum eras priuatus, nostram sortem & miseri-
 am deplorabamus: nunc ad eam acerbiter, iniuriam importuna seueritate factam ad-
 iungere erit necesse. Quare si vlla tibi æquitatis, si vlla pietatis cura est, si labores eius quæ
 te peperit, si amorem quo te sum perpetuo profecuta memoria retines, matri filiam resti-
 tue, sorori filios, auix nepotes, memet denique totam mihi redde, meaq; membra disjuncta
 locis & lacera & disiecta in vnum quasi corpus salutari ista manu compinge. Atque
 30 cum acceptæ potestatis præcipuum fructū cogitato, hoc quasi initio accepti principatus
 specimen dare cæteris ad bene sperandum hoc quasi salutari signo sublato. Cupiebat Rex
 iustissimis matris & sororū votis satisfacere. Verū ne repente defuncti Regis censura mu-
 tata in leuitatis suspicionem incurreret, verebatur: ac simul prouidendum erat ne eorum
 animos irritaret qui bonorū exulib. ablatorum se actu & longa possessione cōtamina-
 uerant. Vicere tamen omnes difficultates pietatis respectus, matris & propinquorū postu-
 lata. Quib. bona & honores exulū sunt ablata, eos aliis pro præsentī copia datis munerib.
 pacauit. Nullus vt regiam clementiā accusaret, contra laudarēt multi & perpetuo præco-
 nio celebrarent, qui nollent etiam factū probantib. Regii cōiugii cura sollicitare, & prolis
 in spē regni suscipiendæ. Ætas matura erat quippe sex & viginti annorū. Nulla conditio
 40 Castellæ regū affinitate potior erat: neq; id gens Lusitana ignorabat. Ferdinādo & Isabel-
 læ Regib. de eo coniugio appellatis placebat Emanuelē generum adoptare: ceterū vt ma-
 iorem filiā coniugem darēt, non adducebantur. proxima in Belgas abierat. Catharina etiā
 Arcturo Anglo pacta erat. Mariam omniū minimam coniugē Lusitano libenter destina-
 bant. Abnuī Lusitanus: neq; aliū Principē sibi præferri in coniugio maioris filiæ ferebat
 pro gentis ingenio nulli de dignitate concedens. Adamabat præterea Isabellā & forma &
 indole oblectatus ex quo tēpore fuerat in Lusitania Alfonso Principi nupta. Agebatur de
 eo coniugio: eaq; ex re Ferdinandus Rex Catholicus occasione captata Lusitanū sollici-
 tabat, vt se ad Principum fœdus contra Galliæ opes & Regē adiungeret. Isabella quoque
 Princeps inter coniugales leges Mauros & Iudæos Lusitani regni finib. deturbari iubebat
 50 voti pernicax qui perfidā gentē tueretur à Christianis institutis abhorrentē, ei vt toro iun-
 geretur adduci nō posse. Cupiebat Emanuel vtriq; postulato satisfacere puellē amore ar-
 dēs impatientiq; morē. Verū ne Ferdinādo obtēperaret, amicitia cū Gallis à multis annis
 stantē & mutuis officiis cultam excusauit. Hispaniæ finib. ab iniuria tuēdis vires & fœdus
 libenter offerre: vt se externis bellis implicaret, alienum à suis rationib. putare. Ad Isabel-
 læ gratiam promerendam agre quidem, sed datum tamen, vt nouo edicto, quod sub hu-
 ius anni finem promulgatum est, Mauri & Iudæi omnes iuberētur finibus Lusitaniæ ab-
 cedere seruitutis metu proposito, si qui post designatum tempus restitissent. Solutum
 antea pœna noua lege sanciri placuit. Mauri quidem in Africam continuo sine recusati-
 one transmiserunt. Iudæis non eadem facultas extitit: quibus paulo post nouo edicto

filii sunt detracti quatuordecim annis minores, atque salutaribus aquis per vim adhibiti. Insolens decretum à legibus & institutis Christianis abhorrens maxime. Malo cogas homines Christiana sacra suscipere? libertate cælo data in re omnium grauissima spolies, quos Deus sui arbitrii esse voluit? Graue id piaculum sit: ac ne filios quidem à parentibus eo studio abstrahere liceat. In utroque tamen gens Lusitana peccauit, pueris enim uero sine uoluntate parentum ad baptismum uolenter raptis, atque maioribus natis, ut Christo darent nomina, conuitiis & contumelia vexatis. ac nominatim discedendi facultate per fraudem sublata, cuius necessitas erat imposita. Ita plerique seruitutis metu dederunt manus, quidam sincera uoluntate, pars multo maxima temporis seruientes animo simulato: cuius rei deinde clara documenta extiterunt. multi ad patriam superstitionem, quam reie-

10
cisse, uisi erant, cum ignominia Christiani nominis reuersi. Ergo Iudæi variis modis & indignis sunt in Lusitania vexati. Ab Alexandro Pontifice impetratum eis qui tribus ordinibus militaribus se deinceps in Lusitania adiungerent, perpetuæ castitatis uenia, indulgentia certe facultate coniugii: quo eatenus erant ueteri instituto prohibiti. Eius indulgentiæ grauissimas extitisse causas non dubito temporis accommodatas. Libidinis effrenatæ licentiæ, natalium macula iniusta proli ex iis militibus genitæ. Cæterum res ea obtrectatione non caruit, ut omnia noua, aliis moderationem laudantibus, alii maiorem cautionem requirebant & constantiam. Sæpe etiam quæ prudenter excogitata uidebantur in perniciem uertuntur. Ea est humani ingenii imbecillitas. Ab hoc certe aditu opima eorum ordinum uestigialia non hominibus militaribus, ut antea, attribui, sed in aulicorum

20
delicias, qui castra nunquam uiderunt, conferri cœperunt. quanta peruersione & bonorum gemitu dicere non attinet. Præmiorum spe certa sublata quotusquisque non potius delicatam & amœnam uitam, quam militiæ labores & puluerem complectatur.

Ferdinandus Rex Neapolitanus obiit.

C A P U T XIV.

MOTUS Italiæ non quiescebant nondum in malaciam compositi. Anglus cum affinitate Hispanica ad commune fœdus contra Galli conatus adiecit animum: seq; cæteris Principibus adiunxit. Cæsar etiam uenturum in Italiam profitebatur Galliæ Cisalpinæ & Hetruriæ cura ubi multa mouebantur. Sic Dux Mediolanensis à Gallico fœdere

30
discedere constituit. Cognita præsertim Delfini tum infantis morte, & Galli Regis eius patris ualitudine perpetua, ne res Gallicæ ad Aurelianensem iuratum hostem recideret, haud temere metuebat: atque ex ea re exitium, quoniam is princeps eius rationibus uel maxime erat infensus, in Mediolanensi principatu ab antiquo riuualis. In Neapolitano regno Apuliæ partem Veneti obtinebant, Gonsaluis sui Regis nomine Rhegium, Amantiam, aliaque in Brutiis oppida & arces. Andegauensium in potestate non pauca, neque contemnendæ arces supererant, neglecta in eo icti nuper cum Gallis fœderis fide. Ad eas impugnandas Rex, Cæsarem patrum furto conceptum Tarentum amandauit. Urbinate, qui eo bello iuuerat, in Pelignis & Samnitibus curare iussit. Atque hic quidem breui omnibus circa oppidis ad ditionem regiam subiunctis cum Prospero Columna

40
Romam abiit. Caietæ subiugandæ maior cura sollicitabat: quam mari Triuentius & cum eo Venetæ triremes acriter, sed irritò conatu impugnabant. Terra obsidere parabat Rex omnibus copiis, cum id cogitantem dysenteria in uilla apud Vesæuum, ac ex eo mors oppressit Nonis Octobris Neapoli, quo se deferendum curauit. Quid flos ætatis iuuat? quid gaudia & aliæ uitæ iucunditates? quid uictoriæ de hostibus partæ regnumq; receptum? omnia subuexit importuna mors & sæua. Vix degustato primi regni fructu est raptus. Miserabile iuxta & insigne exemplum humanæ felicitatis inconstantia. Luxere extinctum ciues uerissimis lachrymis: unum uirum ducemq; sprete aliorum segnitia laudibus ad cælum ferre. Accurrit Castellonio, ubi tum agebat, Fridericus patruus cognito regis periculo: atque ipso quo decessit die Neapoli Rex est proclamatus quippe proximus sanguine.

50
Salerni & Bisiniani principes, Meliti & Lauriæ Comites, qui in ea urbe erant infensi maxime Aragonio nomini sibi per conditiones adiunxit, sed fide parum constanti. Intempestiuo quidem eius principis obitu, multorum animi ad nouas spes nouasq; molitiones excitati sunt; ac nominatim Neapoli & Romæ ad Regem Catholicum res Neapolitanas recidisse quidam prolatis de scripto uerustis iuribus & tabulis confirmabant. Eæ uoces Pontifici & aliis Italiæ principibus accidebant ingrata, iis etiam qui uera dici iudicabant. Sua cuiq; tuendi præcipua cura erat, graue Hispanorum Regis potentiam noui & magni principatus accessiõe auferri. Imbecillū Regē uicinū habere potius uolebāt. Gonsaluis qui aliorum conatibus obsistere unus poterat, arce Cōsentina impugnanda districtus, ea capta

& Obenigno

& Obenigno in Galliam pulso, vniuersaque adeo Brutiorum prouincia breui subdita. Nolam abiit: atque in ea vrbe relicto milite, Neapoli Reginas matrem & filiam inuisit, luctum & mœrorem, quo erant oppressæ, sua præsentia & accommodatis officiis leuaturus. Urgebat contractis copiis nouus Rex Caietam obsidione, atque omnibus viribus impugnabat: quo tempore Obenignus pedestri itinere Romam petens forte an consilio in ea loca peruenit. Is Regis concessu in urbem ingressus obsessis auctor extitit deditio-
 nes per conditiones maturandæ. Defensionis spem nullam superesse Gallia longinqua
 fito Rege aliis curis districto. Satis molestiarum diuturna obsidione tolerasse. Non videri
 amplius laborandum. Ita vrbe dedita Galli rostrata nauis & duabus onerariis discesserunt
 10 in Galliam. Miraculo est habitum è duabus nauibus alteram mari haustam ad littus alte-
 ram Terracinæ eiectam fregisse. A templorum spoliatoribus dona auro & argento gra-
 uia & sacrorum instrumenta reliquumq; apparatus nulla religionis cura vehentibus eas
 pœnas scilicet habuerunt locorum præsidet tutelaresq; diui. Sic opes male partæ pereunt,
 perduntque possessores. Cæsar, vti erat pollicitus transcens Alpibus in Insu-
 bres arma-
 tus irrupit. Mille equites, pedites quinque millia sequebantur nomen magis quam robur
 exercitus. Præcipua spes in Italicis copiis. Itaque Mediolanensis Dux se cum illo coniun-
 xit. Sabaudus & Monferratus imperii beneficiarii, quamuis Asta euocati venire negle-
 xerunt. inane sine viribus maiestatis nomen spreuerunt. Idem fecit Ferrariensis Dux tam-
 etfi Mutinam & Rhegium Imperatorum beneficium obtinebat. Genuam tueri erat pro-
 20 positum aduersus Galli conatus missa classe & ope Rouerei Sancti Petri Cardinalis alio-
 rumque ciuium eam redigere in potestatem contendentis. Pisanos præterea tegere ani-
 mus erat aduersus Florentinos omnibus viribus conantes eos ad pristinum ius ditionem-
 que reuocare oppressa quam à Gallo acceperant libertate. Illi quoniam pares viribus non
 erant, vt atreptam libertatem retinerent, ad aliorum Principum opes supplices confuge-
 rant. Ac Venetos nominatim ad vires communicandas sollicitarant quiduis perpeti ob-
 stinantes, ne iugum seruitutis grauissimum atq; intolerandum à Florentinis reponeretur,
 extremum malorum. Eam prædam Dux Mediolanensis Venetis eripere cupidus ac vero
 eius vrbs possessionem ad suum principatum adiungere, auctor Cæsari extitit vt Pisano-
 rum patrocinium susciperet. Quod ille libenter fecit: ac Liburnum vltra Arni fauces po-
 30 situm oppidum nobile portu circumfedit præsens. Conatus inanis fuit; obsidione soluta
 cum ignominia discessit. Pudenda actionum inconstantia agebatur: neq; satis principi-
 bus fidebat, à quibus erat euocatus. Ita de reditu in Germaniam cogitare cœpit nulla de-
 coris cura. De ea re Ticini deliberatione suscepta, cui conuentui cum aliis Dux Medio-
 lanensis interfuit, Bernardinus Caruaialius Cardinalis à Pontifice legatus, vt Principum
 fœdus promoueret, accommodata oratione persuasit, vt dilata tantisper profectio re-
 bus Genuensibus opem ferret, quæ in periculum veniebant propter Galli conatus eam
 urbem suæ ditionis facere cupientis. Cû ex Hispania est allatum inducias enimvero Re-
 ges Gallum inter & Hispanum pactas spe haud dubia pacis porro perpetuæ inter se san-
 ciendiæ. Id Italicis rationes vehementer conturbauit: ac Cæsar vt ardentius in disceden-
 40 di voluntatem incumberet effecit. Induciæ ab Hispano hac occasione sunt cõcessæ. Quo
 tempore bellum ad Neapolim maiori impetu gerebatur. Hispanis noui ex Gallia terrores
 ostentati. Irruptionibus quæ per Ruscinonenses identidem fiebant irritata ea gens vindi-
 care haud dubium parabat. Delectus militares in Gallia ingentes ac reliqui bellici appa-
 ratus, imminere Hispanis finibus tempestatem manifeste indicabant. Ea cura Ferdinandus
 Rex Catholicus eo propius accedens Gerundiæ aliquandiu substitit cum delectis co-
 piis, quæ ex omni parte ad periculum confluerant gentis in arma promptæ. Verum au-
 tumno præcipiti cum nihil ex Gallia moueretur, dimissis Rex copiis & plerisque militib,
 alio atque alio dilapsis in Castellam redire atque Burgos festinare constituit: quo Regi-
 nam occurrere mandauerat filii principis nuptias cum Margarita sponsa celebratum. Ea
 50 profectio cognita Rex Gallus Ruscinonenses idoneo præsidio nudatos atq; opportu-
 nos iniuriæ cõtracto raptim exercitu, decem & octo millia milites ductore Carolo Albo-
 nio Sanctanderii regulo pro duce Borbonio Narbonensi limiti ea parte præfecto in Hi-
 spaniæ fines irrumperere mandat. Sic ad quintum decimum Kalendas Nouembris qui di-
 es Veneris fuit, Salsulæ in aditu Hispaniæ posita arx iis copiis est circumfessa. Murus erat
 veteris structuræ, neq; idoneus tormentorum ictib, sustetandis, quæ pestis igneo vomitu
 & globis ferreis obuia quæq; prosternit. Militum qui erant in præsidio virtus hostilè im-
 pectum diu sustinere nõ potuit. Die proximo oppido per vim expugnato, arx etiã ad dedi-
 tionis cõditiones redacta est. Aduolauit Hæricus Comes ad præsidium, & cû iis copiis, quas
 contrahere potuit, ad Ribafaltas constitit quatuor passuum millibus distitum oppidum.

Serus opitulator arce iam amissa. Quod erat proximum ad nominis existimationem tuendam, hostem, qui deserta arce quam tueri non sperabat, se ad vicinos montes receperat locorum asperitate magis confusus quam viribus insecutus est pugnandi si copia esset, certa voluntate. Constiterunt ferme in conspectu vtraque castra dies aliquot. Ventum ad manus non est: actum tamen per internuncios de fœdere. Sanxere itaque uti ea parte quidem positis armis inducię essent vsque ad octauum decimum diem mensis Ianuarii anni proximi Millefimi quadringentesimi nonagesimi septimi. Nihil est in bello tam leue quod maiorum rerum momentum non sit. Itali principes ex iis induciis suspicati Regem Hispanum communi causa & fœdere deserto sibi priuatim consulere. Quę suspicio manauit latissime. Cæsaremque iam dudum de reditu cogitantem impulit, Italia deserta nullo tantę molitionis pretio in Germaniam extemplo ut festinaret præceps & pauidus.

Dux Gandiæ occisus. CAPVT XV.

Simul Virginius & Iordanus Vrsini ad Neapolim victi sunt magna multorum inuidia, & vinculorum suorum auctorque Alexander Pontifex in eius familię oppida & ditionem inuolauit, quam obtinebant amplissimam in agro Romano. Præcipui duces ei bello designati Gadiæ Dux, Vrbinas, atque Fabricius Columna aliquot initio oppidis captis Bracianum obsidebant situ & ope firmissimam arcem. Carolus Vrsinus & Vitelocius pecunia ex Gallia aduecta, delectibusque militaribus institutis equitum peditumque, obfessis opem ferre decreuerunt. trecētos grauis armaturę equites, leuis armaturę quadringentos, pedites bis mille & quingentos sub signis habebant. Cum his copiis Vasanum Pontificię ditionis oppidum impugnare statuunt. Validum municipium auferre Pontificiis è re fama que videbatur: Certe Pontificios auxilio venturos soluta Braciani obsidione haud inepte cogitarunt: futuramque pugnæ copiam ex æquo. Non fefellit coniectura. hostes quamuis minori numero Vrsinis obuiam procedunt pugnandi destinata voluntate. in victore exercitu amissi eius oppidi ignominiam hæere graue existimantes atque intolerandum. Ventum ad manus ad nonum Kalendas Februarii. Motæ loco initio Vrsinorum acies in vicino colle constiterunt loci munitione magis quam armis fretæ. Fabricius Columna cum copiarum parte æquiorib. tramitibus circuire collem, hostesque adoriri à tergo parabat: cum illi Pontificiorum paucitate qui in acie perstabant, considerata in eos præcipites feruntur eo impetu, quem illi imminuti numero nihilque minus expectantes non tulerunt. Cæsi omnes versique in fugam. Gadiæ Dux vulnere in facie accepto euasit, Vrbinas captus est. Nobilis victoria ad famam, vsu salutaris fuit. Oppida quę erant ablata ad victores ferme redierunt. Ipse quoque Alexander Pontifex maioris mali metu & re necessaria magis quam sincera voluntate Vrsinos recepit in gratiã. Gonsalvus quamuis bello Neapolitano nondum confecto Romam cum militari manu profectus Pontifici adiutor, eius concordię constituendę præcipuus auctor extitit: eoque merito Vrsinorum familiam viris armisque præualidam Regi suo conciliauit. Quibus rebus constitutis Pontificis horratu eiusque in gratiam Ostiam abiit, quę vrbs Gallico vsque dum præsidio tenebatur. Menaute Guerri Præfecto, tanta ex eo molestia vrbs Romæ, ut non secus ac si hostis pro portis esset & circũ mœnia, annonæ angustia laborarent. Magnæ difficultates opponebantur, ardua arcis mœnia, munitiones adiectę validum præsidium, in multos dies comparatus cõmeatus. Virtuti cessere difficultates. intra octauum diem ab Hispanis admotis scalis capta per vim: & Præfecto tamen se tandem dediti vita multaque blandimenta in fidem accepto data sunt. Multum ad eam urbem capiendã Garsia Lassi pro Rege catholico legati apud Pontificem industria virtus que contulit, atque ea prudentia qua nemini sua ætate concessisse visus est. Gonsalvus cupiebat ea expeditione confecta in regnum Neapolitanum redire arces impugnatum, quę à Cardinali Sancti Petri Iuliano Ruuereo Gallicis partibus addictissimo ad fines eius prouincię ob- tinebantur. Adit Pontificem, discedendi facultatem petit, sermone longius producto Reges Ferdinandum & Isabellam in eius ære esse Pontifex ait, neque in officio responde- re tamen, ut erat opus, & collata beneficia postulabant. Ingenium eorum nemini æque ac sibi esse notum. Credo equidem, Gonsalvus subdit, tibi esse notos quorum in ditione es natus. Quod vero addis nulla eorum in te officia extare: nimirum oblitus es eorũ Regum ope & auctoritate stare tibi pōficatum, in tanta quamuis licentia actionum aulæq; vniuersæ morum peruersitate. Ergo quę collapsa sunt, seueriori censura in pristinum statum restituas moneo priusquam meus Rex religione prohibeatur ei fauere qui suis moribus vniuersum orbem Christianum fœdere, prauoque vitæ exemplo multis exitio esse videatur.

videatur. Adiecit alia quæ ira dedit: recensuitque sigillatim beneficia collata à suis Regibus multa & magna. Pontifex victus conscientia scilicet & audacia hominis militaris perterritus, cui loquendi fiduciam misera temporum & morum conditio dabat, mutirè non est ultra ausus. Malorum etiam colluuius, qua ex eo fonte orbis Christianus premebatur, Castellæ & Lusitanix reges impulit repetitis legationibus Gonsalvi exëplo tantundem à Pontifice vt postularent. Verum frustra omnia opera sumebatur frænanda impotentis ingenii prauitate, ita formatis auribus vt acerba quæ utilia, & nihil nisi iucundum & nocuum acciperent. Quin paulo post in Cardinalium cætu vbi de regno Neapolitano Friderico confirmando actum est, Beneuentum Pontificiæ ditionis urbem Gandiæ duci, vt
 10 traderetur, serio agitauit. Præterea destinatum habebat iis Regibus tributis, quod annuatim ecclesiæ Romanæ pendere iure fundi consueuerant, gratiam facere, mutare principatu, quem Gandiæ Duci dari volebat in ditione centum aureorû millia valore exæquantem. Restitit coram Garfias Lassus effræni cupiditati augendi suos: ac disertis verbis denunciavit suo id Regi curæ fore si secus esset decretum: neque passurum vt Beneuentum in cuiusquam gratiam ecclesiæ detraheretur quocumque tandem prætextu, rationeue. Parum ea diligentia fuisset profectum, nisi quem neque ratio à furore neque pudor à prauitate continere poterat, eius rationes conturbasset Ducis Gandiæ repentina sæuaque mors. Id qua ratione contigerit explicandum est. Nocte quadam ad octauum decimum
 20 Kalendas Iulias ex hortis, vbi cænati erant, dux & duo Cardinales Valentinus & Borgia se domum referebant. Diuertit de via dux cum vnico à pedibus famulo: quem etiam à se dimisit arma quæsitû. Fecit ille vt erat imperatum: verum in reditu herum non inuenit: neque vero die proximo omnino intelligi potuit vbi esset. Mula tantum qua vehabatur ad Flaminiam portam Urbis est inuenta indicium aduersi alicuius casus. Maiori diligentia & inquisitione cognitum è nauiculario est de media nocte è cymba in qua pernoctabat, vidisse hominem è mula qua portabatur ab alio in clunibus insidente & duobus ab utroque latere ad extremum pontem vbi ventum esset, in subiectum flumen præcipitem datum. Rogasse qui in mula sedebat, an mergeretur: ac duobus affirmantibus, discessisse omnes. Loco à nauiculario designato vrinantes ad imum vsque flumen quæsitum diligenter corpus inuenere nouem fœdatum vulneribus cum vestibus ac reliquo omni or-
 30 natu. Autor cædis qui esset, explorari non potuit. Multi suspicionibus exagitati. Quidam ab Vrsinis occisum putarunt, iram in patrem conceptam in filium expromentibus scilicet. Alii Ascanium Sfortiam Cardinalem sugillare haud minori odio incensum in Borgias. Cæsaris Valentini Cardinalis fraus suspecta erat aliis, & paulatim in plures cœpit manare suspicio. Quæ fama præualuit, quasi inuidia stimulatus, quod in Gandiæ principatu minor ætate frater ipsi esset antea prælatus, dolorem ea cæde vindicasset. Verum quis statuere possit? quis vulgi linguam & pronuntiandi temeritatem frænare? odium in Pontificem conceptum efficiebat, vt procliui in deterius persuasione populos sinistra interpretatione cuncta acciperet. Nempe infensum semel principem alienæ sæpe culpæ grauant. Ex Duce filius item Ioannes nomine relictus est paterni principatus hæres diu superstes
 40 atque ex duobus coniugiis numerosæ deinde prolis pater.

Ioannis Principis Hispaniæ nuptiæ. CAPVT XVI.

Qua classe Ioanna princeps in Belgas nauigauit, Margarita Archiducis soror ex aliquanto interuallo in Hispaniam vecta est, ad Ioannis Principis nuptias permutatione alterna inter fratres sororesque pacta. Mense Martio ad Santanderii portum appulit. Rex focer & sponsus obuiam sunt progressi. Ad Reinosam in manus conuenere: nuptiæ Burgis initio mensis Aprilis celebratæ apparatu & lætitia post hominum memoriam singulari. Nuptialia sacra Toletanus antistes peregit, auspices adhibiti Fridericus maris Præfectus & mater Maria Velasca. vt in aula Margaritæ, ministeria mutarentur Rex nõ permisit: ac dedit potius vt suo arbitrato retineret eos aulicos, qui gratissimi ob communem originem, linguam, moresque essent. De pace inter Regem Catholicum & Gallum per conditiones constituenda agebatur. Ferdinando Stradæ in Galliam pro legato ire iusso rei perficiendæ imprimis demandata cura. Pacis fanciendæ facultas nondum erat, neque tempus opportunum. Lugduni huius anni initio induciæ generales sunt pactæ cum Hispanis quidem ducto principio à quinto Martii die, cum aliis autem fœderatis principibus vti vellent, septimum Kalendas Maii. Earum finis esset Kalendis Nouembris omnibus sine discrimine. ea enim uero causa Gonsaluo extitit discessus ab vrbe Roma maturandi, ne ob pactas à suo Rege inducias cogeretur arma ponere prius quam arces quæ à Cardi-

nali Sancti Petri in regno Neapolitano tenebantur, in potestatem venirent. Quod præ-
 stare tamen non potuit militari seditione intempestive excitata. Pactis induciis agebatur
 inter duos Reges nihilominus de pace, ne ad arma redire esset necesse. Fridericum Re-
 gem Neapolitanum Galli propter paternos natales vitiosos iniuria id regnum occupare
 priores accusarunt. Eo excluso ius regnandi ad Gallum necessario, aut Hispanum perti-
 nere. Præstare positis armis illud inter se per conditiones partiri. Non displicebat ea con-
 ditio Ferdinando, neque dubitabat totam cōtrouersiam Cæsaris arbitrio permittere. Re-
 cusabat Gallus ius suum minime dubium, ut ipse videbatur, ad iudicum examen vocare.
 Ferdinando tamen si regnum id sibi cederet, æquam compensationem offerre aut in pe-
 cunia, aut alia quapiam ratione: vsque eo ut Vasconum regnum se daturum polliceretur: 10
 quorum reges habere Ferdinandus suspectos cœperat, Labretis & Fuxensibus, ut natu-
 ra cogebat, ad Gallos nimium propensis. Ad Medinam Campestrum quo Galli legati ve-
 nerant, de re tanta disceptatio erat instituta. Studio ii prouecti sui Regis nomine Brutios
 & magnam Græciam in extrema Italia pacis pretium promittebant; ea tamen exceptio-
 ne, ut si reliquo regno subdito victor Gallus eam etiam prouinciam suæ ditionis facere
 vellet, Vasconum regno mutare liceret: additis tamen triginta aureorum millibus annu-
 is exæquarentur cum eius prouinciæ, minora Vasconum regni vectigalia. Gallicis polli-
 citis ita mouebatur Ferdinandus, ut belli potius odio mallet Friderico regnum confirma-
 ri tantum pecuniæ daturis Gallis quantum delecti arbitri pro factis in superiori bello sum-
 ptribus iudicassent, annuo quinetiam tributo adiecto, quod in omne tempus penderetur. 20
 Quo frædus esset stabile, Ferdinandus Dux Calabriae Friderici filius natu maior Borbo-
 nii Ducis filiam ex Regis Galli sorore natam duceret, dotis nomine veniam & pacem in
 eam fegiam illaturam. Honestæ conditio. Sic Gallici legati sunt dimissi. Et quoniam indu-
 ciarum tempore decurso metus suberat redituros ad arma Gallos Rex Catholicus nihil
 de sua comparatione remittere à multo vsu cautus attentusq; Vascones imprimis frænare
 erat propositum, vnde bellici terrores vel maxime ostentabantur. Ita ab iis Regibus ar-
 ces in suam potestatem contradi fidei pignora volebat, certe arcium præfectos nouo in
 eius verba sacramento fidem astringere. Ad hæc Bernardinum Velasum equitum in Ca-
 stella magistrum limiti ea parte præfecit, ne se Vascones possent commouere. Non minor
 de Ruseinonensibus cura erat, ne per eos fines Galli in Hispaniam irrumperent duce de- 30
 stitutos. Quoniam in populari tumultu inter milites & ciues forte Perpiniani concitato
 Henricus Comes ad sedandas iras egressus lapide ex solario temere iacto ictus perierat.
 Ergo in eius locum Fridericus Albanus Dux Gallorum conatus ea parte reprimendi cu-
 ram suscepit. Classis etiam Hispanica ad ea littora accurrere iussa est. ductor Enecus
 Manricus. Atque hi bellici apparatus in Hispania erant neque nulli neque maximi. In
 Italia Fridericus Rex de suis rebus sollicitus delectus habere auxiliaque vndique conqui-
 rere. Ducem Mediolanensem imprimis in partes attrahere satagens geminis nuptiis ob-
 latis eius, quoniam Hippolyta vxor superiori anno decesserat, cum Carlota sua ex priori
 vxore, sorore Sabaudi Ducis, filia. Maximiliano Ducis maiori filio Isabellam Arago- 40
 niam coniugem destinabat, sibi item ex Isabella natam Principis Altamurae filia super-
 stite coniuge. Honestæ conditiones neque repudiandæ prorsus præcipiti vtriusque fa-
 milia casu caruerunt effectu. Simul à Romano Pontifice ut sibi regni eius possessionem
 suo diplomate confirmaret enixe contendebat, aduersus imminentes tempestates
 non leue stabilimentum. Id ut assequantur Borgiis se multa largiturum pollicitus. Ita ex-
 orato Pontifice non multo post Valentinus Cardinalis missus Neapolim iurato in ponti-
 ficis verba quasi beneficiario coronam capiti imposuit. Affuit toti cæremonia Archiepi-
 scopus Consentinus. Populus non secus ac si pacata prouincia esset prompta adulatione
 gratia haud diuturna, eius dici lætitiâ ludis, conuiujs, & exquisito apparatu, ac sumptu
 celebravit. Rex etiam se in eos munificum exhibuit, quorum præclara opera extiterat. I- 50
 taque peractis sacris voce præconis Prosperum Columnam Traiecti Ducem Fundanum
 Comitum esse iussit, Fabricium Columnam Taliacozi ducem, Gargani Magnum Gon-
 saluum. Piscarii Marchionis extincti fratrem Enecum Daualum Vasti Marchionem de-
 nunciavit. Plura alia multis è nobilitate largitus est. his debita dimittere, aliis dare immu-
 nitates nulla in posterum cura regnum lacerare. Omnium voluntates ea beneficentia
 promereri erat propositum, qua popularium animi maxime capiuntur. Munificentiam
 celebrabat vulgus, quidam etiam pecuniis mercabantur. Sapientes irrita iudica-
 bant, quæ neque dari neque accipi poterant incolumi imperii maiestate. Antonelus
 Sanseuerinus Salerni Princeps celebritati non interfuit. vocata quamuis per edi-
 ctum

ctum vniuersa nobilitate venire reuult. Nouorum motuum ea fundamenta erant: præsertim ad eam noxam munitis arcibus denuo atque armis & comineatu comparato. quæ noua culpa erat, alienatæ voluntatis argumentum haud dubium.

Lusitani in Indiam penetrant.

CAPVT XVII.

VNo tempore Europæ quidem prouinciæ ac præsertim Italia præsentis malorum pondere, maiori impendentium metu fatiscebat, extrema autem ad Solis occasum Lusitania diuturnæ pacis bonis omnibus & felicitate florebat domi; foris conspicua imperii fines ad remotissimas gentes proferre, Euangeliiq; lucem ad postremos orbis terrarum fines accendere, ad ipsosq; adeo Indos penetrare cogitabat. Consiliū ausu temerariū visum, euentu salutare extitit ingentemq; deinde gloriam genti peperit parēsque opes. Henricus Eduardi Regis frater ingenti spiritu vir primus omnium in eam cogitationem incubuit nouas orbis regiones inuestigandi: antiuersariisq; classib. Australem cœli plagam explorare iussis ad extima Africæ littora, qua inflatis immensum Oceani fluctib. quatitur, nouas insulas, gentes incognitas inuenit. Præclaros eius contactus abruptis: quæ incidit in salutis humanæ annum millesimum quadringentesimum sexagesimum ætatis septimum & sexagesimum. Clarissimum Principem immortalis gloria, tum ob alias virtutes & castitatis cultum nullo per totam vitam fœmineo contactu fœdatæ, tū præsertim propter eam nauigationem ingenti ausu tentatam. Per se parum (etenim non multum processit) magni momenti locum obtinuit tēpore consequenti. Destitit Alfonso Rex Eduardi filius incepto non voluntate certa; sententia, sed motu temporū impeditus & continuis calamitatib. aliis super alias ad vitæ exitum exercitus. Eius filius Iōanes eo nomine secundus, ardenti ingenio princeps eō repetito conatu dimissis identidem classib. Africæ & Æthiopiæ littora longē lateq; aperuit ultra mediam cœli plagam antiquis incognitam inaccessamq;. Neq; cessauit in opere priusquam immēsa Africæ littora in promontorium desinere cognitum est flexu terrarum in Orientem facto, cui à cōtinuis maris tempestatibus Procelloso nomen fecere nauatæ: Rex ipse omnis causa Bonæ spei nuncupauit, & quoniam eō circumflexo sperabat ad Asiæ & Indiæ Orientalis oras posse nauigando penetrari, inconcessam laudem vlli antea mortalium; Orientisq; opes immēsas & copias in Lusitaniam auertere. Sic promontorio, id est nomen loquentium vsu confirmatum. De iis regionibus certiora allaturos terra prius Petrum Couillaniū & Alfonso Paiuam Asiæ atq; Africæ penitiores recessus exploratum misit, vti competenti loco explicatū est. Couillanius quidem Asiæ littorib. emensis Cairum Ægypti vrbē primariam rediit. Inde Paiuæ obitu cognito, quē initio mors oppressit magnis sæpe aduersa conatibus, in intimam Æthiopiam, qua late Presto Ioannis imperium patet, penetrare porro institit. Ab eo principe reditu in patriam prohibitus ad suum Regem tamen visa explorataq; de scripto concepta explicataq; sigillatim cunctorum ratione misit: nullaq; deinde dandi litteras facultate pro mortuo habitus est: donec consequenti tempore, quid illi acciderit Lusitani aduentu suo in Indiam cognouere. Interea post Ioannis Regis fata Emanuel rerum cura suscepta continuo animum ad eam maturandam expeditionem retulit. De re tamen tanta in consilio prius deliberatione suscepta, variæ, vt fit, dictæ sententiæ. Pars longinquā adeo nauigationē auersari. Ingētia pericula, exigua cōmoda, parum spei. Si gloriā si vtilitatē sequeretur, ex Africano cōmercio & Æthiopico mari satis magnos fructus suppetere. Quid maiora viribus captarent? quid præcipiti temeritate in certum exitium ruerent? Præstare gentem Lusitanicæ campis desertisq; latissimis colendis exercere, quam maioris lucris otio & desidia prouinciales corrumpi, mores patrios inuerti. Quod deinde malum emendari non posset. Alii procedendum in opere contendebant. Neq; enim eatenus esse cur incepti pœniteret: vti aucta ex eo commercio vectigalia regia argumento erant. Magnis conatib. aditus primos arduos semper à generosis animis vinci, iisdem difficultatib. ignavos homines obrui. Si cauti nimium esse velimus, quis ingentia facinora vnquam aggredietur? Nihil gratis mortalibus natura dat. Timidos fortuna seu Deus destituit, fortibus adest. Modum quibusdam placebat nauigationi præscribere. Africæ littora explorari vniuersæ, neq; ultra procedere. Honestum & commodum certis finibus includi: cupiditati nisi frānos iniicias, immensum efferrī: neq; cessare nisi in præcepto dato eo, qui obtemperandum duxerit. Lusitanicæ viribus & copiis si extensas immensum Africæ regiones aperirent, fore satis. Suo se quemq; metiri pede esse verum. Inter variantes sentētiās, in qua plus dignitatis erat, ea vicit in concilio; & secundum eam Rex incepto progrediendi destinata voluntate, quatuor naues instrui omnib. rebus mādāt. iis Vascus Gama præficitur.

magnorum spirituum vir, eoque vel maxime idoneus ad nouum iter nouamque nauigationem tentandam, qualem ab vlla memoria aggredi nemo ausus fuerat. Socii adiuncti Paulus Gama frater & Nicolaus Cœlius, aliique viri præstantes, ad hæc centum & sexaginta pars nauæ pars milites. Exigua manus, ingens incœptum. Regium vexillum sacra preceatione lustratum de more in Diuæ virginis templo ab Henrico olim Principe primototius nauigationis auctore in littorè Olisiponensi extructo: quibus deinde vestigiis, auctis Indico commercio vœtigalibus Emanuel Rex nobile monasterium Bethleem dictum Hieronymiano ordini constituit. Ex eo loco conscensis nauibus soluerunt ad septimum idus Iulii, inter multorum qui abeuntes ad littus prosequabantur lachrymas & lamenta, vt non felicem nauigationem precari, sed funus efferre viderentur, quos nunquam visuros certo sibi persuadebant. Illi tamen læta fronte, anxii animis explicatis velis Fortunatas insulas petiuerunt: inde Viridis promontorii insulas: quas antiqui Hesperidas dixerunt. Eas insulas præteruecti, atque quæ in eo numero est præcipua & à diuo Iacobo nomen habet relicta, directis ad ortum proripis sinu vastissimo enauigando multis procellis obnoxio tres menses consumpserunt, priusquam terram è Charchesiis intueri omnino possent. Cœlum vndique tantum & mare. Donec vltra mediam cœli plagam decem gradibus visa terra ad amœni fluminis ostium applicuere naues multis opacum arboribus aquandi necessitate, & vt se à iactatione maris reficerent. Gens erat colore fusco, capillo crispo & breui, nudis corporibus, tiguriam paleis & ramalibus, piscibus sole duratis, pomis, & herbis quas sponte terra fundit, vitam tolerant, nullo in mutuos vsus ne cum finitimis quidem commercio. Cum iis per nutus, quoniam lingua prorsus erat ignota, inito commercio, vilibus scrutis regionis fructus & pecora mutauerunt, commeatum reliquæ nauigationi. Sinui sanctæ Helenæ flumini diui Iacobi indita ex eo tempore nomina. Repetita nauigatione Bonæ spei promontorium superare conantes, continuis atque sæuissimis tempestatibus iactati identidem de salute desperabant. Prorsus vt focii ducem circumfisterent obtestarenturque; ne præcipui temeritate rueret in exitiũ, quid eũ maris scuitia, quid eũ cœlo luctaretur? quid negatã omnibus viã temerario conatu tentaret? De reditu cogitare potius, eam salutis vnã spem esse scilicet reliquã, tenuem quamuis & exiguã. Inuictõ Gama postulabat animo, neque fociorũ lachrymis & obtestatione mouebatur. Contra hortari fortibus animis inanes ponerent metus. Ad esse finem omnibus votis expeditũ, iam nihil gloriæ deesse, nihil obitare virtuti, labore non maximo incognita nisi immortalibus esse visuros. Salutaria monenti metus obstruxerat aures. In necem eius conspirant, vnus capite aliorum omnium salutem redimere cogitantes. Indicata à Paulo fratre coniuratione naucleros in vincla ferrumque dat: ipse nauis quia vehebatur gubernandæ curam arrepto clauo suscipit. Summa contentione ad extremum promontorium tandem luctando cum fluctibus peruenit. Frequentes & amœni agri visabantur, syluæ præcipua viriditate, præceris & opacis arboribus vestita littora. Eo promontorio circumducto ad duodecim. Kalendas Decembris, quo tempore solis ad Austrum inclinantis vicinitate maximum æstus in iis regionibus vigent emensisque porro quinquaginta circiter leucis sinus occurrit, cui à sancto Blasio nomen est factum. In medio sinu insula iacet spatiis angusta vitulis marinis referta. Ad eam insulam applicuerunt naues aquandi necessitate. Incolæ ea parte similes iis erant qui aduersa littora Africæ late tenent, fusco colore, nudo corpore, genitalibus modo in ligneam vaginam conditis. Elefantos terra alit, & boues quibus pro iumentis vtuntur farcinariis. Aues visuntur implumes anserum magnitudine alis membranaceis vespertilionum in modum. iis non ad volatum vtuntur, sed ad cursus velocitatem incitandam. Ex iis locis profecti lenta quamuis nauigatione propter maris rapidi & reciprocantis fluctus aduersos, ad regionem tandem peruenerunt, quam incolæ quidem Zanguebarem dixerunt, nostri à Christi natali nominarunt à die quo eo applicuerunt, indita sinui appellatione fluuium, qui ea parte in mare mittit Regum dixerunt, quoniam quo die Magorum ad Christum aduentus memoria anniuersaria celebratur egressi aquatũ è nauibus in littus sunt. Maris æstus nihil remittebat, neque aduersæ & fœdæ tempestates. Ergo vitata terra in altum progressi, Zofala non visa tunc, quod præcipuum in iis littoribus oppidum occurrit, venis auri imprimis nobile, vltra illud prouecti gentem considerarunt, minus quam priores coloratã, cultu aliquanto elegantiore, quantũ ex gestibus & signis licebat conicere, maiori humanitate & moribus cultioribus. Æneas armillas in brachiis gestabant: viri insuper pugiones stãneis capulis. Lingua erat prorsus ignota, nisi quod inter alios quidam Arabice nostris secundam salutem renũciauit: non procul versari in cõmercio naues Lusitanis haud absimiles tum forma tum magnitudine. in iis homines colore candido negociari. Ea denunciatio gratissima accidit,

accidit; quod quivis ex suo sensu æstimare potest. Indiam enim ex iis notis à barbaris ignaris designari intellectum est. Itaque in vota precesque conuersi Deo gratias immortales egerunt concinentes hymnum, vt tantis muneribus cumulum, tantis laboribus felicem exitum adderet cum lachrymis postularunt. Simul ex eo flumini vicino Bonorum signorum indidere nomen tantæ lætitiæ posteris monumentum. ad hæc columnam in litore crexerunt Raphaelis archangeli indita appellatione, quod ad eum terrarum & maris tractum nomen ex eo deriuauit: atque è decem hominibus, quos capitalia in Lusitania promeritos morteque in exilium mutata secum adduxerant ea causa, duos ibi reliquerunt, qui gentis linguam addiscerent, & totius regionis ingenium, mores & naturam explorarent. lætitiã ex ea spe conceptam maximam haud dubium, multorum aduersa valetudo obscurauit. Gingiuis intumescens multum absumpti sunt. Grãuitatem cœli quidam accusabant; alii salsamenta, quibus tandiu sustentarant vitam. Insalubrium ciborum insolentes succi, itineris labor, animi ægritudo, nouumque cœlum morbos vulgarunt. Mensem integrum iis in locis traxere moram non minori periculo quam molestia. Inde Mosambicum itum est urbem in insula exigua positum è quatuor continenti proximis quinto decimo vltra æquatorẽ gradu, vigesimo à Bonæ spei promõtório commercio nobilem propter confluentes vndique magno numero ex iis regionibus mercatores. Incolæ religione Mahumetani erant colore subnigro, bombycinas vestes distinguente auro, tegumenta capitum è linteo in spiram complicato præcipua magnitudine.

20 Ex humeris pendebant acinaces, læua gestabant scuta. In eo habitu conscensis myoparonibus ad visendas nostras naues venerunt. Accepti benigne atque habiti. Ex iis sciscitando cognitum est urbem eam Abrahami Regis Quiloæ ditione teneri vrbis in iis littoribus nobilis vltteriusque positæ. Rebus ab eo gerendis præfectum Prætozem, quem Arabice Xequem vocant, & alioqui proprio nomine tunc Zacoeya nunticipabatur. In eius Prætoris gratiam datis muneribus insinuati nostri impetrarunt duos naucleros maris peritos, qui nauium cursum in Indiam dirigerent ne in vada aut scopulos inciderent. Atq; initio quidem incolæ nostros Sarracenos occiduos persuasi eos humaniter acceperunt: ea vero inita amicitia causa. deinde cognito Christianæ religionis esse cultores benignitatem odio mutarunt: ipsi quinetiam nauigationis duces natatu fugientes naues in alto

30 destitutas deseruerunt. Tormentis Lusitani in urbem directis versantes in litore quosdam peremere magno reliquorum omnium terrore: quorum ad oculos & aures ea fulgura & tonitrua insolita prorsus accidebant. Prætor imprimis ad imas preces descendens placare iram quacumque ratione cupiebat. Ergo condonata noxa nauclerum accepisse itineris ducem satis habuerunt haud minori perfidia quam priores. Omnino eos Quiloæ Regi in potestatem tradere satagens gentem Christianam ea loca tenere prædicabat, ex iis quos Abissinos vocant. Si ad eam urbem appellerent hospitii ius commeatusq; omne genus fore facultatem. Blandis verbis & pollicitis deceptos & periculo proximos diuinum numen eripuit. Inflato repente mari eum portum tenere non potuere. Alioqui in apertum discrimen venissent, vrbe præualida, Regeque ob ea quæ ad Mosambicum gesta audierat vehementer infenso atque in vindictam prono. Non destitit tamen Sarracenus nauclerus nostris continuata perfidia dolos nectere. Ergo suavit uti Mombazam peterent urbem rupi impositam mari circumfluo ferme omni ex parte, portuque ex eo comodissimo insignem. Ex ea vrbe multi nostros studio visendi processere obuiam: cū quibus arcano conceptam perfidiam perfidus communicauit haud dissimili hominibus ingenio. Vis numinis quanta esset eo etiam loco apparuit in Lusitanos benigni hostibus infensi. Vascus Gama in ipso portus aditu, ne in proxima breuia incideret, repente demitti vela, ancoras iaci præcepit. Ibi nauclerus ex repentino nauarum discursu & ex conscientia perfidiam detectam veritus se in mare deiecit proxima terra. Idem eius exemplo fecerunt quidam eius vrbis ciues qui è nauibus nondum abierant. Naues tres tantummodo erant: nam quarta commeatibus destinata, iis consumptis & propter nauarum paucitatem iam dudum fuerat incensa. Gratias nostri egere superis, quod manifesto eos periculo eripuisset: præterea nauclerum nauigationis ducem commodiorem breui nacti sunt. Sublatis inde velis continuato itinere gemina Sarracenorum nauigia ceperunt, atque in iis captiuos omnino tredecim, nam alii in mare omnes profiluerunt. Ab iis cognitum Melindem urbem haud procul abesse ferme æquatori subiectam. Regem insigni humanitate esse, beneficum atque in aduenas hospitem. Ea denunciatione animati nostri eo contendere decreuerunt. Vera esse quæ à captiuis audierant, deprehendunt. Regi, eorum aduentus gratus extitit: & quoniam senio ipse prohibebatur naues inuisere, filium pro se vicarium misit: cum quo omni comitatis & benignitatis genere à nostris certatum

est. Secundum salutem & munera vtrunque data gratissimos sermones miscuere. Dedit is princeps nauclerum nostris. Gama contra tredecim, quos paulo ante ceperat, Sarracenos donauit gratissimum ei principi donum. Sic comparato com meatu nauibusque relictis, Lusitani discesserunt fide data in reditu eodem se venturos benignitatis regiae memores, & ut facultas esset oratorem in Lusitaniam mittendi per causam Emanuelis Regis amicitiam expetendi. Lenta nauigatio catenus fuerat. Christi in vitam reducis memoria sacri solemnescq; dies transacti. Melinde tamen soluentes secundis prouecti flatibus. vno & viginti diebus in Indiam laborum metam diu optatam peruenerunt septingentis ferme leucis inde distitam. Ad tertium decimum Kalendas lunias terra ab speculatoribus visa paulo post duobus à Calecutio millibus iactis ancoris consistere. Caret ea vrbs quamuis totius Orientis celeberrima portu, & tempus erat minime tutum, quippe iis in regionibus hyems vel maxime sauire ceperat, magnum naturae miraculum, in quo mens humana considerando fatiscat. Malabaris regionem, vbi Calecutium est, erecti in nubes perpetua iuga montis interfecant, in promontorium desinentis quod Cori dixit antiquitas, nunc Comorinū vocatur. Ab vtraque parte pari altitudine caeli cardo surgit, media caeli plaga pari ab vtrisque distantia, & citra montes tamen mense Maio continuis imbribus hyems incipit marique fluctus intumescunt, vltra montes aestatis ardoribus torrentur campi & oppida, pelagus in malaciam componitur. Rem plane mirabilem, atque sine exemplo. Rationem eius discriminis reddere, diuinæ sapientiae pelagus scrutari mente, explicare oratione num quis possit? Acutissima ingenia hac discutienda quaestione caecutiant plane atq; hallucinentur. mentis oculis velum saepe natura praetendit, ne possit recondita & arcana eius mortalitas assequi.

Quid Vascus Gama Calecutii gesserit. CAPVT XVIII

Priusquam quid à Vasco Gama Calecutii sit gestum explicamus, operæ pretium erit, earum Asiae prouinciarum amplitudinem compendio designatā ob oculos ponere. India omnis ab occasu Arachosiae & Gedrosiae, & Paropomissadarum finibus terminatur, ad ortū extremos Sinas attingit, ad Septentriones Imao monte, qui est pars Caucasi clauditur. Ab Austro Indico mari alluitur Oceani parte. In duas vniuersa diuiditur, partes, quae citra, quaeq; est vltra Gangem. tametsi nostri Indiae nomine angustius usurpato appellant Indiam regiones modo Indo & Gange fluminibus comprehensas. nam & indigenarum terrarum tractum Indestam vulgo vocant, & quae vltra Gāgem vastis terrarū spatiis extenduntur, alia nomina habent. Inter haec duo flumina montes eriguntur perpetuis iugis tendentes ad Oceanum, desinuntq; ad Austrum Comorino promontorio constituto. Ad ea littora multae gentes fusae sunt. Praecipuae inter alias, Cambaia ab ostio Indi fluminis latissima prouincia, mox Malabares. In medio inter has gentes spatium exigua insula iacet, mare à fronte tergum & latera fluuius claudit in gemina diductus brachia. In ea nobilissima vrbs Goa regni Decani pars nunc Lusitani in iis regionibus sedes imperii. Malabares gens ineptis deorum superstitionibus, miserrime seruiens in quatuor genera hominum tributi sunt. nobiles quos Caymales vocant; Sacerdotes, qui & Brachmanae sunt, praecipua auctoritate homines: milites Nayres dictos; postremo plebem ex agricolis & opificibus constantē. Mercatores ferme sunt externi. Fusco colore omnes, vmbilico tenus nudi incedunt, caetera vsque ad tibias bombycina aut gossipina veste contegunt, acinaces ex humero pendent spectaculum nostris insolens. Ritus & mores gentis insolentiores plane sunt & feri. Ex vno caetera coniice. Feminae multis pro libidine viris nubunt. Ita patres testamento filios quippe incertos haeredes non instituunt sed sororum liberos. Multos in Reges diuisa gens erat. Regi Calecutii tanquam domino parebant caeteri, ex eo Zamorinum vocabant hoc est imperatorem. Opes & à maioribus relictas habebat, & ipse longa imperii possessione ingentes cumulauerat. Lautae imprimis ciuitas & atnpla Calecutium est, mercatorum ex locis omnibus confluentium frequentia & mercatu aromatum praeteris celeberrimum Orientis emporium. In media regione ad mare posita. Latissima spatiis quoniam domus inter se coniunctae non sunt. Sed late spatiantibus syluis & viridariis diuisae. Regia tantum & deorum templa è lapide extruuntur: priuatorum aedes è materia palmarum foliis & ramalibus contextae: neq; pluribus sub arae tabulatis sed humiles. Sumptuosius aedificare nobilibus iuxta ac plebi est vetitum. Is est at Calecutii rerum status, ii gentis ritus & mores: quo tempore Vascus Gama ad eas regiones applicuit. Accurrunt continuo multae cymbae ad naues studio visendi gentem insolenti vultu, habitu cultuque corporis. Gama è damnatis vnum in terram eiecit, mirabile spectaculum genti. Itaque ex omni

omni parte magno numero circumstant: neq; satiantur aspectu. Aderant inter alios duo
 mercatores Mauri Tuncti nati. iis ex habitu cognito Hispanum eum hominem esse, alter
 eorum nomine Monzayda Hispanice rogat, ex qua Hispaniæ regione esset? Respondet
 ille è Lusitania. Tunc Maurus domū deductum aduentus causam & totius nauigationis
 ordinem rogat: edoctusq; omnia ad naues ducem salutaturus accedit. Acceptus benigne
 exponit, quo tempore Ioānes Lusitanus Rex Tunctū mittere solitus erat, qui arma telaq;
 compararent, se fidelem & assiduam operam in negotio præstitisse. Ad hæc de regione v-
 niuersa quæ scire opus erat, cuncta figillatim exposuit. Diuinitus datum interpretem di-
 ceres. Postremo opem & industriam, si uti veller, vltro obtulit. Die proximo Gama duos
 10 nuncios cum Monzayda in urbem misit, qui regi venisse se in eas oras renunciarent, nisi
 eius venia in terram nolle descēdere. Impetrata facultate sui ad eum Regis litteras perla-
 turum, & mandata quæ coram cōmunicanda de reb. magnis deq; iungenda amicitia ac-
 ceperat. Agebat tunc Rex Pandarane oppido duob. ab vrbe millib. passuum. Eo in oppi-
 do Gamæ nunciis facta conueniendi potestate dicendi quæ vellent, respondit nauū ad
 ea littora appulsum gratum accidisse. Ad se Dux Lusitanus porro veniret: colloquiū fore
 gratissimum. Missurū qui ad se deduceret. Interim ex loco vbi in ancoris stabat, propter
 hibernum anni tempus procellis obnoxium ad Pandaranis commodiorem stationē ap-
 pelleret naues. Sic factum. Post aliquot dies venit urbis Prætor (Catualem ipsi dicunt) vt
 Gamam in Regiam deduceret. Ille fratre suo pro se in nauib. vicario relicto cum manda-
 20 tis, quando Regis colloquium detrectare non licebat supremo quamuis salutis discrimi-
 ne, si quid aduersi contingeret, reb. aliis neglectis in Lusitaniā sublatis velis rediret quam
 primum Emanueli Regi totius expeditionis rationem nunciatum: & nihilominus ad o-
 mnes casus nauium scaphæ ad littus sibi præsto essent. His datis præceptis ex omni copia
 duodecim sibi socios adiunxit splendenti omnes cultu formaq; & corporum habitu præ-
 cæteris præstantes. Nullus ea tempestate inter Indos equorum aliorumve iumentorum
 vsus facultasve erat. Ita Gamam designati ad id baiuli ad regiam vsque portarunt humeris
 sellaque sublatum. Accedentem honoris causa obuiam facti nonnulli Caymales excepe-
 runt; & cum iis Brachmanorum antistes more gentis linteatus. Is hospitem manu appre-
 hensum per multas cænationes induxit, quarum in vno quoq; ostio decem milites custo-
 30 diæ adhibiti scilicet excubabant. Ventum tandem ad conclaue spatiosum eteromallo vi-
 ridi & bombycino stratum. parietes aulae vestiebant æricum distinguente auro visendo
 contextu. Gradus in theatri formam dispositi circum conclaue surgebant, procerib. desti-
 nata sedes. Rex in strato ornatissimo decumbebat gossipina veste indutus candoris exi-
 mii aureis distincta rosis. In capite pileus aureus tiaræ similitudine, brachia & crura de
 more gentis nuda ornabant armillæ aureæ annuliq; manuum & pedū. digitis inserti iun-
 ctis gemmis aliisq; pari splendore pretiosis lapillis. Color erat subniger, corpus procerum,
 habitu & gestibus dignitatem regiam & maiestatem haud dubie representans. Gama se-
 cundum salutem sedere vna cum sociis iussus facta dicendi potestate in hūc modum lo-
 cutus fertur. Emanuel Lusitaniæ Rex inclytus magnusq; princeps in studiū incitatus no-
 40 ua inauditaq; inuestigandi, cum principib. longinquis amicitiam fœdusq; iungendi, qui
 præ cæteris fama ab animi magnitudine & potentia celebrantur, ac nominatim cōmotus
 iis quæ de huius regni nobilitate tuaq; præstanti virtute toto orbe terrarum prædicantur;
 ex vltimis cœli oris ad Solis occasum, nos misit eius te nomine salutatum tuamq; amicitia-
 m expetitur. Nihil ad voluntates conciliandas morum similitudine pariq; animorum
 præstantia potentius est in Regib. maxime, quorum maiestas proxime ad diuinam condi-
 tionem accedit; & quo ipsi maiores sunt, eo plures amicitia & beneuolentia complecti e-
 quum arbitror. Sit ergo pretium primos in expetenda tua amicitia extitisse. in amore re-
 spondere à quibus fueris prouocatus generosi animi est. Quam coniunctionem, si vtili-
 tas spectatur fore vtrisque commodissimam arbitror commercio duarum gentium tan-
 50 tis maris & terrarum spatiis distitarum. Erit certe honorificū per omnes terras vulgari fa-
 ma ex postremis cœli plagis venisse ius commercii vobiscum pacemq; rogatum. Secun-
 dum hæc verba litteras, quas afferebat, obtulit Lusitanice Arabiceq; conscriptas, cū mu-
 nerib. quæ ex præsentī copia parauerat, neq; nullius pretii neq; magni, sed sua nouitate spe-
 ctanda. Lætus ea legatione Rex barbarus paucis: fratris sui Emanuели Regis voluntatem
 gratam extitisse ait: placere commercium fœdusq; inter vtramq; gentem stare. Deinde
 multa tum de tota nauigatione tum de Lusitaniæ reb. sciscitatus ducem & socios hospi-
 tio splendido accipi mandat. His rebus, vt fit, continuo fama & populari rumore vulgatis
 Sarraceni iustiores, quorum erat in vrbe magnus numerus, veriti non sine causa ne à Lu-
 sitanis quæstus spes maximi interciperetur, & ab insito odio in Christianorum nationem

vniuersam, re inter se communicata Regem & aulicos adeunt, mendaciis & fictionibus inuidiam Lusitanis conflare. Piratas eos esse, immanesque latrones humani generis hostes. Iis Calecutium admissis nouas sibi sedes necessario alia domicilia quaerenda. Viderent an paucis prædonibus & toto cælo disiunctis hominibus, deberent veteres amicos certissimis compendiis rem Malabaricam augere solitos posthabere nulla præsertim sua noxa. Malabares ingenio mobili sunt, parumque in fide data constantes, leui momento in varias partes versantur. Sarracenorum verbis & fraude decepti, Lusitanis inferre necem parant. Indicatis à Monzayda insidiis, occultis Gama itineribus ægre quamuis se se ad naues refert. Molitur actutum ancoras. progressus in altum Indo cuidam litteras ad Regem perferendas dat expostulationum plenas aduersus Catualem imprimis: quem in benevolentia significatione hospitii iura violasse accusabat per summam perfidiam. Præterea Lusitanos quosdam & merces quæ præ festinatione in terra manserant, ad se mitti postulabat. Purgare se ad eas querimonias Zamorinus. culpam veteri Regum instituto in ministros conferre. duros noxæ pœnas. Verbis pulchris quia facta non respõdebant, Gama ad vim conuersus nauim, quæ prima se obtulit, facto in eam impetu cepit, atque in ea sex homines primarios cum famulis aliquanto numero. Eos vt liberaret Rex Lusitanus & merces ad Gamã misit, tum ad Emanuelis Regis litteras breue responsum. Cum eo responso Lusitani in patriam redire constituunt aditæ Indiæ confectæque nauigationis longissimæ lætitiã nunciaturi. Malabares restituti non sunt, idonei vtique quos in Lusitaniam deferrent gentis specimen & primitias, instituta certe prouinciã, insolentes mores & ritus cæteraque omnia ex iis cognoscere fore promptum munus Emanueli Regi Lusitaniæque vniuersæ oculis spectaculum ipsa nouitate gratum.

Vasus Gama redit in Lusitaniam. CAPVT XIX.

Priusquam Lusitani sublatis velis ex hostili regione discederent, Monzayda se in naues recepit, veritus ne fraudi esset cum externa & inimica gente commercium: nam capiti eius insidias quoque parari certum erat. Ea hospitii & initæ cum Lusitanis amicitia merces. Et est omnis malitia suspicax. Præ festinatione bona in ea vrbe reliquit in Lusitaniam nauigare constituens: vbi sacro deinde fonte ablutus Christiani hominis officium reliqua vita constanter impleuit. Vindicare iniurias Zamorinus non potuit classe propter anni tempus in terram subducta: id vero ad audendum Lusitanis animos fecit. Sexaginta modo myoparones, quos instruere armatis potuit, in naues nostras inuecti coorta læua tempestate disiecti sunt: nostris è contrario, qui lente nauigabant ea ventorum vi data facultas est celeris se subducendi à Calecutii cõspectu. Ad insulas paruas delati quæ ea vasti maris parte occurrunt, octo biremes piratæ nomine Timoiæ inuentas forte inuadunt, atque vna earum capta cæteras in fugam agunt. Anchediuam inde prouecti sunt sexaginta leucis inde distitam insulam continenti vicinam. In ea insula dum armamenta componunt, multi ex vicino littore visendi studio ad naues traiciunt. Inter cæteros quidam Gamam Italicis verbis & more cum salutasset, secundum salutem Goam urbem propinquam esse nunciauit. Zabaïum eius vrbis dominum, cum quo ipse vsum haberet, eius amicitiam percupere. Roganti Gamæ vnde domo esset? ex Italia respondit. Qui in eas regiones venisset tam procul à patria? nauigantem in Graciam in piratarum manus incidisse. Sic variis mutatis dominis ei Sarraceno principi in seruitutem datum. Ex vultu Gama, & quoniam responsa non satis consentiebant, dolum & fraudem suspicatus illum quæstioni subiecit. Expressa tormentis veritas. Iudæum religione, natione Sarmatam esse, atq; a Zabaio principe speculatorem missum. Mox re cognita cum classe impugnatum esse venturum. Ea denunciatione Gama discessum ex iis locis quanta potuit festinatione maturauit. Iudæus in Lusitaniam porro abductus, & salutaribus aquis expiatus Gasparis nomine sumpto, vt erat acuto ingenio magnique vsus, fidelem & diligentem operam Emanueli Regi in magnis rebus exhibuit. Lenta nauigatio erat, incommodum anni tempus. Obtinendo tamen tempestatibus & mari Africæ promontorium quod primum redeuntibus occurrit & Guardafui vocatur, ægre quamuis superarunt. Hinc Magadaxo, quæ proxima vrbs est, quoniam ciues Sarraceni erant deuitata, ac tormentis modo è nauibus diuerberata, aliquotque nauibus in portu iaculando demersis, vltcriusque octo Sarracenorum nauigiis, in quæ forte inciderunt, fugatis, Melindem, vti erant in discessu polliciti, incolumes appulerunt. Ab eo Rege benigne accepti recreatis ex maris iactatione corporibus comparatoque comœatu, legatum secum abduxerunt in Lusitaniam ab eo principe per causam fœderis amicitiaque cum

cum

Etum Lusitano Rege sancienda. Nauis cui Paulus Gama præerat, præ aliis situ confecta
 huassataque erat, nautæ præterea deerant & armamenta; eam incendere visum est Pau-
 lo Gama in Prætoriam transueto. Iter profecti Zansibarem appulerunt insulam cum
 cætera amœnitate præcipuam, tum arboribus aromata omnium generum ferentibus sa-
 lutarem à littore Africæ sex tantum leucis disiuictam. Melindem, & Quiloam inter
 Mombaza vicina. Ultra ea loca Mosambicū delati erecta ibi columna ex iis quas secum
 deferebant, insigni tum ad Sancti Blasii litus aquatum lignatumque egressi. Bonæ spei
 promontorium ad sextum Kalendas Maias transmisere. Hesperidas demum & vasto
 circuitu Tertias insulas appulsum: vbi Paulus Gama decessit laboribus fractus & morbo;
 10 quo multis diebus fuerat conflictatus. Ex iis insulis soluentes Olisiponem tenuerunt men-
 se Septembri biennio iam exacto ex quo primum in Indiam discesserant. Gratissimus co-
 rum aduentus tum Regi extitit, tum ciuitati vniuersæ. Egressos in terram circumfusa vn-
 dique turba quasi à morte reuocatos; de rebus Indicis ac de tota itineris ratione sine fine
 perquirere, nobiles conatus, felicem exitum laudibus ad cælum ferre, pericula & tempe-
 states, quas erant passi libenter audire: neque fatiare oculos aspectu earum rerum quas ad
 ostentationem mercium & copiarum Indicarum secum quasi specimen attulerant. Ne-
 que minori miraculo erant homines ex iis regionibus vecti ab insolenti vultu, lingua &
 corporum cultu. Gamam sociosque quasi delapsos è cælo heroes maiores conditione
 mortali intueri, venerarique. Tametsi è quatuor nauibus duæ tantum supererant, è sociis
 20 tertia pars paulo amplius. Quæ clades & pericula nihil mouerunt gentem in arma & la-
 bores promptam, quominus plerique priorum exemplo suam operam certatim & indu-
 striam ad progrediendum vltius in cœpta nauigatione deferrent. Honoris spes blandi-
 ebatur; leuiore vt viderentur difficultates lucri cupiditas efficiebat, qua nihil est acrius.

Nauigatio qua hodie in Orientalem Indiam itur.

CAPVT XX.

AD hunc modum Vascus Gama iter in Indiam aperuit nauigatione cōfecta omnium
 30 quæ à condito orbe celebratæ sunt, absque controuersia nobilissima, siue longitudi-
 nem spectes, vastumque mare ad vtrumque cœli axem porrectum, siue difficultates &
 pericula, eo maiora, quod via prorsus ignota, neque exploratis eatentis alternantis an-
 plissimi maris agitationibus hallucinari initio atque offendere sæpe necesse fuit. Dies &
 vsus & maior rerum cognitio, eam nauigationem multo faciliorem effecit, atque ita vt
 quo ad tempus, quo inchoari conuenit, & quibus cœli & maris regionibus progredien-
 dum sit multa fuerint obseruata immutataque, quæ hoc loco si attingerem opere præteritum
 me facturum existimabam; quo lector, si quis in hæc inciderit, tantæ rei leuem certè co-
 gnitionem accipiat. Verum antequam id explico, vastissima ea littora describenda stylo
 sunt, atque ob oculos ponendæ regiones tum numero multæ, tum amplitudine mirabi-
 les. Freti Gaditani faucibus transmissis ad læuam Africæ littora latissime excurrunt ma-
 40 gno leucarum numero Atlantici maris sæuis verberata fluctibus citra & vltra mediani
 cœli regionem. Ac primum Atlas mons nobilissimus perpetuis, ac in cœlum erectis iugis
 magnam Africæ partem dirimit in mare Oceanum è tribus primum promontoriū Am-
 pelusium mittens. Deinde occurrit quod Lusitani promontorium Non dixere, quippe
 persuasi, qui præcipiti temeritate illud traiceret, eum haudquaquam ad suos redire am-
 plius. Succedit Boiadoris promontorium viginti octo graduum altitudine insulæ Palmæ
 obiectum è Fortunatarum numero. Atque hæc duo posteriora promontoria Atlantis
 montis extremæ quoque sunt partes. Sequitur in eodem littore Album promontorium
 vnus & viginti graduum altitudine, atque prope illud exigua insula Argina dicta, vnde
 & totus is finus nomen accepit: nam Argini finus dicitur. Inde ad Viride promontorium
 50 proceditur, vicinasque insulas decem numero, quarum præcipua à D. Iacobo appellatio-
 nem habet, vniuersas antiqui vocarunt Hesperides fabulosis poetarum earminibus incly-
 tas. Non desunt tamen qui eo nomine comprehendi etiam contendant omnes insulas ad
 solis occasum recenti memoria ab Hispanis inuentas. Distat promontorium Viride se-
 decim gradibus à media cœli & orbis plaga: citra illud Sanaga fluuius in mare mit-
 tit, vltra alter amnis decurrit quem à latitudine Magnum fluuium dixere. Suspicio est
 (pro certo ponere neutrum licet) vnus fluminis duo ea brachia esse. Addunt Ni-
 gir fluuium esse ab antiquis celebratum, quod cum Nilo communes habeat scatu-
 rigines. Sane iisdem temporibus augentur exundantque atque in iis quod in Ni-
 lo, Crocodilli & equi marini visantur ad originis indicium & naturæ haud

abſimilis. Traiecto Magni fluminis oſtio, quod vndecim graduū altitudine iacet, octauo gradu Serraleona ſurgit immenſum, ſic dicta quod propter ſublinitatem tonitruis per-
 itrepat, & fulguribus perpetuo coruſcet. Et quoniam incolæ propter locorū perpetuum
 æſtum noctu ad opus accēſis facibus egredientes faciūt, (quod alio loco dictum eſt) cam-
 pi & colles ardere vtiq̄ue flammis videantur. Hunc montem à Ptolemæo Currum deo-
 rum dictum putant, quinque quamuis graduum per errorem altitudine ab eo deſignata,
 quod mirum non eſt, Æquatori ſubiecta. D. Thomæ inſula non procul à continenti ten-
 ditur diues ſacchari prouentu, quantum cœli grauitate ſœda & infamis. Sexto vltra eam
 inſulam gradu aurifodina ad continētis littus occurrit, vnde aurum eruitur puriſſimum.
 Mina hoc eſt ſectura ex eo ab Hiſpanis vocata. D. Iacobi flumen poſt hæc in mare deuol- 10
 uitur, & ſanctę Helenę ſinus late extenditur: quo Vaſcus Gama vti dictum eſt, naues ap-
 pulit aquandi neceſſitate. Sunt alia peculiaria flumina, variaque promontoria, vt in tanto
 interuallo terrarum maris & littorum eſt neceſſe: nos nobiliora tantum attigimus. Bonæ
 ſpei promontorium, quod extenuata in metæ formam Africę littora extremum faciunt
 vltra æquatore triginta quinque gradibus porrigitur. Quo circumducto aduerſa litto-
 ra excurrunt latiffime, promontoriis multis & fluminibus diſtineta. Inter quæ ſancti Bla-
 ſii, Nauitatis, & Bonorum ſignorum fluuii præ cæteris maxime nobiles ſunt, quouſque
 Zofalam perueniatur venis auri præcipuum in iis littoribus oppidum. Zofalam quidam
 Tharſis eſſe diſputant vrbe diuinis litteris celebratam: quo Salomon Rex per mare
 rubrum claſſes mittere ſolitus erat aurum aliasque natiuas copias aſportatum Hieroſoly- 20
 mam. Ipsi etiam indigenæ libris ſuis & monimentis ære priſco atque ſaxis antiquis expreſ-
 ſum id eſſe confirmant. Alii malunt eſſe Præſſium promontorium, quod Ptolemæus vl-
 tra medium cœli quindecim gradibus deſignat modo. Zofala ſupra viginti gradus Au-
 ſtralem cœli cardinem à terra ſurgentem videt. Vltra Zofalam ad dextram D. Laurentii
 latiffima inſula iacet, quam indigenæ Madagaſcarum dixere. Ad læuam Mozambique
 nobile Africę vterioris emporium propter portus commoditatem altitudine graduum
 quindecim Auſtraliū. Eo tranſuecto portu paribus ferme interuallis Quiloa & Mom-
 baſſa Zanzibare inſula coniuncta, tum Melinde ad ipſam mediã cœli regionem occur-
 runt. Tuta nauibus ad Mombazam ſtatio eſt: Melindis littora importuoſa plane & aſpe-
 ra. Magadaſum quinto inde gradu ad ſeptétrionem pertinet, decimo poſtremum Afri- 30
 cę promontorium ad ſinus Arabici fauces, quod Guardafu hodie nautarum vulgus vo-
 cat, Ptolemæus Aromata dixit. Propinqua Socotora quam à Chriſtianis habitatam inſu-
 lam inuenire ſterilem tamen omnis vitæ cultioris & amœnæ commoditatis indigam lo-
 corum natura immitia quoque efferauit ingenia. Hanc à Ptolemæo Dioſcoridis inſulam
 vocari quidam putant. Succedunt haud magno interuallo ſinus Arabici fauces, intra
 quas ad Africę littus Ercoſus portus panditur regni quidem Barnagaſſi pars imperio ta-
 men latiffimo Preſto Ioannis contributi. Exterius in Arabiæ ora Ademum ſita eſt muni-
 tiſſima vrbs iis faucibus imminens. Sinum Arabicum inter & Perſicum Arabia felix po-
 ſita eſt, atque in medio eius dorſo qua parte Oceani vndis alluitur promontorium. Sia-
 grum, quod Eſcafalla tum dixere, ſeu Fartaquem atque in extremo littore qua parte ſinus 40
 Perſici fauces ſunt promontorium Corodamum, quod vulgo Roſalgate nominatur. In-
 tra ſinus Perſici fauces Ormutia inſula (cuius nominis in nauigatione Nearchi apud Ar-
 rianum mentionem inuenio) viſitur ſpaciis anguſta, macro ſolo, cæterum commercio
 eo confluentium mercatorum copioſa cum primis & beata. Sexto & vigefimo gradu ab
 æquinoctiali circulo diſſita quidem eſt: parique altitudine vterius ad oſtium Indi flumi-
 nis Diu inſula arxque ſuccedit celebri fama ob ea quæ à Luſitanis fortiſſima edita ſunt
 facinora eam arcem defendendo primum contra Sulthanos Aegypti, deinde etiam con-
 tra Turcarum vires & conatus. Dio tranſuecta & Bazaino non procul diſſita Luſitanorum
 arce, Ciaulum & Dabulum occurrunt & ipſæ Cambaiæ vrbes portubus inſignes exiguo
 inter ſe interuallo. Inde littora multum ad Auſtralem plagam excurrunt, vtiq̄ue ad pro- 50
 montorium Comorinum ſeu Cori pertinentia. In iis littoribus ad occaſum Goa vrbs no-
 biliffima poſita eſt ad ſextum decimum gradum ab æquatore, ad duodecimum Calecu-
 tium, quas inter Cananor vrbs iacet & ad promontorium Cocinum Coulanumque Ma-
 labaris ciuitates, commercio omnes aromatum piperis quoque prouentu fama celebra-
 tæ & inſignes. Malabarium è regione Maldiuaris inſulæ ſunt, ſic dictæ à nomine eius quæ
 inter cæteras principatū tenet. Mille amplius numerantur exiguæ ſpatiis ſæpeque ita in-
 ter ſe coniunctæ vt vix ex anguſtiæ euripique nauigantibus ſint peruii. Præcipuus prouen-
 tus è palmis nuceſ ferentibus, quas Cocos vocamus, mirabili arboris commoditate, quæ
 genti victū neceſſarium cultumq̄, in naues & armamenta materiam funes & vela vna
 ſuppeditat.

ſuppeditat. Ad ortum Comorino promontorio Zeilanum inſula adiacet anguſto freto à
 continenti dirempta, Cinamomi prouentu vna maxime celebrata & diues. Succedunt
 Narſingux & Pegu regna vaſtiſſima: iisque interiectum Bengalæ regnum, vnde ſinus
 ampliſſimus nomen habet ad urbem Malacam pertinetis & ipſam nobiliſſimam: cui So-
 matra inſula vicina eſt æquinoctiali ſubiecta. Eruditorum plerique Somatram à Ptole-
 mæo Tapobranath vocari contendunt, Malacam Auream Cherſoneſum. neque deſunt
 qui perſuadeant Malacam in diuinis libris Ophir dici: quo Salomon Rex claſſes mittere
 erat ſolitus auro argentoque vehendo magnagloria pari compendio: quin Peguenſes
 haud diſſiti ſe ab iis Iudæis progenitos ferunt: quos Salomon ad aurum Ophir effodien-
 dum in eas regiones dimiſerat. Quod ſi minus hodie iis locis ea metalla erun-
 tur, fiebat olim, quod ipſum Aureæ Cherſoneſi nomen indicat. In itu & reditu Salo-
 monis naues triennium ponebant, quod certe de Tharſis nauigatione explicant diui-
 ni libri. Magnetis vſu nondum ad nauigandi eximiã commoditatem inuento le-
 gebant littora: neque ſe alto permittere nauigantes audebant. Ea vero longæ mo-
 ræ tardæque nauigationis cauſa extitit. Malacæ ad ortum dextramque ex interual-
 lo obiectæ ſunt Moluecæ inſulæ Caryophilli prouentu maxime celebres, quod vnæ
 omnium ferunt alioqui ita ſteriles vt cuncta pene ad victum & cultum aliunde petant:
 Sic bona ſua diuina prouidentia diſpenſat, præcipuæ quinque numero ſunt. Ar-
 bor Caryophilli trunco & foliis lauri ſpeciem reddit flore imprimis odorato. Is du-
 ratus fructus eſt menſis maxime expetitus. Ad læuam ſeptentrionesque Malaca in
 Sinas itur gentem late fuſam copiis opibusque præualidam. In aditu eius prouin-
 ciæ Macanum inſula eſt Luſitanorum mercatorum hoſpitiũ, quoniam in conti-
 nentem penetrare gentis inſtituto nulli aduenæ datur. Diſtant ab ea inſula Iaponii gens
 extrema, quo Luſitanorum arma peruenerunt, trecentis circiter leucis ſeptentriones ver-
 ſus. diuiſi Iaponi ſunt in tres maiores inſulas pluribus aliis minoribus circumfuſis inter-
 fluo euripo diſiunctas, ortum præter ſeptentrionesque à trigefimo altitudinis gradu vſ-
 que ad quadrageſimum porrecti. Summa longitudo leucarum bis centum, latitudine,
 qua ſe maxime pandunt, octoginta leucas non excedunt ab ortu Nouæ Hiſpaniæ obiecti,
 à ſeptentrione Scythas, ab occaſu Sinas aſpiciunt. Tributi in multa regna pluribus regib.
 ſeruiunt, litterarum alioqui ingenio capaci bello dediti gloriæ ſiqua gens auidiſſimi. Indi-
 cæ nauigationis ratio hoc pacto noſtro tempore inſtituitur. Oliſipone menſe Martio na-
 uigaturi ſoluunt certe Aprilis ineunte. Inſulam Maderam primum petunt centum quin-
 quaginta leucis ſatis lato ab Hiſpania mari periculoſoque diſiunctam, deinde Canarias
 trecentis leucis nihilominus remotas Oliſipone. Ad promontorium Album ex iis inſulis
 proceditur atque inſulas Hesperides. Recta vterius progredi continuis ab Auſtro fla-
 tibus prohibiti relictis Africæ littoribus magno circuitu parique niſu occaſum inter &
 Auſtrum directis proris in Braſiliæ sæpe conſpectum partem haud dubium noui orbis.
 procedunt. In iis littoribus diui Auguſtini promontorium imprimis celebre deci-
 mo vltra æquatore gradu poſitum eſt. Id promontorium quæ nauis ventorum
 violentia aut propter anni tempus ſuperare non ſinitur, relictã nauigatione, quoni-
 am fruſtra conatus omnis eſſet, vnde ſoluerat neceſſario reuertitur. Quibus ſupe-
 rare id promontorium cælo contingit, ii nouo circuitu præoris Auſtrum inter & ſo-
 lis ortum directis Bonæ ſpei promontorium tranſmittere contendunt, ad quadra-
 geſimum gradum ad Auſtrum declinantes ad vitandas procellas, quæ ad extre-
 mam Africæ cuſpidem excitantur perpetuo ſæuiſſimæ, immanes aquarum moles il-
 liſu reciproco toto littore franguntur. Tranſuecto eo promontorio Zofalam aut
 Mozambicum tenent. Quibus locis, niſi nauigatio ſit proſpera hyemare cogun-
 tur. Alioqui enauigato eo mari atque æquatore denuo tranſmiſſo haud multis die-
 bus Goam laborum & nauigationis vniuerſæ metam peruenitur. Graues plerum-
 que caſus in ea nauigatione interueniunt, Malaciæ longiſſima tædia, reflantes ven-
 ti, ſæuæ & frequentes procellæ, ex nauſea cibi ſaſtidium, ex immodica æſtus & frigo-
 ris viciffitudine, vitiato cibo & potu, ſentina teterrimo halitu varia morborum ge-
 nera, Lethargi, abſceſſus, tumores, oris vlcera, affectæ tabo gingiuæ. Quin-
 que menſes ſi in tota nauigatione ponantur feliciffimam putant, sæpius anno am-
 plius conſumitur. Goa Malacam ad aliasque regiones magis Orientales ſtatis na-
 uigatur temporibus. Hiſpaniam repetituri menſis Decembris finem expectant.
 ventorum vices continuis ab ortu flatibus ac dudum explorata nauigandi ra-
 tio idoneum maxime id tempus eſſe docuerunt. Menſibus Martio aut Aprilis

Bonæ spei promontorium transmittitur. Ad sanctæ Helenæ in reditu insulam appellant iis locis, non deuiam, quam in vastissimo mari tanquam diuersorium diuina prouidentia disposuit reficiendis nauigantibus fessiq; recreandis corporibus arborum fructibus, venatu, piscatu, quibus bonis abundat, nullo quamuis cultore propter locorum angustias & quoniam procul à continenti disuncta est. Per Tertias tandem insulas magno circuitu propter ventorum vicissitudines confecta nauigatione longissima, vnde discesserant, Olisiponem appellant plurimum mensibus Augusto & Septembri.

Libri vigesimi sexti Finis.

I O. M A R I A N Æ H I S P A N I,
E S O C I E T A T E I E S V,
H I S T O R I Æ D E R E B V S
H I S P A N I Æ,
L I B E R X X V I I.

Ioannis Hispania Principis obitus. CAPVT I.

Res Hispanorum vno tempore in Italia quidem prosperum cursum tenebant, in Hispania autem, vt est fere conditio mortalium inter dulcia & dubia variabant. Gemina Ferdinandi Regis filiarum coniugia sunt pacta. Catharinæ profecto cum Arcturo Vualix principe Hérici septimi Regis Angli filio maiori. Isabellæ autem principis connubium cum Emanuele Lusitano Rege post multas & graues difficultates & moras non stipulatum modo sed & tandem coniunctum est. Nouis affinitatibus tantos Principes habere deuinctos & ad Austriacos adiungere magnum, gloriosumq; Regi Hispano, rebus intus forisque præcipuum ab alterna ope præsidium. Catharinæ sponsalia in Anglia assumptæ in cælum Virginis memoria sacro die in palatio Vuodestochio data sunt Ioanne Puebla quo agète conubiales conditiones constituerant, pro sponsa absentis vicario ritu & more inter Principes solenni. Affuerunt cæremonix Rex & Regina, splendidusque procerum cætus. Ad Lusitanum connubium paciscendum missus in Castellam est Ioannes Emanuel magna apud eum Regem gratia quippe ipsius collactaneus. Eius aduentu atque opera sancitum tandem, vt Ferdinandus & Isabella Reges filiam deducerent ad Lusitaniæ fines. Eo veniret Emanuel Rex pridie Kalendas Octobris ad ineundum coniugium. Regum conuentui nuptiarumque celebritati primum Ceclaminum oppidum designare placuit: deinde propter regionis sterilitatem annonæ angustiam nullo circa florëti lautoque oppido, vnde pararetur comæatus tantæ multitudini, Valentia Alcantaræ delecta. Vbi triduum Reges moratos vniuersamq; nuptialem lætitiâ conturbauit nuncius de Ioannis Principis graui valetudine intempestiue scilicet allatus. Tertio die postquam Salmanticam cum vxore venerat in febrim incidisse: qua diebus tredecim est extinctus. Accurrit Valentia citato itinere Rex pater, Salmanticamq; peruenit, ægroto agente animam sed integris sensibus. Ita agnito patre obiit tamen ad quartum Nonas Octobris. magno atque miserabili non parentum modo sed & totius gentis luctu. Quantas spes, quanta gaudia dies vnus abstulit Hispaniæ? Ferebat vterum vxor exiguum mœroris concepti solamen & improuisæ calamitatis præsertim immaturo partu intra paucos dies. Extincti corpus Abulæ tumulo est compositum in Dominicano celeberrimo cœnobio, Diui Thomæ nomine in ea vrbe constituto patris Regis impensa. Tristis nuncius Valentiam peruenit nuptiarum lætitiâ

lætitia nondum peracta, quæ post discessum porro Ferdinando Regis celebratæ sunt. Rogauit focrum Emanuel Rex mœrore tantisper dissimulato atque vultu ad lætitiã composito, monitisque aulicis vt tantumdem facerent, ne quid ad nouam nuptiam iam Lusitanie Reginam manaret. Erat difficile in tanto luctu publico priuatoque dissimulare diu. Ita quamprimum in Lusitaniam abducta Eboræ tandem fratris obitu nunciato ingentem animo molestiam accepit eo intempestiue sublato quem diligebat vnice. Hispaniam vniuersam tanto Principe orbatam, in qua acquiescebat spe, dolebat scilicet impense. Parentes singulari constantia patientiaque eam plagam tulerunt: in quo excelsi atque inuicti animi præbuerunt argumenta non minus illustria, quam victoriis multis & clarissimis eatenus & in posterum partis ex quanto motum animi tenere, quam hostes subiugare est præstantius. Et est natura fixum, vt caduca pereant, fragilia quæ sunt facta conterantur: æquissimum vt Deo nostrarum rerum, aut suarum verius arbitrium mortali conditione homines permittamus. Neapolitanæ res haud satis tranquillæ erant. Salernitanus nunquam satis fidus cum cæteris eius secte proceribus non quiescebat: ac necessabat quidem suæ ditionis oppida & arces diligenter munire. Alienatæ voluntatis primum argumentum extitit abfuisse Neapoli quo die Fridericus Rex solenni cæremonia de manu Pontificii legati coronam & regni insulas suscepit. Et erant per edictum proceres ad solennitatem euocati nequa esset excusatio, ipseque Salernitanus antea affuerat quo primum is tempore ciuium consensu Rex fuit renunciatus. Nunc ob factos superiori tempore sumptus pecuniæ inopiam excusabat: neque sine idoneo cultu & comitatu venire par fuisse. Verior interpretatio ea specie regi infensum animum rerum nouarum studium. Accurrit quidem die postero Bisinianus sui facti rationem redditurus. Ad Salernitanum quin etiam sanandum & ad Regem perducendum pro ea gratia & auctoritate qua valebat maxime quippe secundum eum factionis princeps Regi operam obtulit. Nihil tamen ea diligentia profectum, an ludibrium erat & composita inter duos præuaricatio & fabula. Vim parari & arma placuit, vt metu cederet, cuius perfidia & contumacia vinci benignitate non poterat. Collectis copiis à Rege intra Dianum circumfessus est præcipuam arcem è multis quas firmissimas ditione is obtinebat. Gonsaluus reditum in Hispaniam adornabat, quasi bello Neapolitano peracto moræ idonea caussa non esset amplioris. Eo maturando discessu in Brutios iuerat, atque in Siciliam. Inde rebus constitutis hoc tempore neapolim reducem per causam nouum Regem & Reginas salutandi priusquam se in iter daret, rogarunt enixe vt correptis denuo armis Diani obsidioni interesset, multis impeditæ difficultatibus, multis intus defensoribus, infidis Regi prouincialibus. Ea de eius virtute opinio suscepta erat, vt victoriam & felicitatem secum ferre crederetur. Annuuit ille Principum seminarum votis & precibus. Collectis Hispanis quingentis parique Germanorum numero abs rege dato propius muro succedens eo loco statione delecta, non sine suo periculo obsessos dies noctesque fatigatos ad dedicationem compulit his legibus. Salernitanus, quique eum comitari vellent, regni finibus abscedunto. Iis omnibus incolumitas esto facultasque sua cuique efferendi. Salernitani principatus arces omnes regi traduntor commeatus & tormenta bellica ac reliquum bellicum apparatus idoneo pretio compensaturo. Sic ad quintum kalendas Ianuarii instante salutis anno M. cccc. xcviij. Salernitanus legitima dediturum arces verba nuncupauit. Eius Senogaliam Piceni urbem Ioannis rouerei Præfecti in ditione Gallicis partibus addicti deducendi cura Amalfitano Principi demandata est, è necessariis Conciæ & Lauriæ Comites eum in exilium sunt seouti. Capacius graui ætate impeditus cautiorque annis & vsu Regis fidei se suaque permittere satius duxit venia parata. Huius anni autumno à Ioanne Assidonie Duce classis in Africam missa & Melillam occupatum Almeriæ obiectum oppidum à Mauris quibusdam de causis desertum. Facti in ea expeditione sumptus compensati sunt, eo oppido Regis beneficio Duci & successoribus perpetuo iure contradito. Gerbis item seu Meningis insulæ regulus (Xequem incolæ vocant) quo nostrorum viribus eum principatû tueretur à Regis TUNETANI imperio detractum in fidem Ioannis nuçai Proregis Siculi & clientelam concessit incolumi religione maiorum & arrepta libertate, Regis adeo Catholici factus stipendiarius. Cum præsidio ergo Hispanico Margaritus dux curare ibi iussus est insulæ imperium à Maurotum iniuria tuendo & aduersus eius Regis arma. Hoc initium magna rerum moles annis sequentibus est subsecuta.

Regibus Gallie & Hispanie federe vincendis conatus adhiberi ante ceptus erat, neque vsque dum intermittebatur. De conditionibus disceptatum: qua causa honestissima legatio ex Gallia ad Regem Catholicum venit tunc temporis Compluti morantem. Legationis princeps Claruis regulus dato senatu accommodatam tēpori orationem habuit. Eius summa erat: vt iunctis inter se viribus Gallus Hispanusq; bellum Italie inferrent. E Neapolitano regno Brutii & Magna Græcia Hispano cederent, ea tamen lege vt eam prouinciam cum Vasconum regno mutandi facultas Gallo relinqueretur, adiectis annuis triginta millibus auri ad exequandum ablati principatus cum dato scilicet vectigalia. E reliquis vrbibus Mediolanum & Genuam cum contributa vtrique ditione obtineret Gallus: cetera ex æquo inter se partirentur bona fide. Hæc ille. Et de Neapolitano quidem regno quod proponebatur Hispano non displicebat: alias tamen vrbes inuadere non inducebat in animum præsertim Cæsare inconsulto: cuius in iure res Italie patrociniique erant. Responsum ergo legaturum se in Galliam viros idoneos qui de conditionibus agerent & concordia, qua nihil esset antiquius. Agebantur hæc. Simul Regi Catholico mores gentis collapsos acriori censura astringere curæ erat: ac præcipue monasteria quorum perturbatione temporum vita laxior & seueris iudicibus parum probata, ab eoque Claustralia vulgo vocabantur, ad seueriorem disciplinam & veteris moris normam reuocare satagebat. Grauiissimus est morbus qui à viris sacratis tanquam à capite in cætera membra defluit. Eo maior ad id hominū genus curandum diligentia adhibeatur opus est. Paruere Regiæ voluntati præsertim æquissimæ adiutæque Pontificis decreto Castellæ monachi continuo & facile Dominicani, Augustiniani, Carmelitæ: Franciscani deinde egre quamuis cum reliquis consensere. Præclarum enim uero facinus dignam Rege Catholico curam. Compluti, vti constitutum erat, delecti qui in Galliam irēt Ferdinandus Strada & duo socii eo appulerunt; quo tēpore Ruscinonenses inuadere Gallis destinatum erat, Perpinianumq; occupare positis iuxta castris. Verū eos metus & conatus Galli mors interceptit Amboesq; extincti ad septimū Idus Aprilis. Pila ludentes è superiori pergula prospectantē repētina atq; lethalis vis apoplexis oppressit annos natū septem & viginti. Nulla ex eo prole relicta res Gallicæ in Ducem Aurelianensem iure sanguinis per viros ducto stemmate reciderunt, Ludouicū duodecimum dictum inter Gallie reges. Anna Borbonii ducis vxor defuncti soror natu maior regnū sibi quippe propinquiore deberi disputabat. Parū proficiebat tamen intempestiua disceptatione populo & proceribus legi Salicæ nimium addictis regni hæreditatem in foeminas transferri vetanti. Non destitit tamen neq; se in causa deseruit; vt regno excluderetur, contendebat nihilominus quæ regibus aduētitia hæreditate obuenerant, ea certe sibi deberi. Profecto prouinciam Phocæensem atq; Andegauos recenti memoria ad reliquos principatus adiuncta. quo enim iure qua lege detraherent. Ne id quidem impetratum, iure an iniuria disputare non est necesse. Regis Catholici legati Blesis, vbi nouus rex erat, eo salutato gaudioq; functi ob nouum regnum in ea vrbe atq; Aureliæ de iungendo fædere summa contentione adbibita, præter verba, gratam fore concordiam, retulere nihil aliud. Erat ei Principi deliberatum eomite & benignitate cunctos se aduētes complecti, nihil denegare cuiquam, dum regnū, quod nouitate nutabat, vt omnes principatus, tempore confirmaret. Simul prouidebatur ne diuortio, quod cū vxore adornabat aliquis impedimentum afferret, coniugiumve disturbaret quod inire cū Regina vidua parabat profectiōne in Britanniam adornanti nobili principatu dotali: Ea summa votorum erat & destinata voluntas. Neq; fefellit spes. Diuortii gemina causa afferebatur. A Rege focero de sacro fonte susceptū, neq; venia Pontificis sacræ ex eo propinquitatis legem sublatam. Deinde non sponte sed terroribus propositis priorem vxorē duxisse. Sic veteri cōiugio dirempto Britanna coniux in regium torum est ascita. Vnde duæ tantū filie sunt natæ. Maior Clau-
dia nomine Francisco Valesio nupsit foceri successoris; minor Denata duci Ferrariensi nupta, viro defuncto diu superuixit in Gallia Caluinianæ sectæ patrociniō suscepto maiori fama quā laude. Carolo Rege superstite, vt Cæsar Borgia ad exitiū Italie natus veste mutata relictaque purpura nouas spes sequeretur castris quam sacræ purpure aptior agebatur. Nouum damnatumque exemplum, & ad turbandā Italie ac vero totius orbis pacem comparatum. Eę molitiones haud ingræte ei Regi accidebant quippe iuueni. Quin ad promerendum Pontificem idoneum principatum in Gallia ei daturum pollicebatur. De Auenione etiam in eius gratiam pontificiæ ditioni subtrahēda est agitatum vincente pudorem tetra cupiditate. Carlotam etiam coniugem offerebat Friderici Regis ex priori

vxore filiam, confobrinam suam & tunc in Gallia morantem. Verum pater virginis con-
 sultus postulati fœditate offensus adduci non potuit vt coniugio male coherenti Arago-
 nium sanguinem & stemma generis sugillaret præsertim Tarëti Principatu dotali, quod
 expetebant, vnde haud obscure ad regnum Neapolitanum occupandum gradum face-
 rent. Mediolanensis Dux eiusque frater Ascanius Cardinalis conuictio monebant, ne in
 eo articulo discrimineq; rerum suarû Pontificem sibi infensum redderet repulsa. digni-
 tatis speciem non esse tanti, vt propterea Gallos iterum induceret in Italiam in eius cer-
 tam perniciem. Qui terrores vani non extitere. Regi Catholico hos conatus non proba-
 bant, etsi ad aucupandam eius gratiam Pompelonensem Valentintumque episcopatus ex
 10 eius voluntate quibus nominaret daturum Pontificè pollicebantur Cæsaris Borgiæ ab-
 dicatione. Pompelonensem ecclesiam Innocentius octauus regendam commiserat. Va-
 lentinam pater in eundem transtulerat Pontifex factus. Offendebatur orbis Christianus
 iis molitionibus, eaq; fœditate recenti memoria Aleriæ Cardinali meminerât facultatem
 ab Innocentio Pontificè denegatam purpura eiurata monachum induendi. Num eo ho-
 nore abdicato Cardinali & Diacono turpe non videbatur continentia lege soluto vxo-
 ris porro ducendæ facere potestatem. Enimvero Romæ ea morû turpitudine vige-
 bat (an Romæ tantum & non etiam intra Pontificis regiam?) vt cuicumque peruersitati locus
 esse videretur. Pius viris occasio data palâ Pontificia instituta, mores & tempora accusan-
 di. In eo numero Hieronymus Sauaranola patria Ferraria ex Dominicano ordine cele-
 20 bris concionator, qui Florentiæ rebus gerendis multum annis superioribus auctoritate
 potuerat, quod è suggestu magna dicendi libertate sæpe in Pontificem esset inuectus, eius
 iussu cum duobus sociis in foro eius vrbis publice fuit combustus die Palmarum Domi-
 nico, nempe postridie obitus Regis Galli iure an iniuria ne tunc quidem cognosci peni-
 tus potuit. Multi ad hanc diem extinctum in martyrum numero habent. Ab aliis teme-
 ritatis accusatur, quorum sententia magis placet. Neq; Florentiæ tantum mores Pontifi-
 cis accusati sunt: sed coram Gaspario Lassio Vega pro Rege Catholico Romæ legatus eum
 libera voce increpuit ex sui Regis litteris obtestatus nisi mutaret, si homines cessarent,
 grauiæ cælitus imminere piacula propter grauem offensionem totius orbis Christiani, quâ
 late Romanæ prauitatis fama manarat. Verum quid iuuat sanare velle, quem diuina vl-
 30 tio in præceps agit, luceque subtracta suarum cupiditatum carnificinæ tradit? Commo-
 tus ea increpatione Pontifex vehementer in verba contumeliosa minasq; prorupit nullo
 porro maiori fructu. Pectus in peius induravit vsque eo vt paulo post Cæsar Borgia in
 conuentu Patrum publice excusans Diaconum se non sponte neque libera voluntate fa-
 ctum, petierit continentia legis ex eo sibi fieri gratiam, atque purpuram & sacerdotia
 abdicandi esse potestatem. Multi è Patrum numero non expectandû existimabant, dum
 homo impotens sacros honores abdicaret, quod honorificû ipsi erat, sed iudicio potius
 spoliandû, siue quod malis rationibus eos honores ac præsertim purpuram esset cõsecutus,
 siue propter morum prauitatem & libidinis licentiã vix etiam in profano homine tolera-
 bilẽ, vti legatus Hispanus dicere erat solitus. Nemo tamen mutire est ausus: ea erat Ponti-
 40 ficis impotentia & temporum conditio misera prorsus & profligata. Itaque collegium ea
 postulata rata habuit contra fas, contra auspicia, cõtra omnia equitatis iura: Nouus Gal-
 liæ rex Valentia in Allobrogibus dedit Ducis nomine: quæ vrbs Auenioni vicina & ali-
 quando Pontificiæ ditionis ad regem Gallia ius ab annis superioribus trãsierat. Eo prin-
 cipatu prouocatus & spe facta promissi cum Carlota coniugii veste mutata, morû prau-
 tate haud deposita in Galliam maturauit flagitiorû omnium vitiorumq; princeps. Magni
 honores aduenæ habiti, coniugii tamen concepta animo spes euauit regia virgine eam
 fœditatem constanter auersanti. tanta ex eo indignatione Ducis, vt de Gallia deferenda
 cogitaret. Leniuit irati animû rex Carlota Fuxensi Labreti filia sorore regis Vasconum
 coniuge data, haud iniqua permutatione neq; nobilitate minori. Adiecta ampla dos, atq;
 50 ex ærario regio annua vectigalia. Tanti fuit impotentem hominem eo tempore prome-
 reri: quippe industria quamuis flagitioso inerat, & vt virtutibus boni, sic ille e contrario
 vitiis valebat. Ex eo coniugio filia nata est, quæ annis consequentibus extincto patre in a-
 uunculi regis potestate patrociniq; mãsit. Ipso anno præcipiti ætate Gõsaluus Magnus
 dux instructa classe Neapoli soluit in Hispaniã. Ingens gentis decus & gloria propter a-
 nimi magnitudinem, industriam, bellicas artes, victoriasque nobilissimas, Neapolitani
 regni felicitatem fundatam pulsus Gallis, res cæteras ex sententia compositas.

Isabelle Lusitaniae Reginae obitus. CAPVT III.

Defuncto Ioanne Castelle Principe, vt dictum est, magna eius parentes de stabilienda
 successione sollicitudo inuaserat haud ignaros nisi heres certus sit, procellam in re-

publica concitari Regum morte esse propemodum necesse : Margaritæ vterus morabatur quorsum ea spes euaderet. Dolor curaq; ingeminata foetu fæmineo immaturo Cõpluti excusso, vbi Reges hyemarunt. Continuo ergo Emanuelem Regē monuerunt ad Castellæ scepra hereditatēq; vxoris iure vocari : rumperent porro moras, quod felix faustumque esset venirent in Castellam. In eorum verba populos ordinesq; more maiorum sacramentum dicturos post parentum fata non alios Reges fore. id præcipuum successione inter Hispanos stabilimentum. Simul in Belgas miserunt, qui Philippū generum & vxorem monerent, vti inani Principum Castellæ appellatione, quam nescio quid fecuti an quodam veluti præfagio vsurparant, deinde abstinerent. Gentis instituto eum titulum Regum maioribus filiis hæredibus porro dari, neq; communicari cum aliis. Ergo Lusitani Reges ea denunciatione Pacem Augustam petiuere Castellæ urbem ad vtriusq; regni fines. Præsto affuerunt Medinæ Assidonię Albęque duces aliique proceres qui eos exciperent deducerentq; ad parētes destinati. Christi cruciatuū memoria sacros dies ad Guadalupeum Virginis fanū morati Toletum tandem peruenerunt ad sextum kalendas Maias, vbi eos Reges Catholici expectabant. Tertio post die, qui dies Dominicus fuit, vti erat constitutum solemniter & more iureiurando confirmata Regibus Lusitanis Castellæ regni hereditas : moxque Castellæ Principes dicti sunt. Aragoniis non eadem voluntas erat, neq; par tranquillitatis studium. Henricus Segorbii dux Regis Catholici patrui gentis instituto & legibus fæminas ab Aragoniis sceptris arceri disputabat. Sibi proinde & Alfonso filio, regiæ hereditatis ius post Ferdinandum relinquere, genus à Ferdinando Rege auo per viros continuato stemmate deducuntibus, Henrico patre vno è Ferdinandi filiis. Vt sanarent gentis voluntates, vincerentque eas difficultates & moras Castellæ & Lusitaniæ Reges Cæsar augustā abierunt. In ea vrbe ad octauum decimum kal. Iulias in conuentu gentis referente Rege Catholico de ea cõtrouersia varię sunt dictę sententię. Plerique nouum induci in Aragoniam exemplum confirmabant, exhorrebantq;, nulli vnquam fæminę quasi heredi future dicto sacramento, multorum etiam Regum lege à successione eum sexum exclusum penitus & amotum. Quod si id antiquatū, aut contraria lege abrogatum contenderent, postremo Ioannis postremi Aragonii Regis testamento starent filias & neptes sancientis ad scepra tū demū vocandas, si filius Ferdināus Rex sine filiis sineq; nepotibus decederet masculis ex filio filiaue natis. Eius rei nondum venisse tempus, neq; futuros euentus esse exploratos : q; intempestiue diuinarent? quid festinatione præpropera futuri spem rescinderent, recens instituta mutarent, ac Emanuelem Regem Aragoniæ principem dici non ferebant exemplo calamitatum castigati, quę recenti memoria in Vasconibus extitere, quod Ioannem Aragonium Blancæ coniugio eius regni hæredis, Vasconum principem præpostera facilitate iussissent. Alii contra tendere ac fæminis concessum disputare ius regni: neque Aragoniis legibus in successione regni sexum distingui. Cuius rei Petronillæ exemplum proferebatur idoneum Ramiri Regis filię cognomento Monachi. Deinde Alfonsi ex ea nati testamentum, qui matris, quę secus sanxerat, in eo voluntate repudiata, lege in omne tempus lata regnū obtinendi fæminis facultatem sanxit, ius dedit. Gõsaluus Garfia à sancta Maria nobilis ea tempestate in Aragonia iureconsultus disputationem erudite in eam sententiam de scripto cõceptā Regi Catholico in manus dedit. Tempori seruire adulariq; voluisse interpretabantur multi: adeo nihil motū ex antiquo probabile est inter Aragonios præsertim gētis instituta mordicus tueri solitos iura libertatis. Tempus altercationib; trahi Isabellæ Reginę molestum accidebat Castellę gentis obsequio assuetę : atq; adeo vt die quodā dicere nō dubitaret. Satius fore armis eam gentem maloq; subigere, quam provincialium cõuentuum insolentiam, gentisq; vniuersę irreuerentiam tolerare. Aderat forte sermoni Alfonsus Fonseca. Is Reginę oratione offensus libera voce. Non arbitror, inquit Aragonios peccare tuendo libertatē & priuilegia quę à maioribus acceperunt, qui pollicitis cauti sacramentisq;, in fide semel suscepta sunt apprimę constantes, Regumq; suorum obsequios imprimis dediti. Hactenus nulli regum filię regni hereditate publico consensu decreta, vituperandi non sunt si nouum exemplum inducere detrectant veriti ab eo principio ne ius imminuatur patrię libertatis. Controuersia finem habuit Isabellæ Principis obitu ad decimum kal. Septembris subsecuto die Iouis in ea vrbe ex partu extinctæ vix hora decursa ex quo filium pepererat, cui Michaeli nomen fuit, vita breuis, gaudio luctus maior. Toletanus Archiepiscopus Regē iter profecutus labenti animę pacem & veniā precatu accommodata etiam prudentiq; oratione rerum humanarum contemptum, & cælestis felicitatis morienti spe m ingessit. Rex Lusitanus vxore lectissima repente spoliatus continuo in patriam rediit. Defunctæ corpus translatitio funere in diui Francisci sepultum, deinde

deinde Toletum delatum in cœnobio virginum composuerunt quod Isbellæ nomine pa-
 ter constituerat auix maternæ edibus in monasterium conformatis. Iustis persolutis A-
 ragonii sine mora regiæ voluntati obsecuti sunt, recētis calamitatis misericordia animos
 ad obsequium flexerat, & difficultates prius propositas magna ex parte sublatas videbant.
 Ita ad decimum kal. Octobris infanti sacramentum est dictū, ea modo exceptione, si Fer-
 dinandus Rex mascula prole careret: alioqui iusiurandum ex eo irritum & inane fore
 pronunciarunt. Eo temperamento libertati gentis consultum, cuius cura maxime solici-
 tabat. Ocaniæ idem paulo post Castellæ princeps hæresq; solenni ritu pronunciatum est.
 Verum priusquam Rex Cæsaraugusta discederet Alfonso Siluam Calatrauz Clauige-
 rum in Galliam legauit, qui nouo Regi de suscepto regno gaudium nunciaret, & aliis le-
 gatis iunctus de concordie legibus disceptaret, statueretq;. Magna ii contentione adhi-
 bita rem ex voto confecerunt. Philippus quoq; Belga priuatim patre & socero inconsul-
 tis cum Gallo æquis conditionibus pepigit. Multum his constituendis fæderibus Geor-
 gius Amboesa Rhotomagensis Archiepiscopus iuuit pro ea gratia & auctoritate, qua apud
 suum principem valebat maxime omnium arcanorum non particeps modo, sed pe-
 ne moderator & arbiter. Accessit mense Septembri purpura Pontificis dono crescenti
 gratiæ & sed & propriis virtutibus datus honos. Rex quoq; Gallus iuncta cum vicinis
 principibus amicitia oppido cupiebat in Italiam transire Mediolanensem principatū sed
 & Neapolitanum regnum armis occupaturus ire, vt existimabat sua, iniuria ab aliis oc-
 cupata. Cæsaraugusta item Enecus Corduba Comitis Egabri frater & Philippus Pontius
 iureconsultus Romam amandati sunt, vt sui Regis verbis Pontifici denuntiarent Bene-
 uentum ne ecclesiæ Romanæ imperio detraheret, curiæ Romanæ vitia acriori censura
 castigaret, domesticam licentiam frenaret quæ maxima erat cum magna verè pietatis la-
 be. Idem foci hortatu Lusitanus fecit. In patriam reuersus Rodericum Castriū & Hen-
 ricum Coutinum Romam legauit cum mandatis monendi Pontificem tantundemque
 obtestandi consilio prius cum foci legatis communicato. Fecerunt illi diligenter quod
 erat mandatum. Pontificem quæ erant iussi hortati, eo prouecti sunt, die quadam vt re-
 motis arbitris obtestationē in tabulas referret Garfia ipse Lassus notarii Apostolici mu-
 nere fungens. Tulit ægerrime Pontifex audax facinus: secundum minas eos ausus impu-
 ne non fore, supplicio vindicaturum, subiecit tamē Beneuentum Pontificio imperio de-
 tractam non esse, ne velle quidem, tametsi Patrum collegium cōsenserat vt Gandiæ Duci
 daretur iure fundi penes ecclesiam Romanā retento. De curiæ & palatii castigandis quod
 præscriberent, multum sibi Reges in eo sumere dixit, aliaq; subiecit stomacho plena, quæ
 furor dabat. Intra paucos tamē dies, iussu, vt interpretabantur Pontificis, filii Gotifredus
 & Lucretia cum coniugibus rege Neapolitano natis è palatio romaq; discesserunt. Ho-
 rum vero atq; Cæsaris Borgiæ morum licentia, & fædæ libidines magnam inuidiæ partē
 Pontifici conciliarant, offensis ea dissimulatione ciuitate atq; adeo orbe Christiano vni-
 uerso. Odiū quidē in Garfiā Lassum conceptū altius in Pontificis pectus descendit, q̄ vt
 sedari possit. Itaq; Roma discedere necesse habuit. Subsecuti sunt Lusitani legati initio
 anni M. cccc. xcix. palā offensi parū ea diligētia fuisse profectū, contra in peius cuncta ru-
 cre. Romana vitia omnē medicinam respuere. Alii Castellæ legati restiterunt in ea vrbe
 dum Laurentius Suarius Figueroa Venetiis, vbi oratorem agebat vir exacta prudentia
 Romam veniret in locum Garfiæ Lassii fratris legati ordinarii munere imposito.

Ludovicus Mediolanensis dux eo principatu spoliatur. CAPVT IIII.

Inuictum regis Catholici animū curæ non obruunt multæ quauis & graues, p̄sudet in
 speculis, indeq; late p̄spicit in omnes partes. Res Italicæ proximè periculo rege Gallo
 vetera eadēq; minime dubia, vt ipsi videbatur, iura armis repetenti quoniā certare legib.
 & causa longum erat. Satis ex se inflammato ad maturandā expeditionē subdebāt faces.
 Pontifex arcano Friderici regis vlciscendi præcipiti cupiditate, à quo se lēsum putabat
 filiæ nuptiis denegatis. Præterea augendi suos spes ostendebatur ac præsertim ducē Va-
 lētinum ambitioso virum ingenio prauoq; Veneti apertius Duci Mediolanensi irati erāt
 pro Pisani prius sociū, deinde hostē fædere cum Florentinis factō. Pacta ergo cū eo rege
 amicitia & societate mille ducentos equites obtulerūt sex millia Heluetios Germanosve
 contra ducē Mediolanensem ea tamen lege vt pretium operē, impensē cōpensatio, Cre-
 mona & Geradada essent ei principatui detractæ & ad Venetā ditionem subiunctæ post
 victoriā. Dux cognito periculo rerum suarum, parum opis in Christianis Principib. fore,
 quos infensos alios alia causa suspicabatur extremum malorum Turcis suasit, vt instructa
 classe Venetorum ditionem inuaderent; si bello pprio implicarentur, aduersus Gallum
 vires aliunde nō defuturas. Magna piis omnib. sollicitudo iniecta: plus inuidiæ ex eo Duci

quam virium accessit. Antonellus Salernitanus in Urbini Ducis ditione propinqui & necessarii decessit Roberto filio successore nō tā nominis & fortunarū q̄ odii in Aragoniōs perpetui, q̄ illi odiū male tandē fuit Cēsar Augustē Gonfaluō Gassī iureconsulto celeberrimo irrogata atrox iniuriā mense Julio. Facinoris auctor cognosci nō potuit certo. Multi suspicionibus subiecti præ cæteris Ebuli Vicecomes magnis argumentis vindicta nulla. Vasconum Reges q̄dam a Rege Catholico extorquere veteris ditionis oppida ipso tēpore moliebantur. Ludouicus vndecimus Galliæ Rex quo tēpore ad Baionā in Tarbellis cum Henrico quarto Castellæ Rege est collocutus tum alia p̄stitit, tū in controuersia q̄ ipsum inter & Vascones erat, consensu partiū arbiter factus, sententia pronunciata sanxit, vt dū sumptus cōpensarentur q̄ Carolo Vianæ principe tuendo à Ioanne Castellæ Rege ipsoq; Henrico facti erant, seq; cā pecuniam soluturū, Carolus obstrinxerat, Stella vrbs eū cōtributis oppidis Henrico cederet. Vrbs quidē nunquā est tradita, alia tantū oppida: & ea ipsa à Vasconibus, vt sese offerebat occasio, erant recepta pleraq; & ad veterē ditionem imperiumq; subiuncta. Castellæ tunc præsiidiis Arcus modo, Guardia & Viniacētiū sanum tenebantur. Hæc enim uero oppida restitui Vascones postulabāt, vitiosam Galli sententiā extitisse accusantes, præterea affirmantes Regē Catholicū superiorib. annis pollicitū se ea oppida redditurū. Si minus æquitate postulati moueretur, certe regiā fidē ea restitutione liberaret. Ne res ab altercatione ad arma deduceretur & vim erat piculū, turbidamq; cōciret è Gallia tēpestatē. Verū Italiæ expeditionis apparatu districtus Gallus aliena curare q̄ posset? & utiq; numerosus exercitus superatis Alpiū iugis Astā peruenit vrbe à Philippo Vicecomite Mediolanensi Duce datā olim Carolo Aurelianensi eius Regis patri, ea lege vt contra Venetos sociaret arma, opē ferret, bello eū sub vitæ finē fatigantes. Præcipui gallicarum Duces Stuardus Obenignus & Ioannes Iacobus Triuultius Asta mēse Augusto motis castris omnia opinione faciliora inuenere. Alexandria, Ticinum, Placentia breui ad ditionē subiuncta. accessere minora oppida magno numero. Veneti quoq; haud minori felicitate Cremonā, Geradadā, Laudē & quidquid Mediolanēsis principatus eo tractu erat victricibus armis præsiidiisq; occuparūt. Tantis vno tēpore cladib. Mediolanenses ciues conterriti correptis repēte armis magnisq; clamoribus Ludouico abdicato per vrbis plateas gallica signa sustulerunt. Ad tumultum popularem sedandum Dux neque virium neque animi satis habens, neque iubendi vetandive potens non tam princeps iam quam belli causa ad arcem necessario cum confugisset rebus desperatis Ascanium Cardinale & sui scrinii Præfectum cum filiis thesaurisq; in germaniā præmisit: eodem ipse paulo post postridie kalen. Septembris de nocte ne appellatis quidē militibus est subsecutus. Exilii atq; itineris focii Arestinus Cardinalis & caleacius Sanseuerinus eius gener & copiarum dux præcipuus. Sic imperium malis artibus quæsitum non fuit stabile; ambitionem, inhumanitatem cupiditatemq; superi vindicarunt. Ipse principatu deturbatus, amissis amicis, quorū plerosq; p̄posteris actionib. alienarat, vagus incertusq; agebatur, non magis virium inops quam consilii. Princeps alioqui eximie sagax, neq; illi res vlla, neq; quisquam hominum satis placebat. Tertio post mense in partē victoriæ cenar concessit vltro ne tentata quidem defensione. Restiterat Gallus Lugduni quorsum res euaderent expectans. Inde nobilissimæ victoriæ fructum percepturus & vt parti principatus rationes cōponeret, in Italiam maturauit. Mediolanum in eunti triumphii perfimili pompa populus obuiā portis est fusus magna significatione latitię fausta omnia, vitam longæuam, felicitatē perpetuam cōpreari tantūndē facturus pro aduersario si vicisset, quę mobilitas plebis est. Dux Valentinus Regis iter profecutus Flaminia vrbe ad veterem ditionem Pontificiam reuocandis trecetos grauis armaturę equites regis stipendiis dari impetrauit Iuone Alegrio duce, præterea quatuor millia Heluetios impensa Pontificis & auspiciis militaturos. Decreta etiam gallica auxilia Florentinis aduersus Pisanos libertatem tuentes. Mediolanensi bello confecto ex sententia, continuo Gallus ad Neapolitanum regnum animum adiecit, sua sponte currentē Pontifex subditis stimulis certaq; victoriæ spē concitabat. Placuit tamen reficere copias priusquam in eam expeditionem se daret, eoq; in Galliam redire. genuę Philippum Rauastainum, Mediolano Ioannem Iacobum Triuultium spectata virtute fideq; viros præfecit alterum germanici generis Italici alterum. Franciscum Ioannis caleacii Mediolanēsi principatu à patruo spoliati filium, ne quid turbatum ea occasione existeret, secum in Galliam abduxit: vbi in sacerdotis morem detonsus annis sequentibus ex equi casu inter venandum in Heduis periit, nulla neq; vitæ neq; mortis laude. Italiæ motus Regē Catholicū sollicitū habebant, ne velut ex continentibus tectis diffusa flāma inuolui & ipsum necesse esset. Itaq; Frederici Regis nomine honestissimas condiciones Gallo offerre, ad pacem hortari. Recusabat ille

Ille partem, vniuersas regni florentis opes spe vasta & cupiditate complexus: Ad eas ergo conditiones recursum, quæ à Gallis dudum propositæ, fuerant ab Hispano repudiatæ. Fridericum propter parentis natales iniustum Regem esse Gallus & Hispanus certiori iure iunctis viribus Neapolitanum regnum expugnatum inter se per conditiones partirentur. In eius fœderis maturandi curam intentus agebat tunc rex Catholicus Granatæ quo Ioanna soror Neapolitana Regina ex Italia in Hispaniam redire appulit. Margarita simul princeps ex ea vrbe profecta in patriam abiit, deducente Alfonso Fonseca Cōpostellano præfide ad Galliarum fines, qua iter erat. Simul ex aula affeclis quidam cuius nomen non proditur, in Galliam amandatur iussus cum Michaele Ioanne Gralla apud Regem Gallum legato consiliis communicatis suo ipsorum nomine ad eam pacis conditionem recurrere, si forte eadem mens Gallis esset, quæ antea, an victoria ferocior esset factus. Fecit ille quod erat mandatum. Rhotomagensi Cardinali, ex cuius arbitrio cuncta belli & pacis consilia prodibant eæ molitiones haudquaquã displicebant: ne Clario quidem regulo proximum auctoritatis & gratiæ locum in eâ aula occupanti. Accedebat utilitas huic quidem facta Crotonis obtinendæ Magnæ Græciæ maritimæ vrbis: cuius se Marchionem dicebat. Iis adiutoribus fœdus breui coiturum dubitabat nemo. Fridericus Rex aduersus ex Gallia imminentem tempestatem, an harum etiam molitionum non ignarus, si armis peteretur, aduocaturum Turcarum classem in Italiam minari. Tentauit etiam Pontificem placare Theani principatu & Sueffa, quæ vrbes in Gandiæ ducis ditione fuerant. Valentino vltro oblati ingenti pecunia adiecta, præterea Alfonso Aragonio fratris filio, cui nupserat Lucretia Borgia, Salerni & Sanseuerini principatum pollicitus, largus in periculo, & nimius quæ retractaret parta pace. Ea est timoris natura. Honestissimas Pontificis conditiones Valentini litteræ disturbarunt ex Gallia, vbi tunc erat, renunciantis eius concordie intempestiua mentione Gallorum animos vehementer esse turbatos: proinde eo commercio prorsus abisterent. Huius anni fine in Belgis Cleonora est nata Archiducis filia maior annis sequentibus Regina prius Lusitaniæ, deinde Galliarum priori coniugio quam posteriori felicior, in vtraque fortuna salua probitatis fama.

Montani ad Granatam Mauri rebellant. CAPVT V.

Quo tempore Rex & Regina Granatam abierunt, Archiepiscopus Toletanus Compluti hæsit schola in eò oppido cõstituenda intentus ad exemplar Parisiensis in Gallia modicis tunc initiis deinde præclarum literarum domiciliũ. Collegii præcipui & maximus, cui à Diuo Illesonso est nomen, fundamenta primum sunt iacta pridie Idus Martii. Architectus Petrus Gumiel in ea arte apprime versatus & nobilis, formacei initio parietes. frontem è candido lapide pulcherrimam tempus adiunxit. Nouum granatæ regnũ stabiliendi Regibus cura erat. Si Mauri, quorum magna multitudo supererat, Christiana facta susciperent, fore consultum videbatur ne à ceteris ciuibus in religionis placitis discreparent. Quippe in religionis dissidio concordia animorum inter ciues constare non potest. Euocato in eam re Toletano præfule & quid facto opus esset monito, Reges Hispalim discesserunt. Archiepiscopi Toletanus & granatensis communicato consilio parique ardore in opus ingressi vitæ probitate similes & promouendæ religionis studio incensi ex æquo ad Mauros sanandos diligentem nauare operã statuunt. Mauros quosdã Elches vulgo dictos, qui Christi sacra, quæ prius susceperant, eiurarant, inquisitorum permisso, quorum ea cura erat, malo cogere visum est: ac præsertim teneros filios per vim autulos sacris fontibus eluendos adhibere. Id vero turbarum initium extitit. Etsi gentis sacerdotes præterea, quos Alfaqinos dicunt, multa Præsulum benignitate, donisq; victi è promiscua Maurorum multitudine plerosq; vt se Christo adiungerent, auctoritate & exemplo effecere. Intelligebantur artes, offendeabantq; Maurorum vulgus. Ergo promoti animis & in rabiem acti Albaicini Mauri, quæ magno numero erant, correptis armis, quæ abscondita tenebant, plateas transfuersis trabibus vicisq; muniere. Toletanũ quoq; intra eades suas per noctem obsederunt perimete destinantes. Ingens ea nocte trepidatio, & ciuitatis permixtio patidæ tumultuantisq;. Cũ luce Tendillie Comes, quippe belli dux arcisq; Alhambre Præfectus, militibus in urbem euocatis neutri ut nocerent inter se auctoritate & minis effecit. Missæ ad Reges litteræ periculũ renunciatũ. In quo accidit exigua quidẽ sed memoria digna res: Litteras Toletanus ad Reges Aethiopi perferendas dedit, viginti leucas pedibus conficere die vno solito nihilominus. In quo peccatũ fuisse grauissime euentus docuit. Ad primũ enim aut alterũ diuersoriũ tantũ vini miser haurit (& est ea gēs in ebrietatẽ effusa) vt emota mēte diẽ integrũ in dormire crapula opus habuerit. Fama aliorumq; sup alios de re tanta rumores nũtiorumq; vti necesse erat Hispalim

præcurrerant. Mirabantur reges nihil à Toletano literarū venire. Reginā negligentē pu-
 debat, plerosq; sermones in eius nomen erumpere, qui ea auctore in sublimem dignitatis
 locum conscenderat. Rex quoq; ad superiorē molestiam, quoniam eum honorē Alfonso
 Aragonio filio suo destinarat antea, & tunc nouo tēdio concepto haud obscuris verborum
 aculeis Reginā perstringens, En, inquit, tuum Antistitē præclarum scilicet & magnum. Ap-
 pulit tandem Aethiops: Toletanusq; ex ea mōra pudore suffusus Frānciscum Ruiciū ex eo-
 dem ordine socium suum misit: qui factum excusaret, & totius rei ordinem regi-
 bus explicaret, calumniamque detegeret, quæ multi eius imprudentia accusa- 10
 bant Mauros fuisse concitatos in furorem. Præterea accusare quā mutare facilius est. Sed
 Granatæ tamen & Toleti anniuerfariis sacris ad quintum decimum kal. Ian. eius diei me- 01
 moria renouatur omnibus annis, quo tria Maurorum millia sacro fonte abluta fuerunt.
 Ad quæstiones habendas puniendaq;, quorū noxa in eo tumultu grauior extitisset, missus
 cū potestate iudex, voce p̄conis veniā edixit tamen omnibus, qui Christiana sacra sincera
 mente susciperēt. Supplicio de quibusdā sumpto, aliis in vincula traditis, tū hi, tum eorum
 exemplo ceteri Mauri, qui Albaicinum incolebant, se Christi religionem velle profi-
 teri renunciarunt supplices in timore animo peruicaces atque insaniam repetituri, v-
 bi facultas esset, tantundem fecerunt alii qui per Granatam reliquam sparsis domiciliis
 habitabant, quippe in villis suburbanis vitam terræ cultu tolerabant, omnes ad quin- 20
 quaginta millia capitum. Templā simul superstitione Maurica sēda, ex ritu Christia- 20
 no sacrata sunt. Simulatio, haud potest esse diuturna: neque metus officii ma- 01
 gister satis idoneus. Montani ad Granatam Mauri locorum natura freti simulantes an-
 vero persuasi reliquos per vim nostros fuisse factos, tumultus passim cōcitare cōspiratio-
 ne inter se facta consilio cōmunicato. Initium rebellandi Huegiaris incolæ fecerunt inu-
 nitione magis quam viribus confisi: quippe locis asperrimis est oppidū. Accurrunt magna
 celeritate Tēdillia Comes & Magnus Gonsaluus, forte eo tēpore agens Granatæ, ne pri-
 mā negligendo serperet malū. Capto per vim oppido in plerosq; rebelles ferro est saviū.
 Ceteros vicina mōrium iuga sylvæq; texere. Eodem impetu alia circum Maurorū oppida
 capta: neq; sisti tamen malū potuit fatali defectione quasi pestis lue per late patentes mō- 30
 tes diffusa grassanteq;. Atq; ita vt non modo sua tueri parati essent, sed de finitimis prædas 30
 agere, vastare agros, carpere quoq; oppida, cædes facere. Marxenam imprimis obsederūt
 quod oppidum in Promagistri Castellæ ditione erat. Aduersus hos cōnatus Petrus Fagiar-
 dus, qui Almeriæ cum exigua manu militari tunc erat, Alhamillam vicinū Maxenæ op-
 pidum de Mauris cum arce cepit: eoq; terrore Marxenæ obsidio soluta est, hostes dissipari.
 1500. Salutis anno Millef. quingentesimo auspicante hæc gerebantur. Ipso tempore Regina
 Hispali relicta rex Granatam rediit in vnam comprimendi eos motus curam intentus,
 metu ne ex Africa quæ vicina est, & vnde auxilia rebelles petere decreuerant, graui ali-
 quo bello implicaretur Hispaniā vix è superioribus cladibus recreata: ipseq; intestini bel-
 li mole impeditus cogeretur ab Italiæ cogitatione cessare: quod eius rationes vehemen-
 ter conturbaret. Itaq; Beticæ ciuitatibus & nobilitate vniuersa ad arma signaq; euocatis, 40
 numerosum exercitum magis quam validum conflauit. Cum iis copiis ipsemet kalendis
 Martii Granata profectus Langiaronem versus contendit locis præruptis situm oppidum.
 Obstinatis Mauri animis nihil voluntate facturi videbantur. Vi admota captum dire-
 ptumq; est oppidum. Lerini Comes aliiq; proceres copiis in plures diductis manus ac-
 per eos montes dissipati multas ea parte arces & oppida pari felicitate expugnarunt. Sæua
 ac deformis eo tractu vniuerso rerū facies. Victa malis ferocia Mauri rebelles se dedere
 decreuerunt. Imprudenti impetu cepta; initiis valida, mora languescunt. Data omnibus
 venia modo pacatis ea lege vt intra dies quatuor Castellū ferreum, Adram, Bugnoliumq;
 restituerent, q̄ oppida motuū initio de nostris ceperant, & quamuis infirma ante iniuriæq;
 opportuna diligenter ipsi ad omnes casus vimq; arcendam munierant. Arma telaq; omne 50
 genus traderent. Præterea quinquaginta millia auri duabus pensionibus. Obsidesq; fidei,
 ita facturos in Magni Ducis potestate triginta quatuor è præcipuis Mauris. Motib. ad hūc
 modum cōpositis rex Granatæ substitit ea gente ad Christum adiungenda abluenda sa-
 lutarib. aquis districtus. Ea diligentia paulo post montani Mauri, quique Almeriæ, Bastæ, &
 Guidixii habitabant aliisq; locis nostra sacra populariter susceperunt. Missi ad eos cōfirman-
 dos, sanandos ceteros pii in omnes partes concionatores sunt adiuncti militari præsidio.
 Dignitatis specie ne violarentur impune agebatur, si qui male cogitarent. Et est gēs Mau-
 ritica mobili ingenio, fluxa fide. Quod prudenter ad salutem comparatum videba-
 tur in contrarium vertit, sic humana consilia sepe deluduntur. improuidas homi-
 num mentes. Vulgatum rursus famā ex eo apparatu vim & metum Mauris
 nouo

nouo conatu intentari. Incolę Belesichi & Nixarij, quę oppida iugis montium asperrimis
 sita sunt, arma hyeme proxima corripuerunt patrię superstitionis libertatem supremo co-
 natu, tueri destinantes. Horum exemplum pleraq; eo tractu oppida montana sunt secuta:
 signumq; sublatum, quo confluerent cęteri Mauri. Qua spe quibus viribus? cęcus animi
 impetus miseram gentem in furorę agebat patrię superstitionis amore qua nihil est po-
 tentius. A Rege qui vsq; dum Granatę morabatur bello dux designatus regię aulicorũ
 cohorti Pręfectus cōtinuo collectas copias Belesichum admouit: Inapugnatum oppidum
 omnibus virib. & machinis. Obsessis tamen strenue tuentibus à mœnib. repulsi sunt no-
 stri non sine multorum strage. Inter quos viri genere factisve clari cecidere. Ducebatur
 10 obsidio tamen. Mauri sola desperatione sustentabant, pro nostris causa erat, & parta sepe
 victoria. Obsessi tãdem siti victi positis armis, iisq; & reliquo apparatu bellico victori tra-
 ditis oppidum arcemq; dederunt vnã incolumitatę pacti. Bona & libertatę arbitrio vi-
 ctoris permisere de regia clementia confisi: Eo terrore Nixarii incolę iisdem conditioni-
 bus venere in potestatę, ea tantũ exceptione, vt libertatę publice redimędi viginti quinq;
 aureorũ millib. facultas esset. Festinatę deditiõnis id præmiũ fuit. Ad Regę præterea pla-
 candum Mauri supra decem millia Seronis Tiiole aliorumq; eo tractu pagorum incolę
 sacris fontibus sunt admoti. Magnus numerus, ad pacandã gentem rei; summam emo-
 lumentum parũ. Nam eodę tempore in Arundę & Villalongę cōfragosis montib. Maurici
 tumultus publice sunt concitati. Cōmotus, vt par erat, noua rebellione Rex voce quidem
 20 præconis edictoq; denunciari mandauit omnib. Mauris qui in iis montibus, vbi motus e-
 rãt, habitarent, vt in Castellã discederent. parando discessu dies non amplius decę dati, cũ
 eo tamen arcano concessit, si qui nostrã religionę susciperent, iis manendi in patria suaq;
 cuiq; retinendi venia esset. Deinde Vrenię Comiti & Alfonso Aquilario Magni ducis
 fratri maiori, præterea Ioanni Siluę Cifontano Comiti tunc Hispalęsi Prætore belli cura
 est demandata. Mauros indigenas eo terrore proposito facile animos ad sanitatę reuocã-
 tes Gandules gens Africana quę auxilio rebellib. venerat, ab ea mēte deducere conabã-
 tur. quibus in temeritate & in contumacia spes, nihil præcipuũ in Hispania. Saniores tamõ
 Arundam positis armis vltro magnoq; numero venerunt Christianę religionis amorę si-
 mulantes. Maior pars in incæpto perstitit: & qui immunita loca tenebãt in montę Rubrũ
 30 præcipua asperitate se suos suaq; contulerunt loci ardui natura confisi magis q̃ vera vir-
 tute. iisdę vestigiis regię copię profecutę prope Monardam ad radices eius montis po-
 fuerunt castra. Mauri ad mōris latus in armis se ostentare ascensu prohibere hostes para-
 bant. Cōmoti eo spectaculo pauci è piorũ numero cupiditate prædę ducũ iniussu subla-
 to raptim vexillo transmissosq; torrēte, qui ea parte decurrebat præceps inter saxa niti per
 ardua cęperunt. Secuti sunt alii ne primis desertis in periculo ignominia aliqua eladesq;
 acciperetur. Urgebant de superiori loco Mauri, nostrosq; ascensu magna virtute prohibe-
 bant. Si premebantur turpe nõ ducebant loco cedere, seq; in altiora iuga recipere quę ex
 interuallo exæquata munitaq; quasi propugnacula habebant. Instantib. nostris ad plani-
 cię latam peruentũ tandę est summumq; fastigium montis vbi Maurorum vxores filiiq;
 40 erant atq; impedimenta, incitamentũ vtrisque; vt supremo conatu alii tuerentur, alii cona-
 rētur prædam rapere. Nostros cupiditas arcebat, aduersarios desperatio, si victi essent, in
 rabię agebat. Cessit tamę virtuti sine viribus furor. Mauri qua parte nostri impressiõnē fe-
 cerunt, terga verterunt. Institere in primo agmine Alfonso Aquilarius & Vrenię Comes
 cũ duob. filiis. Ne victoria integra esset, praua cupiditas obstitit importunũq; inter ipsos
 certamę hoste neglecto spolia consecrandi. Maior pars quasi victoria parta ad prædam
 versi sunt turbatis ordinib. militaris disciplinę nulla cura. Multis horis in ascęsu pugnaq;
 consumptis nox superueniens victos texit locorum peritos, nostris temeritas exitio fuit.
 Ductor Maurorum Feruis Benastepar collectis ex fuga suorum reliquiis vir strenuus &
 sagax, hostium perturbatione ratus rei bene gerendę oppörtunitatę oblatam, circumfuso
 50 milites pro tempore hac sententia oratione acuit. Quo milites ruitis, quę causa fugi-
 endi, Bona, vxores & filios quo loco relinquitis? Nisi vestrę vos manus texerint & ar-
 ma, quis nam malis medeatur, quis erit præsidio? An quo vos fugietis, eodem rabidi ho-
 stes non poterunt penetrare? Furor est in pedibus spem ponere, quorum dextrę ferro
 sunt armatę. Quę ignauos terrent, & timidus videntur ardua, virtuti peruia sunt. Hostium
 perturbationem considerate (forte sulphurei pulueris cado incenso late diffusa flamma
 dispalatos prædantesque monstrauit.) Ergo pensato agmine in hostes dissipatos irruite
 vestris spoliis graues impeditosque. Præcedam ipse, ferroque secuturis iter pandam. Vo-
 bis nisi exemplum milites dederõ, verbis meis ne amplius fidem adiungatis. Ducis ver-
 bis inflãmati Mauri pugnä magnis animis repetunt. Non audacia sed temeritas videba-
 tur victores nouo conatu lacescere. Ignauos tamę necessitas acuit, & desperatio, q̃ sæpe spei

causa extitit. Dux Maurus forte an consilio in Alfonso Aquilariū delatus, qui usque dum cum paucis pugnam sustentabat, ut erat thorace propter æstum diloricato, eius petus graui vulnere sauciauit. Ingeminarunt alii ictus eo vulnere numero, ut deformatum corpus in hostis potestate relictum vix postea dignosci à domesticis potuerit. Perierunt cum eo plures ducentis, atque in eo numero Franciscus Ramirus Madriti ciuis dux magnus virtute fama pari toto bello Granatensi parta. Petrus Corduba Alfonso Aquilarii filius periculo ægre ereptus ad Vrenium euasit cum globo militum hostis successu ferocientis impetum comprimere paratum. Cifontanus paulo inferius in mōtis latere cum Hispalensi vexillo resistens multis ex fuga ad eius præsidium se recipientibus saluti fuit, sui que agminis & fugientium armis hostium vim usque ad auroram sustentauit. Cum luce Mauri fracti metu an pugnando defatigati montis fastigium conuersis signis repetierunt. Sic Alfonso periit genere & factis inter Hispanos nobilissimus heros. Hostes eripere vitam: de eius laudibus nunquam bona posteritas conticescet quandiu Hispanicæ res stabunt. Arundæ Rex tunc erat commotus, ut par erat ea clade, Gentis perfidiam vlcisci correptis armis destinabat. Placuit tamen Anagari ducem Daydinum impugnare oppidum non satis validum, neque satis munitum. Vrenio & Cifontano mandatum uti infaustos montes nouo conatu superandi, qua parte ante ascenderant, speciē præberent. Hostes nouo terrore proposito desperata victoria de compositione vltro appellare constituunt, veniam positis armis fore non desperantes. Datum abs Rege ut in Africā discedere volentibus libera facultas esset nauibus etiam ad Astapæ portum ad traiciendum integra fide paratis, per capita tantum denos aureos singuli traiecturi penderent libertatis pretium: qui patria carere nollent Christo ii syncere nomina darent. Firmato iis conditionibus federe multi in Africam abire: multo plures restiterunt in Hispania insimulata Christianæ religionis specie nihilo abeuntibus saniores ingenio perueiaci. Sic diuturni motus qui Hispaniam sollicitam habebant, & mala quæ ex iis impendere grauissima videbantur, faciliorem opinione exitum habuere. Verum Alfonso Aquilarii mors in proximum annum incidit. Ad superiora rationemque temporum reuertamur.

Res Mediolanenses. CAPVT VI.

MONTANI Mauri ad Granatam tumultuabantur, simul à Rege Catholico instructa classe Gonfaluus destinabatur Venetis auxilium aduersus Turcas eorum ditionem inuadentes armis, imminentes reliquæ Italix spei occupandæ accitu, ut ferebat fama tum Mediolanensis Ducis tū Regis Neapolitani sua ut tueretur à iuratis aduersariis inclinatis rebus grande momentum, sic illi putabant. De Sicilia quoque cura erat, cui illa procella quippe è vicino minabatur maxime. Simul à Valentino Pōtificis nomine, Gallicis armis bello ad Flaminiam illato de variis tyrannis eo tractu vrbes & oppida capiebantur, nullo relicto innoxio qui resisteret. Ita forum Cornelii occupauit, atque Forliuium, cuius vrbis Comitem principem feminam cepit. In Pisauri regulū ardentior ira: cui antea soror Lucretia nupta fuerat. Grauissimū est odiū, quod inter propinquos & necessarios excitatur. Prouiso ille periculo vrbe, ut tempus dabat munita fuga euaserat, quam vrbe obsidere Valentinus institit. Magnorum motuū sæuæ tempestatis hæc initia erant: Magnum Italiæ malum parabatur: Ac præsertim Ludouicus Sfortia ad principatum recuperandū ab Imperatore & Germanis Principibus aliis auxilia patrociniūque implorare non desistebat. Ea diligentia Heluetiorum & Grifonum conflato idoneo exercitu Ascanium Cardinale fratrem Ianuario mensē præmisit in Insubres: vbi faciliora omnia opinione sunt inuenta, priorē inuidiā misericordia mitigarat. Erga eiectū & exulē successerat humanitas. Arces & vrbes certatim venienti se dedere, festinatione fidem studiumque approbare cupientes. Ipsa etiam vrbs Comum & oppida lacui Lario adiacentia vltro portas aperuere. Ad eam famam Mediolanenses ciues arreptis pro Ludouico armis Triuulcium in arcem se compingere compulerunt. Vnde die tertio cum equitatu Ticinum versus discessit. Ipso die Ascanius Cardinalis quasi victoria de hostibus parta triumpho simili pompa vrbe iniuit. Subsecutus est Ludouicus frater, arce quamuis Gallico præsidio detenta. Ticinum, Laus, Dertona, Placentia ad vetus imperium aliarum vrbiū exemplo sponte redierunt: aliæ pulsas Gallicis præsiidiis se dedere duci satagebant. Clandestinis hæc agitata consiliis alto silentio premebantur, dum votis opportuna se daret occasio. Gallici exercitus robur Nouariam ex condicto confluit, si auctis viribus possent ducis conatibus obsistere, prodire in aciem. Gallicæ etiam copiæ, quæ in Flaminia eurabant eodem conuenere cōmeatu petito. Quæ causa extitit Duci Valentino id bellū inter-

Intermittendi Pisauro quamuis nondum expugnata, Romã reperendi, quo fratres porro redierant cum Pontifice redintegrata gratia videlicet. Romæ Valentinus apparatu, incessu, excubiis, vindicandis hominibus vim Principis complexus, nomen imperii Pontifici modo relinquere vsque eo obnoxio vt nihil magnæ rei nisi eo arbitro gereretur. Rerum conditio miserabilis fædaque. Gandau, vbi Ioanna Princeps agebat, Carolus Archiduci natu maior filius est natus felici sorte ipso Matthiæ Apostoli memoria sacro die: cui amplissima imperia, immensę copiæ victoriæ de hostibus multæ & præclaræ celo destinatæ erant. Octauo ab ortu die Margarita amita in eam urbem appulsa infantem de sacro fonte suscepit vna cum Margarita altera posteriori Caroli Audacis coniuge vsque dum superstite. Ducem Lucemburgium vocari infantem placuit veteri more mutato: nam ante Ducem Burgundiæ maiores filii Carolesii Comites vocati moris erat. Impleuit ea res Hispaniam noua lætitia. ipsa Isabella Regina die natali nunciato, subdidit ex diuinis litteris: Cecidit fors super Mathiam. vaticinium vanum non extitit, neque coniectura falsa. Enimuero de incolumitate Michaelis Principis ob eius imbecillitatem exigua spes erat: ac paulo post Granatæ obiit. Eius plane obitu Philippus Archidux & vxor Castellæ & Aragoniæ Principes dici cæpere, haud dubio hæreditatis iure indicioq; E Lusitania post Vasce Gamę reditum classe tredecim nauium Petrus Aluarus Capralis Indiam iussus repetere, profectus, Olisipone ad octauum Idus Martii ex itinere Brasiliam primus mortalium inuenit, tametsi eam laudem alii ad Americũ Vespuciũ Florentinum natione ablegãt, litem dirimere non est tanti. Inde magno flexu Calecutium delatus, atq; in ea vrbe benigne primum acceptus, deinde quę est gentis perfidia & leuitas, violatus iniuria, necessario ad vim & manus venit. Hæc in India. In Lusitania Iacobi Visei ducis filius ex impari matre ab Emanuele Rege patruo Magister equitum in Lusitania constitutus hoc tempore, annis consequentibus filia vnica relicta decessit: quæ Villeregalis Comiti vxor data est postmodum. Bellum in Insubribus ducebatur meliori forte ducis Mediolanensis multa denuo carpentis oppida & ad reliqua aspirantis. Alexandria vltro in eius potestatem concessit. Nouariam eo admotis copiis ex deditioe cepit, arcem in Gallica fide perstantem impugnabat. Haud diuturna felicitas fuit. Cum aduersariis, qui non procul ea vrbe tendebant, iusto prælio decernere parans vnaq; victoria molesto bello finẽ imponere, copias foras urbem produxit sane sedecim millia qua Germanos qua Heluetios. Instructa acie datoq; pugnæ signo Heluetii contra morẽ gentis contraq; spem detrectarunt contra Gallos & qui ex sua natione ab illis stabant, ferro dimicare suorum iniussu magistratuum. Ea species est proditioe quę sita. Dux necessario sese in urbem copiasq; retulit ab ea mente Heluetios si posset deducturus. Fefellit eum spes, & est omnis incauta securitas. Ingenti pecunia venditum prodiderunt Gallis infensis importunisq; hostibus. Delatus mox in Galliam atq; in arctam custodiã datus vitæ & vinculoꝝ eundẽ finẽ habuit egregius alioqui Princeps, nisi à scelere principatum esset auspicatus: quod superi ea calamitate vindicarunt. Ascanius Cardinalis fratris miseria grauiq; casu nunciato continuo arcis Mediolanensis, quam impugnabat obsidione soluta, Placentiam versus discessit, quingenti equites sequebantur ad reparandã domus ruinam exigua manus, spei tamen aliquantũ euadendi, metus amplior. A Carolo Vrsino Venetorum, qui eo tractu militabant, duce ex itinere victis fusisq; ceteris Cardinalis ipse captus, atq; in Galliam quoq; missus est gratũ Gallo Regi munus ruinae fraternæ socius. Eius iussu Biturigũ in vrbe aliquandiu detentus ex aliquanto interuallo libertatẽ obtinuit. Is honor purpuræ sacre habitus est & Rhotomagensis Cardinalis gratiæ: cuius ad arbitriũ cunctæ in Gallia res vertebantur. Ducis filii Maximilianus Franciscusq; ne seua domus suæ ruina vna opprimerentur, in Cæsaris curia relicti à patre, diu apud Germanos morati sunt inopes, exules, sine lare familiari vagi. Post victoriã Mediolanensis principatus haud egre quidẽ Gallo cessit vniuersus. Ciuitates eæ, quæ Duci aduenienti sine mora deditioe fecerant, ingenti singulæ in stipendiũ pecunia sunt multatæ. Sic Italia suis copis & virib. in sua viscera vertebat arma, suo quin etiã sanguine vincebatur. Venerat in Italiã Rhotomagensis Cardinalis bello antea à Gallo dux cum aliis destinatus. Parta victoria Mediolani agebat, rerũ Italicarũ bello paceq; arbiter habebatur. Eo promerendo datũ expetenti à Pontifice est, vt totius galliæ vna excepta Britannia, legatus esset annuo & semestri spatio tunc: quod deinde tempus est additionibus sepe amplificatum, ac proprium redditum dum vita mansit. De Vasconum regibus multa Rex Catholicus suspicari accipiendis delationibus pronus in eos principes maxime. Amicitia cum Gallo multis officiis culta, magneque cum ea gente necessitudines veteri cogebant, ne monstri aliquid Hispaniæ parerent. Ita annis superioribus præter sacramentum ab arcium Præfectis in

verba Regis Catholici vniuersa ditione factum, Sanguessam & Vianam quasi fidei pignora penes sequestrum esse constitutum fuerat designato quinque annorum spatio. Eo decurso tempore Vascones ea oppida repetebant: neque restituebat Hispanus aliam ex alia moræ causam obtendens. Vt controuersias componeret Rex Vasconum Hispaniam adiit mense Aprili, vbi reges Catholici morabantur. Ea diligentia Magdalenaque filia vnica fidei pignore in Castellam amandata, vt in aula Regine cresceret, litibus tunc quidem finis est impositus, eaque oppida restituta, de quibus erat disceptatio. Contra Lerini Comiti in Castella exuli à Vascone venia data, ademptique principatus pars multo maior reddita est. Equitum adeo magisterium restitutum non sine inuidia Alfonsi Peraltae sancti Stephani Comitis, cui graue erat honorem antea delatum nullo suo merito in gratiam inquieti & factiosi hominis detrahi. Vnde noui motus & molestiæ metuebantur extitereque:

Gonsalvus Magnus dux in Italiam redit. CAP. VII.

SEcularem annum more maiorum Pontifex clausit, venia peccatorum inuitati innumeris mortales ex omnibus prouinciis Romam confluxerunt finitimi & longinqui pietatis studiis certantes plenam maiestate & numine urbem inuisere, religionis arcem, veritatis magistram. Morum licentia vigeat inter viros sacros vt si qua in parte orbis maxime. Eam turpitudinem vindicare Deus visus est euentu mirabili Pontifice castiga-
to ceteris terris exemplo. Apostolorum Petri & Pauli sacro die hora quarta post meridiem violentus turbo extitit imbris & grandinis, qualem non meminerant. Ventorum vehementi procella tubus vaporarius euersus supra cænationem cui à Pontificibus est nomen, vbi forte Pontifex tunc agebat familiari sermone tempus fallens. Supra eam cænationem Valentini domicilium erat. Procidentis tubi pondus tabulatum primum traxit, atque è tribus Florentinis ciuibus, qui expectabant dum à Valentino debita pecuniæ summa redderetur, secundo tabulato confracto duos ad pedes Pontificis exanimatos & occisos proiecit, tertium quoque spirantem, sed graui vulnere faucium. Multi cum lateres tum tabule ne Pontificis caput comminuerent superstantis vmbellæ regmine factum est. Eadem inuoluto capite ne puluere suffocaretur, valuit. Accurrunt aulici exanimatum Pontificem inter rudera repertum capite & manu grauius fauciatis, expiranti similem nec satis compotem mentis in strato componunt. Capuæ Cardinalis, & quidam alius, qui soli cum Pontifice erant sub fenestrarum absidibus & recessibus vitam seruarunt. Multi apud populum coniectandi superstitioni ad insaniam deditum, Romæ præsertim rumores sunt sparsi. Variæ significationes & prodigia captata lingua procaci. Septuagesimum annum impleuerat Pontifex. tractata vulnera recrudescere videbantur. Vulgi sermonibus multi successores in Pontificatu senatus principes designabantur. Valentinus ipse auxilia Gallica conquirere, alia præsidia ab aliis, ad eum constituendum Pontificem, quem priuatis quisque rationibus opportunum maxime iudicabat, nulla reip. cura. Verum eas omnes molitiones restituta breui Pontificis valetudo frænauit. Ipso tempore Gonsalvus instructa idonea classe nauium supra triginta adiunctisque aliquot triremibus, biremibus, Malacæ è portu soluit. Vehabantur ea classe pedites quatuor millia, equites grauis armaturæ trecenti. Viri inter cæteros nobilitate factisque præstantes. In eo numero Dieghus Lupus Mendoza Hispaniæ Cardinali natus, Alfonsus Silua Calatrauæ Clauiger. Lenta nauigatio fuit. Secundo prouecti flatu ad Balearem maiorem atque Sardiniam appulsi impeditique multis malaciis, tandem Messanæ in Sicilia portum tenuerunt ad quintum decimum kalendas Augusti. Eo Hispani milites per Italiam dispersi atque ex bellis superioribus relictis magno viri animo pugnandi scientia præstantes confluxerunt, naues quoque alię conuenere seque adiungere ad Hispanicam classem. A Turcis mari terraque vrbs in Peloponneso præclara Methone obsidione premebatur. Veneti, quorum in ditione erat, Gonsaluum, vt se cum eorum classe coniungeret, conuicio sollicitabant. Cupiebat is obsequi iustissimis postulatis. Magnis tamen impeditus difficultatibus non ante quintum kalendas Octobris vrbe iam à Turcis capta soluit Messana, serum rebus perditis auxilium. Inter alias moræ causas illa præcipua. Gerbis regulus noua militum subsidia postulabat mitti, insulanos frænare cupiens noua ope, Margariti ducis & militum, qui sub eo erant, licentia, rapinis & iniuriis exacerbatos, ac in ipsum Africa vniuersa commota quasi rebus nostris faueret, Maurus nomine tenus esset. Mauro satisfacere integrum non erat alio properantibus. Spe depulsus Margaritum & suos arte in potestatem redactos deinde dimisit liberos arce tamen & vniuersa insula prohibitos. Hispanica
classis

classis Corcyram maris Ionii Venetæ ditionis insulam tenuit postridie Kalendas Octobris. Eius aduentus salutaris fuit insularis. Turcæ inuadendi eos mutata voluntate Naupliam Peloponnesi urbem & nauale cum primis olim nobile admota eo classe impugnare decreuerunt. In gallia per idem tempus magna legatorum contentione pax tandem inter Reges gallum & Catholicum facta est. Conditiones aliæ honestæ fuerunt. De Neapolitano regno sancitum, vt facta diuisione Apuli & Brutii Hispano cederent. Reliqua obtineret gallus. Vectigalia modo ex pecoribus in Apulia colligi solita ex æquo partirentur: ac vero regni prouentus vniuersos ita vt neurtris amplius cederet quam alteris. omnino ex æquari redditus vtriusque partis bona fide volebant. Fœdus lubricum neque futurum stabile. Species facta præterta præter vetusta vtriusque Regis iura Turcis pro religionæ bellum illaturos. Fridericum, cui cum ea gente fœdus erat & iuncta amicitia, quamque auxilio euocare decreuerat, ne pro religione susceptos conatus impediret, ditione spoliare visum est. Idonea species scilicet magis quam vera causa consona iuri & æquitati. Clandestinis primum hæc agitata consiliis alto silentio tegebantur. Pontifici dein significata gratissima ei extiterunt, quin vtrique Regi Pontificia auctoritate partis decretæ imperium suo diplomate quasi beneficiariis Romanæ Ecclesiæ confirmauit. Gallo Neapolitani & Hierosolymitani Regi Hispano Apuliæ Ducis titulos. Friderici Regis odium incitabat: spesque ex communi præda suos nouis augendi principatibus, haud obscure à gallo & Hispano facta. Cælestis vindicta quos premere cœpit, in præceps agit. Veteres domini non magis viribus quam consilio deituti vagi, incerti, virtuti an fidei popularium minus crederent dubitabant sæpe in fuga ac paulo post in armis spem habentes. Hispana classis è Corcyra profecta Zazynthium appulit Nonis Octobris. Eo porro Veneta classis se cum Hispana coniunxit, duæque onerariæ ex gallia veneræ cum militibus octingentis auxilium à Gallo Rege promissum pretiumque Ascanii Cardinalis in eius potestatem antea contraditi. Turcæ soluta Naupliæ obsidione siue propter anni tempus in hyemem vergentis, seu nostris classibus vt pares essent, veriti, qui in sinu Corinthiaco classem hiberno tempore continere consueuerant ad Venetorum ditionem ipsamque Italiam ex propinquo vexandas, circumducto Peloponneso ad Euripum & Chalcidis littora constiterunt. Ad Zazynthium de belli ratione à nostris disputatum est, non vna sed varia ducum sententia. Magno gonfalu Methonem tentare placebat expugnatu facilem priusquam operibus muniretur assuesceretque Turcico imperio. Plerique Cephaloniam peti maluere centum & quinquaginta millium ambitu, tutissimo ad occasum portu cum optimis totius orbis comparando Corcyram inter & Zazynthium positam insulam Sinus Corinthiaci faucibus obiectam. Eo consilio probato Gallisque Zazyntho abeuntibus specie quasi non solueretur stipendium, cæteri Georgii fanum petiuerunt præcipuum Cephaloniæ oppidum. Neque mora: ipso die positis iuxta castris, tormentisque mœnium parte strata nostri irrumpere per strages & rudera intra oppidum conantur. Trecenti Turcæ præsidarii milites eximie fortes magno animo cum imperum sustinuerunt. E nostris vulnerati aliquot, cæteri à mœnibus sunt repulsi. Tempus erat minime idonæum, imbribus continuis & frigoribus impediti milites dies tamen aliquot sustentarunt pro ingenio gentis aduersus mala peruicaces. Ipso tandem peruigilio diei Christi ortu celeberrimi supremo conatu adhibito admotisque scalis periculi omnis immemores intra horæ spatium in oppidum penetrarunt. Periere in conflictu Turcæ centum septuaginta. Alii quinquaginta qui se in turrim receperant desperata defensione Magni Gonfalui arbitrio salutem & libertatem permiserunt de clementia confisi. Primus in oppidum Martinus Gometius centurio vulnere quamuis accepto irrupit, Turcis etiam ex aditu quem obsepserant deiectis. Ea insula superiori tempore in Leonardi Tocci græci reguli ditione fuerat. Huius fratri Veneti detractam tradiderunt Turcis. De illis nunc captam Magnus gonfaluus Venetis restituit, magnum ea moderatione ab animi magnitudine decus omnium prædicatione & fama consecutus. Et alioqui commodissima Venetis classibus ea statio erat præsertim post Methonem amissam, Hispanico imperio ob longitudinem parum commoda possessio. Sic classis Hispanica ex ea insula dubio cælo profecta sæuaque tempestate disiecta, incolumis tamen Syracusas tenuit extremam Siciliæ ad ortum urbem gemino portu & vetusta imprimis nobilitate præclaram. In Siciliam Veneti Magno Gonfalu miserunt, qui sitæ ciuitatis ius darent, donaque offerrent vasa argento grauia vestemque pretiosam nauatæ operæ & impensæ beneficii monumentum. Ille Veneti modo cuius honore

contentus cætera ad suum Regem in Hispaniam remisit cum elegantibus litteris; & erat natura acutus & falsus. Hæc omnia ipso tempore gerebantur, quo Valentinus Dux post casum immaniter Viselium sororium suum Romæ repetito bello Flaminie vrbes carperere non desistebat. Pisaurum & Ariminum ne tentata quidem defensione portas aperuerunt. Impotentis hominis iracundia timebatur. Fauentia tamen diu resistit ope Ioannis Bentiuolii freta Bononiam ditione obtinentis. Hostem præualidum externo bello distingere pars consilii quietisque erat. Præterea ipso anno pontificia sententia diuortium confirmatum est: quo Ladislaus Hungarus Rex Beatricem Aragoniam thoro expulerat vxorem quondam Matthiæ decessoris Regis inclyti, Ferdinandi senioris Neapolitani Regis filiam, coque Catholici Regis propinquam. Secundum Pontificis sententiam Ladislao iuncta connubio est Anna castonis Fuxensis Candalæ reguli filia, neptis Eleonoræ Vasconum Reginæ: quæ Ferdinandi Catholici soror extitit. Sic Hispano noxiæ nuptæ maiori auunculo ad aliorum principum affinitates Hungarica porro iis nuptiis accessit.

Lusitani Regis coniugium. CAPVT VIII.

Quatuor Regi Catholico filia fuerant. Isabella natu maior decesserat ex partu, Ioanna & Catharina Austriaco & Anglico Principibus nupserant. Supererat Maria natu minima magnis & ipsa expetita connubiis. Fridericus filio suo Duci Calabriae coniugem dari cupiebat, regni, quod nutare tempestate videbatur, ab ea affinitate stabilimentum. Lusitano par votum erat, post vxoris decessum thoro cœlibe, maiores nempe è propinquo ad obtinendum vires. Itaque ea præferebatur conditio, lege propinquitatis soluere id coniugium primoque affinitatis gradu vt iustum esset, ardua plane res erat, neque probabilis exempli. Ipse etiam Pontifex alioqui minime superstitiosus ea venia concedenda sese oppido præbebat difficilem Galli Regis intercessione præcise negans nisi futura ex eo incommoda præstarentur, minæque intentatæ, se vnquam quod petebatur facturum. Multi dies in ea altercatione consumpti. Vt Calabriae Duci Ioanna Regina, quæ Ferdinando secundo Neapolitano Regi fuerat iuncta vxor daretur, Rex Catholicus curabat, in ea prouincia relicta quadringentis aureorum millibus patris testamento dotalibus. Non displicebat ea conditio Friderico Regi, graue ducenti eam pecuniæ summam sorori viduæ numerare. Cupiebat tamen inter connubiales leges pacisci vt Rex Catholicus res Neapolitanas in clientelam susciperet in sponsæ gratiam ex sorore natæ. Quod ille detrectabat facere molitionum conscius & particeps id regnū per conditiones diuidendi cum Gallo. Ac vero eo fœdere maturato Friderico quamuis ad id quod ante offerebatur, propenso, simpliciter, coniugiū coire non est passus. Prouisa quæ imminēbat tempestate. Fridericus Rex Gallum omni ratione pacare contendebat. Recusabat ille pacem veniamque dare, nisi Caietana arce fidei pignore, filioque Calabriae Duce in galliam amandato, iunctaque eidem connubio germana Narbonensis reguli & Mariæ suæ sororis filia; si conditio non placeret, certe Engolismensis sororem duceret. Præterea decies centum aureorum millia exigebat in præsentī, deinde annua viginti quinque millia lege perpetua. Grande gallicæ amicitia pretium videlicet ac graue Fridericus recusauit. Atque aliis conditionibus reiectis decies centum millia aureos se daturum tamen recipiebat. Sic neque fœdus coiuit, neque vllum eorum coniugiorum coaluit. Pontifex quoque Lusitano sublata mōra, affinitatis cum noua sponsa gratiam fecit. Ita Granatæ mense Augusto id coniugium confecit Aluarus Portugalensis pro Lusitano vicarius. Nullis ludis neque illo principali apparatu ea lætitia celebrata tunc est: gemina filiorum Ioannis & Isabellæ funera recurrebant animis. Pridie Idus Septembris in ea quidem vrbe concessum, vt qua patera Reges biberent. Diuæ Lucie memoria festo die omnibus annis, ea cæderet Moix Marchionibus fidei cultæ difficillimis temporibus monumentum insigne posteritati, quoniam eo die meminerant ab Andrea Cabre ra regiam ipsius supellectilem thesaurosque traditos in arcibus Segobien-sibus asseruatos, grande momentum bello ex sententia conficiendo, obtinendo regno vniuerso, de qua possessione cum Lusitanis certabant. Nouam nuptam vsque ad Lusitaniæ fines profecuti sunt, princeps Dieghus Furtadus Mendoza Hispalensis præsul idem Alexandria Patriarcha Tédillia Comitis frater, cui tūc purpuræ honos accessit, nomenque Cardinalis Hispaniæ patruī item Petri Cardinalis exemplo. præterea Villenæ Marchio, alique viri principes haud exiguo numero. Accurrit ad Lusitaniæ fines Brigantinus haud

haud obscure quamuis offensus honoribus quos Emanuel Rex in Georgium Ioannis Regis filium cumulabat supra merita supraque ætatem. Duci quin etiam Conimbricensi renunciato uti pater sub mortem mandarat, vxorem Beatricem dedit Alvaro Portugalesi & Philippa Melo natam. Brigantium plerique nobiles Lusitani comitabantur. Ab iis noua nupta excepta est ad tertium decimum Kalendas Nouembris. Rex Salaciæ eius aduentum morabatur, eoque in oppido decimo deinde die nuptiæ celebratæ sunt, ludis omne genus, cœuiuis, ac reliquo omni principali apparatu. Prole numerosa fœcundum id coniugium fuit felixq; multis ex eo filiis susceptis, uti suis locis indicabitur. Haud magno interuallo Margarita Austriaca Philiberto Allobrogi iuncta est coniugio haud felici-
 10 ciori quam antea, hoc quoque viro breui extincto Ægypti Sulthanus Regi Catholico iratus erat ex quo tempore Mauros Granatenses bello oppressit. Ex eo periculū ne in Christianos eius imperio subditos Sarracenis confusos conceptam iram effunderet: neque nostris libera facultas esset, ut antea, adeundi Hierosolymā Christi Dei vita & obitu sanctissimam ciuitatem plenam præsentī numine. Lenire animum barbari visum est legato ad eum qui facti causas & ordinem coram explicaret. In eam rem Petrus Martyr Angli-
 20 cia domo Mediolanensis à regis sacris perspecta prudentia vir deligitur. præclare is officio functus, expositisque mandatis, quæcumque voluit, agendi dexteritate ab eo Principe impetrauit. tum iisdem vestigiis se se retulit in Hispaniam anno in ea legatione integro consumpto. Obsequii merces fuit Granatensis decanatus sacerdotium donūque honestum magis quam opimum. In ea vrbe consequentibus annis defunctum, uti ipse testamento sanxerat, in sella amici & familiares composuerunt veste pretiosa indutum, quam Sulthanus dono dederat, sed in sacræ modum conformata. Id virtutis monumentum esto eruditionis, Decades quas de bello Granatensi, de legatione sua, de noui orbis inuentione confecit maiori aliquanto diligentia & fide quam styli felicitate.

Bello Neapolitano designati duces. CAPVT IX.

SVspensis mortales animis toto orbe Christiano expectabant, quid bellici apparatus
 30 tanti parituri tandem essent. Aduersus Fridericum Regem, galliæ atque Hispaniæ vires atque in eius perniciem consensu conferri plerique mirabantur, alii non credebant. granata tamen Kalēdis Martii anno Millesimo quingentesimo primo, missi qui magno
 40 Gonfaluō sui Regis verbis renunciarent uti ad nouum bellum inchoandum Turcico dimisso continuo se se Messanam referret cum classe. ibi certiora mandata expectaret: & ut maior esset auctoritas paulo post regius vicarius in Apulia & Calabria nōdum domitis est dictus. Aduersus Turcarum conatus tum à Rege Lusitano tum à gallo impetratum Ferdinandi suafu, ut suis classibus Orientis oras tuerentur ab iniuria, ferocienti barbaro
 50 franos iniicerent, ab Italia arcerent. Obtemperauit Lusitanus tum æquitate postulati inuitatus, tum ut focero gratificaretur. Instructæ classi Ioannes Menesius regiæ Magister Tarrocæque Comes delectus, ex itinere Masalquiuirum portum in Africa littore Orano vicinum expugnare tentauit, commercio opportunam & Hispaniæ littorum securitati possessionem. Inde irritō conatu repulsus Corcyramque delatus nullo nauigationis longinquæ pretio se se tandem in Lusitaniam retulit. gallo etsi suam & ipse classem misit
 60 Turcici conatus curæ admodum non erant præ studio belli Neapolitani maturandi. Satis per se ad id incitato acres addebant stimulos plerique Neapolitani proceres qua domo extorres, qua infecti partibus. Ludouicus Armeniacus Namursii dux Armeniaci guisæque Comes bello dux à gallo præficitur, Ludouico Lucemburgio Lignio Comite repudiato, qui eum honorem ambiebat obtinēdi Altamuræ principatus spe, quoniam Pyrrhi Baucii neptim ex Gisota filia vxorem habebat: cui Ferdinandus senior bello procerum
 70 detractum eum principatum Friderico filio dederat quasi Isabellæ minoris Pyrrhi filia, quam illi iunxit, dotalem. Metus suberat ne ea contentio in prouincia aliquid barbarum daret. Namursius belli quamuis cura suscepta diu substitit in gallia. Festinantibus omnis cunctatio grauis erat. Obenignus Magister equitum dono galli Regis Neapoli antea dictus ex Insubribus vbi erat, cum copiis omnibus mouit, & cum eo gaiaci Comes vir nobilis patria exul. Dum noui belli apparatus sollicitam habent Italiam in Laurentii Suarii locum missus ex Hispania est Franciscus Rogius, qui pro Rege Catholico oratoris partes Romæ implet, vir eximie sagax & callidus, ad versandos hominum animos arte præditus & ingenio. Apud Imperatorem ab annis superioribus eodem munere legati
 80 fungebatur Ioannes Emanuel ardenti vir ingenio & inquieto, alioqui magnis animi & corporis dotibus, facetus natura acutus & perspicax. In gallia Ioannes Michael gralla,

Ioannes Clauerius Neapoli. Acceptis Gonsaluus sui Regis mandatis continuo Messanam accurrit: vnde Panormum cum Ioanne Nufa Siciliae Prorege de noui belli ratione deliberatum, pecuniam in sumptus & militem in supplementum eo adiutore conquistum subsidia omne genus. Intempestiua de potestate inter duos contentio excitata agendi oportunitatem ferme corrumpit. Et est superioris non modo sed etiam consortis impatiens dira dominandi ambitio. Valuit tamen obsequendi regis mandatis studium. Magnisq; Gonsaluus delectu ut tempus dedit, instituto redactaque pecunia aliquanta, Messanam breui recurrit, vbi bellici praecipue apparatus & copia erant. Obtinebat is in Apulie parte Garganum Friderici Regis dono operae praemium datum cum inaugurationis die multos principatus inter belli duces distribuit numerum magnitudine potius quam morum constantia amicos meritis magis quam nactus. Ergo Gonsaluus Focio centurione Neapolim legato necessitatem parendi excusauit, eoque principatu vltro abdicato iurifurandi gratiam fieri sibi postulauit, & fidei qua ea de causa Friderico erat obstrictus. Dedit Rex quam petebat veniam relicto etiam quem abdicabat principatu cum multo verborum honore, cupere se multo ampliori munere eius promerita compensasse, porro excusationem accipere: tantum ne ex iis arcibus bellum regis finibus inferret, aut de finitimis praedas ageret, quod erat aequissimum postulatum. Ex hac tamen Gonsalui denunciatione intellexit plane rebus suis exitium instare. Legati praeterea ex Hispania monere nullam in Rege Catholico opem rebus fore: Hispaniam in armis esse, bellicis apparatus, equis, militibus omnia perstreperere: quo ii conatus eaque molitiones pertinerent, dubitare neminem. Tum demum quasi ex alto sopore excitatus in omnes partes circumspicere, neque illi consilium vllum, aut quemquam hominum placere. Sic miseri solent. Quid certe faceret? quod captaret consilium infidis provincialibus, modicis viribus, nulla in externis spe filium Ferdinandum Tarentum ablegauit urbem in extrema Apulia atque Italia ad mare sitam firmam imprimis & validam. Quin & in Apolloniam exaduersum Italiae misisse fama praedicabat, qui Turcarum auxilia aduersus eam tempestatem excirent, nulla in timore honesti cura. Delectu item habito quantas maximas copias contrahit, octingentos grauis armaturae equites, pedites quatuor millia. Sed quantum id erat praesidii ad sustentandum Galliae atque Hispaniae vires. Imminens caelo clades nulla diligentia moueri potuit. Capuam munire decreuit quasi belli arcem futuram. tuendae cura Fabricio Columnae & Hugoni Cardonio cum ducentis cataphractis mille & sexentis pedibus commendatur. Gonsaluus ut erat sagaci ingenio atque eximie cautus intelligebat plane foederis nuper icti inter duos Reges condiciones haud fore stabiles. Gallorum ingenium nullis finibus resistere, ne pati quidem consortium regnandi ambitionis malum saeuum & impotens: diuidenda praeda magnas futuras difficultates, noua iurgia prouidebat animo. Proinde nihil festinatione salutaris arbitratus, ad id omnes industriae neruos intendit, ut Gallorum conatus occuparet, efficeretque celeritate ne sibi impedimento esse possent, quo minus partem certe attributam obtineret, de reliquo facturus ut se res darent. Ac primum classis multo maximam partem Apuliae littora misit Diegho Mendoza ductore Turcas, si id tentarent, Italiae aditu prohibitum. Classis Lusitana ut erat constitutum lenta navigatione prohibita in eam vsui non fuit, uti est antea indicatum. Cum classis parte misit Enecum Lupum Aialam Neapolim, qui Ioannam Reginam Neapolitanam in Siciliam abductam belli periculis eximeret. Dedit Fridericus discedendi facultatem non inuitus tamen antea recusarat, eo retento pignore auunculum Regem sibi obstringere scilicet satagens. Hispanorum copia secundum haec transmissio freto in Italiae littore constituerunt. Eae erant trecenti cataphracti, totidem leuis armaturae equites, pedites tria millia octingenti. Ad eum numerum sexcenti Hispani milites accessere, quos Franciscus Rogius legatus Roma subsidio misit, ex iis qui in Flaminia Valentino militabant magno armorum vsu. Ex Sicilia praeterea quadringenti grauis armaturae equites indigenae adiuncti sunt ex vniuersa insula lectissima pubes. His copiis Brutii & Magna Graecia breui in potestatem concesserunt. Praeter Giracium & Agathae fanum firmissimas arces, reliqua Gonsaluo ditionem fecerunt. Messanensi freto superato Hispanicae copiae in Italiam traiecerunt postridie Kalendas Iulias, Gallicae Roma obita ad fines Neapolitanos alia parte tertio post die peruenerunt. Omnia iis etiam opinione speque faciliora. Quacumque iter erat oppida & vrbes cupidissime aperiebant portas paratae commatu, pecunia, & rebus aliis iuuare. Pari animorum consternatione Aprutium, parte Gallici exercitus eo dimissa, in ditionem venit nullo repugnante Gallici imperii iugum subire. Capua praesidii fiducia resistens, quamuis ad motis castris

castris obfessa Gallorum impetum diu frænare potuit: nisi Palenæ Comes eius vrbis ciuis Gallis mutata repente fide patefecisset aditum. Ingressi in urbem victores implacabili odio ciues confectari, diripere opes publicas priuatasque, nihil vsquam secretum aut clausum pati: plenæ cædibus plateæ foraque. Fabricium Columnam, Hugonem, aliosque duces, qui erant in præsidio, viuos ceperunt. Rei gestæ nuncio ad quartum Kalendas Augusti Nicæstri accepto Gonsaluis excitus Consentiæ arcem expugnat magna velocitate; eique vrbi Ludouicum Mudarram præficit, Aieli Comitem fidum expertus prouinciæ vniuersæ pro se vicarium magno rerum vsu virum industriaque. Ipse in Apulos proficisci destinabat cupiens ea quoque prouincia potiri priusquam à Gallis Neapolis esset capta. 10
 Eo ventum & imperata cæteræ vrbes & arces eo tractu continuo fecerunt deditiois celeritate certantes Regis Catholici ac Hispani ducis gratiam aucupari per eum modum satagentes: Tarentum restitit ducis Calabriae præsentia & præsidii virtute, suaque munitione confisa. Admotis copiis obsidere & vim admouere visum est. Interea Galli vrbi Neapoli imminere tum suis viribus tum Valentini ope: qui Fauentia in Flaminia atque in Hetruria Plombino captis Regi Gallo operâ in eo bello nauaturus citus aduenerat, tum propensa in eam gentem voluntate vt se Cæsarem Borgiam è Gallia diceret, gentilicii clypei præcipuam partem lilia, Gallorum Regum insignia distinguerent, concepti in Hispanos odii clarum ab vtraque re argumentum. Sic mores erant: vnde status aliquis fauoris ostendebatur, eo vela dandi destinata voluntas. Neapolis defensione desperata in tanta gentis consternatione tam lubrica fide, Fridericus non iam præsidium rebus, sed belli causa cum Gallis ducibus pepigit Iulio mense extremo, vt vrbe cum arcibus dedita & sexaginta aureorum millibus in belli sumptus numeratis, ipsi in Ænariam discedendi cum thesauris reliquis, regiæ cultu & familia vniuersa facultas esset, intra sex menses inde quocumque gentium vellet ituro. Facto fœdere discessit pullo amictu mœsta circum familia in eam insulam cum vxore & filiis. Regina Hungariæ, Isabellaque Ioanni Galeacio vero duci Mediolanensi nupta secutæ sunt. Neque erat quisquam adeo saxeus quem non commoueret ille aspectus. Opulenti regni dominum, relicta fortunæ suæ sede, per medios populares exire de vrbe in exilium. Eodem confluerunt tum Prosper Columna tum Fabricius pecunia iam liber quem stantem secuti erant, eidem deiecto adhærere decreuerunt, rerum commutationem breui futuram suspicantes. Deseruere alii proceres. Rebus prosperis certaturi ad obsequium prostrati fortunam detrectabant. Neapoli subdita ac vero reliquis prouinciis in fœdere designatis momento domitis, Galli ad reliqua & non concessa aspirare. Militares animos frænare quis possit? imperandi ambitionem quæuis intra modestiæ fines coerceat? In Castella Mariam Paciecam Beneuenti Comitem inter & Alfonso Pimentelium eius filium magnæ controuersiæ extiterant de tutela & coniugio neptis Mariæ Comitio, cui Villafrancæ iure paterno principatus obuenerat. Id coniugium Infirmitatis & Albæ Duces ambiebant filiis suis opima illecti dote, tum Alfonso ipse virginis auunculus Beneuenti Comes sibi. Vicit in contentione tandem Albanus. Si Beatrix virginis eius matertera Garfiæ Ducis maiori filio nuberet, datum vt ea virgo Petro Toleto iungeretur Garfiæ minori fratri sic est factum. Petrum nostra ætas vidit eximium bello paceque virum, sanguinem cum magnis Principibus miscuisse, posteris ex eo coniugio tum Villafrancæ Marchionibus tum Florentiæ Ducibus. 40

Neapolitani regni descriptio. CAPVT X.

Capta Neapoli continuo nouæ controuersiæ inter victores extiterunt, aliæ ex aliis nexæ: vt erat necesse inter Gallos & Hispanos moribus, ingenio, & institutis discrepantes vel maxime nationes, & tunc ob recentem victoriam maiori quam antea insolentia. De summa initio nulla exitit controuersia. De quibusdam modo parti regni prouinciis disceptatio suscepta non expressis in supèriori fœdere, quæ quib. attribui deberent. Ex erant Basilicata veterib. Lucania, Capitinata atque Principatus tum Citerior tum Vltior. Galli pro innata ingeniis confidentia ne appellatis quidem confœderatis Capacii filium miserunt, qui in ditione, Lucaniæ parte populares in Galli Regis verba sacramento adigeret. De Amalfitano principatu, qui in eadem prouincia est, cum eo principe tráfegere incio Gonsaluo. ab ipso quin etiam Rege Gallo Ioâni Iacobo Triuultio ante donata ea ditione fuerat anticipata quasi de suo munificentiâ, vnde noua iurgia extarent. Ad hæc nonnulli proceres, quos Reges Neapolitani iunctos tenebant, libertati redditi, atque in eo numero Ioannes Baptista Martianus quadraginta ferme annorum vinculis non domita, sed irritata ferocia, Rosanum in Magna Græcia occupare tetauit paternæ olim ditionis opimum

principatum. Simili exemplo Ludouicus Arsius è præcipuis Gallorum ducibus, Ludouici Lucemburgi nomine & auctoritate Altamuram in Apulia armis præsidiiisque occupauit. Quod quid erat aliud quam cuncta sibi arrogare, vna summis miscere, socios contemnere, vnde nouorum bellorum occasio & materia existeret? Nondum tamē tantis quamuis iniuriis violato fœdere ab Hispano expediebantur arma. Concordiæ viam prius tentare placuit. Appellati de ea re primum Obenignus, deinde Mamursius qui cōfecto tandem bello captaque Neapoli in prouinciā appulerat belli & pacis de cætero arbiter. Ne in prouinciis iuris minime controuersi alterutri quidquam in alteros mouerent, neq; sibi auctoritatem arrogarent consensu decretum. De quibus lis erat, donec consulti Reges quid placeret, certe delecti consensu arbitri pronunciarent, quæcumque oppida Gallica vexilla explicarent, iis Hispanica porro adiungerent, tantundem è contrario facerēt Hispani, commodum temperamentum, si verbis & pollicitis responderent facta; & quod de vectigalib. annuis & forma regiminis in eam sententiam pari moderatione sanxerūt, diu tenuisset. Verum maior lux erit rebus, faciliusq; intelligetur vtra partium certiori iure niteretur, si hoc loco Neapolitani regni forma partesque eius summa explicata ob oculos fuerint posita. Extremam Italiam, quæ à saltu Terracinensi Pontinisq; paludib. per Volscorum fines Sabinorum & Marforum montes per Furconenses & Ferentanos in Picenum ad ostia Truenti pertinet, supero atq; infero mari circumfluis diu Neapolitani Reges imperio tenuerunt. Perpetuis iugis sicuti reliqua Italia Apenini montes vniuersa prouincia dirimitur: qui mons ab Alpib. diductus progreditur arduus plerumq; mollior aliquando, vsq; ad Magnæ Græciæ finem: desinitq; in Armorum promontorium. Ambitus totius regni mariterraq; milliaria numerat mille quingenta sexaginta octo. Adeuntib. eā prouinciā ad eius montis dextram Campania primum occurrit à Leboriis olim populis habitatus tractus, vnde nomen hodie quoq;. Præcipuæ ea parte vrbes Caieta, Nola, Capua, ipsaq; Neapolis regni caput. Vetus quidem Cāpania olim præterea continebat quidquid terrarum à Terracinensi saltu ad Tiberim pertinet Pontificiæ nunc ditionis regionem gemina appellatione: nam quæ pars ad mare vergit Maritima seu Maremma dicitur, interiora Prænestinum post agrum vsq; ad Aquinates fines Campaniæ vsq; dum nomen retinent. Ad sinistram Aprutium est multos ex antiquis populis complexu coercens, nempe Sabinos vbi Asculum erat Piceni etiam pars. Marrucinos, vbi Theate nunc cernitur. In Vestinis Aquila numeratur, in Pelignis Sulmo vetustior. In Maris Talliacotium & lacus Fucinus, Samnitum etiam pars: ad eandem prouinciā pertinet vsq; ad Campaniæ fines, ad quam pars altera Samnitum spectat inter Austrum & occasum fusa, ac fere quib. nunc locis Beneuentum cernitur. Recentiori memoria Aprutium in citerius vltiusque Aterno amne seu Piscaria interfluente dirimitur. Atq; hæc duæ prouinciæ Campania & Aprutium in fœdere, Gallis sunt contributæ. Vtra Aprutium in eodem latere Apulia iacet trifariam vulgo diuisa in Capitinatam, vbi mons Garganus assurgit, & Barensem tractum Trano & Monopoli quæ ex veteris Egnatiæ ruinis creuit, vrbibus insignem: atq; Hidruntis territorium Brundisio Tarentum pertinens vrbē in extrema Italia mari imminentem loco & operib. munitam ad Magnæ Græciæ fines austrum inter & ortum sitā. Supra Neapolim exaduersum Apuliæ principatus consequitur olim Picētini Salerno prouinciæ capite. Basilicata deinde quæ magna ex parte Lucania veterib. fuit, montes tenet, quib. ab Apulis dirimuntur. Brutii ad mare inferum vergentes Cosentia vrbe primaria & ad Messanenense fretum Rhegium vrbs sua antiquitate quam ciuium frequentia aut elegātia operum hac certe tempestate nobilior. Interiora Magna Græcia tenet Rosano & Catanciano aliisq; oppidis insignis. Brutios & Magnā Græciam vno Calabria nomine vulgus loquentium comprehendit. Et Calabria quidem Apuliæq; absq; controuersia Hispaniæ ditioni relinquēbantur. De principatu dubitari poterat ad vtros iure pertineret. Nam qui Calabria finib. eum tractum comprehendebant, passim refellebantur. Tantundem de Basilicata statui potest: tametsi non deerant, qui quod in montib. sita sit, negarent seiungi ab aliis prouinciis debere, sed qua parte ortum spectat ad Apuliæ qua occasum ad Brutiorum seu Calabriae fines pertinere: Itaq; à Regib. vt duas eas prouincias rursus ex æquo diuiderent facile admittebatur. Maior de Capitinata supererat lis quippe prouentu præ cæteris celebri. A Frentone eā pars, quod nunc flumen Fertorium est, Aprutii finis, ad Aufidum extenditur. In ea Manfredonia olim Sipontus dicta, Garganus & Troia visuntur. Atq; id Capitinatæ nomen tractui adhæsit, ex quo tempore Græcis ea Italiae pars subdita erat, ad hanc ætatem retentum. A Præfecto, qui Catapan vocabatur, regio Catapaniata primū dicta est. Inde vero Capitinatæ nomen paucis commutatis litteris, tum Capitanei vox fluxit prætorem vrbis vulgo in Italia, sed & ordinum in bello ductorem significans. Et quidem

dem Apuliæ finibus eam regionem comprehendi, satis indicat mons Garganus in Apulia à Ptolemæo quidem collocatus. Frentoque fluuius à plerisque Aprutii & Apuliæ communis terminus designatus. Recentiores quoque Capitanam Apulis annumerant. certe ea parte vectigal è pecoribus Apuliæ exigi solet magni proventus ac quo nullum est optimum magis iis Regibus vectigal. Furor erat tantis præsidiiis fultam munitamque sententiam velle contumacia euertere. Verum de re tota cuique liberum esto iudiciū. Quod ad rem præsentem attinet, ex eo plane arrepta occasione Hispani Gallique inter se distinxere arma, Marte arbitro dirimere litem destinantes, quando Reges quamuis de ea re sæpe appellati statuere quid certi eatenus noluerant, viribus credo pro se quisque confisi aduersus æmuli potentiam. Propius vero parte contempta vniuersum regnum uterque spe & cupiditate erat complexus. Et sordent concessa, cum noua speramus. vitium id mortalitatis. Verum ad hæc loco competenti oratio recurret. Nunc Fridericus Rex ex Ænaria insula, in quam per conditiones traiecerat, Regi Catholico infensus maxime à quo se euersum videbat, nullo propinquitatis respectu, in Galliam concedere constituit triginta annua Francorum millia ab eo Rege in alimenta pactus, vnde vitam calamitosam toleraret in exilio. Ergo cum vxore & liberis eo contendit. Beatrix soror Hungariæ Regina restitit in ea insula: vnde breui in Siciliam discessit. Isabella fratris filia Ioannis Galeacii antea coniux & ipsa Barim se contulit Apuliæ urbem. Miserum Aragoniæ familia naufragium & ruina regiæ in varias partes & quasi fragmenta diffiliens. Galli se fidei

20 Fridericus credebat: simul cum Philippo Austriaco magna contentione agebatur, vt quam primum in Hispaniam ipse & vxor venirent sacramentum, vt sit, à populis accepturi tantorum regnorum hæredes post facta parentum fore. Noua prole hoc anno auctum, cui Isabella nomen, prouidus focer in Hispaniam abstrahere cupiebat prouinciæ moribus, lingua institutisque imbuendum, vitia correcturum, quæ ætatis imprudentia, & aulicorum præpostero obsequio & adulatione generosam alioqui indolem deprauasse cognouerat. Illis Belgica licentia assuetis & principis facilitate ad sua comoda abundantibus graue erat in Hispaniam venire, focer cautus & callidus verentibus ne principis liberati suisque cupiditatibus agendi dexteritate & auctoritate paterna frenos iniiceret. Ioannes quidem Fonseca Cordubensis Episcopus Regi à sacris notæ prudentiæ vir

30 in Belgas propterea legatus profectioem vrgere non desistebat importunus exactor. Rex item Gallus quod erat futurum prouidens, vt per Galliam iter faceret omnino suadere institit. Quod factum est tandem. Sed & ex Hispania classe ad Brigantinum portum parata Catharina regia puella in Angliam ad pactas antea nuptias discessit. Granada, vbi tum parentes agebant, profecta multis iter prosequentibus ad octauum Kalendas Septembris è portu soluit. Alfonsus Fonseca Compostellanus præsul, Egabri Comes cum vxore & pleraque nobilitate sponsam in Angliam ægre quamuis deduxere. Tranquillo profectos mari repente exorta vis ventorum tempestasque distulit. Pars nauium ad Angliæ littora appulerunt; plurimæ in Lauretanum se portum intulere. Inde sedata procella postridie Kalendas Septembris explicatis denuo velis in Angliam secunda nauigatione peruenerunt. Nuptiæ virginis & Arturi sponsi continuo principali apparatu celebratæ sunt, lætitia haud diuturna. Quantæ te miseræ manent innocens puella vnus ob væcordiam impotentis viri sui minime compositus? Ipso mense agente Regina Isabella Beatrix Castria Lemosii Comitis filia & hæres futura nupsit Dionysio Iacobi Brigantini filio à Ioanne Lusitano Rege perempti. Puellæ Patri Sarria, Castrum, atque Oterum iuris controuersi oppida abs Regib. dono data quasi in partem dotis, atque in coniugii gratiam. Tridenti vrbe in faucibus Alpium sita, qua montes inter se coeunt, Casarem inter præsentem & Gallum Regem misso ea causa legato pax facta ea potissimum lege est, vt Carolo Philippi Belgæ filio Claudia nuberet Galli maior filia: quod sæpe coniugium retractatum nunquam coaluit.

50

Philippi Belgæ aduentus in Hispaniam.

CAPVT XI.

CLasses è Lusitania & Gallia auctore Rege Catholico Venetis contra Turcas auxiliares missæ nullo operæpretio sese retro retulerunt, vt paulo ante est indicatum de Lusitania quid gesserit. Gallica Chium delata Genuensis tum ditionis insulam spatiis angustam, prouentu mastice celebrem, impedito tantum vectigali, quod Turcis pendere consueuerant, cætera peste, tempestatibus, hostium incursum

consumpta, milites vix mille superstites in Apuliam vicinam appulsi Gonfalui iussu be-
 nigne accepti atque habiti sunt. Erga afflictos misericordia valuit, & societatis nondum
 plane disturbata memoria. Veneti quoque in hiberna receperunt quinque & viginti tri-
 remes haud satis instructi bello defendendo aduersus Turcarum arma. Rem periculo
 proximam cœlites sunt tutati nulla Turcica classe hoc anno è naualibus in piorum perni-
 ciam educta. Alioqui aduersus eam potentiam parum præsidii in piorum viribus bello in-
 ter se districtis nostrorumque comparatione fuisset. In Castella à Regibus edicto sanc-
 tum Mauros tota prouincia ac in Bætica præsertim cum piis confuso nullo non commer-
 cii genere Mudegiarum vulgo dictos nisi Christo darent nomina Christiana religione sus-
 cepta, finibus certe intra diem certum discederent. Belli præterea civilis metus ostentati
 magno prouincialium motu, nisi mature esset occursum nascenti malo. Ludouicus Cer-
 da Medinae Celinæ dux sub mortem concubinam duxit, Ioānem filium ex ea susceptum
 stupro iure legitimo hæredem principatus destinans. Ægre id tulit Eneçus Cerda ducis
 fratris post fata eam hæreditatem spe & cupiditate complexus. Eneçi filio Ludouico nu-
 pserat filia ducis Infantatus. Obstinatus est animus quem ingentes spes deuouerunt. Ge-
 neri iuraret armis tueretur focer opibus & clientelis validus, collectis raptim copiis Co-
 golludium obsedit, id oppidum & vero reliquam defuncti Ducis ditionem armis præsi-
 diisque occupaturus, quoniam legibus non fidebat. Verum à Rege monitus ne regnum
 importune turbaret, neque vim potius quam iuris certamen quæreret, necessaria re atq;
 si pergeret, maioris mali metu militares copias dimisit. Sic Ioannes absque controuersia
 paterno principatu potitus est, propriumque posteris reliquit. Iis sedatis motibus ac vni-
 uersa prouincia graui sollicitudine erepta, nunciatum est Philippum Belgam & vxorem
 itinere per Galliam arrepto festinare: prope diemque ad fines Hispaniæ affore. Magni
 honores toto itinere venientibus sunt habiti, festi vbique dies omni iucunditate agitati.
 Ac Lutetiæ præsertim ludi omne genus & spectacula ad eorum Principum aduentum,
 Galli iussu sunt instituta. In ea vrbe sancita antea ad Tridentum pax inter eos Principes,
 ab utroque noua sacramenti religione & execrationibus confirmata est. Ac Belga omni-
 bus actionibus & cæremoniis se Flandriæ nomine Galli beneficiarium gentis insituro
 exhibere non recusauit. Vxor cautiore patriæ dignitatis memor nulla re priores Gallo par-
 tes concedere visa est. Ex ea vrbe digressi per Aurelianenses, Pictones & Aquitaniam, Fon-
 terrabiam tandem in extrema Hispania peruenerunt ad quartum Kalendas Februarii
 salutis anno Milleesimo quingentesimo secundo. In eo oppido præsto fuere à Regibus de-
 stinati Magister equitum Castellæ Anagari dux cum filio Treuigni Comite, præterea Ca-
 stellæ Promagister Guterrius Cardenas. Quo maior lætitia esset soluti cultus antea præ-
 scripti legibus prouinciales, vt bombycina veste vterentur ac vero versicolore, sunt vltro
 nouo edicto inuitati. Veteris gentis modestiæ id argumentum esto, & quantum ab anti-
 quo mores in Hispania mutarint. Huius anni principio Lucretia Borgia Alfonso Atesti-
 no nupsit Herculis ducis Ferrariensis filio maiori. Dos dicta centū millia auri, & aliquot
 oppida in agro Bononiensi, præterea tributū annui, quod ii Duces quasi beneficiarii pen-
 dere consueuerant ecclesiæ Romanæ in dotis partem, gratia facta est. Vnde nouæ con-
 trouersiæ extarent. E Fonterrabia Principes Burgis Vallisoletō, Medinaque Campestri
 obitis superatisque Segobiensibus montibus, qua vtraque Castella dirimitur, Madritum
 tandem peruenerunt. Reges Granata obuiam genero & filiæ profecti per Vectones Guada-
 lupeum fanum petiuerunt. Eo loco duci Valentino Adriam urbem principis nomine a-
 liaque oppida Neapolitanæ ditionis dederunt. Nihil immodicum videbatur tunc homi-
 ne vasto & immodico promerendo. Actum porro vt à Catholico Galloque Regibus ido-
 nea vectigalia designarentur, vnde Fridericus Rex & filius vitam & aulae cultum susten-
 tarent in exilio. Secundum hæc Toletum ventum ad decimum Kalendas Maias. Eodem
 Principes appulerunt ineunte eo mense ferius aliquanto quam vellent propter valetudi-
 nem Philippi Principis ad Oliam vicum aliquot dies decumbentis. insolitum cœlum,
 noui ciborum succi, potus indulgentia conciliauerat morbum. Magno in eam urbem
 excepti sunt plausu apparatuque incredibili: mox rebus ex sententia constitutis sacra-
 mentum in eorum verba Rege coram & Regina sine mora atque difficultate dixere ad
 vndecimum Kalendas Iunii, primi Dieghus Mendoza Cardinalis, Toletanus Archiepi-
 scopus, multi alii antistites. Inde Bernardinus Velasus Magister equitum. Alburquerque
 Infantatus, Albæ, Begiarisque duces, Villenæ Marchio, magno numero proceres luxu &
 familiæ splendore certantes. Cautum vt hæreditate suscepta genti ex suis legibus iura da-
 rent, mutandi ex antiquo nulla facultas esset. Aduentu tantorum principum Hispania
 læta, vrbes & oppida ludis & festa hilaritate personabant: cū in Anglia verissimis lachry-
 mis Ar-

mis Arturi principis obitus lugebatur in flore ætatis extincti, vix delibatis primis coniugii recentis gaudiis vxore virgine quamuis quinto ante mense confectis nuptiis. Sic fama vulgavit, & idonei auctores testantur; ob Principis ætatem probabilis, nati quatuordecim tantum annos, ea imbecillitate corporis vt libidinis magis avidus esse videretur quam potens. Continuo tamen abs Regibus Catholicis missus est in Angliam, qui luctu eum Regem ob amissum filium leuaret. Simul de Catharina principe vidua superstiti filio iungenda ageretur. Verum Rex ille neque dotem restituere, neque expedire quod expectabatur coniugium infelix scilicet & infaustum. Nec bonis æternis fruitur, nec malis perpetuo ingemiscit natura mortalium, tristibus læta miscentur. Molestiam quidem ex iis rebus conceptam mitigauit, tum Philippi Principis præsentia, tum partus Mariæ Reginae Lusitaniæ filium in spem paterni regni enixæ Olisipone pridie Nonas Iulii, cui Ioanni nomen fuit accedentibus annis studio religionis amplificandæ, cultuque bonarum artium atque imperii moderatione eximium Principem sua ætate, atque præstantem in paucis Regem futurum.

Dux Calabria in Hispaniam missus. CAPVT XII.

A ssidebat Tarento Gonsaluus cum copiis, vti dictum est, in magna spe Ferdinandi Ducis Calabriae, qui intra eam urbem erat, ad pacis conditiones perducendi. Ita quod die ad eam urbem Hispanorum castra sunt posita de fœdere continuo agi cœpit. Dum conueniunt de conditionibus, interprete Octauiano Sanctio inducias duorum mensium sanciri placuit; nouari interea nihil donec Fridericus Rex per legatos consultus, quid sue esset voluntatis significaret. Ad designatum tempus nullum ab eo Rege responsum venit. Rebus desperatis mens quoque & consilium miseros destituit. Inducias tamen iisdem conditionibus ad finem superioris anni ampliari datum est. Exiuit annus, neque à Friderico certi quidquam in rem afferebatur. In duos denuo menses induciæ sunt prorogatae, vrbe penes sequestrum Bindum Ptolemæum Regis Catholici subditum multis in rebus spectatae fidei virum, ea lege vti eo decurso tempore eam in potestatem Gonsalui traderet. Duci tamen Calabriae discedendi quo vellet, libera esset, regiae cultum & familiam secum efferendi potestas. Sic Tarenti res erant. Giracii arx duodecim à littore millibus deditioem Hispano fecit. Simul Salernitanus ad Gonsaluum venit præcipua belli vniuersi fax, vt sibi ex Bisiniano paterni principatus restituerentur offensas priores nouis officiis compensaturis postulabat in timore largus promissis. Petebat præterea Lauriæ ditionem adiici & quinque aureorum millia annua, quæ maioribus suis priores Reges honorarii nomine pendere consueuerant, ingens videlicet nouæ amicitiae, pretium animi non satis pacati domitique malis haud dubium argumentum. Itaque re infecta discessit. Meliori fide proceres plerique Fridericum Regem in Ænariam secuti quasi diminutione capitis sacramenti religione soluti sese ad Gonsaluum contulere, grande momentum ad bellum ex sententia conficiendum. Ille benigne acceptos in præcipuo etiam honore apud se habuit, eos maxime quos rebus gerendis belloque defendendo idoneos maxime arbitratus est: ac imprimis Columnios Prosperum ac Fabricium omni comitate est complexus ne ad Venetos se conferrent, à quibus magnis præmiis annuoque stipendio inuitari habebat exploratum. Magnarum rerum fundamenta ponebantur. Nam Dieghus Mendoza atque Enecus Aiala Manfredoniam seu Sipontum urbem assidendo in potestatem redegerunt. Præfectus quoque arcis Friderici Regis nomine, ad deditioem perductus est, tamen si Alegrius Iuo cum copiis obsessis opitulatum accurrerat. Ad extremum vrbs Tarentum vti constituerant, dedita Gonsaluo est, deditæ arces. Dux Calabriae concessa eundi quo vellet facultate, Barim urbem migravit in fide quidem paterna eatenus perstantem, haud firmam tamen aut mœnibus aut arce, neque diu, si vis admoueretur, sustentaturam. In ea vrbe tamen fera licet mandata à patre expectare voluit, à cuius voluntate discedere, atque priuatim pacisci cum Hispano nefas iudicabat. Gonsaluus cupiebat apprime facili & minime mala iuuenem indole cum Rege suo conciliare, ne in Galliam patris exemplo profecto in posterum aliquid turbarum existeret ea causa, haud ignarus sæpe ex parua scintilla magnum excitari incendium, nihil in bello negligendum. Agebatur de fœdere triginta aureorum millia annua qua in regno Neapolitano, qua in Hispania oblata sunt ditione data vnde ea summa proueniret, eiecto haud contemnenda conditio. Neque illi displicebat, si modo patri probaret, & verbis responderent facta. Isabella patruelis ne cum amita Hungariæ Regina in Siciliam, quo inuitabatur iret, in eam Apuliæ urbem delata monendo suasisit, vti litteras sua manu conscriptas ad Gonsaluum daret:

quibus rogabat, vt nullo libertatis pactæ respectu, quando pater quod ipsi erat commo-
 dum negligere, alioque tendere videretur, cum ad Regem Catholicum amandare non
 dubitaret. Hanc sui animi destinatam sententiam esse patris quamuis reuerentia id nol-
 let in vulgus prodire. Quæ si vera fama fuit siue conficta, certe non videtur diu in eo
 proposito perstitisse, ætatis inconstantia, mentis imbecillitas varia & sibi contraria subi-
 ciebat menti. Et quis est cuius animus in rebus asperis non vacillet: Friderici patris volun-
 tas eum ad se euocantis retardabat, Gonsaluum adeo conuictio monentis vti memor fidei
 data, memor nobilitatis eum liberum, vti erat pollicitus, dimitteret. Verum is custodiis
 circumdederat ne iniussu quoquam discederet, ea diligentia, vt liber quamuis per Apu-
 liæ oppida discursus esset, vix sine arbitris daretur ad venationem egredi. Eum tamē pro- 10
 merendi cura Regis Catholici nomine denuo coniugium offerebatur, cum Ioāna Nea-
 politana vidua ex Regis Catholici sore nata, aut cum filia eius Catharina Arturi Vual-
 liæ principis item vidua, conditiones honestissimæ, voto speque maiores: quando rebus
 perditis dabatur, quod integris vix speraret. An ludus erat. iuuenem vanis promissis lacta-
 bant. Ioannes Gueuara Potentiæ Comes pro ea gratia & auctoritate, qua valebat maxi-
 me, incauti Principis animum in quam volebat partem versabat. Summâ. Duci persua-
 sum tandem effectumque prorsus vti Tarentum rediret. Inde in Hispaniam mitti con-
 sultum fore visum est. Ad id delecta triremis: ac Ioannes Concillius qui præfesset missus
 cum mandatis daret operam ne qua arte is Princeps euaderet, quâ celerrime navigatio-
 nem conficeret. Coram facilius de re tota & conuentionis conditionibus conuenturos 20
 disputabant. Accommodatis blandimētis rati iuuenis animum victum in fide atque offi-
 cio erga Catholicos Reges propinquos & necessarios fore constantē. Id velamen obten-
 debatur, ea species pollicitis haud satis sincera fide seruatis. In bello promissorum con-
 stantiam quis requirat? an in re militari tantum & non etiam inter Principes in pace, præ-
 fertim cum de imperio proferendo aut conseruando quacumque ratione agitur? Quæ
 magna peruersitas est: sed tanti libido dominandi.

Belli Neapolitani initia. CAPVT XIII.

Nondum de regno Neapolitano Galli & Hispani inter se mouebant arma. Duces tan- 30
 tum vtriusque gentis cum suis Regibus de ratione componendi controuersias con-
 sultabant. Vtrique inter metum & spem variabant. Fidentiores Galli læta bello gens. Sed
 est nemo tam promptus ad arma, qui non quietem pari pretio potius amet. A Rege Gal-
 lo Corconius ea de re legatus in Hispaniam paulo ante quam Philippo Belgæ sacramen-
 tum diceretur, Toletum appulit. Legationis summa erat. Prouincias Gallo in Neapolita-
 no regno attributas annuis vectigalibus inferiores esse iis quas Hispanus occupauit. Pro-
 uentu, vti æquum erat, & initæ amicitia leges postulabant, exequando Capitinata Gallis
 relinqueretur. Ad hæc Rex Catholicus: si factæ diuisionis Gallum pœniteret permutatio-
 nem se prouinciarum minime recusare, copiis quas prædicabat maiores esse, se volente
 frueretur. Si ea conditio non placeret, certe diuisis principatu & Lucania æqua fieret 40
 compensatio. Capitinatam Apuliæ opimum tractum intercipere neque ius neque fas ef-
 se. Nisi hæc placerent, pacis studio tamen controuersiam omnem Pontificis & Cardina-
 lium arbitrio se libenter permissurum. Harum conditionum nulla placebat Gallo: multo
 minus prouinciarum commutationem fieri, ne vrbe Neapoli decederet regioque titulo
 eius vrbis atque Hierosolymæ per cōditiones fœderis dato, in quo dignitas erat prouen-
 tu potior. Ventum ad minas, facturos Hispanos vi quod voluntate recusarent. Itaque die
 quodam Hispanis legatis coram Gallo affirmantibus à Rege suo nullam sanciti fœderis
 conditionem violatam integra fide minuta quæque religiose seruasse: Gallus respondit
 tantundem præstitisse se: si quis contra affirmaret nõ recusare cum Rege Catholico sin-
 gulari certamine ac ne cum Rege quidem Romanorum tueri dignitatem. Ad hæc Gralla 50
 suum Regem iustissimum principem esse ait vt si quis in toto vrbe terrarum, si res exi-
 geret, non recusaturum martis arbitrio litem permittere armisque tueri innocentiam à
 cuiuscumque calumnia. Verum subdit Gallus, Rex Hispanus me maior esse non debet.
 Ne ipse quidem meo Rege priores tibi arrogare Gralla addidit. Neque dubium est Regis
 Catholici animum ad pacem quam ad arma procliuem magis fuisse, Gonsaluum per lit-
 teras monuisse ac vero pro imperio mandasse, vti in vnam curam pacis incumberet, ne
 ue arma sumeret nisi necessario. Gratius id fore, quam si bello vniuersum regnum sub-
 ditum daret. Belli prima fundamenta præter alia minora Alegrius posuit, quo tempore
 Manfredoniam seu Sipontum Hispanorum obsidione liberare aggressus est, vti est supe-
 rius

fuis indicatum. Et quo minor excusatio esset, notius quo tenderent, Gonsaluo ad Tarenti mœnia assidente districtoque ea obsidione, Galli Troiam Capitinatæ urbem aliaque circum oppida armis occuparunt. Missi, qui iure faciæ ablata repeterent, obtestarentur que ne importuno conatu pacta conuenta disturbarent, cuius è vestigio pœniteret. Nihil tamen eâ diligentia est impetratum. Tantum ne ulterius armatis progredi esset necesse duo duces uti colloqueretur est decretum. Sic Gonsalvus rebus Tarenti constitutis Atellam venit Amalfim Namursius Lucaniæ oppida. Medio interuallo Antonii nomine facellum est: quod colloquio idoneum utrique iudicarunt. In eo facello de controuersis Leguleii ab utraq; parte delecti multis verbis ac clamore prope concionali disceptarunt,

10 non argumentis & ratione, sed conuitio & lingue perulantia, fructu præterea nullo. Conquererentur Galli Hispanis attributas prouincias septuaginta millia aureos quotânis reddere amplius quam Gallicæ. Compensationem vectigalium fieri æquum videri. Restitute Hispani ac restitui Capitinatam, qua erant iniuria pulsi imprimis postulare, id iure communi sanctum esse, priuato haud aduersum: vbi in eo satis factum esset, de exæquatione vectigaliû minime recusare. Re infecta è colloquio discessum. Duces tamē inter se verborum honore certarunt, quanto magis falsa erant, quæ siebant, quæque dicebantur omnia, dissimulatione maiori, & accuratiore comitate. Desperata ex eo concordia ad arma vimque ventum est. Quo in statu res essent, utrique suis regibus significarunt per litteras. Necessaria resumere arma. si bellum ex sententia confici vellent, milite & pecunia iuuarent. Simul Gonsalvus propter annonæ difficultatem iis locis graue, copiarum partem in Principatus oppida dimisit. Dux Scalada cum cohorte peculiari Atripaldam, pulsus Gallis qui in eo oppido erant in eo tractu occupauit triginta millibus ab vrbe Neapoli. Tantundem de aliis oppidis finitimis fecerunt alii Hispani cēturiones. Ad hæc Galli fremere, Hispanorum væcordiam accusare in circulis, & per litteras ad Regem suū. Comotus ille eo nuncio quæcumque Hispanorum in Gallia bona & merces repente fisco addici mandauit. Erat iniquum neque denunciato voce præconis bello, neque præfinito, ut sit, ad discessum ex prouincia die raptim inuolare in hospites, rem familiarem detrahere. Sed tanti iracundia fuit consilio inimica atque æquitati. Rex Catholicus contra monere suos ut Gallos quacumque ratione placarent relictis etiam oppidis quæ

30 in Capitinata ii cœperant, prouinciæ profecto maiorem partem. Pacis enim uero studio flagrabat, exhorrebat arma. Rursus ergo duces si qua se via pacis daret, in D. Antonii facellum cōuenere. Designati ab utraque parte viri diuisione instaurata prorsus ex Gallorum commodo & voluntate Lucanos, Principatum & quod erat caput, Capitinatam ex æquo partiti sunt. Gallos modo pacarent & promerentur, nihil tunc nimium videbatur. Venere interea ex gallia mille Heluetii, ducenti grauis armaturæ equites pecuniæ in stipendium affatim. Eo subsidio Galli confirmati rupere moras. Venusiam in Apulia occuparunt, urbem dedente Petro Nauarro militum qui in præsidio erant, suasu & obtestatione quoniam sustentare posse non sperabant. Quaratam eodem impetu ceperunt Camilli item Carraccioli deditione. Vtrumque oppidum duodecim passuum

40 millibus Barletta distat, vbi forte Gonsalvus statiuat tunc habebat cum multo maxima copiarum parte. Viselis, Altamura principatus nobile oppidum ad gallos defecit ultro. Atque nostrarum triremium accursu receptum breui superuenientes galli pulsus Hispanis suæ ditionis rursus fecerunt. Grauis ignominia visa est neque dissimulanda contumelia. Æstas erat in præcipiti, Gallique qui Quaratæ morabantur aquæ penuria, annonæ difficultate laborabant inessis itineribus, à nostro equitatu. Ergo relicto ii oppido qua iuerant regredi decreuerunt. Ad Aufidi ripam castra habentibus Gallis Augusti fine, Gonsalvus Barletta egressus pugnæ copiam fecit. Detrectarunt illi certamen, institutoque itinere Amalfim versus sunt progressi. Nostri equites aliquanto numero abeuntes vrgerent ac postremo præsertim agmini molesti & graues cædere dispalatos: neque cessare

50 nisi magna impedimentorum hostilium parte capta. Namursius etiam atque Obenignus præcipui copiarum duces priuatæ supellestilis haud exiguam partem in tumultu amiserunt. Mille alios Heluctios Neapolim iam appulso, & quadringentos equites qui Florentiam peruenierant, Galli prope diem expectabant. Sine eo supplemento summam certaminis sortem periclitari recusabant. Gonsalvus quoque à suo Rege classem submitti postulabat, atque in ea in supplementum quadringentos leuis armaturæ equites, bis mille Calæcos Asturesque gentem locorum asperitate & tenui à primis annis propter locorum sterilitatem victu duratam, ex eo bello idoneam. Ad Ioannem Emanuelem scripsit, ut duo millia Germanos ære conduceret quos Hispanis mitteret, & in pugna Heluetiis opponeret. Ad eos excipiendos & mari

supero transmittendos Malferitum notæ industriæ virum. Anconam Piceni urbem destinavit. Rex Catholicus quando pacis consilia non processerant, ad bellum conuerso animo, triremium instructa classe cui Bernardum Villamarinum præfecit, ducetos grauis, totidem leuis armaturæ equites, adiunctis pedibus & pecunia in Italiam mittere statuit. Simul Cæsarem monebat, uti pro imperii iure Italiæ finibus arma inferret. Mediolani in possessionem mitteret, è duobus Ludouici pulsi eo principatu filiis alterum: qui inopes, exules, sine lare familiari in Germania visebantur: Ac quod mirum videri possit, Florentiam Hetruriæ caput Valentino duci dari volebat Regis nomine & iure sed quasi imperii beneficiario. Pontificem aliena munificentia promereri erat destinatum, quem in partes attrahere scdusque nisi spe emolumenti maximi & honoris specie non sperabat bello Neapolitano ex sententia conficiendo magnum momentum allaturum.

Philippus Princeps in Belgas abiit. CAPVT XIII.

TOleti Rex Catholicus aliquandiu Principum aduentum ludis & omni hilaritate celebravit: iis dein cum Regina in ea vrbe relictis Cæsaraugustam discessit ad octauum Idus Iulii. In eam urbem conuentus indictos ad quartum decimum Kalendas Augusti, exitinere in longius tempus sustentari placuit. Gentis promerendæ prima cura erat, ne Principibus sacramentum dicere detrectarent libertatis à maioribus susceptæ in studium imprimis incitati. Sub initium Septembris quo iam tempore Rex Cæsaraugustam peruenerat, Magni consalui precib. & importunitati classem submitti expetenti datum est, ut noua instructa diligenter classe, cum parte Emanuel Benauidius quadringentos equites pari numero cataphractos & leuis armaturæ, præterea pedites trecentos auxilio veheret, cum reliquis nauibus consequeretur Ludouicus Portocarrerius Palmæ regulus, bello granatensi spectatæ virtutis. Quo maior honor esset, exæquatæ cum consaluo potestate bellum curare placuit. Dati trecenti cataphracti, quadringenti expediti equites, pedites ad tria millia. Rebus in arcto positis præsertim in Brutiis & Magna græcia haud minori subsidio opus erat. Venetos præterea in partes attrahere cupiebat, ad Hispanum fœdus ut videbatur propensos. In eam rem missus denuo Venetias Laurentius Suarius Figueroa, ut pro ea gratia & auctoritate, quam superioris legationis tempore apud eos ciues natus erat, rem conficeret, faceret quin etiam spem vires communicandi opemque ad Mediolanensem principatum, aut Aprutios ad ditionem adiungendos quibus prouinciis cupiditate imminebat. Die constituto cõuentus gentis Aragoniæ inchoatur. In eis Rex petiit Michaeli principe extincto in Ioânẽ Principis nepe maioris filia inq; Philippi eius viri, quæquæ erat, verba iuraret, eius regni hæredes fore. Additum præterea ut bello Neapolitano, quæ ad eã gentem proprie spectabat, auxilia decernerent. Vtrumque & tunc propitiis auribus auditum, & postmodum obediẽter factum est. Dum de subsidio tamen in bellum Neapolitanum deliberatur in cõuentu, à Rege Catholico princeps Philippus & vxor sunt moniti, quam primum ut eo festinarent: agendi opportunitatem non esse prætermittendam. Fecerunt illi quod imperabat. Appulsis acceptisque in eam urbem splendido regioque apparatu, ad sextum Kalendas Nouembris sacramentum est à cunctis ordinibus dictum more maiorum ea cæremonia, iisque cautionibus, quæ in ea celebritate adhiberi in ea gente sunt solitæ. Ita nouo exemplo sceminae nondum extinctis parentibus regni hæreditas Aragoniæ iuramento ordinum est confirmata. Neque enim Petronilla quamuis in Reginam suscepta simili cæremonia sceptrum sunt data, ac ne tunc quidem is sacramenti ritus in usu erat. Sub hæc Philippus Madritum discessit, iisdem vestigiis paulo post subsecutam vxorem Rex pater comitatus est, relicta soror Regina Neapolitana quæ cõuentui Aragoniæ ad finem præesset. Nam Granata diebus superioribus, ubi Rex & Regina erant, profecta in ea loca venerat voluntate destinata traiciendi in Italiam filia solamen atque præsidium vnicæ viduæque. Dum ea profectio maturatur, datum ut Aragoniæ gentis remp. procuraret pro fratre vicaria in locum Alfonsi Aragonii Regis filii Cæsaraugustani antistitis cætenus Aragoniis rebus præfecti. Philippo principi mora in Hispania molesta erat, aulicis graues Hispanorum mores multum à Belgica facilitate discrepantes. In incauti iuuenis ætatem pro voluntate versabant obsequio & gratia heri potentes. Præ cæteris præstabant tum Bissuntinus Archiepiscopus qui eum Principem in Hispaniam comitatus, in ea diebus superioribus obierat: & secundum eum Verius regulus proximum auctoritatis locum occupabat, vterque Gallicis partibus, nec mirum, plus satis addictus. Honestæ profectio species quæ sita est, visa optima. Belgas eius discessu præsidio nudatos ut in nullo tali metu, bello inter Gallos & Hispanos repente concitato, ne aliquod incommo-

dum acciperetur, eius præsentia indigere. Reges ab ea mente ægrum Principis animum abducere, vxorem vtero graui relinquere ac partui vicinam videri inhumanum. Salutaria monētibus obturatæ aures erant: obduratus animus. ne impetratum quidem, vt Gallicum iter vitaret, reb. adeo turbatis se in hostis potestatem vltro ne daret. Excusabat ille se potius arbitro cum ea gente conuenturam concordiam: ad quam Gallus propensus tunc quidem videbatur, siue Friderico consensu in regnum patrum restituto, siue trās-lato ab Hispano quidem in Carolum Austriacum nepotem, à Gallo autem in Claudiam filiam pacti inter eos exante condito coniugii eo regno dotali. Verum hæc molitiones i-nanes visæ sunt, atque eo pertinere vt Rex Catholicus fœderis fiducia curam belli remit-
 10 teret, Hispanique adeo duces non fatis à milite & pecunia parati facilius opprimerentur. Intelligebantur artes: sed pars prudentiæ erat tantisper dissimulare. Ergo Philippus Madrito tandem discessit vxore cum parentibus relicta. In Aragoniam & Catalaunos itum, atque Perpinianum. Eo à Ludouico Gallo fides publica venit iter fore tutum. Ita in Gal-
 lia fines ingressus continuato itinere Lugdunum appulit, vbi Gallus morabatur & Rho-
 tomagenis Cardinalis Pontificis nomine in gallia legatus. Verum hæc sine huius anni
 & subsequenti principio gesta sunt: ad bellum Neapolitanum narratio recurat celeberrimum præ cæteris ea ætate.

An Regem Catholicum in Italiam abire fuisset consultum.

20

CAPVT XV.

Bellum Neapolitanum interea ducebatur flamma per omnes partes excitata. vis maior
 in Apuliam Brutios & Magnam græciam incubuit vbi Salernitanus, Bisinianus, &
 Rosanius, atque Meliti Comes gallicas palam partes inueterato studio sectabantur. Gallis
 consilium fuit eo cum robore copiarum accurrere: atq; vt id expeditius esset nullo à ter-
 go damno, Alegrum cum trecentis equitibus in Capitinata relinquere cum pari equita-
 tu & mille equitibus Palicium tueri, quæ in Barenſi tractu per vim occuparant. Lucaniæ
 præsidio Ludouicum Arſium designarunt attributis quadringentis equitibus & idoneo
 peditatu. Namurſius in Brutios ducere volebat grauis armaturæ equites ducētos pedites
 30 mille. Obenignum ad Spinafolam subsistere cum reliquis copiis Barlettæ obiectum, vbi
 erat Hispani robur exercitus, ad viginti quatuor inde passuum millia. Restitit Obenignus
 magnam græciam & Brutios sibi prouinciam deposcens. Terranoux principatum occu-
 pãdi spe, dono Regis Catholici consaluo attributum, ipsi detractum. Decretum vti eo am-
 bo contenderent coniunctis viribus gesturi bellum. Prius tamen quam eo mouerent ca-
 stra, Obenignus Barim versus abiit cum centum & quinquaginta equitibus peditib. mil-
 le. Namurſius specie famaue quasi in Brutios duceret, Tarrentum versus flexo itinere,
 Materam & Castellanetam occupauit haud firma oppida. Materæ Comitem & Mazaræ
 Episcopum, qui Materæ erant, acie vicit. Parta victoria exigua quamuis elatus vlteriuf-
 que progressus ad Tarentum castra posuit, ibi Calabriae ducem esse ratus. Verum ille com-
 40 modum ante nouem dies in Siciliam abierat. Hispani milites eam urbem præsidio obti-
 nentes facta eruptione & impetu hostium castra incurrerunt, quem aduersarii non tulerunt.
 Cum ignominia se retro referre compulsi ad arcem viginti duobus millibus Tarento
 distitam castra posuerunt, ad Barensem agrum contendere destinantes, vbi iunctis cum
 Obenigno viribus Bitontum occupare cogitabant, si minus id contingeret, certe in Bru-
 tios vim vertere. Accidit interea vt Galli qui in Lucanis erant, robur exercitus Gallici lit-
 teras ad Dieghum Mendozam testato descriptas per fœciale mitterent, quibus vnde-
 cim Galli equites, Hispanos pari numero ad certamen prouocarunt die proximo, hora
 post meridiem tertia designato. Locum certamini Barlettam inter & Viselim campum
 medio spatio in omnes patentem partes ipsorum fide ab insidiis vique tutum. Addita lex
 50 vt victi victorum captiui essent, darent & caperent opima spolia equos & arma neque fa-
 uirent inter se amplius. Breue tempus Hispanis visum est ad se comparandum, tuendum
 tamen, quod virtute pepererant dignitatis ac famæ decus iudicans Consalvus certamini
 annuit. Delecti ex omni copia notæ virtutis vndecim viri, quorum nomina vt prodantur
 non est necesse. Sed in eo numero tamē Dieghus garſias Paredius toto hoc bello in pau-
 cis fama præstans. Is belli initio in Brutios transmiserat sexcentis peditibus dux. Die pro-
 ximo cum luce certamini necessaria singuli compararunt, equos, arma, splendidas vestes.
 Profecturos seq; mutuis cohortationibus ad depromendam virtutem incitantes, consal-
 uus item Columniis Fabricio & Prospero coram, Termestino duce aliisque proceribus
 multis, his verbis ad certamen acuit. Quicumque singulari certamine experiri parant, iis

„ prima cura esse debet æquitatis causæ, quam tuendam suscipiunt, alioqui ne pro victoriâ
 „ luctum & ignominiam referant numine vindice, verendum est. Hæc non vestrum pri-
 „ uata paucorum est, sed cum gente vniuersa & Rege nostro communis totius orbis con-
 „ sensu & approbatione probabilis, iuri consona causæ æquitatem certa cōsequetur victo-
 „ ria, adeste milites animis. Proinde diuina humanaq; spe pleni, quo soletis impetu in pu-
 „ gnam irruite, præsidio inter vos estote, memores in huius pugnæ euentu totius gentis di-
 „ gnitatem verti, patriæ decus, Regum nostrorum gloriam, cunctorum lætitiâ & cōmo-
 „ da, pro quibus singulis sanguinem vitamque profundere si fortes viri estis, æquissimum
 „ est. Nisi victoria pacta milites, quo vultu redibitis in castra? quibus vos oculis socii aspici-
 „ ent: vel in morte victoriam, vel in victoria salutem, famam & præmia constituta putate. 10
 „ Ad hæc milites paucis, mori se posse dixerunt: officio tamen non deesse, neque ignauitiam
 „ notam suscipere fixum habere. Secundū hæc verba itur in arma. Quatuor tibicines præ-
 „ cedebant, quemq; comitabatur suus armiger. Ingens ad rei famam tum militum tum in-
 „ digenarum cōuenerat multitudo. Ad locum certamini designatū Hispani vna hora prius
 „ quam aduersarii accesserunt. Illorum aduentu magno animorum ardore pugna inchoa-
 „ tur. A neutris victoria aperte stetit. E callis tamen cæsus vnus, alter deditus, nouem vulne-
 „ rati, totidem equi occisi sunt. Ex Hispanis nemo cecidit, vnus deditioem fecit, duobus
 „ impositæ plagæ, tres equi perierunt. Ad noctem pugna tenuit, neque gallos tamen tanto
 „ quamuis incommodo accepto potuerunt Hispani ad deditioem cogere, in pedes desti-
 „ tutos equorum iacentium corpora texerunt. Hispanorum equi ad eum aspectum exhor- 20
 „ rentes propius vt accederent, adigi non poterant, si premerentur, domitis frænis retro
 „ vertebantur, aut cum fremitu in pedes erigebantur. Is finis certaminis fuit neutris igno-
 „ miniosi. Quod Gonsalvus tulit ægerrime Hispanos milites pugnam non sustentasse, dum
 „ aduersarios penitus frangerent, victoriæ integrum decus auferrent. Interea Rex gallus
 „ in Italiam maturare constituit è propinquo in belli apparatus incumbere volens: Ex re-
 „ motis locis sæpe remedia post morbū venire non ignarus: In Insucribus tamen substitit.
 „ Regi Catholico eodem traiciendi voluntas erat: eoque consilio Cæsar Augustam abierat.
 „ Maiorum exempla ad audendum incitabant: qui sua præsentia in Sardinia, Sicilia, & ad
 „ Neapolim ea perfecerunt, quæ per alios ægre aut nullo modo potuissent. Maximi mo-
 „ menti res visa est, digna consultatione. Magnis viris adhibitis in cōsiliū de ea profectio- 30
 „ ne Rege referente disceptatur. Variæ, vt sit, sententiæ fuerunt. Ceterius Cardenas Castel-
 „ læ Promagister prouecta ætate vir, ex eo multo vsu rerum cautus in conuentu hac sen-
 „ tentia orationem habuit. In re grauissima audire potius quam loqui esset satius. iussus ta-
 „ men consiliū dabo vtinam tam felix quam fidele. Quicumque magnum facinus aggre-
 „ di vult in primis prouentus spem cum periculo quod proponitur, debet comparare vbi
 „ paria sunt periculum & præmium, & prosperis rebus vberior fructus est, & aduersis sola-
 „ tium maius. Obnoxii enim animi est rerum difficultate terreri sed non minoris temerita-
 „ tis exigui spe fructus in maiora incommoda certamque perniciem incurrere. In præsen-
 „ ti deliberatione si nominis existimationi consultum volumus, qua fere bellorum euen-
 „ tus constant, (magna esse famæ momenta quis neget in bello magis?) maiorem fore con- 40
 „ sidero à ducibus victoria parta, victis minorem ignominiam, vtrumque è contrario Re-
 „ ge præsentate. Ac illud considerandum: ante nostrum appulsū si bellum confectum sit,
 „ quod fieri posse quis dubitet? redire inglorios necesse erit labore frustra suscepto. nam
 „ à nostris victoria parta confecti belli laus penes alios erit, nostra in casum molestia cedit.
 „ Si ab aduersariis steterit, ad bellum instaurandum nullæ vires satis erunt, ne totius qui-
 „ dem Hispaniæ in vnum collatæ. Italiæ principes suspensis hætenus animis bellique spe-
 „ ctatores tantum, si conceperint animis vires gentis nostræ imbecillas esse, neque bello
 „ profligando idoneas nisi Rex adsit, vt sunt ingenio mobili nouas fortasse spes captabunt.
 „ Non ea sum mente vt Reges velim in otio vitam consumere & quasi in lustris ignauia
 „ animalia solent consensescere, seque iucunditatibus dare: sed neque eorum salutem in 50
 „ periculum voco nisi re necessaria. Quis in longinqua adeo nauigatione maris sæuitiam,
 „ ventorum vices non metuat. Quis Genuensium vires & arrogantiam non cōsiderat præ-
 „ fertim si gallicæ classes adiungantur, vt est verisimile, ad nostrā classē certe impugnan-
 „ dam? Quis vitam & salutem Regis prælio nauali committat in quo fors plerunque domi-
 „ natur virtute potentior in mari. Documento sit Alfonsus patruus à paucis Genuensium
 „ nauibus victus captusque vna cum fratribus. De offensione procerū nihil dicam facul-
 „ tateque turbandi res, absentia eius cuius prudentia intra modestiæ fines cōtinentur qua-
 „ si asperioribus frænis domita contumacia. Vt cætera absint, qui possis Reginam relin-
 „ quere valetudine ægra grauiorem morte eam profectioem haud dubium habituram?
 „ Si qui

Si qui Aragonii Reges mare transfuserunt, temporum conditio enataque occasiones excusarunt: ne maiores quidem semper saniora consilia sectati sunt. Arma bellumque deponere in castris à primis annis versatum non miror, non vitupero, sed si tanta cupiditas induendi arma sollicitat, ut bello Gallia fines è propinquo laceffamus statuo: quo hostium viribus ad defensionem patrii soli conuersis Neapolitani conatus debilitentur & de imperio Mediolanensi porro decedere contingat. Hæc mea sententia est si commoda utimini, si contra synceræ voluntati detur venia. Quod placebit Rex consilium, id optimum iudicabo. Si traiciendi in Italiam sententia stat, hac quamvis ætate, esse comes non recusabo. primus me itineri accingam, certus vitam & fortunas periculo potius quamuis graui obicere, quam ut videar officio defuisse. Verum consultoris liberæ voces esse debent, Principis ad audiendum patientes aures, libera diiudicatio. Magna assensione astantium Guterrii oratio excepta est, valida argumenta visa, dignaque ea prudentiæ opinione viro. Ea vulgata tamen, Episcopus quidam, cuius nomen non exprimitur, quamuis minime rogatus codicillum Regi ultro in manus dedit, hac ferme sententia verbisque. Quod nullo rogante consilium iniussus do, hac siue temeritas siue licentia veniam meretur. De re communi loquendi nulli, sit ille quicumque, facultas merito denegatur. Incommoda & pericula si sigillatim cuncta, ut Promagister fecit, siue examinanda, nemo rem arduam aggredietur. Neque agricola culturæ & sationis labores arripiat, neque nauclerus procelloso mari nauim committat, ac ne miles quidem cum tanto salutis discrimine induat arma, procedat in aciem. Nullus denique erit, qui si in difficultates omnes respexerit, suo muneri satisfaciat. Hæc est humanæ imbecillitatis cõditio, hac lege viuimus. Nihil magnum Deus aut natura mortalibus dat sine multo labore & sudore. Primam Regibus rei militaris curam esse nemini est dubium, militum delectus habere, exercitus regere, siue bellum defendendum sit siue hostis laceffendus. Ecquid aliud gladius quo præcinctus significat, quam patriæ tutorem esse, quod sine bello non contingat. Ac ne id quidem quæstionis est, commodius bella à Regibus quam per duces sint illi quicumque geri. Regem ad bellum euntem prosequuntur ciues. summi, medii, infimi turpe ducunt domi resistere, deliciis incubare, quorum Princeps in acie & in puluere atque in periculo pro communi salute, pro imperii dignitate versatur. Nemo quantauis dignitate tali ductore arma sumere recusat, cum plerique proceres æquali, aut fortassis minori obtemperare turpe ducant, atque eius ad arbitrium verti. Documento sit præsens tempus. Quis enim è numero procerum, rogo, ad bellum Neapolitanum est profectus excellenti quamuis eximiis dotibus duci data belli cura? Deinde pecuniam in stipendium, bellicos commentatus, ac cætera necessaria Rege præsentem expedire præoptum est. Enatis difficultatibus facilius prudentiusque occurritur, absente consilia post res afferuntur inepta sæpe: quoniam auribus fideliores sunt oculi, & in horas agendi occasiones mutantur. Beneuolentia militum, qua nihil est in bello potentius, cognitione conciliatur & vsu: quippe homines militares canibus similes, ut Plato ait, domesticis blandiuntur, externis allatrant. In oculis principis, à quo præmia virtutis expectant, viri fortes leonibus pares euadunt, ignauos ad audendum pudor sollicitat, metusque ignominia. Homerus quidem deos ipsos in pugnam inducit inflammare pugnaces iuuenum animos. Agamænonem fingit etiam gregarios milites nomine compellantem. Alexander, credo, & Cæsar nunquam orbi iugum imperii imposuissent, si domi deliciis indulgentes res bellicas per vicarios administrassent. Quæ res imperium Romanum è culmine ad terram afflixit? sane principes belli tempore domi desides, ducum virtute confisi. Sed mittantur vetera. Mauri haud dubium hodie in Hispania viuerent, nisi ipse bello Granatensi interfuisses copiarum ductor actotius expeditionis particeps. Carolus Gallia Rex quanta celeritate suo in Italiam traiectu Neapolitanos domuit: eius discessu, quæ fuerant breui parta, ad veteres dominos redierunt. Regium corpus ut labore frangatur, verendum non est, si assuescas, emollitur molestia. Aula præterea obsequia, & ministeria, atque aliæ vitæ principalis commoditates nunquam desunt. Plausus quin etiam cunctorum, molestiam minuunt, armato atque inermi circumfusa omni ex parte multitudo theatri instar est omnium oculis in ipsum coniectis, laudibus celebrans quæcumque facit, laude vegetatur animus corpusque. Multo minus maris pericula moueant. quem enim Regem submersum vidimus? Quod si Alfonso Rex, quo nos exemplo tantopere terrent, naualem pugnam recusare voluisset, nemo pugnandi necessitatem imponeret. Sui fiducia hostium contemptus utrumque exitiale malum, in ea præcipitarunt incommoda. Vnde tamen regia eum maiestas in maiorem gloriam euexit, viresque contra aduersarios nouas adiunxit. Quod si durum tamen videtur Regem interesse bello, incertæ præliorum sorti caput & sal-

uum obiicere, quid prohibeat Siciliam finitimam adire rebus eius insulæ compositis, re-
 gio aspectu ea gente recreata in belli Neapolitani apparatus diligentius incumbere?
 Hæc nostra sententia est verior fortasse quam grata multorum auribus. Verum ea re-
 media sæpe salubria existunt quæ acerbiora ægrotorum palato: neque vtilia semper quæ
 dulcia. Episcopi libertas plerisque placebat, vera dicere videbatur. ii etiam qui contra
 tendebant magis nolebant quam non probabant sententiam. Vicit tamen Promagister,
 quippe cunctorum auribus gratiora locutus cautiorque. Accessere Henricus regis a-
 uunculus, Aluarus Portugalensis, regio senatui Præfectus, Gasias Lassus, Antonius Fon-
 seca, Ferdinandus Vegha magna auctoritate magnaque prudentiæ opinione proceres
 idem cum Promagistro iudicantes. Accessit per litteras Gonsalui in eam sententiam sus- 10
 fragium victoriam haud dubiam suo ductu de hostibus pollicentis. Quæ asseueratio in
 magnis ducibus vituperatione carere non solet. Belli successu nihil incertius. Metus
 profecto ex Gallia finitima ostentati frequentes Regem ex Hispania abire tum quidem
 non sunt passi.

Rursus Galli ab Hispanis ad pugnam prouocantur.

CAPVT XVI.

Cæsar Augustæ Aragonii in Philippi & vxoris verba iurabant, res Hispanorum in Bru-
 tiis & magna Græcia in præcipiti erant. Siciliæ Prorex eo periculo permotus Mes-
 sanam accurrit angusto ab Italiæ ora diremptam freto. In ea vrbe militum externorum 20
 numerum legit, rebus inclinatis præsidium. Roma etiam Gonsalvi Comitis duo fratres
 Cardonii Hugo Ioanneique relicta honestissima conditione, quam apud Valentinum
 obtinebant, suasu Francisci Rogii legati eodem appulerunt cum ducentis & quadragin-
 ta delectis militibus. Nec mora: cum ea manu aliisque militibus, quos legere potuerunt
 è portu Messanensi fretum in tempore transmisere. Nam Meliti Comes Bisiniani fra-
 ter Terranoua, quæ Thurium veteribus fuit, capta, arcem impugnabat supremo conatu.
 Hugo eo profectus Comitem, qui obuiam processerat, acie superato obsidionem sol-
 uere compulit. Simul Salernitanum & Bisinianum Consentia obsidione raptim dimissa
 resarciendo detrimento in planiciem Terranouæ dilabi. Cõmissa ea pugna fuit quarto
 die priusquam Emanuel Benauidius copias, quas ex Hispania vehebat quindecim nau- 30
 bus, in Messanensem portum inferret. Ea classe inter alios duces Antonius Leiuia in Ita-
 liam venit strenuus imprimis miles, ac deinde eximius copiarum dux prudentiæ & vir-
 tutis opinione maxima. Eæ copiarum breui transmissio freto se cum Hugone Cardonio &
 cæteris coniunxerunt. Contra Salernitanus & Bisinianus Melito, quo se receperant, ut is
 Comes cum septingentis Heluetiis aliquanto equitatu, & maiori prouincialium nume-
 ro Consentia obsidionem repeteret, consensu decreuerunt. Suscepta is demandata cura
 ad Motam Calameræ castra promouit Rosano distitum oppidum tribus modo milli-
 bus passuum, vbi Hispanici exercitus multo maxima pars statiuia habebat. Ii rati opprimi
 aduersarios posse noctu strenue facto itinere improuisi superuenere. dubia luce in oppi-
 dum inuadunt, & quoniam clausum mœnibus non erat, momento temporis capiunt. 40
 Repentino in terrore hostes pars fugere, pars cædi. cum Comite pars maior se se in
 arcem eius oppidi receperunt. Vim arci admouere non licuit cognito Obenignum
 cum omnibus copiis in ea loca delatum forte, an consilio adferendam opem Comiti
 festinare propediemque affore. Hæc Hispanicæ copiarum Rosanum reductæ sunt haud
 maiori operæ pretio facto. Alia parte Fabricius cesualdus Consæ Comitis filius, idem
 Amalfitani Principis gener Tarentino limiti pro Gallis præfectus cum manu militari
 ad vastandos eius vrbes agros progressus, Ludouici Ferreræ & Petri Nauarri, qui
 Tarentum præsidio obtinebant, accursu iniquis ad transitum locis cæsis militibus
 omnibus, vix ut tres tantum euaserint, captus Comes ipse venit in potestatem. In A-
 pulia reliqua eo maiori ardore bellum gerebatur, quod vtraque pars vectigal ex pe- 50
 coribus, quo præcipui eius regni redditus constant, exigere a pastoribus festinabat.
 Nec deerat egentissimus quisque ex plebe spe prædæ fingere studia partium. Conflictus
 peculiare varios & multos recentere longum esset. Prouincialium ingens damnum,
 quando a Gallis & Hispanis certatim gentis miseræ pecora diripiebantur. Rapiendi
 licentia misericordiam non recipit. Duces partium accendendo bello acres, frændis
 iniuriis impares. His malis ut occurreret Namurtius Canussii, vbi erat, cum vniuersis
 copiis decreuit Aufido impositum pōtem euertere ad quartum à Barletta lapidem: quo
 sublata Hispanis libera commeandi facultate, prædandi in Apulia modus esset, præter-
 tim hibernis pluuiis inflato amne difficili vado. Obenignus item cum primum in Brutios
 peruenit.

peruenit, Terranouam urbem occupare constituit. Mœnia erant infirma, neq; commeatus affatim ex ante conuecto comparati. Hispanorum copiæ, qui in ea urbe erant, desperata defensione per montes ad aduersi atque Orientalis maris littora se recipere constituunt. Prudenter destinata Gallorum celeritas occupatis confragosus locis, qua iter erat, importune disturbarunt. Repentino in terrore Hispani pedites se in pedes dant: ex equitibus ad quinquaginta capti sunt qua grauis armaturæ qua leuis ac fere ex Antonii Leuæ ala, qui in eis angustiis omnium prædicatione & fama eximii bellatoris laudem tulit. His rudimentis ad summum decus contendebat. E nostris plerique Giracium se atque in finitimas eo tractu arces ex pauore recepere. Secundum eam victoriam magna rerum commutatio facta est: ac fere Magna Græcia & Brutii Obenigno deditioem fecerunt mobili ingenio gens, fideque sæpe ex fortuna suspensa. Pugnatum est ad septimum Kalendas Ianuarii. Quarto post die Namursius vti erat constitutum, cum copiis ex statuis egressus pontis Aufido impositi tormentorum ictibus mediam fornix euerit, turrimque ex quo illac transferat semidirutam, qua pontis aditus claudebatur. Gonsaluus hostium consilio cognito, milites Andria haud exiguo numero euocauit. grauis festinanti eorum militum mora fuit. Sed iis tamen ad alias copias adiunctis celeritate correxit tarditatem. Itaque in hostium conspectum venit, retro conuersis vestigiis, vnde venerant, redire destinantium. Misso tubicine Gonsaluus Namursio renunciauit festinare se. proinde eius aduentum expectaret, si causæ consideret, se martis arbitrium non recusare. Respondit ille tum demum fore pugnandi copiam, si Gonsaluus Fernandus Canusium accederet, quam prope ipse Barlettam. Sic in Italia res erant, quo tempore Illicim appulsus Calabriae dux inde Madritum abiit, vbi reges erant. Captiuo quamuis honores habiti non secus ac Regis filio, excipiendoque in urbem principalis apparatus decretus. Exilii molestiam ablatis regni dolorem iis blandimentis mitigare æquum erat. In Flaminia bellum Valentinus instaurarat pari conatu feliciore euentu quam ante. Kalendis enim Ianuarii salutis anno Millef. quingentes. tertio Senogallia vrbs detracta 1503. Præfecti filio ex deditioe venit in potestatem. In ea vrbe Franciscum Vrsinum Grauinæ ducem ad se vltro venientem, venturi securum cepit, vna cum Paulo Vrsino Vitellochio, & Oliuetoto Firmensi viris primariis eximiis bello ducibus. Eo nuncio lætus Pontifex Romæ Vrsino Cardinali manus iniecit. Hæc molitiones eo pertinebāt, vt Columnensium exemplo, qui vitam calamitosam in exilio propagabant fortunis euersi, Vrsinorum porro familia opprimeretur, ditioque eius familiæ omnis in agro Romano Pontifici cederet, nulla memoria icti paulo ante cum ea gente fœderis, religionis in eo violatæ nulla cura. Perusiam paulo post Valentinus felicibus armis Pontificiæ ditioni restituit, Tiferinumque. His successibus spe vasta & cupiditate elatus. Senenses præterea, Lucenses, Pisanosque liberas & validas ciuitates ad deditioem adiungere parabat. Galli tantum Regis metus frænabat ingentes spiritus superbiamque, earum urbium patrocínio suscepto nati opportunitatem copias militares è Gallia Neapolim vsque transmittendi, nullo qui transitum impediret, quod ad alendum bellum quod erat in manibus commodissimum putabat. Tamen Florentinos inter & Pisanos bellum ducebatur. Pisanique Hispaniæ viribus cupientes arreptam libertatem tueri, superiori tempore se libertati incolumi in Regis Catholici obtulerant clientelam. Abnuit ille tunc, ne importuno tempore nouum ordiri bellum esset necesse, quod Galliam & Italiam in partes traheret, cū vtrisque committeret Hispaniam. Mutata deinde sententia cum ad spreta paulo ante consilia recurrere destinaret, occasio iam abierat, quæ momento temporis irreuocabilis labitur, populari voluntate nihil leuius, paulo momento in contrarias partes circūagitur. E Lusitania duo patruales Alfonsus Franciscus Alburquerqueii, cum ternis quisque nauibus in Orientis oras missi sunt. Quanta rerum moles exigua hæc initia consequetur? Ab hoc tenui principio rudimentisque Alfonsus maxime in quantum ducem euadet:

Palicius ab Hispanis capitur. CAPVT XVII.

BArlettæ Magnus Gonsaluus rebus suis in arcto positus, varia atque contraria consilia in animo versare. Hinc in aciem prodire nisi Germanorum aduentu & auxiliis Hispanicis, quæ in horas expectabat confirmatus, certa vincēdi spe recusabat. Inde annonæ angustia sollicitabat, compellebatque iis locis relictis pugnae discrimen periclitari. Monorbini enim, vbi Namursius, Canusii atq; Cirinolæ statua habebat maior commeatus copia suppetebat. In ea cogitationū anxietate, vitatis extremis mediā tenere viam placuit. Diuisis enim uero copiis varias manus ad prædandum finitimos agros dimisit, consilium

salutare ad tuendam nominis existimationem militem exercendum, alendasque prædæ copias. Sed quantum opis id erat in angustia? Sic ad octauum decimum Kalendas Februarii Barletta digressus Diegho Mendoza duce cum trecentis expeditis equitibus præmissis, qui vicinos agros Labelum vsque viginti quinque inde passuum millibus percurreret, vbi portorii Apuli bona pars redigitur, ipse ad quartum à Monorbino milliaria castra posuit Gallis prohibendis si Mendoza obuiam prodire tentarent. Haud incommode irruptio cecidit. Prædæ actæ latissime, supra quadraginta ouium millia domum auersa præcipuo agrestium damno luctuque. Ciriniola egressi ducenti equites cataphracti, sagittarii totidem, iuncti pari numero militum, qui Canusii erant, re cognita prædam Hispanis ablatum abierunt. Gonsalui copiae occurrunt ex aduerso, intercipere iter Gallorum cupientes. Ne maius operæ pretium existeret imprudentia militum factum est, locum aduersariis relinquerunt se se Canusium referendi paucis modo ex suo numero desideratis. Namursius neque priori incommodo neque noua iniuria irritatus in aciem prodire noluit. quo consilio exploratum non est, Hispanis certe cum prædâ se ad suos recipiendi facultas data. Post quatuor dies nunciato Palicium cum quingentis equitibus Barlettæ fines vastare acceptæ ignominia vindicta solamen. Gonsalvus & Dieghus Mendoza diuisis bifariam copiis locorum angustias infederunt: quibus Gallis necessario transitus erat. Equi casu in ipso egressu ad terram prostratus Palicius vltimus non est progressus. Vicarius tamen Mota nomine cum septuaginta qua equitibus, qua sagittariis prædatum porro pergens in insidias præcipitavit. Socii omnes præter duos qua cæsi, qua capti sunt. Mota dux viuis in Dieghi Mendoza venit potestatem. Is in familiari sermone quamuis captiuus ingenio arroganti, lingua procaci in Italorum nationem probra conuitiaque iactare. Enecus Lupus Aiata contra idoneis argumentis Italos tueri, Galli conuitiis aduersari. Disputandi calore incensus Mota, si decem Itali cum Gallis totidem pugna decernere auderent, vna se cum aliis, vera esse quæ dixerat Marte arbitro confirmatum edixit. Vagatus is sermo in castris (neque Gallus occultauit, neque sine arbitris fuit) prouocauit Italos, qui Hispanorum castra fortunamque sequebantur, vti Gonsaluum frequentes adirent. Iniuriam genti factam vniuersæ conqueruntur, vindicandi petunt facultatem. Idem flagitare Hispani quamuis nullo suo incommodo in sociorum iniuria se despectos tamen cogitantes. Annuic ille libenter decoris apprime tenax de virtute confusus Italorum. De loco certaminis, deque militum ab vtraque parte numero disceptatio fuit. Consensu Andriam inter & Quadratam septum pugnae designatum, decretumque vt tredecim ab vtraque parte non amplius equites dimicarent. Idibus Februarii ad certamen est progressum. Prospectus in omnes partes erat, neque opportunus insidiis. locus Gonsalvus tamen cum copiis omnibus prope Andriam substitit iniuriam, sicunde existeret prohibere paratus. Iam Hispani, Galli, Itali ad spectaculum pugnae eius frequentes exierant, incolæ studio visendi proximos campos & colles repleuerant. A delectis iudicibus vtrisque loca designata. Vehemens ventus flare cæperat Gallis aduersus propitius Italis quippe à tergo. Vt locorum mutatione exæquationeque ex obliquo ab vtrisque flatus exciperetur, postularunt Galli. Nihil impetratum tamen. Ergo infensis hastis concurritur, quas etsi venti impotentia Gallis omnibus excussit de manibus, nihil tamen aduersi accidit, nemo ad terram prostratus ne vllus quidem equus occisus. Ad gladios clauasque perducta pugna Gallis Itali longe superiores extiterunt, tum agilitate equorum obedientium, tum pugnandi dexteritate. Horæ spatio vno cæso, atque altero grauer fauciato, Galli reliqui è loco certaminis pulsi victique sunt. Ex Italis vni tantum leue vulnus est inflictum. Victoria parta clari lætique victores Barlettam ea nocte redierunt duodecim captiuos præ se agentes, defensa gentis dignitate, vindicata procacis hominis contumelia nobilissimi. Excepti ab omnibus insigni plausu, à magno Gonsaluo ad cænam etiam adhibiti. virtuti atque felicitati debitus honos. Is euentus pugnae fuit in paucis eo tēpore celebratae, nomina pugnantium vt sigillatim referantur operæ non est. Interea Ludouicus Ferrera & Petrus Nauarrus Tarento eductis copiis Castellanetam ex deditioe, aliaque circum oppida vi aut voluntate occuparunt. Cum maioris rei oblata opportunitas est. Palicius qui se Aprutii Proregem ferebat & cum eo Amadeus Curtonus Sabaudi ducis vicarius Rubi morabantur decem & octo passuum millibus Barletta: cum iis supra quingentos pars equites grauis armaturæ pars sagittarii. Eos inuadere Gonsalvus oppido cupiebat, hostium aliorum vicinitas metusque ex eo retardabat. Commodū Namursium cognouit abiisse spe Castellanetæ recuperandæ. Amalfitanum cum robore exercitus Gallici Canusii substitisse. Rubum denuo centum quinquaginta

ginta equites missos augendo eius oppidi præsidio. Aduolat Gonsaluus cum mille equibus peditum tribus millibus, & aliquot igneis tormentis sub noctem profectus ad octauum kalendas Martii, qui dies Mercurii fuit. Continuato strenue tota nocte itinere sub auroram Rubum improuisus accedit. Nec morator tormentis murus quassatur. Longum erat militibus expectare dum aditus prorsus patefieret globis ignitis strato muro. Iniuissu scalis superare mœnia contendunt. Nullo ductore sibi quisque auctor incitatorque erat. Defendunt aduersarii acriter. Hispanos subeuntes contris saxisque deturbant: ac retro redire compellunt præter ignominiam tamen nulla alia clade. Tormentorum rursus continua iaculatione muri magna parte prostrata, ignominia prioris demenda studio ardentiores milites feliciore quam ante conatu per ruinas & rudera in oppidum irrumperere parant. Defendunt rursus eximia virtute aduersarii. Pugnatur acerrime: multum effunditur sanguinis. Ad extremum victa defensorum constantia in oppidum penetratur. Recens iracundia sanguine expletur. cædes per vias ædesque factæ nullo militum & populi discrimine. E Gallis ducenti seciderunt: multo plures vulnerati. Palicius quamuis capite sauciato fugam meditatus per auersam portam in limite captus est. Sabaudi Ducis vicarius se in arcem recepit sustentaturus dum maiora è propinquo auxilia aduentarent. Directis tamen eo tormentis maioris mali metu deditionem fecit sine exceptione ad victoris arbitrium. Capti sunt item multi alii viri præstantes cum magno rei Gallicæ detrimento inclinationeque. Ex Hispanis pauci desiderati, neque quisquam magni nominis. Diegho tantum Mendozæ in oppidi ingressu lapidis ictu concussa galea sensum excussit nullo præterea maiori nocumento. Victoria parta direptoque oppido continuo se victores retulerunt in pacata, priusquam ad rei gestæ famam ex vicinis locis Gallicæ copiarum ad vindictam confluerent. Festinatio salutaris fuit. Namursius enim Gonsalui consilio indicato dimissa Castellaneta reuertebatur, ut iunctis cum Amalfitano viribus Rubi ad præsidium accurreret. Rebus perditis serus opitulator variatis consiliis neutri parti opportunus aduenit. Ex hoc plane tempore res Gallicæ aperte inclinare cœperunt exitio proximæ. Ac Præianes quidem miles Hospitalarius in prouincia Phocænsi natus, qui è Rhodo cum quatuor triremibus, duabus biremibus Gallis auxilio venerat, impeditoque Hispanis comœtu, captisque quibusdam nauibus Apulix littora infesta habere pergebat, victus est. Lezcanus rei nauticæ apprime callens cum quatuor triremibus Apulix littora ab hostili iniuria tueri iussus quingentis militibus in triemes impositis Gallum impugnaturus Brundusium versus nauigauit. Eius aduentu hostis territus consilio detrectandi certaminis in Hydruntis portum se intulit Venetorum, in quorum ea vrbs ditioe erat, præsidio confisus sustentare posse. Nihil ea re moratus Lezcanus duas naues quæ extra portum in ancoris stabant, aliaque minora nauigia cepit, maiora moliebatur, in portum irrumperere. Creuit ex eo hosti terror. Ita ne tentata quidem defensione per noctem nautis & militibus expositis in terram atque nautica supellectile sublata, triemes biremesque cum tormentis submersit, ne Hispanis iis potiretur; quæ magna desperatio fuit. Villamarinus cui Præfecti maris nomen erat datum, in portu Messanensi cum aliquot triremibus ea littora tuebatur, quasi ex specula in omnes partes despectu quocumque vocaret necessitas paratus accurrere. Ad suppleendum militum & nauium numerum Portocarrerii aduentum expectabat auide dudum ex Hispania profecti. Gonsaluus tamen ut continuo Apulix portum aliquem teneret, hortabatur. Emanuelis Benauidii exemplo veritus scilicet ne in Brutiis subsisteret, contra quam ipse mandaratur, ut quam primum ad se festinaret viresque secum conferret. Ea parte bello profligato, vbi de summa certabatur, cætera in victoriae partem facile accessura. Ludouico item Ferreræ & Petro Nauarro, qui Tarentum obtinebant, ut vires & ipsi conferrent mandatum est, tum Lezcano qui hoste profligato continuo quingentos milites in terram exposuerat, præterea Mazaræ Episcopo galipoli curanti, profecto, ut cum sua quisque manu Barlettam aduolarent. Auctis ea diligentia viribus Hispanus cum hoste minus iam feroci signis collatis dimicare, vnoque prælii finem molestis imponere & bello destinabat certa victoriae spe.

Vasti Marchio Hispanorum partes amplectitur.

CAPVT XVIII.

EAdem cura noua conquirendi auxilia Namursium Canusii sollicitum habebat, eo amplius quod passim galli milites ab Hispanis cædebantur magno rei gallicæ detrimento

pari ignominia. Ad fanum Ioannis Rotundi Attrerandux Manfredonia profectos du-
 centos Gallos nihilominus ceciderat. Parem hostium numerum acie fudere Ludouicus
 Ferrera & Petrus Nauarrus Tarento, vti erant iussi, digressi prope Grutallas transitu pro-
 hibere conatos, quinquaginta in super captiuis. Iidem vltius progressi adiunctoq; Lez-
 cano, Bitonti Marchionem quingentos tum equites tum pedites ad Namursium, vt vi-
 res conferret, ducentem in conflictu victum ceperunt, caelis Marchionis patruo Antonio
 Aquaiua eiusque filio. Præterea Oliua Centurio Gallorum manum nactus pugna com-
 missa trigintaque ex numero caelis, cæteros fudit. Adhæc quinquaginta equites pedites
 septuaginta Viseli egressos vt Hispanorum pabulatores impeterent. Dieghus Mendõza,
 qui suis præsidio iuerat, momento in fugam compulit male mulctatos. Atque equites
 Viselim præ metu redierunt equorum velocitate adiuti, pedites intra turrim, ad quam se
 receperant impugnati caelique sunt. His incommodis commotus Namursius monet O-
 benignum vnaque Salernitanum & Bisinianum si rem Gallicam saluam cuperent, vt
 Brutiorum & Magnæ Græciæ oppidis pro præsentī copia munitis, statuq; regionis com-
 positis, ad se quam primum venirent. Cum hoste feroci exultante successibus vniuersis
 viribus dimicandum videri. Ducis mandatis obtemperare non est visum spem subiugan-
 di penitus eam prouinciam, quæ se offerebat, prætermittendam non putabant. Non mi-
 nori cupiditate Gonsalvus dimicandi cum hostibus ardebat haud ignarus annonæ
 difficultate crescente indies, diutius in iis locis sustentare non posse. Receptum fugæ si-
 milem. magna in bello famæ momenta audaciam pro munimento fore. Veneta tamen
 nauis frumento onusta Tranum appulit, qua Hispani sunt potiti, exiguum leuamen.
 Sed ex Sicilia item quinque nauibus non vno tempore frumenti tria millia medimni
 allati subsidium famis maius, præsertim pecorum adiuncta frequenti præda ex vici-
 nis agris. Aprutii vrbes ac nominatim Aquila gentis caput ad fœdus Hispanum iam
 dudum erant propensa. Arcano hæc agitata dum maturum esset, tegebantur. Ca-
 pua quinetiam, Atella, Salernumque à Gallis defecturas se pollicebantur, tracturæ in
 defectionis societatem finitimos. Constitutum, vt quam primum Hispanorum copiæ
 in apertum progredierentur, omnes eæ vrbes Gallica insignia transitionis argumen-
 to Hispanicis vexillis mutarent. Muri Comiti venia est data merito quamuis gra-
 uia supplicia, qui primus in Lucanis vbi ditionem obtinebat gallicas partes palam fo-
 uisset multis, vt idem facerent, auctor exemplo voceque. Salernitano parum fideba-
 tur ad Hispanos transitionem pollicenti, expetentique adeo in coniugium Gonsalui
 Magni filiam sanioris mentis indicio. Explorata multis & magnis in rebus viri in-
 constantia dictis detrahebat fidem. De Amalfitano haud certior spes, facturum quæ
 pollicebatur, velle ad Hispanos transire. Maiori rei Hispanicæ commodo certiori fide
 Enecus Daualus Ænariam suæ ditionis insulam, seque Regis Catholici palam obsequiis
 adiunxit haud leui ad victoriam adiumento. Origo illi ex Hispania fuit. Enecus Da-
 ualus Roderico Daualo equitum in Castella Magistro natus præcipua apud Reges Nea-
 politanos gratia & auctoritate Antolenam Aquinatem duxit Bernardi Gasparis Aquin-
 natis Piscariæ Marchionis & Montedorisi Comititis filiam & hæredem paternæ ditio-
 nis. Ex hoc coniugio Alfonso Daualus natus est Piscariæ Marchio, quem per fidem
 colloquii Maurus in obsidione arcis Neapolitanæ peremit infante relicto, cui Ferdi-
 nando nomen fuit. Alteri Eneci filio (quem Zurita Martinum vocat) Montedorisi
 principatus obuēnit nulla præterea laude. Minor duobus Enecus Daualus exiit, cui
 Fridericus Rex accedentibus annis operæ impensæ præmium vastum dedit Marchionis
 nomine iure hæreditario Ænariæ imperium dum viueret, insulæque prouentus omnes,
 secturas aluminis, atque arcis prefecturam. Horum procerum duo alii fratres fuerunt
 Rodericus, Emundusque vt alio loco dictum est, tum soror Constantia nomine Serræ
 Comes primum, deinde Francauillæ dux lectissima scemina. Ergo Marchione prome-
 tendo datum, vt ad omnia quæ Regum priorum dono possidebat, Prochytam insulam
 adiiceret, cataphractis centum, leuis armaturæ equitibus ducentis sub ea stipendia regia
 darentur. Ferdinando item fratris filio Piscariæ principatus est confirmatus, nomen-
 que Regii cubicularii auo antea patrique à prioribus regibus datus honos. Cautum præ-
 terea, si Hispani eo regno pellerentur, idonea opum compensatio in Hispania esset. Ho-
 nestissimæ conditiones, sed maiorum Enecique ipsius virtuti & meritis consenta-
 næ. Iis rebus constituendis non pauci menses sunt consumpti. Ea vero causa ex-
 titit non ante professi studii in Hispanos quo alioqui erant ardenti, à Gallis peni-
 tus auersus. Eneci filius Alfonso, Piscariam tandem Ferdinandi patruelis sine prole
 in flore

in flore ætatis atque in medio felicitatis cursu importuna morte extincti ad Vasti principatum adiunxit. Nepotem eiusdem Ferdinandum Piscariæ Marchionem annis superioribus Proregem Sicilia vidimus, quo tempore in ea insula versabamur, ducta Mantuani sorore nobilissima, amplissima dote. Verum quo tempore Vasti Marchio se suaque Regis Catholici fidei permisit, Aquilera miles facer vir impiger & bellicæ compos laudis, trecentos milites in Crotonis portum intulit auxilium à Francisco Rogio legato Roma opportunè destinatum. Gometius item Solisus Consentia arcem obsidione liberauit urbemque vi cepit, pulso Meliti Comite numero quamuis militum vinceretur ac vix quartam hostium partem exæquaret. Eo maior gloria, dedecus hosti, de Gallis ad Rubum captis disceptatio tenuit magno animorum motu diu vtrinque agitata. Conuenerat inter utrosque ut bello modeste gesto quippe inter Christianos, equiti capto equo & armis detractis libertatem redimere fas esset annui stipendii quarta. Ceperant Galli diebus superioribus Theodorum Bocalum Epirotarum equitum ducem, Dieghum Veram rei tormentariae magistrum, atque Escaladam centuriæ Hispanorum præfectum, aliosque ad triginta. Et cæteros quidem missos fecerunt qua lege & pretio erat constitutum; retinuerunt res modo causati duces eos esse, neque debere communi lege comprehendi: quorum esset dignitas maior eximendos à vulgi conditione videri. Nunc quasi sui oblitum postulabant tamen Gallos ad Rubum captos pacto prius pretio dimitti, scilicet non considerantes viros primarios esse, plerosque etiam ordinum ductores. Præterea Gonfaluio renunciatum, legem eam militiae Neapolitanæ, quarta stipendii equitem captum redimi, non extendi ad eos qui in iusto prælio, aut oppido per vim capto venissent in potestatem. Consulti milites veterani nobilesque provinciae prouecta ætatis consensu, non aliter provincie moribus esse obseruatum vero an ad gratiam curiose inquirendum non arbitror, sed responderunt tamen. In eam certe sententia. n Gallis responsum est datum: captiui uti de libertatis pretio cum iis constituerent, in quorum potestate erant: neque communi cæterorum privilegio se tegerent. In quo non lucro paucorum consultum arbitror: sed ea excusatione cautum ne prælio viri pugnaces apprime interessent, quod ut res se dabant breui de summa rerum futurum videbatur:

Pax a Philippo Principe in Gallia pacta:

CAPVT XIX.

Philippus Princeps discedendi ex Hispania certus ex Rege focero enixe cupiebat cognoscere, vellet per conditiones arma ponere cum Gallis instaurato fœdere: sibi que potestatem esse paciscendi si forte Rex Gallus æqua videretur appetere. Recusauit initio Rex Catholicus vtrumque siue genero non satis fidens, multo minus eius aulicis, quos ad Gallos esse propensos multa indicabant, siue amicorum in Italia animos debilitare metuebat, si se conscio & volente generum principem per Galliam iter habere vulgaretur. Dedit tamen in eam rem angusta certe inadata, quæ transilire nefas esset. Profecto tamen eo Bernardum Buillium Abbatem iisdem vestigiis sequi iussit, testatoque descriptam paciscendi formulam ad eum perferre, qua ampla potestas continebatur finiendi pace facta controuersias. cum eo ne delegatæ potestatis exemplum communicaret cuiquam præter principem ipsum iuratum arcani fidem: ac ne Principi quidem Schedam crederet, si præscriptæ formulæ fines transgredederetur. Quo in Apulia tempore & magna Græcia arma mouebantur ardore quo vnquam maximo, Compluti ex Ioanna principe paulo post discessum viri filius est natus ad sextum Idus Martii, cui fuit Ferdinandus nomen, imperium & ampla regna annis accedentibus. Abluit infantem sacro fonte aquis salutaribus Toletanus susceptoribus Anagari Duce, & Villenio. Lugduni Rex Gallus & Rhotomagensis Cardinalis in Gallia Pontificis legatus aduentu Philippi principis continuo de fœdere sanciendo consilia agitarunt. De conditionibus disceptatio erat. Data potestatis fines & paciscendi formam ex Hispania missam negligi videbatur. Buillius Philippum Principem monet, ne suo Rege inscio quidquam nouaret, cassa fore contra eius decretum inita pacta. Ea monita voceque contemnebantur: ac ne facta quidem potestas est nunciandi Regi Catholico per litteras mutatis ad celeritatem equis, quæ agebantur. Mirabilis confidentia: coegerunt etiam minis atque terroribus concreditæ potestatis exemplum ut publicaret. Principi ipsi iniecta necessitudo est paciscendi, quoniam in Galli potestate erat. Aulici quoque homines Belgæ fœdus maturari cupiebant moræ impatientia, Regis in eo Catholici voluntate neglecta. Pecunia gallica corruptos fama vulgavit in deterius semper prona hominu

persuafione. Initi fœderis summa duarum rerum optione continebatur. Rex Catholicus Carolo nepoti attributam regni Neapolitani partem cederet, Gallus Claudiæ filiaæ quasi pacti coniugii dotem inter infantes ineundi maiori vtriusque ætate. Cum eo vt Catholici pars penes fequestrum effet Philippum generum, aut quos ipse nominasset: Gallus retineret sua. Audax negotium dicerem impudens conatus. Neque magis æquum quod fequitur. Si ea conditio minus placeret, vterque Rex attributas prouincias in priori fœdere poffideret, Capitinata de qua præcipua lis erat, fequeftro daretur confenfu designando. Fœderis vtraque pars Gallis erat propitia. Hispano afpera, quando in altera Gallo fua retinente Ferdinãdo detrahebatur, quod obtinebat, Hispanis præfertim ex ea prouincia deturbatis, quod ea gēs imprimis cupiebat, fi id contingeret reliqua prona fore perfuafi, altera conditione fufcepta lis in eodem ftatu perftabat, nulla maiori ex eo tranquillitate: ne fpe quidem vt in vnum fequestrum conuenirent. Quis enim aut vnde neutri partium addictus? Interea Rex Catholicus Cæfarauguftam redierat ad diffoluendum gentis conuentum qui eatenus tenuerat. In ea vrbe ineunte Aprili mense Re gi præfenti decreta auxilia funt in bellum Neapolitanum ducenti grauis trecenti leuis armaturæ equites triennii fpatio: adiecta lege, vt duces & milites ex ea gente legerentur. Breui ergo delectu habito mandatum omnibus, vt ad fines Rufcinonenfes accederent, propter belli terrores ea parte ex Gallia oftentatos. Britannia enim Marefcalus & Dunenſis Comes cum ordinariis Gallia militibus Carcaſonem confluebant, quo loco ex aliis gentibus copiarum concursus erat futurus. Tanti apparatus quo pertinerent, dubitabat nemo. Tuendo limite Rex Catholicus copiis fuis vt ad Figueras oppidum præfto effent limiti vicinum edixit: fimul Sanctius Caſtella Rufcinonenſi tractui Præfectus vir eximie fortis & cautus oppida & arces ad vim hoſtium fuſtinendam muniebat, metu ne impendens tempeſtas imparatum opprimeret. Rex ipſe eodem accedendi voluntate Populetum delatus, in eo monaſterio Buillii, Abbatis litteras accepit renunciantis quod erat ipſe veritus, vim Philippo Principi minasq; intentari, niſi in fœdus conſentiret, quamuis contra formam ab ipſo præſcriptam iniquum & graue. Reſcripfit Rex quid factu opus effet. Nihil profectum tamen ea diligentia. Voce præconis Lugduni euulgato fœdere Philippus Princeps Ioannem Hedinum aule metatorem, Gallus Eduardum Bullotum in Italiam dimiferunt, vt pro ſe vterque Gonſaluo & Namurſio confectæ pacis gaudium ingens videlicet nunciarent: & quod erat conſequens fuorum Principum nomine mandarent poſitis armis ne in bello vltra procederetur. Sic Philippus in Allobroges abiit cum Margarita ſore & Sabauda Duce eorum inuitatu Chriſti in vitam reducis memoriae dicatos dies celebraturus. Hedinus & Eduardus feſtinato per Romam itinere, locisque omnibus factam pacem euulgantes Barlettam peruenere in ipſo procinctu prælii: cuius forti duo duces rerum ſummam permittere decreuerant. Gonſaluus imprimis aduentu ex Germania militum quingentorum ſupra duo millia lætus, victoriæ ſpe certa. iis ſupra Venetias ad Tergeſtum conſcenſa claſſe emenſoque nullo prohibente mari ſupero ad quartum idus Aprilis Manfredoniam appulere. Dedit Hedinus Gonſaluo litteras, quibus Philippus Princeps Regis Catholici nomine arma vt ponerentur, mandabat, pacem factam ne bello importuno violaret obteſtatus. Reſpondit (à ſuo Rege per litteras monitus Philippum per Galliam iter facere, ſi quid forte de pace induci ille præſcriberet, iniuſſu ſuo ne quidquam mutaret) res in eo eſſe ſtatu vt Principis mandatis obtemperare integrum non eſſet, niſi Rege prius conſulto quid in eo rerum articulo factu opus eſſet. Conſilia res magis hominibus dare, quæ in horas variantur, quam homines rebus. Gallos priores ſumpſiſſe arma: nunc re Gallica inclinata nefas eſſe importuno fœderi dare aures. Scire quod conſilium captare ipſe deberet: Ac vero Namurſio coram conueniens daturum reſponſum. Sic factum. Rex quoque Catholicus ab eo fœdere auerſus animo, vt fatiſfacere omnium votis videretur, de reſtituendo in Neapolitanum regnum Friderico exule Rege per legatum ruruſus egit. Verum Gallus ne facta quidem de ea re conueniendi poteſtate, legatum cum ignominia repulit. pactæ concordiaæ Hispanos non ſtare tulit ægerrime, gnarus modicas vires eſſe ſibi, aduerſarium præualidum.

Obenignus victus & captus.

CAPVT XX.

CLaſſe inſtructa Ludouicus Portocarrerius è portu Carthaginis nouæ ſoluerat dimidiato mense Februario. Minime idonea tempeſtate profectos gemina procella diſiecit, prius ad Narbonenſem ſinû, deinde in Panormitano littore. Velox tamen nauigatio fuit,

fuit,

fuit, viginti diebus nulla desiderata nauis Messanensem portum tenuerunt, magnis quamuis laboribus toleratis incolumes. Qua parte copias exponerent, disceptatum in ea urbe est. Quidam Gonsalui præceptis obtemperandum dicere, neque consistendum priusquam ad Apuliæ oram ventum esset, viresque conferrent cum reliquo exercitu. Ludouico Portocarrerio importuna nauigatio visa est præsertim milite aduersa & longa nauigatione iactato. Rhegium ergo traiecit, bellum ea parte gesturus, uti in Hispania missum erat. Obenignus post victoriam de Benauidio & Hugone Cardonio partem ad Motam Bubalinam cum copiis consistebat, spe Giracium sine vulnere obtinendi Hispanis fame ad deditio-

10° nem adactis, qui è superiori clade superstites magno se numero in id oppidum ad præsidium receperant. Bisinianus in ditionem abierat: Salernitanus & Meliti Comes Neapolim. Decreuerat Portocarrerius copias in aciem producere: eoque consilio milites recensuit cum lethali febre importuno tempore correptus est. Vis mali augebatur in dies, ut medici desperarent. Ante obitum duces partium aliquot egregios Terranouam occupasse cognouit, urbem cum multis aliis oppidis classis aduentu nunciato à Gallis desertam. Obenignus cognito eius morbo cum copiis continuo accurrisse grauique obsidione premere mœnibus haud firmis salutem tuentes exigua spe nisi aliunde venissent auxilia, quoniam vincebantur numero, premebat inopia. Eo motus periculo Portocarrerius Fernando Andradio pro se substituto equitatum peditatumque mittit obsessis auxilium. Præfecto item maris Villamarino, uti triremes Gioiam admoueret præceptum est, quasi

20° mari terraque copiarum obsessis opitulatum mitterentur; si territi ea specie aduersarii desisterent. Festinarunt nostri cognito obsessos annonæ inopiæ laborare suprema. Semenariam promotam castra. Obenignus Terranouæ suburbiis relictis ad vicinos pagos abscessit. Sic Andradius soluta obsidione satis se profecisse ratus Semenariæ cum copiis substituit. Noui eo milites confluxere ac imprimis Benauidius, Antonius Leuia, Gonsalvus Daualus, Hugo & Ioannes Cardonii, quisque cum sua peculiari manu operæpretium facturi. Ex iis omnibus idoneo exercitu quamuis conflato, Melitum tamen redire destinantes, Hugo ne pulcherrimam occasionem, quæ momento præteruolat, ignauia prætermitterent hostis delendi auctor erat. Prudentes duces oblatam opportunitatem auide arripere, neque inutili cautione certam victoriæ spem corrumpere: cuius negligentia è vestigio

30° sera pœnitentia subsequatur. Cunctatione rem Gallicam crescere, aduentare auxilia undique: nec collectitium militem, sed veterem & assuetum armis. Excusauit tamen Andradius prælii committendi denegatam expresse facultatem. Quod voluntate tamen facere recusauit, casus paulo in necessitatem vertit. Obiit interim Portocarrerius. Corpus Messanæ in æde maxima amplo funere tumulatum ex aduersum Alfonsi Neapolitani Regis eo loco sepulti. Eius obitu inter duces nonnulla disceptatio extitit, quis defuncti in locum cæteris omnibus imperaret. In suis meritis æstimandis nimium sibi fauet ambitio mortalium. Arbitrio Proregis Siculi controuersiam finire placuit. Ille defuncti voluntatem secutus denuo Andradius summum ducem nominauit. Cardoniis fratribus ea nominatio molesta accidit imprimis: neque moderari linguam viri alioqui modesti, nimis

40° molliter pati dolorem; exiguo usu iuuenem præferri sibi neque generis nobilitate præstantem, & minori multo armorum usu, nulla gloria militari. Vicit tamen in generosis animis dolorem de suo Rege benemerendi voluntas, officiique ratio, ut cum cæteris consentiret. Ardebant Hispani cupiditate cum hostibus iusto prælio configendi. Vtraque castra vicina erant, modico dirempta interuallo. Non minus se pugnae cupidum Obenignus ostendere memor suæ dignitatis & Gallicæ gloriæ. Misso tubicine aduersarios prouocat ad certamen. Excusauit Andradius accepti mædati memor. Metum interpretatus hostis & quoniam Hispanos milites ægre ferre cognouerat stipendia non solui, in superbiam elatus Rosano & Gioia eductis copiis propius Hispanorum statiuam promouit castra; ne dubitauit quidem se in Semenariæ conspectum dare. Vadato flumine longius æquo per eam planiciem processit magna Hispanorum ignominia probroque. Calæcos paulo ante tumultuantes quoniam stipendia non soluebantur, breui duces placarant gemmis priuatim ac reliquo cultu diuenditis, pretioque inter milites distributo. In gallico exercitu trecenti grauis, sexcenti leuis armaturæ equites erant, mille & quingenti pedites, supra tria millia vicani numerus magis quam robur. Hispanorum copiarum competentem instructam ordine Semenariæ egressam octingenti equites pedites ad quatuor millia exultanti hosti processere obuiam certa pugnandi voluntate. Detrectato Obenignus contra opinionem certamine gioiæ copias reduxit. Institere è vestigio aduersarii oppidum impugnare, aut si Gallus in aciem prodiret, signa conferre destinantes, certe percussos urgere, quoniam metus confessionem expresserant. Leuia fuere certamina haud memorabili in alterutra parte euentu.

Irritatis tantum animis sibiq; fidentes vtriq; ad vndecimum Kalen. Maii, qui dies Veneris fuit, quasi ex composito atque antecondicto copias in aciem produxere. Obenignus suos ad pugnam inflammabat, ad memoriam reuocata victoria quam iis locis se duce annis superioribus obtinuerant de Ferdinando Rege Neapolitano Gonsaluoque. Qui numerosum exercitum & validum iis ductoribus, milites, virtute profligastis, quantumque Gallica gens aliis nationibus præstet vigore animorum, scientiaque pugnandi, documento fuistis: an æquum videatur paucos inermes, seminudos Hispanos, neque satis inter se consentientes metuere? laudi & gloriæ partæ imponere maculam? Auertât numina tantum nefas, neque patimini, milites dedecus graue morte ipsa & sanguine procurandum. Is in pugna potius animus esto, qui victoribus esse debet, excelsus & magnus. Ergo in hostes impetum date memores nobilitatis vestræ, memores gloriæ & nominis Gallici. Hæc Obenignus dixit. Agmina per planiciem progrediebantur. Pars vtraque auerso sole inchoare pugnam satagebat, ne eius radiis oculorum acies obtunderetur scilicet. Hispani hac mente paulo superius traiecere fluuium. Galli metum fugamque interpretati perturbatis ordinibus in pugnam inuadunt. Neque magis ex disciplina tormentis globos displo dunt nullo fructu nullo hostiū detrimento, non minus fortuna Hispanis sæpe in hoc bello quam ratio affuit. Hispanæ acies in hunc modum instructæ erant. Leuum cornu tenebant. Hispani pedites Italique, dextrum equites expediti, mediam aciem cataphracti. Ab his ea impressio facta est qua Gallos fere omnes infensis auulsos hastis, ex equis deturbant. Secundum Gallorum agmen, vbi pedites curabant, eo spectaculo territi ne tentata quidem pugna verterent terga. Nostri fugientibus insistere vsque ad Gioiæ portas, quote maior pars ex fuga receperunt. Capti pleriq; omnes Galli duces. Intra Gioiam Honoratus & Alfonso Sanseuerini, hic patruelis ille frater Bisiniani, deditioem compulsi fecerunt. Obenigni fortuna eadem fuit. Intra Angiti arcem, quo se receperat, impugnatus acerrime in victorum potestatem viuus venit. eius captiuitate nihil de victoriæ gloria aut communi Hispanorum lætitia diminutum, si hostis maxime infensus & importunus fuga euasisset. Victoria in paucis ea ætate celebris fregit Gallorum animos. Brutii & magna cræcia vniuersa momento temporis ad Hispanos inclinarunt, eiusq; imperii iugum volentes nolentes susceperunt. Nihil præterea deditis grauius imperatum.

Magnum ad Ciriniolam prælium. CAPVT XXI.

ANnonæ difficultate anxius Gonsalui animus in diuersa & contraria trahebatur. Tribus amplius diebus iis locis sustentare non licebat: neque facultas ostendebatur aliunde rei frumentariæ. Ne eo tractu oppida ad hostes auerteret verebatur scilicet, famis malum cunctos ex æquo premens. Hostes ad pugnam elicere fore optimum visum est: vnoque prælio si minus victoria certe morte ex iis difficultatibus euadere. Eo consilio Ciriniolam, seu Gerionem mauiis, ducere oppidum haud satis firmum, sed multis in arce militibus præsidariis munitum: quod caput erat à Gallicis castris sed modo passuum millibus positum. Ex eo pugnae copiam fore suspicabatur: impugnati in oculis oppidi ignominiam Gallos non laturus. Sub discessum equitibus geminos aureos per capita distribuit, peditibus aureum dimidiatum, exiguum inopiæ leuamen. Sed tanta inerat pugnandi cupiditas, tantus animorum ardor, vt debita multorum mensuræ stipendia nemo flagitaret, nulla seditiosa vox audiretur totis castris. Die primo sub Cannis clade olim Romanorum nobili vico secundum Aufidi fluminis ripam Hispani constituerunt. Aberant hostium castra tribus modo passuum millibus. Cum luce proxima instituto itinere Ciriniolam pergere porro instructa acie propter hostium propinquitatem. Fabricius Columna & Ludouicus Ferrera cum præcursoribus præcedebant. In prima acie Dieghus Mendoza curabat duobus Hispanorum peditum millibus attributis ferox. Medium agmen Dux Termenstinus ducebat ducentis cataphractis & duobus aliis Hispanorum peditum millibus constans. Cum Germanis cataphractis aliquanto numero, & leuis armaturæ equitibus in postrema acie substitit. Magnus Gonsalvus vim hostium, si à tergo premerent, propulsare paratus. Regio arida erat imprimis, diei æstus maximus, longius opinione iter. Militum defatigatio tanta, vt siti è cataphractis nonnulli exanimati perierint repente vi ardoris interclusa anima, è Germanis item non pauci Hispanisque peditibus. Cognita Galli nostrorum lassitudine angustiam alienam suam occasionem facere destinantes hære in terga ac vero vniuerso prælio dimicare statuerunt. Eo consilio ex statiuis egressi quingenti grauis armaturæ equites, leuis ad duo millia erant, quatuor millia qua Heluetii qua Vascones ex Gallia. Acies hoc ordine instructæ. Salernitanus in prima acie ducentos cataphractos ductabat pedites bis mille. Postremum agmen Amalfitano tributum est: in quo equitum turma erat, mille vicani

vicani prouinciales paucissimi Vasconum numeri. Cum reliquis copiis mediam aciem obtinebat Namursius inscius nimirum ad exitium festinare. Nostri peditatu superiores erant, nisi sitis & estus fatigarent. Hostium equitatus potior videbatur armis equisque validior. Ad hunc modum instructis ordinibus Galli postremum nostrorum agmen lacessere, instare atque vrgere locis omnibus nullo ad respirandum spatio dato. Nostri cum molestia itineris & cum hostibus luctandum erat. Fessi estu passim sternunt corpora & infrequentia relinquunt signa. Ciriniolam vbi castra munita nostri habebant, peruenire nisi amissis impedimentis, magnaue peditum clade fas non erat, multis toto itinere ad terram proiectis præ siti æstuque. In iis angustiis Gonsaluus nihil perturbatus, ingens animus, equitibus mandat vt equorum clunibus pedites exciperent, qui maxime laborarent, exemplo ipse excitat alios, potum quin etiam deficientibus porrigit propria nonnunquam manu. Ducis constantia cæteri animati ad castrorum tandem locum peruenere. Nulla eatenus insignis accepta clades. Dies in noctem præcipitabat vix duabus horis reliquis ad solis occasum. Cum se Gallicus equitatus prope ostendit, integris formidabilis, quid estu, siti, labore debilitatis? Ex metu audacia orta est. Intra munimenta acies momento instructa certa pugnandi voluntate. Ad circumfusas legiones priusquã pugnae signum daretur, Gonsaluus hac sententia orationem habuit. Militaris gloria, viri nobiles, ex victis paratur hostibus. Victoria sine labore & periculo non contingat. Molestiis multis & magnis assuetos an mutare æquum sit? Suscepti antea laboris & miseriæ fructus vberimus ostentatur. Adeste milites animis, omnis faceßat ignauia. Causa, quam tuemur, æquitate, si maxime viribus hostes vincerent, de victoria tamen nõ differem. Nunc rebus omnibus præstatis numero, scientia pugnandi, animorum vigore, vincendi consuetudine. Galli quid aliud quam præda victoribus? & tamen quod roboris sit, Itali nobiscum palam aut voto stant. Auide deposcebatis hostem: an pugnandi necessitudine iniecta cessatis, exhorretis certamen? Tantam superi ignominiam auertite. Hic dies, si viri estis, diuturnis molestiis finem afferet. In dextris opes, gloriam, superioris temporis fructum, instantis lætitiã, futuri felicitatem portatis. His dictis pugnae signum datur. Namursius propter diei tempus in proximam lucem sustentare voluit. Iuo Alegrius vt continuo pugnaretur euicit ferox rapidusque in consiliis ac lingua immodicus. Blanditur sibi humanus animus sæpe concepta temere spe. Victus ea importunitate Namursius, Huc, inquit, arma puer. Quam vereor ne hic noster incitator maiorem in equi pedibus spem, quam in dextra ponat. Prælagium vanum non fuit. Trededim ab vtraque parte tormenta maiora erãt. Displosa prius Gallica maiori fragore quam commodo. Hispanica late stragem quippe ex superiori loco librata in Gallorum agmine fecerunt. Verum ne maior esset clades Itali militis errore factum est: qui victos Hispanos imprudentia ratus pulueris sulphurei cados duobus curribus gestatos raptim incendit. Magna militum turbatio fuit. Latissime diffusa flamma plerique putarunt Hispanorum res esse perditas. In eo discrimine Gonsaluus præsentis animo hilari facie ad circumstantes. Bono, inquit, estote animo, datur cælo clara victoria, præclarum flamma omen quasi incensis ad eam celebrandam facibus. Namursius clade incitatus, quam nostra tormenta intulerãt, sine mora in aduersarios incurrit, cum octingentis cataphractis. Hispanorum pedites in fronte erant dispositi, grauis armaturæ equites ab vtroque latere, obiecta fossa. Quæ res Gallos equites fefellit non satis discusso tormentarii pulueris fumo, qui velut atra nebula cælum absconderat, coegitque nullo operæpretio retro se in gyrum referre. Nullum in conflictu leue peccatum est. Exiguæ sæpe offensiones reliqua in præceps trahunt. Receptus multis equitibus exitium attulit. Germani milites ex propinquo plumbeis ei aculatis igne globis multos è Gallico equitatu prostrarunt ipsumque adeo summum ducem. Sequebantur cataphractis proximi Heluetii & Vascones in hos è munimentis egressi Hispani pedites eum impetum tulerunt: cui pares hostes non fuerunt, cæsi fusique passim. Salernitanus & Amalfitanus, qui eo die in postrema acie curabant, promouerunt agmina si turbatis suis præsidio essent. Occurrit magnus Gonsaluus qua virtute quoque vigore erat solitus. Singuli in sui ducis oculis strenue pugnabãt, ne ignauis quædam cessandi locus erat. Omnibus partibus sternebãtur Gallicæ copię cæde promiscua, multum locis omnibus effunditur sanguinis. Hispano vrgente breui fusa hostium agmina hærent in terga victores, insequunturque victos cum magna fugientium strage vsque ad castra sex millibus distita. Quæ & ipsa momento temporis capta sunt cum epulis ad cœnam paratis opipare, quibus Hispani opus habebant, continuo eius diei labore fracti, & annonæ ante penuria pressi. Copiosa spolia fuere aurum, argentum, multaue pretiosa vestis, scyphi sigillati, annuli gemmati, baccata monilia muliebrem cultum æmulãtia.

Italię opes rapinis longo tempore accumulatę. Cædes minor quam pro victoria. nox & vicinæ sylvæ effugium perculsis præstiterunt. Pugna hæc nobilissima ad quartum kalendas Maii commissa est die Veneris. Cecidit inter alios in primo incurfu Namursius ipse dux; quem Gonsalvus Barlettæ ad D. Francisci insigni funere sepeliri curavit, honos extincto debitus leue superstitibus solamen. Cecidere item Morconis Comes, Chandiusque Heluetiis præfectus cum omnibus fere eius gentis centurionibus. Salernitanus Amalfitanusque & Lochiti Marchio acceptis in pugna vulneribus euasere tamen fuga: Alegrius quoque, vti Namursius erat vaticinatus. Metus pudore potentior. Gallica tormenta capta omnia & pleraque militaria signa. Quieuerunt ea nocte victores læti exultantesque. Die proximo Ciriniola portas aperuit præsidio se dedente ad victoris arbitrium. Idem trecenti milites fecerunt, qui ex fuga eius oppidi arcem tenuerant. Canusium item infulas & velamenta supplicum prætendit insignibus distincta Hispanicis. Præcipuam in ea pugna laudem omnium confessione tulerunt Hispani pedites; nam Germani præter grandinem globorum in cataphractos Gallos intio eiaculatam, in nullo deinde vsu fuerunt, alienæ pugnæ spectatores otiosi. Ante omnes ex Italis Dux Termenstinus excelluit. Ex Hispanis Dieghus Mendoza, de quo magnus Gonsalvus, eod die, inquit, operatum vt suorum auorum ex sanguine. Cæsis sepultura data. inuentum è Gallorum copiis tria millia & trecentos cecidisse nihilominus. Ex Hispanis in pugna nouem tantum desideratos, neque vllum magni nominis. Plures in itinere sitis extinxit. Mille quin etiam & quingenti ad aquã in puteis quibusdam forte reperram sine mente fusi ac sine vlllo sensu iacentes ad ordines vt redirent, adduci nulla arte potuerunt. Quo ambiguo magis euentu pugnantibus inter se vtrisque copiis, lætior victoria insigniorque extitit, victoribus fructus & gloria maior.

Libri vigesimi septimi Finis.

IO. MARIANÆ HISPANI E SOCIETATE IESV, HISTORIÆ DE REBVS HISPANIÆ,

LIBER XXVIII.

Vrbs Neapolis Hispano deditur. CAPVT I.

ARTA ad Ciriniolam victoria magna rerum immutatio facta est: ac fere vniuersa prouincia ad victores inclinauit. Magnus Gonsalvus neq; victoria focors neq; insolens factus haudquaquam remittere animum gnarus rebus secundis securitatem succedere: ex ea ruinam sæpe infelicitatemque. Prospera difficilius quam aduersa tolerari. Ventis à puppi flantibus vigilanti gubernatore opus esse, neq; laborem curamq; remittenti, priusquam confecta nauigatione in optatū portum nauim incolumem inferat. Eo amplius excitandam diligentiam ac fortunę instandum iudicare, quod die postero partæ ad Semenariã victorię captiq; Obenigni nuncium accepit, serius quidem aliquanto quam fuisset opus, quoniam se Ferdinandus Andradius Gonsalui imperio immunem exemptumq; ferebat, quippe Portocarrerii successor. Quod dignitatis memor, osor insolentiæ Gonsalvus tulit ægerrime: atq; ita vt per litteras reditus in Hispaniã peteret à Rege facultatem. Sibi Andradium potestate exæquari non passurū. imperij conditionem natura incōmunicabilem. Breui tamē venere mandata Andrudio vt desisteret, gonsaluo vti eius opera ad reliquam prouinciam subigendam bellum conficiendum vteretur: alæ cataphractorum præficeret. Sic intempestiuæ contentioni finis est impositus, & ad belli tamē reliquias ex sententia finiēdas geminę victorię fama multū contulit: ex qua sæpe bellorum successus pendent. Proceres quoq; vt quisque gratia & aucto-

auctoritate valebat plurimum. in varias partes dimissi Gallico studio rebelles docuerunt temeritatem fore exitialem, suo quemque furere malo, inanem sine viribus fore contumaciam. Ita breui Capitanata & Lucania ferme vniuersa sub imperium Hispanicum adiunctæ sunt. Multa quinetiam oppida & proceres in Salernitano principatu in partes palam transferunt eadem fide consecrantes Hispanum, qua fauerant Gallos. Eorum, qui è prælio euaserunt fuga, pleriq; in Campaniâ concessere, Caietæ munitissimæ vrbis præsidio sustentare destinantes, dum auxilia è Gallia aduenirent, & cætera bello instaurando necessaria, de reliquis vrbibus diffisi. Insecutus iisdem vestigiis cum numero equitum Petrus Pacius, effecit, vt Capua nõ deuia sublatis Hispanicis vexillis victoris fortunã sequeretur, & vt esset transitionis pretium, eorũ ciuiũ parte ad reliquam copiam adiuncta Galli cataphracti quinquaginta, quos nancisci potuerunt priusquam Caietam tenerent, obtruncati omnes sunt. Lochiti Marchio cum primum domum appulit, redacta quantam potuit ex refamiliari pecunia, curatisq; vulneribus in pugna acceptis cum vxore Romam abiit ad auunculum Senensem Cardinalem in exilio toleraturus; dum melior spes affulgeret. Alii se proceres in varias vrbes receperunt: ac nominatim Alegrius & Salernitanus Amalfim initio tenuerunt: verum oppidi munitione parũ confisi, inde die proximo Neapolim festinarunt. Montelæ Comes, per cuius ditionem iter erat, victoribus fidem approbare cupiens euntes male multauit ex quingētis equitibus, quos secum ducebant, ducentis amplius qua cæsis qua captis. Ludouicus Arsius ex fuga

20 Venustiam petiit oppidi arce confisus sustentare posse, quæ erat firmissima. Locus propinquus. Ita cum copiis Gonsaluus actutum accurrit facturus operæpretium priusquã ducentibus auctoritas militi fiducia rediret metu sedato. Ad Leonefam posuit castra oppidum Venustæ & Amalfi finitimum. cum Amalfitano principe actum de ditione. Conuenit tandem, vt Amalfim victori traderet, in alio quoque principatus oppido sustentare liberum esset, dum à Rege Catholico in gratiam reciperetur, iis legibus, quas inter se sanxerant, superiores offensas melioribus officiis compensaturus. Sic ille pollicebatur, tamen suspicio erat pro ingenii varietate, quorsum res Gallicæ euaderet, expectare etiam velle, ex euentu cõsiliũ sumere, quippe Gallicis studiis inueteratus. Fabricius Columna, populiq; & Montorii Comites in Aprutium ire iussi sunt amicæ factioni præsidium, terror

30 aduersariis, omnibus auctores vti Gallicæ amicitia præferrent Hispanicam. Villamarino maris præfecto cum triremibus alijsq; nauibus, quascumq; posset cõtrahere, Neapolim versus nauigare mandatũ est, quo Gonsaluus festinare decreuerat. Ita cõsilio ipsum regni caput petendi prudenter suscepto, Beneuentum cum copiis abiit, inde Gaudelum. Ex eo oppido litteras ad Neapolitanos dedit insigni molestia humanitateq;. Omnia benignitatis & comitatis à se officia expectarent. Modo per ipsos liceret, daturum operam vt omnis militaris vis, omnis insolentia ab eorum finibus amoueretur. Incruentam immunemq; à malis nobilissimam vrbem conseruare, id vero votorum summam esse. Materæ Comes & senatus princeps vrbe egressi de federe agere cæperunt. Eorũ diligentia conscriptæ honestæ conditiones, atq; vrbs dedita est magno militum dolore, qui prædam ex capta maluissent. Interea Venetiæ regulus vrbis in Armoricis sitæ idẽ minor Labreti filius, cognita Galbrum clade Valentini Ducis, cui aduersus Vrsinos in agro Romano militabat, consensu, cum ducentis equitibus, peditum aliquanto numero Neapolim abiit rebus inclinatis subsidio futurus, Gallorum copiis adiunctus quæ ex Apulia, Brutijs Aprutioq; confluentibus gentis reliquijs ad Lirim amnem statua habebant, neq; numero valide neq; animis. Iis ne se commouerent, quadringenti à Gonsaluo grauis armaturæ equites Capuam ad Sueffam obiecti erant. Nunc reliquas copias eo mittere decretum erat, mille modo retentis militibus, quem numerũ arcibus Neapolitanis impugnantis idoneum fore existimabat. Restitere Hispani in spem erecti Neapolis diripiendæ si qua se occasio daret. Facto species præsentata Gonsaluum pollicitum Neapoli debita stipendia daturum: vt se amplius ludibrio haberet, nõ passuros. Motus militaris instar torrentis inflati est, obuia subuertit. Commotæ multitudini tantisper cedendum iudicans Gonsaluus Hispanos pedites secum Neapolim ducere commutato cõsilio edixit, equitibus modo & germanis cohortibus iussum Sueffam præcedere propediem iisdem vestigijs secuturum. Pacato ad hunc modum militari tumultu Neapolim est inuectus ad septimum decimum kalendas Iunii triumpho persimili specie. Præibant Hispani milites sublatis Hispaniæ vexillis feroces in suas turmas distributi visendo ordine, vestium pretio cultuque certantes. Proceres, vrbanæq; nobilitas processit obuiam læto cultu vniuersi. Populus per agros & vias cum filiis & coniugibus effusus plausu & vocibus faustis personare. Sacerdotes cum infulis intrantem ac diui ipsi prope exciti sedibus suis exce-

perunt. Fortissimi ducis habitum vultumque cuncti cum admiratione notare: victos fusosque toties hostes sine fine prædicare: victorias præsentibus cū superioribus comparare Ferdinando & Friderico Neapolitanis Regibus eo adiutore & ductore partis: de cælo lapsum videri maiorem conditione mortali. Pompa per plateas ducta, quibus Reges procedere moris erat cum regium insigne infulasque susciperet, neque minori apparatu plausuq;. Parietes peristromata vestiebant auro purpuraque fulgentia, pavimentum floribus stratum, odorum vbique suauitas: vrbe vniuersa gratulatio festaque lætitia. Ii etiam, qui Gallicis partibus studuerant præ aliis, vultu, qui maxime simulationi seruit, ad lætitiā composito, obsequii promptitudine cæteros superare certabant, nouis officiis offensas priores inducere. Vrbs Neapolis, vnde vniuerso regno nomen, inter præcipuas Italiæ ciuitates numeratur copiis, amplitudine, numero ciuium & cultu, amœnitatis maritimæ terrestriq; cōmodis. Ad inferi maris littus sita in montis latere septentriones inter & ortum sensim assurgentis. Plateæ insigni longitudine ad lineam directæ magnificis ædificiis regiarum adinstar distinctæ. prouinciæ proceres magno numero in ea vrbe assueti maiorem anni partem traducere, certatim magnifica palatia construunt structuræ genere superbo præcipua Salernitani Principis Grauinæque ducis. Sic factum vt nulla in vrbe plures proceres Comites Marchiones ducesque quam Neapoli numerentur. Cæli temperies inuitat. fertilissimus ager late spatiantibus campis ferendis frugibus & vineis & alendo pecori bonus, affluensque rerum omnium copia, horti irrigui præcipua gratia, quorum ex omni parte magnus numerus est in quincuncem dispositis arboribus, herbarumque omne genus confitis arcis viridantes insigni amœnitate. Vniuersa ciuitas in quinque regiones tribuitur publicæ in singulis domus, quas sedes vocant conuentibus ciuium seruientes de republica statis temporibus consultantium deq; annonæ copia. Tempia, monasteria, Xenodochia numerosa præcipuaq; tota vrbe visuntur magnifico singula structuræ genere: in quibus quod ab Annuntiata Virgine nomen præfert pauperibus destinata domus maxime celebratur, quippe indies corrogata stipe supra quinquaginta millia aureorum expensa fert quotannis. Mœnia firma cingunt vrbe distincta ex ordine turribus aspectu minacia, quatuorque nihilominus munita arcibus. In quibus principem locum obtinet, quod vulgo Castellum nouum vocatur, latum spatii, munitum operibus prope molem in mare magnis cæmentis iactam portus adinstar. Ad septentriones Porta Capuana posita est olim firmissima arx, nunc regis iudiciis & tribunalibus designata sedes. Castellum ab Ouo rupi est impositum angustum quidem spatii sed mari omni ex parte circumfluo inaccessible. Postremo quæ a sancto Anhelmo nomen habet arx cæteris eminent, nouis hodie operibus munita præcipua elegantia. Ex his arcibus duæ in Gallarum potestate manebant dedita quamuis vrbe Castella tum Nouum tum ab Ouo dictum. Et hoc quidem natura loci munitum à paucis militibus tenebatur, Castellum Nouum quingenti Galli nihilominus tuebantur: Gonsaluus peracta pompa continuo adiuncto Ioanne Clauerio aliisque nobilibus arcium carum situm cōsideraturus domo processit, qua parte admoueri opera & impugnari possent. Neque mora Castello Nouo vis admota. tormentorum ictibus quassati muri: actis cuniculis subruti. Propugnabant obsessi pro extrema spe strenue dimicantes ex omni Gallia lecta pubes. Cum classe Villamarinus septimo die post Gonsaluum ad eam vrbe appulsus, in ancoris steterit com meatum ne ad obsessos inferretur prohibere contendens. Inter hæc Romæ Pontifex pridie kalendas Iunii nouis Cardinalibus senatum suppleuit. Atq; è nouem quos vna cœtione donauit purpura, quinq; omnino Valentini homines erant, pro virtutibus cōmunis patria. Ab Hispanis obsessi intra arces Galli premebantur mari terraq;: ac post varios incurfus vi tandem capta arx atq; à militibus direpta est pridie Idus Iunii. Ioannes Pelagius Berrius ciuis Giennensis idem è familia Gonsalui primus irrupit. id vero propius: tametsi multi deinde eam sibi laudem arrogarunt, torpor quidam aduersarios occupauit ni supremo conatu irrumpentibus resisterent. Impugnata arcis præcipua laus penes duos duces steterit. Petrum Nauarrum agendi ex arce cuniculos dexterritate mirabili, & Numium Ocampum cui nauatae operæ merces fuit captae arcis præfectura. ne alii quidem sua laude præmiis fraudati. Inter alios vinctos in ea arce repertus est Hugo Rugerius Pallasius Comes Regi Catholico & Ioanni eius patri supra quadraginta annos rebellis infensusq;. Is in Hispaniam missus Sedabi in agro Valentino lege maiestatis vinculorum & vitæ eundem finem habuit. Gallicæ & Genuenses naues Caieta opitulatum missæ fuerant obsessis Neapoli arcibus ferum rebus perditis auxilium: tametsi obsidio supra vnum & viginti dies tenuerat. Maior terror à Gallica classe instabat, quinq; triremes, sex onerarias, minora nauigia multo plura aduentare fama erat, in vindictam

dictam ardenti studio, quando tueri arces integrum non fuerat. Villamarinus vt par esset tanto apparatusi veritus in AEnarię portum suam intulit classem. Ea obiecta munitione hostilis classis impetum elusit ad impugnandum festinantis. In quo Vasti Marchionis in ea insula vsque dum morantis fides & virtus enituit vna maxime, tum classe tum vniuersa insula egregie defensa. Oui castellum supererat quod dum caperetur Gonsaluo expectare longum erat. Ergo ea cura Petro Nauarro & Numio Ocampo demandata ex vrbe discessit. Illi in proximo littore tormentis dispositis, cymbis arci succedunt. Coniectos superius ignes & lapides ab obsessis coria, quib. tegebantur cymbæ, respuebant, tormentorum vsus propinquitas ademerat. Vectibus perforata rupe & sulphurei pulueris cadis iniecto igne euersa turris est, tormentis è terra maior præsidii pars cæsa. Viginti, qui supererant, vnam salutem pacti dederunt arces solennia verba nuncuparunt. Captę arcis custodia Lupo Arriarano concredita est impigro viro in reliqua vita, sed & in ea obsidione industrię & virtutis notæ. Sic vrbs Neapolis vniuersa nulla eius parte à Gallis retenta in Hispanorum potestatem venit magna in præsentis lætitia, maiori in futurum spe. A Fabricio quoque Columna septingentorum militum ope, quos Roma Franciscus Rogius subsidio miserat, Aquila vrbs vi capta est in Pelignis Aprutii caput atque eo exemplo metrique reliqua prouincia mox victoribus cessit. Fracafus Sanseuerinus & Hieronymus Goliosius Andegauensium in ciuitate princeps euaserunt in Pontificiæ ditionis proximos fines dilapsi fuga felici, quippe hostis aduersus pericula ferox vigiliis parum erat lētentus.

20 *Caietæ obsidio. CAPVT II.*

Discessit Neapoli Gonsaluus ad quartum decimum kalendas Iulii Germani fanum versus, Gallis obsistere cogitans vltra Lirim statiuam habentibus neque magna neque nulla spe pristinae fortunæ: simul oppida quędam eo tractu subigere cupiebat Gallicarum profecto partium. Atellam seu Auersam ex itinere Capuamque ciuium rogatu adiit. Omnibus officiis venientem colere Hispano nomini quanto opere essent addicti ostendere ciuēs cupiebant scilicet ex animo an tempori seruientes. Sed maiora tamen, quam erant polliciti præstiterunt susceptę beneuolentię argumenta. Garsias Paredius & Christophorus Zamudius eximii copiarum ductores cum mille & quingentis militibus præmissi sancti Germani oppidum arcemque impugnare pergebant. Aduentu Gonsalui incolę deditiōnem fecere. Cassinatē arcem locis finitimam obtinens Petrus Mediceus cum valida Gallorum manu obsessis opitulari ausus nō est. quin desperata defensione, si eo Hispani ire pergerent raptim profectus tuendi oppidi & monasterii celeberrimi fama curam ducentis militibus reliquit. Illi Hispanis Gonsaluoque vim veriti intra dies duodecim eam arcem tradituros, nisi à Gallis idonea eo spatio auxilia venirent sunt polliciti. longum erat tandiu assidere obsessis. Ita illi violata pactiōne tantisper in Gallica fide perstitere. Alia parte à Magno Gonsaluo Roca guillelma, & Traiectum Liri præterfluente oppidum, alięque circum arces ad ditionem subiunctę sunt: præterea Castellonium & Mola Caietę vicina oppida, quorum alterum Ciceronis Formianum fuisse olim eruditi persuadent. Caieta supererat & sua munitione vrbs & militum numero expugnata plane difficilis. Sed nihil est virtuti constantięque inaccessum. Ad eam Gonsaluus ipsis kalendis Iulii copias admouit positus iuxta castris impugnaturus scilicet. Ea vrbs circulo ferme vniuersa alluitur mari, eoque firmissima vno tantum à terra aditu angusto atque arduo relicto. Mons Orlandus imminet urbanis edificiis arduus item ascensu & gallicis in eo tormentis constitutis ignes obsidentibus exitiales euomebat, propius vt accedere sine periculo non liceret. Quatuor millia & quingenti intus milites erant: in hoc numero equites mille quingenti qui ex omnibus partibus ad sustentandum extremam spem eo confluerant, si qua se via daret recuperandi opes amissas. Quod præcipuum erat, maris imperiū tenebāt Hispanica classe gallicę impari. Sic neque auxiliis obsessi neque cōmeatu prohiberi poterant. Villamarinus quidē ad ea littora cū triremibus accurrit, si existeret occasio rei bene gerendę, sed viribus impar parū profecit. Gōsaluus bellica maiora tormenta, quę Neapoli reliquerat, deuchi iussit. Orlandi montem impugnare votum erat, vnde in subiecta nostrarum castra, ex propinquo apertoque displodebantur globi cum multorum sæpe strage miserabili. Periit in eo numero Hugo Cardonius dux impiger, neque nobilitate maior quam scientia pugnandi. Annos angustia obsessos premebat, farina maxima nullis molis frumentariis. Ad octauum Idus Augusti commeatus affatim mille & quingentos auxiliares milites duę

onerariæ, rostratæ maiores quatuor intulerunt, præterea triremes aliquot quibus Salsus Marchio vehebatur in locum Namursii summus copiarum à Gallo dux designatus. Ingens obsessis gaudium, neque leuis spes posse rem Gallicam iis opibus restitui. Ita dispolitis eodem die ex Orlando monte tormentis Rabastenus Germanorum tribunus globo haudquaquam in spem tantæ rei missio periit. Nouo incommodo inductus Gonsaluus die postero copias Castellonium reduxit amæno salubrique cælo oppidum, atque extra globi iactum. Multis diebus consumptis nullum tamen operæpretium exitit. neque enim urbem inuadere licebat, quamuis magna muri parte ab Hispanicis tormentis strata: quoniam obsessi diruta magna diligentia munierant. Neque præfidiarii erumpabant ad conferendum manus. Quo die tamen nostræ copiarum reducebantur Castellonium duo millia & quingenti milites portis egressi postremum discedentium agmen carpere, vbi Germani erant. Cessere illi sensim, astu Gallos ex angustiis locis in apertum pellicere cupientes. In delusos fraude exultantesque quadringenti Hispani repente conuersi eo impetu, quem illi non tulerunt, tergis fugientium hæserunt, neque cesserunt priusquam ad Caietæ portas ventum est. ducentos è Gallorum numero in fuga cæsos Hispani victores in reditu nullo prohibente spoliarunt armis indumentisque. Caietæ obsidio ducebatur: simul vtraque gens in bellicos apparatus vndique conquirendos pro virili districta erat. Ac præsertim à Rege Gallo Caietanis auxilia decreta Tramullio duce, sexcenti cataphracti equites, Heluetii ad octo millia, præter Gallorum millia quatuor mari ad varios Liguriæ & Hetruriæ portus appulsa. Parma vrbs designata, quo copiarum omnes conuenirent. Ferrariæ dux, Mantuanus Marchio, aliique Itali proceres præsto fuerunt in studium rei Gallicæ subleuandæ vehementer inflammati. Regii præterea in Gallia Scrinii magister Ambianensisque Præfectus, qui prælio ad Ciriniam facto interfuit Caietæ Romam profecti expeditionem vrgere non cessabant belli duces vt festinarent vrgentes. Mantuano persuadere plerique nitebantur, vt Tramullio socius eius belli curam susciperet. Abnuere is initio Laurentii Suarii diligentia & auctoritate cautior: qui Mantuano per litteras & Venetis assiduus, vt Hispanorum potius partes vtrique in eo discrimine palam amplecterentur; auctor erat incitatorque priuatis id rationibus salutare fore vniuersæ Italiæ commodum si pro virili parte Gallicos spiritus frænarent. Cunctabantur Veneti, fluctuabat Mantuanus. Cognito tamen Tramullium valetudine impediri ne vltius progrediretur, quasi riuali sublati regi Gallo obsequium detulit. E contrario à rege Catholico sex triremes, & in iis aliquanta pecunia in stipendium missæ duce eius classis raymundo Cardonio. Sed neque iis quamuis triremibus ad alias Hispanicis adiunctis vniuersa classis Gallicæ par erat triginta maiora minoraque nauigia nihilominus numeranti. Gonsaluus item omni ope Vrsinos Romæ factiosam familiam viris & armis validam in partes trahere satagebat. Conatus inanis non fuit. Gentis princeps Pitilianus Comes vltro offerebat, honestis modo conditionibus transiitione facta cum quadringentis equitibus in castra venturum. Conuenit tandem pactione facta vt Bartholomæus Liuianus Vrsinorum dux esset ardenti ingenio vir inquieto tamen, ipsaque fortunæ inter aduersa & prospera consequenti tempore in bellis Italiæ, quibus interfuit alterantis varietate mirabilis, manu quam consilio melior. Vt Cæsar in Insuabres irrueret Gallorum audacia frænanda agebatur serio in bellicos sumptus ingenti oblata pecunia scilicet. Simul à Pontifice contendebant rei Hispanicæ patrocinium susciperet eo tempore ad neutros aperte inclinante, memoria personæ quam gerebat, an ex euentu consilium sumpturus. Valentini ingenium id erat, vt haud tuto eius constantiæ fideretur in omnes se partes vertere soliti, vnde melior affulgeret spes nulla famæ nulla equitatis cura. Verum has omnes molitiones Pontificis mors inopina disturbavit ad quintum decimum kalendas Septembris subsecuta noxio veneno corruptis vitalibus; eo quod Valentinus in hortis apud Hadrianum Cornetum Cardinalem cum Pontifice cænaturus diluerat in exitium quorundam Cardinalium quos ad cænam inuitarat. Deus scelerum vindex quam parabat fraudem, in eius caput & exitium conuertit. Mutatis per imprudentiam à ministro lagenis epotum auide propter æstus graues vinum medicatum, atque venis intimis diffusum Pontificem & Hadrianum Cardinalem propter ætatem extinxit quamuis omnibus frustra tentatis remediis. Valentinus felicior iuuentæ vigore adiutus & opportunis medicamentis euasit. recens exenteratæ mulæ vtero inclusum calor imprimis iuuisse fertur. Morbus tamen ex eo diuturnus importunusque rationes eius vehementer afflixit, euertit male fundatas spes. Is exitus fuit Alexandri Pontificis paulo ante vniuersum orbem terrentis, an verius morum prauitate & vitæ licentia offendentis. tutelam

ceremoniatum gesserat annis vndecim. Multa de eius vita tum fama quæ nulli parcat, tum de scripto prodite sunt, vero an ex inuidia haud facile dixerim, omnia conficta temere fuisse non arbitror. Pontificis certe obitu multi ad nouas spes erecti, variæ molitiones extitere, in quibus maiorem fiduciam adipiscendi honoris supremi quam in virtutibus eo loco idoneis reposuere quidam. Sic erant tempora moresque. iisdem diebus in Heduis ad Matifconem Fridericus Rex cum Gallo est collocutus. Benigne accepto restitutionis iniecta est spes. Eo maior quod à Rege Catholico eadem pacis faciendæ via tentabatur: verba pulchra rebus ad extremum vacua: collusio visa, & vterque princeps præuaricator. Sic miseris vbique deluditur. Friderici à commentariis Actius Synacerius Sanazarius insignis vates fuit exilii indiuiduus comes. Hic & Iouianus Pontanus superioribus Regibus Neapolitanis item à secretis multa in Alexandrum Pontificem fortassis supra verum effudere certe stomachi plena conuitia. Abs Rege Gallo Sanazarii ingenio & eruditioni multi honores habiti sunt: eoque agente exuli in patriam restituto bona post malum reddita sunt satis ampla, ne datam hero fidem falleret relicta, eo indignior calamitate maloque.

Salsula arx à Gallis obsessâ.

CAPVT III.

20 **B**ellici terrores ex Gallia ostentati, atroxque tempestas imminere visa est. Copiis ex vniuerso Gallico imperio Narbonem confluentib. finitimi Ruscinonenses ne vexarentur belli flamma eo tractu excitata scilicet verebantur nostri. Ea cura Rex Catholicus Barcinonem accessit, ex propinquo, quæ bello defendendo necessaria erant comparatum. Simul ingenti delectu ex vniuerso imperio colligebat copias. Fridericus Albanus dux iis limitibus cum potestate præfectus. Non deerant qui consulerent, vt vltro Gallicis finibus illato bello hostiles conatus occuparet: ad tuendam nominis existimationem id maxime pertinere, si audaciæ & virium tantum suppetere crederetur, vt hostes vltro lacefferet. De Vasconibus non minor quam antea cura erat, iis Regibus nomini Gallico vehementer addictis, atque ita vt Regis eius minor frater Venetiæ in
30 Armoricis regulus ad Neapolim Gallicas partes palam sequeretur, Lubretum vtriusque patrem Aquitaniæ præficerent ad Hispaniæ nimirum limites ea parte inuadendos idoneum opibus & auctoritate. Ad hæc Luffæ regulus ex Gallia in Ansi vallem Aragoniæ ditionis partem irrumpere parabat: atque in ea Virduni arcem occupare: irrita molitio nisi per Vasconum fines Roncalensesque adeo daretur transitus. His suspicionibus detergendis ii Reges intenti Magdalenam filiam quasi fidei obsidem in aula Isabellæ Reginæ educandam dederant, vt est superius indicatum. Minoris iam pretii id pignus erat prole mascula nuper iis regibus nata in spem paterni regni, cui Henrico nomen fuit, vita molestis obnoxia, ac ne longæua quidem. Isabella
40 Regina de bello sollicita Madriti, vbi morabatur, equitum Magistro, ducique Anagari mandauit ad ipsorum subditos propriosque milites adiunctis quingentis equitibus quos ipsa misit, ad Vasconum fines accederent. Ioannes item Riberaei limiti à superiori tempore præfectus nihil de sua comparatione omittere, certus ex Gallia imminere Hispaniæ finibus tempestatem. Vanæ superstitiones non fuerunt. Gallis enim infans delectu omnibus regni amplissimi viribus contractis in Ruscinonenses irrumpere decreuit ferox oppidis, agris, hominibus vastitate parans, Hispanos haud pares futuros ratus validis copiis in quib. viginti millia milites numerabatur, quæ tyrones, quæ veterani, præcipuū robur decem peditum millia, mille equites, numerus alii ad terrorem comparatus. Multi proceres aderant genere & factis nobilissimi. Militaris imperii ac
50 totius expeditionis summa penes Britannæ Marescalum erat, qui Latine Castorum metator dicitur: Collectis iis copiis Augusti fine ad Palmam agri Ruscinonensis pagum castra promouit. Eo in loco aliquot diebus consumptis dum vires omnes & impedimenta conueniunt ad Salsulas arcem progressi sunt per montes pedites, equites per plana, locis idoneis ex interuallo præsidia toto itinere relicta, ne commectus ex Gallia facultas ab Hispano interciperetur. Sabbatho ad sextum decimum kalendas Octobris ad Salsulas munierunt castra eam arcem impugnandi certa voluntate. Albanus Perpinianum vicinum municipium peruenerat mille expeditos, quingentos grauis armaturæ equites, pedites ad sex millia sub signis trahens. Quantulæ vires erant cū Gallicis cōparatæ? Albani tamen aduentu Sanctius Castellæ Ruscinonensi limiti

antea præfectus Salsulas est ingressus obsidionis fortunam cum cæteris subire paratus. Egredi Hispani milites ducis iussu sunt hostium castra speculatum, & si qua se daret occasio pugnandi voluntate. Cum robore exercitus dux ipse Perpiniano relicta supra Salsulas supraque Gallia castra ad Ribas altas constitit ab hostium incurſu tutus locorum asperitate accessum prohibente & in omnem occasionem intentus aut inuadendi hostes, aut obsessos subleuandi. Quin Gallos ad pugnam prouocare non est veritus misſo feciali. audax facinus in ea militum paucitate, nisi loci, in quo erat munitio animos fecisset, & ab iniuria tutum præstaret. Quo tempore Galli ad Salsulas castra propius promouerunt aggere & fossa circumdata in apparatus eius arcis impugnandę incumbentes, Romæ Cardinales intra conclauē more instituto clausi de sufficiendo in Alexandri locum Pontifice disceptabant. Multi honorem expetebant, maiore in ambitu spem quę in vitæ probitate & modestia reponentes. Prę cæteris Rhotomagensis Cardinalis se ostentabat, Gallici exercitus fauore fretus Romam contendens: opeque Aragonii & Ascarnii Cardinalium, quos secum ex Gallia adduxerat ambitionis adiutores scilicet præclaros. Resistebat Iulianus Ruuereus Cardinalis alioqui Gallico nomini ad insaniam addictus, sed in Pontificatus petitione neminem præferri sibi patiens. Bernardinum profecto Caruaialium Magnus Gonsaluis subleuabat parta de gallis victoria multisque ex eo adiunctis amicis validus in quamcunque se partem dedisset: quo studio vt Ioannes Columna Cardinalis ex Sicilia, vbi Alexandri Pontificis metu in familiam grassantis se eatenus tenuerat, ad comitia festinaret gratia & auctoritate & ope effecit. Simul Romanam cum militari manu e castris Prosperum Columnam & Dieghum Mendozam dimisit. Facto species prætenta ne vis afferretur Patribus aliqua callorum aduentu: unde noui motus existerent maioraque mala. Importunis contentionibus trahebatur tempus: magnique erant comitorum æstus. Nihil tamen tres candidati sua diligentia profecerunt, Neapolitanus quidem Cardinalis spe ambitione tribus sed ex interuallo proximus. Decretum à Patribus consensu ante electionem, vt quicumque confectis suffragiis Pontifex renunciaretur, intra biennium proximum Episcopos in conuentum generalem cogeret: quod repeteretur deinde institutum singulis tribus annis lege in omne tempus lata. Superioris temporis licentiam frænare, sanare reip. vulnera erat Patribus propositum; orbi vniuerso id experenti satisfacere. In eam sententiam cunctis, qui aderant, sacramento adactis post quinque & triginta dies maior collegii pars Senensem Cardinalem Franciscum Picolomineum Pontificem iussit vitæ innocentia & inculpatis moribus promeritum vt cæteris præſſet, idoneum visum, per quem proximi Pontificatus vitia & vulnera multa & fæda sanarentur. Ad decimum kalendas Octobris ea nominatio facta est. In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit, ea erat modestia. Pii tertii nomen desumpsit, Pii secundi auunculi grati Pontificatus instaurata in eo memoria. Ardebat cupiditate ecclesię mores astringendi acriori censura, ac præsertim vrbis Romę & curię totius tetrum odorem amouendi: idque consilium in quodam Patrum conuentu priusquam susciperet diadema palam exposuit, ac vero Episcopos ex toto orbe in conuentum vt cogeret nolle biennium expectare, sed rumpere continuo moras fixum animo esse. Numina orbis Christiani sceleribus irritata talem ac tantum Pontificem inuiderunt, sæua & importuna mors præclaros noui Pontificis conatus disturbauit sexto & vigesimo die ex quo fuerat in Petri sede collocatus. Admixtus gaudio mæror electione atque obitu non vna omnibus via. Saniores lapsum de cęlo Pontificem iudicare, atque in eo numero Rex Catholicus. quidam secus existimare, pars superioris tēporis licentiam amantes, cautiore verebantur ne Italiam turbaret, callorum patrociniis suscepto, quibus Lochiti Marchio erat cum primis addictus eius ex sorore natus. Id cum multis Magnus Gonsaluis quoque metuebat à multo rerum vsu cautior, mentis humanę altos esse recessus cogitans, mores sæpe in suprema rerum omnium potestate mutari raro in melius neminem cupiditate vacare, paucos sibi acriter imperare. seque etate præsertim præcipiti retexere. Parum in his comitiis Valentinus præstitit, quippe ex aduersa epti veneni valetudine lecto affixus. Quæ res Romanæ quoque nobilitati bonis euersæ iniuria prioris temporis opportunitatem præbuit ablata recipiendi. Veneti rebus turbatis promiscuam odorati prædam accurrentesque vrbes aliquot in Flaminia occuparunt ex alienis incommodis vtique crescere soliti, ex finitimorum calamitate & iniuria fines imperii proferre. Sic in Valentini fide Forliuii & Arimini arces fere eo tractu tantum perſtiterunt: momentoque temporis dilapsa sunt, quæ male quęſita fuerant; ludibrio habitus qui paulo ante terror vniuersę Italię erat.